"ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು"

ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ
ಸಂಶೋಧನ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ

ಸಂಶೋಧಕರು
ಭಾಗ್ಯಮ್ಮ ಜಿ.
ಮಾನ್ಯತಾ ಸಂಸ್ಥೆ : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು
ನೋಂದಣಿ ಸಂಖ್ಯೆ : 162001020068

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು
ಡಾ॥ ಶೀಲಾದೇವಿ ಎಸ್. ಮಳಿಮಠ
ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ
ಬಿ.ಎಂ.ಎಸ್. ಮಹಿಳಾ ಪದವಿ ಕಾಲೇಜು, ಬೆಂಗಳೂರು

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ
ಭಾಷಾ ನಿಕಾಯ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ - 583 276

2019

1005

"ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು"

ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ
ಸಂಶೋಧನ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ

ಸಂಶೋಧಕರು
ಭಾಗ್ಯಮ್ಮ ಜಿ.
ಮಾನ್ಯತಾ ಸಂಸ್ಥೆ : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು
ನೊಂದಣಿ ಸಂಖ್ಯೆ : 162001020068

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು
ಡಾ|| ಶೀಲಾದೇವಿ ಎಸ್. ಮಳಿಮಠ
ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ
ಬಿ.ಎಂ.ಎಸ್. ಮಹಿಳಾ ಪದವಿ ಕಾಲೇಜು, ಬೆಂಗಳೂರು

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ
ಭಾಷಾ ನಿಕಾಯ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ – 583 276

2019

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರ ದೃಢೀಕರಣ ಪತ್ರ

ಭಾಗ್ಯಮ್ಮ ಜಿ. ಅವರು **"ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು"** ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಸಂಶೋಧನ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ನನ್ನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಈ ಮೊದಲು ಯಾವುದೇ ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು

ಶೀ ಮಳೀಮಠ

ಡಾ. ಶೀಲಾದೇವಿ ಎಸ್. ಮಳೀಮಠ
ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ
ಬಿ.ಎಂ.ಎಸ್.ಮಹಿಳಾ ಪದವಿ ಕಾಲೇಜು.
ಬೆಂಗಳೂರು

ಸ್ಥಳ : ಬೆಂಗಳೂರು
ದಿನಾಂಕ : 12-06-2019

ಸಂಶೋಧಕರ ಪ್ರಮಾಣ ಪತ್ರ

"ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು" ಎಂಬ ಸಂಶೋಧನ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಡಾ. ಶೀಲಾದೇವಿ ಎಸ್. ಮಳೀಮಠ ಅವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವು ಈ ಮೊದಲು ಯಾವ ಪದವಿಗೂ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಸಂಶೋಧನಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ

ಭಾಗ್ಯಮ್ಮ ಜಿ.
ನೊಂದಣಿ ಸಂಖ್ಯೆ: ೬೨೦೦೧೦೨೦೦೬೮
ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ,
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

ಸ್ಥಳ : ಬೆಂಗಳೂರು
ದಿನಾಂಕ : 13/6/2019

ಪರಿವಿಡಿ

ಅಧ್ಯಾಯ – ಒಂದು

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪ

೧.೧ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ

೧.೨ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಮೀಕ್ಷೆ

೧.೩ ಅಧ್ಯಯನದ ಸ್ವರೂಪ

೧.೪ ಅಧ್ಯಯನದ ವಿನ್ಯಾಸ

೧.೫ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಅಧ್ಯಾಯ – ಒಂದು

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ, ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ

"ವಚನವೆಂದರೆ ಮಾತು. ಮನಂಬುಗುವ ಮಾತು. ಜಿಜ್ಞಾಸುವಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಬಲ್ಲ ನಲ್ನುಡಿ. ವಚನಗಳನ್ನು ಓದುವಾಗ ಅಥವಾ ಕೇಳುವಾಗ ತನಗಿರದ ತನಗಾಗದ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಶರಣವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಸತ್ವವಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಸವಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಕರ್ಷಣ ಚೇತನವಿರುತ್ತದೆ. ಸತ್ಯಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಧ್ವನಿಯೇ ವಚನ. ವಚನವು ಸ್ವಯಾನುಭವ ರಸಾನುಬಂಧಿ".[೧] ವಚನಗಳು ಜೀವನದ ಶೋಧನೆ. ಭಾವದ ಆವಿಷ್ಕಾರ. ವಚನಗಳು ಸ್ವಾನುಭಾವದ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಪಡಿಮೂಡಿವೆ. ಉನ್ನತ ಭಾವಶೃಂಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಯೋಗ ಸಾಧಕರ ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆಯ, ಹೃನ್ಮನದ ಚೆಲ್ನುಡಿಗಳೇ ವಚನಗಳು.

ಆದಯ್ಯ ಶರಣರ ನುಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ವಚನಕ್ಕೆ ಈ ಪರಿಭಾಷೆಯಿದೆ. ಬಸವಾದಿ "ಶರಣರ ಸ್ವಯಾನುಭಾವದ ಪರಿಯೇ ವಚನ. ವಚನವೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ, ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಿ ನಡೆಯೇ ವಚನ. ನಡೆದಂತೆ ನುಡಿದ ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಿಯ ವಾಣಿ ವಚನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅನುಭಾವಿಗಳಾದ ವಚನಕಾರರ ಹೃದಯದಿಂದ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಹೇಳಿದ ಬಿಡಿ ಮಾತುಗಳೇ ವಚನಗಳಾಗಿವೆ. ವಚನಗಳು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಯಾವ ಕಥೆಗಳೂ ಅಲ್ಲ, ಮುಂದಣ ಕಥೆಯನ್ನು ಇಂದು ಹೇಳುವ ಯಾವುದೇ ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಅಲ್ಲ".[೨]

೧.೧ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ :

"೧೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರು ನೀಡಿದ ಈ ವಚನ ವಾಙ್ಮಯ ಅಪರೂಪದ ಅನುಭಾವಿಕ ನೆಲೆಯಡಿಯ ಒಮ್ಮನದ ಹೊನ್ನುಡಿಗಳು".[೩] ಜನಮನವನ್ನು ತಟ್ಟುವ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕುರಿತು ಇದುವರೆಗೂ ಸಾವಿರಾರು ಕೃತಿಗಳು, ಲೇಖನಗಳು, ಪ್ರಬಂಧಗಳು, ಸಂಶೋಧನಾ ಕೃತಿಗಳು ಹೊರಬಂದಿವೆ ಹಾಗೂ ಇಂದಿಗೂ ಹೊರಬರುತ್ತಲಿವೆ. ಹೊಸ ಹೊಸ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಆಗರವಾದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಚಾರಧಾರೆಯಲ್ಲಿ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳು ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿವೆ. ಈ ಹೊಸ ವಿಚಾರಧಾರೆಯನ್ನು ಹೆಕ್ಕಿ ತೆಗೆಯುವ, ಮೂಲಕ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಯೋಗದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದೇ ಈ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

"ವಚನಕಾರರ ಜೀವನದ ಯೋಗ ಕ್ರಾಂತಿ ವೈಚಾರಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೌಲ್ಯ ವಿವೇಚನೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ದಿಟ್ಟ ಆಚರಣೆ, ಅನುಭವದ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡ ರೀತಿ. ಅವರದು ಭಾವದ ಭಾಷೆ. ಭಾವದ ಚಿಂತನಶೀಲತೆಯಿಂದ ಪರಿಪಾಕಗೊಂಡುದರ ಫಲ. ಇಂದಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಮುಂದೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗಿಸುವ ಅಂತರ್ದೃಷ್ಟಿ ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಜೀವಂತಿಕೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣ. ಭಾಷಾ ಮಾಧ್ಯಮ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಚಾರಶೀಲತೆಯ ಫಲ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಳಕಳಿ ಈ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲತೆಗೆ ಅವರನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿತು. ಜನರ ಆಡು-ನುಡಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿ ಅದರ ಕಸುವನ್ನೂ ಬನಿಯನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಬಹುಶ: ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅನುಭವದ ಬೆಳಕನ್ನು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾಧ್ಯಮ ವಚನಗಳು. ಭಾವನೆಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸುವ ರೀತಿಯ ಒಂದು ಹೊಸ ಮನ್ವಂತರವನ್ನೇ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು. ಅಂತರಂಗಿಕ ತಳಮಳವನ್ನು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳನ್ನು, ಅನುಭಾವದ ನಲುವನ್ನೂ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತು".[೪]

ಸಾಗರೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ವಚನಕಾರರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಯೌಗಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಚ್ಚ ಹೊಸ ಸೃಷ್ಟಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದರೂ ಪುನರ್‌ಸೃಷ್ಟಿ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. "೧೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರು ವಿವಿಧ ಕಾಯಕಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಯೋಗವನ್ನು ಬದುಕಿನ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡರು. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸಕಲ ಜೀವಾತ್ಮರಿಗೆ ಲೇಸನ್ನೇ ಬಯಸಿದ್ದು ವಚನಕಾರರ ಮಹಾನ್ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದೆ. ಅವರು ಯೋಗಜೀವನವನ್ನು ಬಯಸಿ, ಮುಂದಿನ ಜನಾಂಗಕ್ಕೂ ದಾರಿದೀಪವಾಗುವಂತೆ ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಅನಿಷ್ಟ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು, ಅಂತರಾವಲೋಕಿಸುವ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕೆಟ್ಟ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ಹಾಕಿ ಸರ್ವರಿಗೂ ಸಮ ಪಾಲು ; ಸರ್ವರಿಗೂ ಸಮ ಬಾಳು ಎಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ಸಾರಿ ಕೆಳವರ್ಗದವರು ಸಹ ಯೋಗ ಜೀವನ ನಡೆಸುವಂತೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿರುವರು".[೫] ಕಾಯಕಯೋಗವು ಸದಾಚಾರಗಳತ್ತ ನಮ್ಮನ್ನು ಕೈಮಾಡಿ ಕರೆದಿವೆ. ಯೋಗದ ನೆಲೆಯು, ಮಾನವ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಸನ್ಮಾರ್ಗದತ್ತ ಸೆಳೆದು ಮಾಡಿದ ವಚನಕಾರರ ಪ್ರಯತ್ನ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಸರಳ ಮತ್ತು ನೇರ ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ ಯೋಗದ ವಚನಗಳು ಕೇವಲ ದೇವರು-ದಿಂಡರು,

ಇಹಪರವೆಂಬ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತಗೊಳ್ಳದೆ, ಗೃಹಸ್ಥ ಜೀವನದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಯೋಗಜೀವನವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರೇರೆಪಿಸಿತು. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ವೈಚಾರಿಕತೆಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದೆ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಯೋಗದ ನೆಲೆಯನ್ನು ಮನದಟ್ಟಾಗುವಂತೆ ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸುವುದು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕುರಿತು ಹಲವು ದೃಷ್ಟಿಕೋನದ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದಿರುವುದು ಗಮನೀಯ.

೧.೨ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಮೀಕ್ಷೆ :

- **ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಹಾಗೂ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಯೋಗ ಒಂದು ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ – ಸಂಶೋಧಕರು : ರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ**

  ಈ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ "ಬ್ರಹ್ಮ, ಆತ್ಮ, ಜೀವ, ಬಂಧ, ಮೋಕ್ಷ, ಧರ್ಮ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆ, ನೈತಿಕ ಆಚರಣೆ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅನುಭಾವ ಯೋಗದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಹಾಗೂ ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ".[೬]

- **ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿವೇಚನೆ – ಸಂಶೋಧಕರು : ಎಸ್.ಎಲ್. ಸಣ್ಣಯಲ್ಲಪ್ಪನವರ್**

  ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ "ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯೋಗ, ಜೈನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗ, ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿ ಯೋಗ, ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗ, ಜನಪದ ಯೋಗ, ಆಧುನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಗಳಿವೆ".[೭]

- **ಬಸವೋತ್ತರ ಯುಗದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ – ಸಂಶೋಧಕರು: ವಿ.ಎಸ್.ಕಟಗಿಹಳ್ಳಿ ಮಠ**

  ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ "ನೂರೊಂದು ವಿರಕ್ತರ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಏಳುನೂರ ವಿರಕ್ತರ ಬಗ್ಗೆ ಅವಲೋಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬಸವ ಪೂರ್ವದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಗಮಗಳು ಸೂಳ್ನುಡಿಗಳು, ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ".[೮]

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಚನಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು, ಹೊರಬಂದಿವೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಇನ್ನೂ ಶರಣರನ್ನು, ಅವರ ತತ್ವಜಿಜ್ಞಾಸೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸಾವಿರಾರು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯೋಗದ

ಕುರಿತು ಹಲವಾರು ದೇಶೀಯ ಸಂಶೋಧಕರು ಕೂಡ ನಿರಂತರ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಂಡಿರುವುದು ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕ ಜಾಗತೀಕರಣ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ವಚನಗಳ ಅಭ್ಯಾಸವು ಮಹತ್ವದ್ದು. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಯಾರೂ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನಾಗಲಿ, ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಕೈಗೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಗತೀಕರಣದ ಈಗಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥೈಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನು, ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ 'ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು' ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಸಂಶೋಧನೆ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

೧.೩. ಅಧ್ಯಯನದ ಸ್ವರೂಪ :

ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೇ ಪ್ರಧಾನ. ಯೋಗವು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಅನೇಕ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಉದಾತ್ತಗೊಳಿಸಿ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ಶಾಂತಿ ಸಮಾಧಾನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಡುತ್ತದೆ. ಸಂಪೂರ್ಣ ಶರಣಾಗತಿ ಮನೋಭಾವವೇ ಭಕ್ತಿಯೋಗದ ಮೂಲ ಗುರಿಯಾಗಿದೆ. ಭಕ್ತಿಯೋಗದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ, ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ–ಆಚಾರ, ನಡೆ–ನುಡಿ, ಕಾಯಕ, ದಾಸೋಹ, ಧ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನ ಈ ಹಂತಗಳನ್ನು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟದ ಆಯ್ದ ವಚನಗಳೊಂದಿಗೆ ಯೋಗದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ಮಾದರಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸುವುದು ಅಧ್ಯಯನದ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೊಂದು ಚೌಕಟ್ಟು.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟದ ಎಲ್ಲಾ ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳ ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗವು ಆಂತರಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅದು ಹೊಂದಿರಬಹುದಾದ ಆಂತರಿಕವಾದ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಆ ಮೂಲಕ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡಕಗೊಂಡಿರುವ ಯೋಗದ ನಿಜ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಯೋಗ ವಿದ್ಯೆ ಭಾರತೀಯ ತತ್ವದ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ದೇಹ–ಮನಸ್ಸುಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಚಂಚಲವಾಗದೆ, ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ನಿರ್ಮಲವಾಗಿದ್ದಾಗ ಆತ್ಮದ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುವ ಯೋಗವು ಆತ್ಮ ವಿದ್ಯೆ ಆಗಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟದ ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಆಕರಗಳನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಯೋಗದ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಜನರಿಗೆ ತಲುಪಿಸುವ ಗುರಿ ವಚನಕಾರರದು. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಜನರಿಗೆ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಲುಪಿಸಲು ವಚನಕಾರರು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಆಡುವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆದರೂ ಸಹಾ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಚಿಂತನೆಗಳು ಬಹಳ ಗಂಭೀರವಾಗಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಚನಗಳನ್ನೇ ಆಕರಗಳನ್ನಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇತರ ಮೂಲ ಆಕರಗಳು ಆನುಷಂಗಿಕ ಪರಿಕರಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ಜಾಗತೀಕರಣ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮನ್ನಣೆ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಯೋಗ ತತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ತುಂಬ ಆರೋಗ್ಯಕರ ಮಾತುಗಳು ಕೇಳಿ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಯೋಗವನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ; ಅದು ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯ ತತ್ತ್ವವಾಗಿದೆ. ಈಗ ಈ ಯೋಗತತ್ವ ವಿಚಾರವು ಅಳವಡಿಕೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿದೆ ಎಂಬ ಧೋರಣೆ ಇದೆ. ಯೋಗವಿಜ್ಞಾನವು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಆರೋಗ್ಯದ ಹಿತರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಯೋಗಸಾಧನೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ. ಯೋಗವೆಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಜೀವನದ ಸಾರ್ಥಕತೆಯ ಬದುಕು ಬಯಸುವ ತತ್ವವೆಂದು ಅರ್ಥ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿ ಯೋಗದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಚನಕಾರರು ನುಡಿದಂತೆ ನಡೆದವರು, ನಡೆದಂತೆ ನುಡಿದವರು. "ವಚನಕಾರರು ವಿಶೇಷವಾದ ಮನೋಭೂಮಿಕೆಯುಳ್ಳವರು. ಅವರು ಯಾವುದೇ ಆಸೆ-ಆಮಿಷಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾದವರಲ್ಲ ; ಹೃದಯ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದು ಮುಕ್ತ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಚಾರಧಾರೆಯನ್ನು ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಭೀತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡವರಲ್ಲ. ತಾವು ಅನುಭವಿಸಿದ ವಿಚಾರಧಾರೆಯನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಲೇ ದಿವ್ಯಾತ್ಮರಾದರು. ವಚನಕಾರರು ಮೂರ್ತಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ದೇಹವೇ ದೇಗುಲವಾಯಿತು. ಕಾಲೇ ಕಂಬ, ಶಿರವೇ ಹೊನ್ನ ಕಳಸ, ಸ್ವಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನದ ಅರಿವೇ ದೇವರೆನಿಸಿತ್ತು".[೯] ಇಂಥ ಅನೇಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪರ ಚಿಂತನೆಗಳು ವಚನಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇಡಿಯಾಗಿ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಯೋಗದ ನೆಲೆಯ ಮೂಲಕ ಮಾಡುವ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತುಂಬ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಸಂಗತಿಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರಬಲ್ಲವು ಹಾಗೂ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ

ಯೋಗದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಆಯಾಮವೊಂದು ದೊರಕಬಲ್ಲದು ಎಂಬುದೇ ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದ ಸಂಶೋಧನೆ ಕೂಡ ಆಗಿದೆ.

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗವು ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಯೋಗಕ್ಕಿಂತ ವಿಭಿನ್ನ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಶ್ರೇಷ್ಠ-ಕನಿಷ್ಠ ಎಂಬ ಮಾನದಂಡವನ್ನೇ ಬುಡಮೇಲಾಗಿಸಿ ಸಕಲರ ನೆಮ್ಮದಿಯ ಬದುಕಿಗೆ ನಾಂದಿ ಹಾಡಿದ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಚನಕಾರರ ಯೋಗಸಾಧನೆ ಪ್ರೇರಣದಾಯಕವಾಗಿದೆ. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಅರಿವು, ಆಚರಣೆ, ಅನುಭಾವ ಮತ್ತು ವೈಚಾರಿಕ ಹಾಗೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬದುಕಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಯೋಗ ಜೀವನ ರೂಪಿಸುವ ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಗುಣವಿದ್ದು, ಸ್ಥಾವರವಾದ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ, ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕಾಯವನ್ನು ದೇವಾಲಯವನ್ನಾಗಿಸಿದ ವೈಚಾರಿಕ ನಡೆ ಅಲ್ಲಿದೆ. ವರ್ತಮಾನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು 'ಕಾಯವೇ ಕೈಲಾಸ' ಎಂದು ಸಾರಿ, 'ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಯೋಗ'ವನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದರು. 'ಸತಿಪತಿಗಳೊಂದಾದ ಭಕ್ತಿ ಹಿತವಾಗಿಪ್ಪುದು ಶಿವಂಗೆ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸತಿಪತಿಯರ ಏಕದೇವೋಪಾಸನೆ ಮನೋಭಾವದ ಜೊತೆಗೆ ಗೃಹಸ್ಥರಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡೆ ಲಿಂಗಾಂಗಸಾಮರಸ್ಯದ ಐಕ್ಯತೆಯ ಕಾಪಾಡುವಿಕೆಯ ಈ ಪರಿವರ್ತನೆ ಯೋಗ ಕ್ರಾಂತಿ ಮಾಡಿದ್ದು ವಚನಕಾರರ ಪ್ರಬಲ ಸಾಧನೆ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ನಡೆ-ನುಡಿಯ ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆ, ಅನುಭಾವ, ಸತ್ಸಂಗ, ಸ್ವಂತ ದುಡಿಮೆ, ಸತ್ಯಸಂಧತೆ, ಅಂತರಂಗ-ಬಹಿರಂಗ ಶುದ್ಧಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಬಂದಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿರುವ ಜಾಗತೀಕರಣ, ಅನಾರೋಗ್ಯಕರ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಸಮೂಹ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಹಾವಳಿ, ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳ ಅವನತಿ, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ನಿರುದ್ಯೋಗ ಸಮಸ್ಯೆ, ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಭಿನ್ನವಾದ ವಾತಾವರಣವೊಂದು ಬೆಳೆದು ಬರುತ್ತಿದೆ ; ಹೊಸ ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಮನುಷ್ಯ ಮಾನವೀಯ ಗುಣಗಳಿಂದ ದೂರವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಜನರು ಬಯಸುವುದು ಸಹಜ. ಅದು ಸಾಕಾರಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಯೋಗದ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪಾಲಿಸುವುದೇ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಮಾರ್ಗವಾಗಬೇಕು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರ ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ಯೋಗದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತರವಾಗಿದೆ. ವಚನಕಾರರು

ವ್ಯಕ್ತಿಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಬಯಸಿದವರು. ಕಾಯಕದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವುದೇ ತಾರತಮ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೀರ್ತಿಗಾಗಿ ಆಸೆ ಹೊಂದಿದವರಲ್ಲ. ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿರುವುದು ಆರೋಗ್ಯಕರ ಯೋಗಜೀವನ. ವಚನಕಾರರು ಸಾಧನೆಯ ಮುಖೇನ ದಿವ್ಯ ಅನುಭಾವಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟವರು. ಇಡೀ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಉದಾತ್ತೀಕರಣಗೊಳಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಹೊಸ ಯೋಗ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಚರಿತ್ರೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿದವರು.

ಒಳಗೊಳಗೆ ಪ್ರಾಂತಭೇದ, ಮೇಲ್ಜಾತಿ-ಕೆಳಜಾತಿಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಹಿಂಸಾಚಾರ, ಕೊಲೆ ಸುಲಿಗೆ, ಶೋಷಣೆಗಳು ಮಾನಸಿಕ ಶಾಂತಿಗೆ ಅಡ್ಡಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದನ್ನು ಅಂದೇ ತೊಡೆದು ಹಾಕಲು ಮಾಡಿದ ವಚನಕಾರರ ನಿಲುವು ಅದ್ಭುತ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ದುಃಖ ದುಮ್ಮಾನಗಳು ಬಂದರೂ ಎದೆಗುಂದದೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಎದುರಿಸಿ ಬದುಕನ್ನು ಗೆಲ್ಲಬೇಕು. ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸು ಬಹಳ ದುರ್ಬಲಗೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಇಂಥ ದುರ್ಬಲ ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಸದೃಢ ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳು ಸಂಜೀವಿನಿಯಾಗಿವೆ. ಯೋಗದ ಬದುಕು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಳಕಳಿ, ಮಾನವೀಯ ಅನುಕಂಪ ಹಾಗೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಔನ್ನತ್ಯವು ಸಕಲರಿಗೂ ಲೇಸನ್ನೇ ಬಯಸುವುದಾಗಿತ್ತು. ಮಾನವ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯವಾದ ಜೀವನ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ವಚನಕಾರರು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕಿದರು. ಸಕಲರ ನೆಮ್ಮದಿಯ ಬದುಕಿಗೆ ನಾಂದಿ ಹಾಡಿದ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಚನಕಾರರ ಯೋಗ ಸಾಧನೆ ಪ್ರೇರಣದಾಯಕವಾಗಿದೆ.

೧.೪ ಅಧ್ಯಯನದ ವಿನ್ಯಾಸ :

ಯೋಗ ಬದುಕಿಗೆ ದಾರಿದೀಪವಾಗುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಚನಗಳು ಹೊಂದಿವೆ. ಕತ್ತಲೆಯ ಬದುಕನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಜನರಿಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅರಿವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ, ದೈವತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಬಹುದೆಂಬ ಹೊಸ ವಿಚಾರವನ್ನು ಯೋಗತತ್ವದ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ವ್ಯಕ್ತಿ ಬದುಕಿನ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಬದುಕಿಗೆ ತಮ್ಮ ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಯೋಗದ ಹರಿಕಾರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅಂದಿನ ಕಲ್ಯಾಣ ನಾಡಿನ ಯೋಗ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ವಿಶ್ವಚೇತನವೇ ಆಗಿದೆ. ವಚನಕಾರರ ಯೋಗ ಪ್ರತಿಭೆ ಹೇಗಿತ್ತು ಎನ್ನುವಂಥ ಭಾವನೆ ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳಿಂದ ಸಾಬೀತಾಗುತ್ತದೆ. ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಚನಗಳು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ತವನಿಧಿಗಳು,

ಶಿವಯೋಗದ ಮಾದರಿಗಳಾಗಿವೆ. ಮಾನಸಿಕ ಶಾಂತಿಯ ಆಗರಗಳು, ಭಕ್ತಿಯೋಗದ ಮಂತ್ರಗಳು, ಅನುಭಾವ ಸುಧೆಯ ವಾಹಿನಿಗಳು, ಯೋಗಕ್ರಾಂತಿಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳು. ವಚನಕಾರರ ಯೋಗದ ನೆಲೆಯ ವಚನಗಳು ಅಂದಿಗೆ ಇಂದಿಗೆ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ನಿತ್ಯನೂತನವಾಗಿವೆ. ಅವು ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಯೋಗ ದರ್ಶನ, ತತ್ವ ಚಿಂತನೆ, ಅರ್ಥ, ಆಶಯ ಮತ್ತು ವಿಚಾರಗಳು ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಬದುಕನ್ನು ಸಚೇತನಗೊಳಿಸುವ, ಉತ್ತುಂಗಕ್ಕೇರಿಸುವ, ಆ ಬದುಕಿಗೊಂದು ಭರವಸೆ ನೀಡುವ ಯೋಗವು ವಿಶ್ವವಿನೂತನವಾಗಿದೆ. ಅದೊಂದು ಭಕ್ತಿಯೋಗದ ಮಹಾಸಾಗರ. ಯೋಗಸಾಧಕರು ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಯೋಗದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿತು ಆಚರಿಸಬಹುದು. ಈಗಿನ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ವಚನಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿವೆ. ಎಂದೆಂದಿಗೂ ನವ್ಯ ನೂತನ ಸುಮನೋಹರವಾದ ಮಂತ್ರಸ್ವರೂಪ ಹೂಗೊಂಚಲು ಈ ವಚನಗಳು.

ವಚನಕಾರರಾದ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು, ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ, ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರರು ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳು ಅನುಭಾವದ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು, ತೀವ್ರವಾದ ಅನುಭಾವ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಶಕ್ತಿಯುತ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಯೋಗದ ಹೊಸ ಆಯಾಮದ ದೀರ್ಘದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂದಿನ ಅವರ ಪ್ರೌಢವಾದ, ಪ್ರಬುದ್ಧವಾದ ಯೋಗವು ಸಂಕೀರ್ಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದೆ. ಯೋಗವು ಸರ್ವ ಸಮಾನತೆಯ ಸಾಮೂಹಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ವೈಚಾರಿಕತೆಯನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವ ಅಧ್ಯಯನ ಇದಾಗಿದೆ.

ಈ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದ ದತ್ತಾಂಶವವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು, ಸಮೀಕ್ಷಾ ಸಂಶೋಧನಾ ವಿಧಾನವನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಗ್ರಂಥ ಆಧಾರಿತ ಅಧ್ಯಯನವಾಗಿದೆ. ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಚನ ಮತ್ತು ಯೋಗ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನ ನೆಲೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆನ್ವಯಿಕ ಸಂಶೋಧನಾ ವೈಧಾನಿಕತೆ ಈ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ನೀಡಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಪ್ರಬಂಧದ ತಲೆಬರಹ **"ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು"** ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟದ ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಯೋಗದ ತಾತ್ವಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧನಾ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಷಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅನೇಕ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಜೊತೆ ಮುಖಾ-ಮುಖಿ ಚರ್ಚಿಸಿ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಯೋಗದ ತತ್ವದ ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ವಿಂಗಡಿಸಿ, ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಕಾಗುವ ಯೋಗ ತತ್ವವನ್ನು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಕಾಗುವ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹಲವು ಬಾರಿ ಕೂಲಂಕುಷವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ವಿಷಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸುವುದು ಅಧ್ಯಯನದ ಸಾಧನಗಳಾಗಿವೆ. ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಬೇಕಾಗುವ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಆಯ್ದು ಪ್ರಸ್ತುತ ಪಡಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ಅನೇಕ ತಜ್ಞರ ಜೊತೆ ಚರ್ಚಿಸಿ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟದ ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳನ್ನು ಇತರೆ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಆಯ್ದು ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಚನಕಾರರ ಬರಹಗಳಲ್ಲಿಯ ಯೋಗದ ವಿಚಾರಗಳು ಇಂದಿನ ಭಾರತೀಯ ಯೋಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ವಚನಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ, ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟದ ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಚನಗಳು, ದೃಷ್ಟಿಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಚನಗಳು, ಕಾಯಕಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಚನಗಳು, ದಾಸೋಹ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಚನಗಳು, ಜ್ಞಾನಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಚನಗಳು, ಧ್ಯಾನಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಚನಗಳು, ಅನುಭಾವ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಚನಗಳು, ಸಮತಾಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಚನಗಳು, ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಚನಗಳು, ಶಾಂಭವಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಚನಗಳು, ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಚನಗಳು, ಮನಮಗ್ನಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಚನಗಳು, ಅಷ್ಟಾವರಣ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಚನಗಳು, ಕುಂಡಲಿನೀ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಚನಗಳು, ಪಂಚಾಚಾರ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಚನಗಳು ಇನ್ನು ಮುಂತಾದ ವಚನಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಅರ್ಥೈಸಲಾಗಿದೆ.

೧.೫ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ :

ಇತ್ತೀಚಿನ ಜಾಗತೀಕರಣ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮನ್ನಣೆ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಯೋಗ ತತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ತುಂಬ ಆರೋಗ್ಯಕರ ಮಾತುಗಳು ಕೇಳಿ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಯೋಗವನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ; ಅದು ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯ ತತ್ವವಾಗಿದೆ. ಯೋಗವೆಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಜೀವನದ ಸಾರ್ಥಕತೆಯ ಬದುಕು ಬಯಸುವ ತತ್ವವೆಂದು, ಯೋಗ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಹಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಹುದುಗಿ ಹೋಗಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ತೆಗೆದು ನೋಡುವ ಸಂಶೋಧನಾ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಈಗ ಒದಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟದ ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ವಚನಗಳು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ನಾಡಿ–ಮಿಡಿತಗಳಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿ ಉದಾತ್ತ ಯೋಗ ಜೀವನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿವೆ.

ವಚನಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಯೋಗವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಪತ್ತು. ಎಲ್ಲರ ಬದುಕಿಗೆ ಯೋಗದ ಬೆಳಕಿನ ಮಾರ್ಗ ತೋರುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಚನಗಳು ಹೊಂದಿವೆ. ಈ ವಿಶ್ವ ಕಂಡ ಮನುಕುಲದ ಉದ್ಧಾರಕರಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರು ಅತ್ಯದ್ಭುತ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಭವದ ಬದುಕನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತರದ ಜನರಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಯೋಗದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡಿ ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ, ದೈವತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಬಹುದೆಂದು ಯೋಗ ತತ್ವವನ್ನು ವಚನಕಾರರು ತೋರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟರು. ವಿಶ್ವದ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಯೋಗ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಅವಿರತವಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿ ಅನುಭಾವಿಕ ಬದುಕನ್ನು ಹಾರೈಸಿದವರು ವಚಕಾರರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಯೋಗಕ್ರಾಂತಿಯ ಹರಿಕಾರರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ವಚನಕಾರರ ಯೋಗ ಕಲ್ಯಾಣ, ನಾಡಿಗೆ ವಿಶ್ವಚೇತನವೆ ಆಗಿದೆ. ಮಹಾಬೆಳಕಿನ ಸುಪ್ತ ಪ್ರತಿಭೆಯೆ ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿರುವುದು ವಚನಗಳಿಂದ ಸಾಬೀತಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ವಚನಗಳು ಯೋಗದ ತವನಿಧಿಗಳು, ಶಿವಯೋಗದ ಮಾದರಿಗಳು, ಯೋಗದ ಮೌಲ್ಯಗಳು–ಶಾಂತಿಯ ಆಗರಗಳು, ಭವರೋಗದ ತಾರಕ ಸೂತ್ರಗಳು, ಲೋಕಾನುಭವ ಸುಧೆಯ ವಾಹಿನಿಗಳು ಹಾಗೂ ಯೋಗ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಿಡಿಗಳು.

ಯೋಗವು ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸುಧಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಚಂಚಲ ಹಾಗೂ ಚಂಚಲ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸ್ಥಿರ ಮತ್ತು ಶಾಂತ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರುವುದು, ಜೀವಾತ್ಮನ ಪರಮಾತ್ಮನೊಂದಿಗೆ ಸಂಯೋಗ ಮಾಡುವುದು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಯೋಗದ ಆಶಯವಾಗಿದೆ.

ಪರಮಚೈತನ್ಯದ ಸಾಮರಸ್ಯ ಅರಿಯಲು ನಮ್ಮ ದೇಹದ ಮೇಲೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೂ ಹತೋಟಿ ಇರಬೇಕು. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಚಂಚಲಗೊಳಿಸದೆ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿರ್ಮಲಗೊಳಿಸಿ, ವಿಶ್ವಚೈತನ್ಯದ ಆಳವಾದ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟದ ವಚನಕಾರರು ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ದಾಖಲಿಸಿರುವುದು ಯೋಗದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸುವ ಅಂಶಗಳೇ ಆಗಿವೆ.

ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಶರೀರ, ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ ಅಹಂಕಾರ, ಇವುಗಳನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ತನ್ನ ತಿಳುವಳಿಕೆಯ ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಿತನೆಂದರೆ ಅವುಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಸ್ತುಗಳ ಜೊತೆ ನದಿಯು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವಂತೆ ಒಂದಾಗ ಬಲ್ಲದು.

"ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳು ಅಂದಿಗೆ ಇಂದಿಗೆ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಪ್ರಸ್ತುತ. ಅವು ದೇಶ ಕಾಲಾತೀತವಾದವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಷ್ಟೂ ಆಂತರಿಕ ದರ್ಶನ, ಅನುಭಾವ ತತ್ವ ಚಿಂತನೆ, ಸಾತ್ವಿಕ ಆಶಯಗಳು ಮತ್ತು ತಿಳುವಳಿಕೆ ಮೊಗದೋರುತ್ತವೆ. ಸಾರ್ಥಕ ಬದುಕಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಸಮರಸಗೊಳ್ಳಲು ಉದಾತ್ತೀಕರಿಸುವ, ಆ ಬದುಕಿಗೊಂದು ಭರವಸೆ ನೀಡುವ ಅಕ್ಷಯಶಕ್ತಿ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ. ಅದೊಂದು ಭಕ್ತಿರಸದ ಜ್ಞಾನರಶ್ಮಿಯ ಮಹಾಸಾಗರ. ಸಾಹಿತ್ಯಾರಾಧಕರು ಮತ್ತು ಯೋಗ ಸಾಧಕರು ತಮಗೆಷ್ಟು ಸಾಧ್ಯವೊ ಅಷ್ಟನ್ನು ತಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು".[೧೦]

ಕೊನೆ ಹಂತದಲ್ಲಿನ ಯೋಗದಿಂದಾಗಿ ಸಾಧಕನಗೆ ಪೂರ್ಣ ಶಾಂತಿ ದೊರಕಿ ನಿರ್ಮಲ ಪಾವಿತ್ರ್ಯತೆ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ವೃತ್ತಿ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ, ಮೌಲ್ಯಧಾರಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ದಿಕ್ಸೂಚಿಯಾಗಿದೆ ಎಂಬುದರ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ ತತ್ತ್ವಗಳು ವಿಶ್ವಮಾನ್ಯವಾದವುಗಳು. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ವೈಚಾರಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬ ಹಂಬಲವಿದ್ದವರಿಗೆ ಅವರ ಸಂದೇಶಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನು ನೀಡುವುವು. ಯೋಗ ತತ್ತ್ವಗಳು ಜೀವನವನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸೂಕ್ತ ಬೋಧನೆಯನ್ನು ಕೊಡುವವು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೀವನದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಂತದಲ್ಲೂ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಲು ವಚನಗಳು ನಿಚ್ಚಣಿಕೆಯಾಗಿವೆ. ಮಾನವನ ದೈಹಿಕ, ಮಾನಸಿಕ, ಒಳಿತಿನ ವಿಚಾರ ಅಡಗಿರುವುದು ಹನ್ನರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಎಷ್ಟು ಮಹತ್ತರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ವೇದ್ಯವಾಗಲಿದೆ.

ಪ್ರಬಂಧದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವು ದಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಬಂಧ ರಚನೆಯ ಕೆಲಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ವಿಷಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟದ ವಚನಕಾರರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸಂಶೋಧನೆಗಾಗಿ ೧೯೯೩ರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಎಂಬುದಾಗಿ ಇಡಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸದೆ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅದರದರ ಅಗತ್ಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಏಳು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಂಶೋಧನ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಬಂಧ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪ ವಿಶದವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಾಯ ಎರಡರಲ್ಲಿ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು–ಪರಿಕಲ್ಪನಾತ್ಮಕ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಅರ್ಥ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಪ್ರಕಾರಗಳು ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಈ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಾಯ ಮೂರರಲ್ಲಿ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರ ಯೋಗ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೋಗ, ಜ್ಞಾನಯೋಗ, ಧ್ಯಾನಯೋಗ, ಕಾಯಕಯೋಗ, ದಾಸೋಹ ಯೋಗ, ದೃಷ್ಟಿಯೋಗ, ಶಿವಯೋಗ, ಅನುಭಾವಯೋಗ, ಮತ್ತು ಶಾಂಭವಯೋಗ ಯೋಗಗಳಲವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಾಯ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣೆಯರ ವಚನಗಳ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ವಿರಾಗಯೋಗ, ಅನುಭಾವ ಯೋಗ, ಮನೋಯೋಗ, ಪ್ರೇಮಯೋಗ, ಕ್ರಿಯಾಯೋಗ,

ವ್ರತಯೋಗ, ಹಾಗೂ ಸಮರಸಯೋಗಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಅಧ್ಯಾಯ ಐದರಲ್ಲಿ ಯೋಗಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಮನಮಗ್ನಯೋಗ, ಕುಂಡಲಿನೀಯೋಗ, ಸಕೀಲಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ, ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣಯೋಗ, ಅಷ್ಟಾವರಣ ಯೋಗ, ಅಷ್ಟವಿಧಯೋಗ, ಪಂಚಾಚಾರಯೋಗ ಹಾಗೂ ಷಟ್‌ಚಕ್ರ ಭೇದಯೋಗ, ಶರಣರ ಯೋಗದ ಅನುಭಾವಿಕ ನಿಲುವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಾಯ ಆರರಲ್ಲಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಪ್ರಸ್ತುತತೆಯನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಾಯ ಏಳರಲ್ಲಿ ಸಮಾರೋಪದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಯ ನೆಲೆ-ಬೆಲೆಯನ್ನು ವಿಶದೀಕರಿಸುತ್ತ ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲಿತಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅನುಬಂಧ(೧)ರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡ ಗ್ರಂಥ, ಲೇಖನಗಳ ಸೂಚಿಯನ್ನು ಅಕಾರದಿಯಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ ಹಾಗೂ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

*****

ಕೊನೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು :

೧ ಶ್ರೀ ಜಚನಿ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಶರಣ-ಶರಣೆಯರು, ಸಂಪಾದಕರು ಡಾ.ವೀರಣ್ಣ ರಾಜೂರ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೧೪. ೨೦೧೦

೨ ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ - ೬, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೩೬೨-೬೩.

೩ ಶತಏಕದ ನೆಲೆಮನೆ, (ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಜೀವನ ಮಾರ್ಗ), ಭಾರತೀ ಎಂ.ಕೆಂಪಯ್ಯ, ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಬಸವ ಸಮಿತಿ ಬಸವ ಭವನ, ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರ ವೃತ್ತ, ಬೆಂಗಳೂರು ೫೬೦೦೦೧

೪ ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕೆಲವು ಅಧ್ಯಯನಗಳು, ಲೇಖಕರು : ಡಾ.ಸಿ.ನಾಗಭೂಷಣ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಪಂಪ ಮಹಾಕವಿ ರಸ್ತೆ, ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.೨೦೦೦ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೬೬-೧೬೭

೫ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೬೦-೧೬೧. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು. ೨೦೧೫

೬ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಹಾಗೂ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಯೋಗ ಒಂದು ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು. ೨೦೧೫

೭ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿವೇಚನೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ, ೧೯೯೧

೮ ಬಸವೋತ್ತರ ಯುಗದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ, ಧಾರವಾಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ ೨೦೧೫

೯ ಅರಿವು ಆಚರಣೆ, ಲೇಖಕರು : ಡಾ.ಎಚ್.ಎಂ.ಮರುಳಸಿದ್ಧಯ್ಯ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಪಂಪ ಮಹಾಕವಿ ರಸ್ತೆ, ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೩೬-೩೭

೧೦ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೫೦-೫೧

ಅಧ್ಯಾಯ–ಎರಡು

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು : ಪರಿಕಲ್ಪನಾತ್ಮಕ ಚರ್ಚೆ

೨.೧ ಯೋಗದ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೨.೨ ಯೋಗದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳು

೨.೩ ಷಟಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಂಗ ಯೋಗದ ಸಮೀಕರಣ

೨.೪ ಶಿವಯೋಗದ ಸಮೀಕರಣ

೨.೫ ಯೋಗದ ಪರಿಕಲ್ಪನಾತ್ಮಕ ಚರ್ಚೆ

೨.೬ ಯೋಗದ ಉಗಮ ಹಾಗೂ ವಿಕಾಸ

೨.೭ ಯೋಗದ ವ್ಯಾಪಕತೆ

೨.೮ ವಚನಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಯೋಗದ ವಿಭಿನ್ನ ಆಯಾಮಗಳು

೨.೯ ಯೋಗದ ಔನತ್ಯ

ಅಧ್ಯಾಯ – ಎರಡು

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು: ಪರಿಕಲ್ಪನಾತ್ಮಕ ಚರ್ಚೆ

ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಬಹಳ ಮನ್ನಣೆ ಗಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಯೋಗ ತತ್ವದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯ ಮಾತುಗಳು ಕೇಳಿ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಯೋಗವನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅದು ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತವು ಯೋಗದ ಜನ್ಮಭೂಮಿ. ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಆಗುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಈಗ ಪೂರ್ಣಯೋಗ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಾಗಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹಾನ್ ಯೋಗಿಗಳು ಆಗಿಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಭವ್ಯ ಪರಂಪರೆ ಇದೆ. ಇಂದು ಕೂಡ ಅನೇಕ ಯೋಗಾಶ್ರಮಗಳಿವೆ. ಆಧುನಿಕ ಯೋಗಿಗಳೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಬಹುಜನರು ಯೋಗದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮೋಸ ಗೊಳಿಸುವವರೆ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದಿನ ಸ್ವಾಮೀಜಿ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು ಭೌತಿಕವನ್ನು ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವನ್ನು ಮರೆಯತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಧಿಕಾರ ಐಶ್ವರ್ಯಗಳೇ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವವೆಂದು ಅವುಗಳ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ಹಗಲಿರುಳು ನಾನಾ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವ ಮಾನವರು ಮನಃಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲದೆ, ಸಂತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ, ಶಾಂತಿ–ಸಮಾಧಾನಗಳಿಲ್ಲದೆ ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದಾರೆ; ನರಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ; ನಾಶವಾಗುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ. ಶಿವಯೋಗವೊಂದೇ ಜಗತ್ತನ್ನು ಉಳಿಸಬಲ್ಲದು. ನಿಜವಾದ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಮಾನವರ ಸರ್ವಸಂಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ಸದ್ಗತಿ ನೀಡಬಲ್ಲರು. ಇಂದಿನ ಕಾರ್ಗತ್ತಲಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗವೊಂದೇ ಆಶಾಕಿರಣ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಯೋಗವು ಮಾನವನ ಶ್ರೇಯೋಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿರುವ ಸಿದ್ಧಔಷಧಿಯಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವಿಶ್ವಮಟ್ಟದವರೆಗೆ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯು ಸಹ ತನ್ನ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಸ್ಥ ಜೀವನ ಸರಾಗವಾಗಿ ಸಾಗಲು ಯೋಗದ ಮೊರೆ ಹೋಗುವುದು ಅತಿ ಅವಶ್ಯಕ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ೨೧–೬–೨೦೧೫ ದಿನಾಂಕದಿಂದ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ವಿಶ್ವಯೋಗ ದಿನಾಚರಣೆಯನ್ನಾಗಿ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ ಮಾನವನ ದೈಹಿಕ, ಮಾನಸಿಕ, ಒಳಿತಿನ ವಿಚಾರ ಅಡಗಿರುವುದನ್ನು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಮಾನವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ

ಅನುಗುಣವಾಗಿ ರೂಪಿಸುವುದು ಯೋಗಭ್ಯಾಸ. ಎಲ್ಲ ಯೋಗ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೂ ಉಸುರಿನ ನಿಯಂತ್ರಣವೇ ಮೂಲ. ಉಸುರಿನ ನಿಯಂತ್ರಣದ ಮೂಲಕ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದೆಂದು ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಜನರ ಅನುಭವವೂ ಅದೇ ಮಾತನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಪಂಚಿಕವಾದ ಸುಖಗಳಲ್ಲಿ ರುಚಿ ಕಂಡು ಅವಿದ್ಯೆ, ಅಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ಮೋಹವಶನಾಗಿ ಜೀವನು ಅವುಗಳ ಅನುಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಚಂಚಲಿತಚಿತ್ತನಾಗಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರಭ್ರಮಣ ಮಾಡುವನು. ಅವನನ್ನು ಅವನ ಅರಿವುಗೆಟ್ಟ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಮೇಲೆತ್ತಿ ಸುಜ್ಞಾನ ಪಥದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಸಲು ಸಾಧನವಾಗಿದೆ ಯೋಗ.

ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಯೋಗದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿಂದು ಕರ್ತವ್ಯ ಭ್ರಷ್ಟರ, ಮೈಗಳ್ಳರ, ಪರೋಪಜೀವಿಗಳ, ಫಲಾಪೇಕ್ಷಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ದಿನೇ ದಿನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿದೆ. ದೇಶವು ಆರ್ಥಿಕ ದಿವಾಳಿಯತ್ತ ಸಾಗಿದೆ. ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ತವ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ವಚನಕಾರರು "ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ" ಎಂದು ಸಾರಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಅರಿತು ಶ್ರದ್ಧೆ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಕಾಯಕ ಮಾಡುವುದೇ ಯೋಗ. ಭಾರತೀಯರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅರಿತು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಮಾಡಲು ಯೌಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಅಗತ್ಯ. ಏಕತೆಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದೇ ಎಲ್ಲ ಯೋಗಗಳ ಗುರಿ. ಯೋಗ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ವಿಶ್ವಾಸ, ನೀತಿ, ಸನ್ಮಾರ್ಗ, ಸದಾಚಾರ ದೃಢಚಿತ್ತತೆ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ನಿಷ್ಠೆ, ಧೈರ್ಯ, ನಿರ್ಮಲ ಮನಸ್ಸು, ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾನ, ನಿರಹಂಕಾರ, ವಿನಯ, ವಿಶ್ವಕುಟುಂಬತ್ವ ಇವು ಯೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿವೆ.

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಇಂದಿನ ಯುಗಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಸಮತಾಮಾರ್ಗ, ಸಮನ್ವಯ ಮಾರ್ಗ, ಯೋಗ ಸಾಧನೆ ಮೂಲಕ ಇಹ–ಪರಗಳ ಸಮನ್ವಯ, ವ್ಯಕ್ತಿ–ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ, ಭಕ್ತಿ–ಜ್ಞಾನ–ಕರ್ಮಗಳ ಸಮನ್ವಯ, ಭೇದ–ಅಭೇದಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಎಲ್ಲವೂ ಸಮಗ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಂತಹ ಯೋಗ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

೨.೧ ಯೋಗದ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

'ಯೋಗ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು 'ಯುಜ್' ಎನ್ನುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಬಂದಿದೆ. 'ಯಜ್' ಎಂದರೆ 'ಕೂಡಿಸು' 'ಬಂಧಿಸು', 'ಸಂಯೋಜಿಸು' ಎಂದರ್ಥ. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ

ಕೂಡಿಸು ಬಂಧಿಸು ಸಂಯೋಜಿಸು ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ಅಷ್ಟಾವರಣ, ಪಂಚಾಚಾರ, ಕಾಯಕ ದಾಸೋಹ, ಷಟ್ ಸ್ಥಲ, ಶಿವಯೋಗ, ಅನುಸಂಧಾನ, ಭಕ್ತಿಕಾಯದ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ದೇಹಾತ್ಮವನ್ನು, ದಿವ್ಯಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಗೊಳಿಸುವ ಸಾಧನೆಯೇ ಯೋಗ. ಇಂದಿನ ಫಲವತ್ತಾದ ವಿಜ್ಞಾನ ವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಅಂದಿನ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಬೀಜರೂಪ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಯೋಗ ನಿನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆಯದಲ್ಲ. ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಾಚೆಗೆ ಅದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಎಲ್ಲ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲೂ ಯೋಗ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವುದೇ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯ, ಶಿವ-ಜೀವೈಕ್ಯ ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಯೋಗ ಎಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

Yoga Conjunction :

"The word yoga appears in Vedas in various forms, such as yogah, yogam, yoge, yogena, yogaih, which shows that it is a very ancient Sanskrit word. Yoga has been used to indicate joining, bringing, together, union, a special event, a particular configuration of starts and so on". [೧]

"ಯೋಗ-ಎಂಬ ಪದ 'ಯುಜಿರ್‌ಯೋಗೇ' ಅಥವಾ 'ಯುಜ ಸಮಾಧೌ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ರೂಪಗೊಂಡಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಧಾತು 'ಕೊಡುವುದು' ಎಂಬ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ, ಎರಡನೆಯದು ಯೋಗದ ಕೊನೆಯ ನೆಲೆಯಾದ 'ಸಮಾಧಿ' ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ".[೨] "ಜ್ಯೋತಿಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ 'ದ್ವಿಗ್ರಹಯೋಗ', 'ತ್ರಿಗ್ರಹಯೋಗ', 'ರಾಜಯೋಗ'ಗಳಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಯೋಗ ರತ್ನಾಕರ' 'ಯೋಗ ಶತಕ' ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ, ಔಷಧಿಗಳ ಯೋಗವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ 'ಕೂಡುವುದು' ಎಂಬ ಅರ್ಥವೆ ವಿವಕ್ಷಿತ, 'ಸಂಯೋಗೋ ಯೋಗ ಇತ್ಯುಕ್ತ: ಜೀವಾತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮ ನೋ: (ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಮೃತಿ) ಎಂದು ಪ್ರಕೃತವಾದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲೂ 'ಕೂಡುವುದು' ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಯೋಗ' ಪದವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ".[೩]

"ಭಾರತೀಯ ಯೋಗ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ 'ಯೋಗ:ಶ್ಚಿತ್ತ ವೃತ್ತಿ ನಿರೋಧ:' ಎಂಬುದು ಯೋಗದ ಮೂಲ ಸೂತ್ರವಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದೇ ಯೋಗ. 'ಯುಜ್ಯತೇ ಏತದಿತಿ, ಯುಜ್ಯತೇ ಅನೇನ ಇತಿ (ಯೋಜಯತಿ), ಯುಜಿರ್ (ಯುನಕ್ತಿ), ಯುಜ್ಯತೇ

ಅಸ್ಮಿನ್ ಇತಿ (ಸಮಾಪತ್ತಿ), ಯುಜ್=ಸಂಯಮನೇ, ಯುಜ್-ಸಮಾಧೌ, ಇತ್ಯಸ್ಮಾನ್ ವ್ಯುತ್ಪನ: ಸಮಾಧ್ಯರ್ಥ, ನ ತು ಯುಜಿರ್=ಯೋಗೇ ಇತ್ಯಸ್ಮಾತ್ ಸಂಯೋಗಾರ್ಥ: ಹೀಗೆ ಯೋಗ ಎಂಬ ಪದವು ಎಂಬ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪದಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಂಯಾಗಿದೆ. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಯೋಗದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಚನಗಳ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿಗಳು ಏಳದಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಆಗಿದೆ".[೪]

ಮಾನವನ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮನನ್ನು ಪರಮನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಗೊಳಿಸುವುದೇ ಯೋಗ.

ಜಾನ್ ಎಸ್.ಮಾಸ್ಕು :

ಯೋಗವೆಂದರೆ ಮಾನವ ಜೀವನದ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಅನುಭವವೇ ಹೊರತು ಮತ್ತೇನಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಮಾನವ ವಿಜ್ಞಾನವೇ ಯೋಗ.

ಭಗವದ್ಗೀತೆ :

"ಯೋಗ ಕರ್ಮ ಸುಕೌಶಲಂ" ಯಾವುದೇ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕೌಶಲ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾಡುವುದೇ ಯೋಗ. ಸಿದ್ಧ್ಯಸಿದ್ಧ್ಯೋಸಮೋಭೂತ್ವಾ ಸಮತ್ವಂ ಯೋಗ ಉಚ್ಯತೇ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಪೂರ್ಣರೂಪವಿದೆ. ಈ ಗೀತೆಯ ೧೮ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೊನೆಯಲ್ಲೂ 'ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರೇ' ಎಂಬ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿರ್ದೇಶವಿದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣಾದ್ಯನೇಕ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯೋಗದ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ತಮ್ಮ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ "ಏಷವ: ಪರಮೋ ಧರ್ಮ: ಯದ್ಯೋಗೇನಾತ್ಮ ದರ್ಶನಂ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ".[೫]

ಪತಂಜಲಿ ಮಹರ್ಷಿ :

"ಯೋಗ, ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ನಿರೋಧ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ನಿರೋಧವೇ ಯೋಗ. ಚಂಚಲಯುಕ್ತವಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಏಕಾಗ್ರತೆಗೊಳಿಸುವುದೇ ಯೋಗ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತೀಯ ಯೋಗ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಪತಂಜಲಿಯು ಯೋಗಃಶ್ಚಿತ್ತ ವೃತ್ತಿ ನಿರೋಧಃ ಎಂಬುದು ಯೋಗದ ಮೂಲ ಸೂತ್ರವಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದೇ ಯೋಗ. ಚಿತ್ತವು ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾಗವೂ ಹೌದು ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಯೂ ಅಹುದು. ಚಿತ್ತವು ಅಂತಃಕರಣದ

ಮೊದಲನೇ ಇಂದ್ರಿಯ. ಚಿತ್ತವು ಚಂಚಲಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ತಚಾಂಚಲ್ಯವು ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿಕೃತಗೊಳಿಸುವುದು, ಬುದ್ಧಿವೈಕಲ್ಯವು ಅಹಂಕಾರದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು. ಈ ಅಹಂಕಾರವು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಭ್ರಮೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು. ಈ ಭ್ರಮೆ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು, ಅಜ್ಞಾನವು ಅಹಂಭಾವವನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವುದು".[೬]

ಯೋಗ ಎಂಬ ಪದ ಬಹು ಗಂಭೀರವೂ, ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವೂ, ಆದ ಮಾತು. ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದ ಪಿತಾಮಹ ಪತಂಜಲಿ ಮಹರ್ಷಿಯು ಯೋಗಮಾರ್ಗವನ್ನು ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ನಿರೋಧದ ಒಂದು ಸಾಧನ ಎಂದು ತಿಳಿದರೆ, ಭಗವದ್ಗೀತೆಯು ಯೋಗಸಾಧನೆಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕೌಶಲ ಪ್ರಬುದ್ಧಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಯೋಗಸಾಧನೆಯ ಈ ಎರಡು ಲಾಭಗಳೂ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕ ಪರಿಣಾಮಗಳಂತೆಯೇ ತೋರುತ್ತವೆ. ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಲಭಿಸಬೇಕಾದ ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರದಂತಹ ಅಲೌಕಿಕ ಲಾಭದ ಅಂಶ ಈ ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಮೈದೋರಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಹಂಭಾವವೇ ಅಂತ:ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ, ಆತ್ಮನಿಗೆ ಅಹಂಭಾವದ ಕವಚವಾಗಿ, ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಜ್ಞಾನದ ಕವಚವಾಗಿ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಭ್ರಮೆಯ ಕವಚವಾಗಿ, ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ದುರಹಂಕಾರದ ಕವಚವಾಗಿ, ಬುದ್ಧಿಗೆ ಆಮಿಷದ ಕವಚವಾಗಿ, ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಆಶಾಕವಚವಾಗಿ ಆವರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಭವರೋಗದ ವಿಸ್ತೃತರೂಪವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಯೋಗದ ದಾರಿಯೇ ಪರಿಹಾರವಾಗಿದೆ. ಈ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ನಿರೋಧವನ್ನು ಯೋಗದ ಮೂಲಸೂತ್ರವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ನಿರೋಧವನ್ನು ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ, ಯೋಗಮುದ್ರೆಗಳು, ಯೋಗಬಂಧಗಳು, ಧ್ಯಾನ, ಮಂತ್ರ, ಭಕ್ತಿ, ಕರ್ಮ, ಜ್ಞಾನ, ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಯೋಗಶಬ್ದದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ತಜ್ಞರು ಹಲವು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ಚಲನವಲನವನ್ನು ತಡೆದು, ಒಂದೇ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿ, ಅದೇ ವಿಷಯದ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನರಾಗಿ, ಬಾಹ್ಯವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಮರೆತು ಬಿಡುವುದೂ ಮತ್ತು ಧ್ಯಾನವನ್ನೂ ವಿಷಯ ತನ್ಮಯತೆಯನ್ನೂ ಬಳಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕುಂಭಕ, ಪೂರಕ, ರೇಚಕಗಳ ದ್ವಾರ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದೊಳಗಿನ ಮಲಿನತೆಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ ವ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದು ಯೋಗದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಮೇಲಾಗಿ ಯೋಗದಿಂದ ಅಂತರಂಗ-ಬಹಿರಂಗಗಳ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಇವೆಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಯೋಗವು ಪ್ರಾಚೀನತಮವೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದವಾದ ಮಾತು.

೨.೨ ಯೋಗದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳು :

ಯೋಗಸಾಧನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಸಾಧಕರು ವಿಭಿನ್ನ ಪ್ರಜ್ಞಾಸ್ತರದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಒಲವು, ಅಭಿರುಚಿ, ಅಭೀಪ್ಸೆ, ಅರ್ಹತೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾದ ಯೋಗಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ ವಾಯಿತು. ಆ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಯೋಗಪರಿಣತರು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ ಫಲವಾಗಿ ಇಂದು ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಯೋಗದ ಹಲವು ಪ್ರಕಾರಗಳು ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ನಿಜವಾಗಿ, ಯೋಗದ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವುದೇ ಅಧಿಕಾರಿಭೇದದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಎಲ್ಲ ಯೋಗಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನೂ ಜಡ-ಜಡಯೋಗ, ಜಡ-ಚೇತನಯೋಗ, ಚೇತನ-ಚೇತನಯೋಗ ಎಂದೂ ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ಭೇದಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸುಗಳ ಯೋಗವೇ ಜಡ-ಜಡಯೋಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣವು ಎಷ್ಟು ಜಡವೋ ಅಷ್ಟೇ ಮನವೂ ಜಡ. ಮನಸ್ಸು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗುವುದೇ ಜಡ-ಚೇತನಯೋಗ. ಇಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಜಡವಾದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮ ಚೇತನರೂಪನು. ಜೀವಾತ್ಮ-ಪರಮಾತ್ಮರ ಯೋಗವೇ ಚೇತನಚೇತನಯೋಗ. ಇಲ್ಲಿ ಜೀವನೂ ಚೇತನ. ಪರಮನೂ ಚೇತನ. ಈ ಮೂರರ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿ ಆಯಾ ಪ್ರಜ್ಞಾಸ್ತರದ ಅನುಭವ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ವಿಶೇಷತೆಗಳ ಮೇಲಿನಿಂದ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಅವಾಂತರ ಭೇದಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಶಖ್ಯವಿದೆ. ಶಿವಯೋಗ ಮಾತ್ರ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಚೇತನ-ಚೇತನಯೋಗವೇ ಆಗಿದೆ. ಇತರ ಯೋಗಗಳು ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಅವಾಂತರ ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದರಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ.

ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳು ಯೋಗಸಾಧನೆ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಯೋಗಗಳು ಅಸಂಖ್ಯ. ಕೆಲವು ಯೋಗಗಳು ಕಠಿಣ. ಕೆಲವು ಯೋಗಗಳು ಸುಲಭ. ಅವರವರ ಒಲವು-ನಿಲವು, ಗುರಿ-ಗಮ್ಯಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಜನರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಯೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ಮಯೋಗ, ಭಕ್ತಿಯೋಗ, ಜ್ಞಾನಯೋಗ. ಭಾವಾಂಶ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು ಭಕ್ತಿಯೋಗ, ಅರಿವಿನಾಂಶ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು ಜ್ಞಾನಯೋಗ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಹಠಯೋಗ, ರಾಜಯೋಗ, ಲಯಯೋಗ, ಮಂತ್ರಯೋಗ, ಅಮನಸ್ಕ ಯೋಗ ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಯೋಗಗಳಿವೆ.

ಹಠಯೋಗ ಲಂಬಿಕಾಯೋಗ ಆತ್ಮಯೋಗ
ಸಿದ್ಧಯೋಗ ಪಿಶಾಚಯೋಗ ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗಂಗಳೆಂಬ
ಷಡುವಿಧ ಕರ್ಮಯೋಗಂಗಳೊಳು
ಶೋಷಣೆ, ದಾಹನೆ, ಪ್ಲಾವನೆ, ಚಾಲನೆ ಖಾಳಾಪಖಾಳಮಂ ಮಾಡಿ
ತ್ರಿದೋದಿಗಳಂ ಪ್ರವರ್ತಿಸಲೀಯದೆ ಮಲಯುಗಮಂ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳಲೀಯದೆ
ಗಜಕರಣಂಗಳಿಂ ಪವನಧಾರಣೆಯಿಂ ಕಲ್ಪಯೋಗಂಗಳಿಂ
ಮೂಲಿಕಾಬಂಧದಿಂ ಬಂಧಿಸಿ, ಘಟಮಂ ನಟಿಸುವುದು ಹಠಯೋಗ
ಪವನಭ್ಯಾಸಂಗಳಿಂದಭ್ಯಾಸಯೋಗ,
ಕ್ರಮಕ್ರಮಂಗಳಿಂ ಜಿಹ್ವೆಯಂ ಬೆಳಸಿ
ಹಠಸಮ್ಮಿಶ್ರದಿಂ ಷಡಾಧಾರದ ಪಶ್ಚಿಮಪಥವಿಡಿದು
ಪ್ರಾಣಪವನನ ಮಸ್ತಕಕ್ಕೇರಿಸಿ ಜಿಹ್ವೆಯ ಸುಷುಮ್ನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು
ಸೋಮಪಾನಮಂ ಸೇವಿಸಿ ಸಪ್ತಸ್ಥಾನ ನವಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಂದು
ಮುಕ್ತ್ಯಂಬಿಕೆಯೊಡಗೂಡುವುದು ಲಂಘಬಿಕಾಯೋಗ
ಆತ್ಮನಂ ಭೇದಿಸಿ ಪ್ರಾಣವಾಯು ನಾಡಿಗಳನರಿತು
ಹಿಡಿವ ಭೇದಮಂ ತಿಳಿದು, ತೆಗೆವ ಬಿಗಿವ ಸಂಚಮಂ ಕಂಡು
ಒಡ್ಡಿಯಾಣಬಂಧ ಜಾಳಾಂಧರಬಂಧ
ಠಾಣಿಕಾಮುದ್ರೆ ಭ್ರೂಸಂಕೋಚ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಾನದುತ್ತರನಾಡಿಯಿಂದ
ಆತ್ಮನನಾತ್ಮಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಗಮಾಡುವದಾತ್ಮಯೋಗ.
ಅಂಜನಾಸಿದ್ಧಿ ಘಟಿಕಾಸಿದ್ಧಿ ಶರೀರಸಿದ್ಧಿ ಪರಕಾಯಪ್ರವೇಶ
ತ್ರಿಕಾಲಜ್ಞಾನ ದೂರಶ್ರವಣ ದೂರದೃಷ್ಟಿಯೊಳಗಾದ
ಅಷ್ಟಮಹಾಸಿದ್ಧಿಯಂ ಪಡೆದು,
ರಸಸಿದ್ಧಿ ಪಾಷಾಣಸಿದ್ಧಿ ಲೋಹಸಿದ್ಧಿ ವಯಸ್ತಂಭ
ಸ್ವರವಂಚನೆ ಕಾಯವಂಚನೆ
ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಸಿದ್ಧಿ
ಭರತಸಿದ್ಧಿ ಗಾಂಧರ್ವಸಿದ್ಧಿ ಕಿನ್ನರಸಿದ್ಧಿ
ವಾಚಾಸಿದ್ಧಿ ಖೇಚರತ್ವ ಮಹೇಂದ್ರಜಾಲದೊಳಗಾದ ಷಷ್ಟಿವಿದ್ಯಾಸಿದ್ಧಿ

ಅಣಿಮಾದಿ ಮಹಿಮಾ ದಿ
ಈಶಿತ್ವ ವಶಿತ್ವ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಪ್ರಾಕಾಮ್ಯವೆಂಬ ಅಷ್ಟೈಶ್ವರ್ಯಸಿದ್ಧಿ
ವ್ಯಾಳಿ ಚರ್ಪಟಿ ಕೋರಾಂಟ ರತ್ನಘೋಷ
ಭೂತನಾಥ ನಾಗಾರ್ಜುನ ಮಚ್ಚೇಂದ್ರ ಗೋರಕ್ಷ
ಮಂಜಿನಾಥ ನವನಾಥ ಸಿದ್ಧರೊಳಗಾದ ಸಮಸ್ತ ಸಿದ್ಧಿಬುದ್ಧಿಗಳಿಂ
ಲಿಂಗವನರಿಸಿ ಅಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಿ ಹಿಡಿದೆಹೆನೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಯೋಗ.
ಪಿಶಾಚತ್ವದಿಂ ತ್ರಿಭುವನಿಯಂ ಸೇವಿಸಿ ಅಮರಿಗಳಂ ಸೇವಿಸಿ
ಅಮರೀ ಭ್ರಮರಾದೇವಿ ಅಮರೀ ತ್ರಿಪುರಾಂತಕೀ
ಅಮರೀ ಕಾಲಸಂಹಾರೀ ಅಮರೀ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಸಾಧನೀ
ಇಂತೆಂಬ ಶ್ರುತಿಗೇಳ್ದು,
ವಜ್ರಿ ಅಮರಿಗಳನಂಗಲೇಪಂ ಮಾಡಿ ಶುಕ್ಲಮಂ ಸೇವಿಸಿ
ಭೂತಸಂಕುಳಂಗಳೊಡನಾಡಿ ಅಜ್ಞಾನವಶದಿಂ
ಲಿಂಗವನೇನೆಂದರಿಯದ ಕ್ಷೀಣವೃತ್ತಿಯ
ಪಿಶಾಚತ್ವದಿಂದಿಪ್ಪುದು ಪಿಶಾಚಯೋಗ.
ಹಿಂಸೆಯನುಳಿದ ಚತ್ವದಿಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಹದಿಂ
ತತ್ವಂಗಳನಾಹ್ವಾನಿಸುತ್ತಿಪ್ಪುದು ಯಮಯೋಗ.
ವಿವೇಕ ವಿಚಾರದಿಂ ತತ್ವಂಗಳನರಿತು ಆಚರಿಸಿ ಅಡಿಯಿಟ್ಟು ನಡೆವುದು
ನಿಯಮಯೋಗ.
ಪದ್ಮಾಸನ ಸಿದ್ಧಾಸನ ಬದ್ಧಾಸನ ವಜ್ರಾಸನ ಮಯೂರಾಸನ ಕೂರ್ಮಾಸನ
ಕುಕ್ಕುಟಾಸನ ಅರ್ಧಾಸನ ವೀರಾಸನ ಶ್ಮಸಾನಾಸನ ಹಸ್ತಾಸನ
ಮಸ್ತಕಾಸನ ಕುಠಾರಾಸನ ಸಿಂಹಾಸನ ಮಧ್ಯಲವಣಿ
ಶಿರೋಲವಣಿಯೊಳಗಾದ ಆಸನಬಂಧಂಗಳಿಂದಾಚರಿಸುವುದಾಸನಯೋಗ.
ತತ್ವ ಮೂವತ್ತಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಣವ ಮೂಲವೆಂದರಿತು
ಷಡಾಧಾರಚಕ್ರಂಗಳ ಅಕ್ಷಣವರ್ಣಗಳಿಂ ತಿಳಿದು
ಮೇರಣ ಅಜನಾಳ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಾನ ತುರೀಯಾತೀತದ
ಓಂಕಾರಮಪ್ಪ ಪ್ರಣವವನರಿವುದು ಪ್ರಾಯಾಯಾಮಯೋಗ

ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರಯೋಗಕ್ರಮಗಳಿಂದ
ಸತ್ತ್ರಣವವನಾಹಾರಿಸುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರಯೋಗ.
ಪ್ರಣವಕ್ಕೆ ಅತೀತವಾದ ಪರಶಿವಮೂರ್ತಿ ಮನದಲ್ಲಿ ಚಿಗುರ್ತು
ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಾರೂಢನಾಗಿ ಧ್ಯಾನಿಸುವುದು ಧ್ಯಾನಯೋಗ.
ಆ ಪರಶಿವಮೂರ್ತಿಯೆ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ
ಅಷ್ಟವಿಧಾರ್ಚನೆ ಷೋಡಶೋಪಚರ್ಯಂಗಳಿಂದಿಷ್ಟಲಿಂಗಧಾರಣದಿಂದ
ಇಪ್ಪುದು ಧಾರಣಯೋಗ.
ಅಪ್ರಶಿಖಾಸ್ಥನದಿಂದುತ್ತರವಿಭಾಗೆಯ ಅಜಪೆಯಿಚಿದತ್ತಣ
ಚಿತ್ರಭೆಯಿಂದುಜ್ಜ್ವಳತೇಜ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶ
ದಿವ್ಯ ತೇಜದಿಂದೊಪ್ಪಿಪ್ಪ ಮಹಾಘನ ಪರವಸ್ತುವನಿದಿರಿಟ್ಟೀಕ್ಷಿಸಿ
ಅಮಹಾಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಒಡಗೂಡಿ ತಾನು ತಾನಾಗಿ
ಜಗದ್ವಿಹರಣೀಯನೇನೆಂದರಿಯದ ಪರಮಕಾಷ್ಠೆಯ
ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿಪ್ಪುದು ಸಮಾಧಿಯೋಗ.
ಇಂತಪ್ಪ ಅಷ್ಟಾಂಗವೊಳಗಾದ ಷಡುವಿಧಕರ್ಮಯೋಗಂಗಳಂ ಮೆಟ್ಟಿ
ಚತುರ್ವಿಧಪದವಿಯಂ ಹೊದ್ದದೆ ಫಲಭೋಗಂಗಳಂ ಮುಟ್ಟದೆ
ಖ್ಯಾತಿ ಲಾಭ ಪೂಜೆಯಂ ತಟ್ಟದೆ
ಇಹಪರಂಗಳಂ ಸಾರದೆ, ಭವಬಂಧನಕ್ಕೆ ಬಾರದೆ
ಗೆಲ್ಲ ಸೋಲಕ್ಕೆ ಹೋರದೆ, ತನುವಿನಿಚ್ಛೆಯಲ್ಲಿ ಸುಳಿಯದೆ
ಮನದಿಚ್ಛೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯದೆ, ಪ್ರಾಣನ ಸುಳುಹಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕದೆ
ಪ್ರಕೃತಿವಶಕ್ಕೊಳಗಾಗದೆ, ಇಂದ್ರಿಯಂಗಳಿಗೆ ಮೈಯೊಡ್ಡದೆ
ಸರ್ವಸಂದೇಹನಿವೃತ್ತಿಯಾಗಿ, ನಿಂದಲ್ಲಿ ನಿರಾಳ, ನಡೆದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗಮನಿ,
ನುಡಿದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಯಬ್ದಿ, ಸುಳಿದಲ್ಲಿ ಒಡಲಿಲ್ಲದುಪಾಧಿಯರತು
ಅಂಗವೆ ಲಿಂಗವಾಗಿ ಲಿಂಗವೆ ಪ್ರಾಣವಾಗಿ
ಪ್ರಾಣವೆ ಪ್ರಸಾದವಾಗಿ, ಪ್ರಸಾದವೆ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ
ನಿಜಲಿಂಗೈಕ್ಯವಾಗಿ ನಿಜಸುಖಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿ

ನಿಜಯೋಗ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿ ಕಾಯವಿದ್ದಂತೆ ಬಯಲಾಗಿಪ್ಪರಯ್ಯಾ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಸೋಮೇಶ್ವರಾ ನಿಮ್ಮ ಶರಣರು.

– ಆದಯ್ಯ

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೬, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೧೪೧

ಶಿವಯೋಗದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗಿಂತ ಮೊದಲು ಯೋಗಪ್ರಭೇಧಗಳ ಪರಿಚಯವು ಅವಶ್ಯಕ. 'ಹಠಯೋಗ ಪದವೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಹಠದಿಂದ ಸಾಧಿಸುವ ಯೋಗವೇ ಹಠಯೋಗವೆನಿಸುವುದು. ಅಂದರೆ, "ಇಡಾನಾಡಿಯು ಸೂರ್ಯನಾಡಿ' ಬಲ ನಾಸಾಪುಟದಲ್ಲಿರುವುದು ಪಿಂಗಳಾನಾಡಿಯೆ ಚಂದ್ರನಾಡಿ; ಎಡ ನಾಸಾಪುಟದಲ್ಲಿರುವುದು. 'ಹಠ ಶಬ್ದ ಹಕಾರವು ಸೂರ್ಯನಾಡಿಯ ಸಂಕೇತವಾದರೆ, ಠಕಾರವು ಚಂದ್ರನಾಡಿಯೆನಿಸಿದೆ. ಸೂರ್ಯ–ಚಂದ್ರನಾಡಿಗಳನ್ನು ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹಠಯೋಗವೆನ್ನುವರು. ಇಡಾ–ಪಿಂಗಳಾ ಈ ಎರಡೂ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಣವಾಯು ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿಯೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಿಕೆಯೇ ಹಠಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಮಂತ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೀ–ಪುರುಷರೆಲ್ಲರೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸದ್ಗುರುಗಳ ಮುಖದಿಂದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದು ಅದನ್ನು ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತದಿಂದ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ 'ಮಂತ್ರಯೋಗ' ವೆನ್ನುವರು. ಸುಖದು:ಖಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಭಾವಿಯಾಗಿ ಸತ್ಪುರುಷಸಂಗಸುಖಿಯಾಗಿ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವ ಸಾಕ್ಷಿಕನಾಗಿ, ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯೋದ್ರೇಕವಿಲ್ಲದಾತನಾಗಿ, ಶುದ್ಧಾಂತ:ಕರಣನಾಗಿ, ಸತ್ವದೇಹಿಯಾಗಿ, ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಕ್ತನಾಗಿ ಇರುವಾತನೇ ಮಧ್ಯಮ ಎನಿಸುವನು, ಆತನಿಗೆ ಲಯಯೋಗವೇ ಯೋಗ. ಹಠಯೋಗದಿಂದ ಶರೀರ ಶುದ್ಧಿಯಾದರೆ, ಲಯರೋಗದಿಂದ ಪ್ರಾಣ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಮಂತ್ರಯೋಗದಿಂದ ಮನವು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಇನ್ನು ರಾಜಯೋಗದಿಂದ ಶರೀರ–ಪ್ರಾಣ–ಮನಗಳಿಗೆ ರಾಜನಾದ ಜೀವಾತ್ಮನ ಶುದ್ಧಿಯು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ಯೋಗದ ಯಮಾದಿ ಅಷ್ಟಾಂಗಗಳ ಅಭ್ಯಾಸ ಕ್ರಮದಿಂದ ಸಾಧಕನು ಶರೀರ–ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯಬಲ್ಲನು. ಮುಂದೆ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವುದು. ಕ್ರಮೇಣ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಹಠ, ಲಯ, ಮಂತ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಶಾರೀರಕ ಹಾಗೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ರಾಜಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮಾನಸಿಕವಾದ ಮತ್ತು ಆಂತರಿಕವಾದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಜೀವಾತ್ಮನನ್ನು ಮುಕ್ತಿಮಾರ್ಗದತ್ತ ಮುನ್ನೆಡೆಸುವ

ಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ರಾಜಯೋಗವು. ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಸಾಧಕನು ಸುಖಕರವಾದ ಆಸನ, ಶರೀರದ ಸರಳತೆ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ನಿಶ್ಚಲ ವಾಯು–ಮನಸ್ಸು ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಿಗಳ ಒಂದುಗೂಡುವಿಕೆ–ಹೀಗೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡತಕ್ಕ ಅನುಸಂಧಾನಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಅಂಥವನು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ಪರತರ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವನು. ಪೃಥ್ವಿ ಮೊದಲು ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ವಿವೇಕದಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಿಸುವ ಜ್ಞಾನವೇ ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗವೆನಿಸುವುದು. ಮನಸ್ಸು–ಶ್ವಾಸ ದೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಬಹಿರ್ಮುಖವಾಗದಂತೆ ಮುದ್ರಿಸಿ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದೇ ತಾರಕಯೋಗವೆನಿಸುವುದು. ಈ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಗುರುವಿನ ಅನುಗ್ರಹ ಮುಖ್ಯ. ಮನವನ್ನು ನೆನೆಯದಂತೆ ಮುದ್ರಿಸಿ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯದೊಳಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದೇ ಅಮನಸ್ಕಯೋಗ ಎನಿಸುವುದು. ಹೊರ ಆಸೆ ಬಿಟ್ಟು ಒಳನೋಟವಿಟ್ಟು ಹಸಿವು, ತೃಷೆ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿಸುವುದು ಲಂಬಿಕಾಯೋಗ. ಅನಲ ಅನಿಲದ ಸಂಗದಿಂದ ಲಯವಾದ ಸಾಕಾರದಂತೆ ಇಪ್ಪಾತನ ಇರವು ಎಂತಿದ್ದಿತು, ಅಂತೆ ಇರಬಲ್ಲಡೆ ಆತ್ಮಯೋಗ. ಧ್ಯಾನಿಸುವ ವಸ್ತುವಿನಂತಾಗುವುದು ಸಿದ್ಧಯೋಗ. ಪಿಶಾಚತ್ವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಪಿಶಾಚಯೋಗ. ಪರಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಗ, ಪರದ್ರವ್ಯ, ಪರಹಿಂಸೆ ಮಾಡದಿರುವುದು. ಅನೃತ, ಹಿಂಸೆ, ಪರನಿಂದೆಯನ್ನು ಮಾಡದಿರುವುದು ಯಮಯೋಗ. ನಿರಪೇಕ್ಷ ಮನೋಭಾವದಲ್ಲಿರುವುದು. ಶಿವನಿಂದೆಯ ಕೇಳದಿಹನು, ಇಂದ್ರಿಯಂಗಳ ನಿಗ್ರಹವ ಮಾಡುವವನು, ಪರಮನ ನೆನಹಿನಲ್ಲಿ ಶುಚಿತ್ವಹೊಂದಿ, ವಿಭೂತಿ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಧರಿಸಿ, ಪಾಪಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡದಿರುವನು ನಿಯಮಯೋಗ. ಸಿದ್ಧ, ಪದ್ಮ, ಸ್ವಸ್ತಿಕ, ಅರ್ಧಚಂದ್ರ ಈ ಆಸನಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಪೂಜೆ ಮಾಡುವುದು ಆಸನಯೋಗ. ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನ, ವ್ಯಾನ, ಉದಾನ, ಸಮಾನ, ನಾಗ, ಕೂರ್ಮ, ಕೃಕರ ದೇವದತ್ತ, ಧನಂಜಯವೆಂಬ ವಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೃದಯ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಪರಶಿವನ ಪ್ರಣವದ ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವುದು ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ. ದೇಹ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ತೆಗೆದು ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವುದು ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಯೋಗ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಅಂತರ್ಮುಖಿಯಾಗಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ. ಇದು ಅಂತರಂಗ ಮತ್ತು ಬಹಿರಂಗ ಯೋಗಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಪರ್ಕ ಸೇತುವೆಯಾಗುವುದೇ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರಯೋಗ. ಯಾವುದೇ ಅಡೆತಡೆ ಇಲ್ಲದೇ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದು. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಮನಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸುವುದು ಧ್ಯಾನಯೋಗ. ಮನೋವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನಿರೋಧ ಮಾಡುವುದು. ಸದಾ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸುವುದು ಧಾರಣಯೋಗ. ಮನಸ್ಸು ಏಕಾಗ್ರವಾಗಿ ಧ್ಯಾನಿಸುವ ತನ್ಮಯತೆ, ಅಂತರ್ಮುಖ ಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿದ್ದು,

ಪರಮನ ನೆನೆಹಿನಲ್ಲಿ ಆನಂದಿಸುವ ಫಲವೇ ಸಮಾಧಿಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ವಚನದಲ್ಲಿ ಆದಯ್ಯನವರು ಲಿಂಗಾಂಗವಲ್ಲದ ಇತರ ಯೋಗಗಳನ್ನು ನಂಬಬಾರದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವರು.

೨.೩ ಷಟಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಂಗ ಯೋಗದ ಸಮೀಕರಣ :

ಅಯ್ಯ । ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನ, ವ್ಯಾನ, ಉದಾನ, ಸಮಾನ,
ನಾಗ, ಕೂರ್ಮ, ಕೃಕರ, ದೇವದತ್ತ, ಧನಂಜಯವೆಂಬ
ದಶವಾಯು ಪ್ರಾಣಗುಣಂಗಳ ನಷ್ಟವ ಮಾಡಿ
ಯಮ, ನಿಯಮ, ಆಸನ, ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ, ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ,
ಧ್ಯಾನ, ಧಾರಣ, ಸಮಾಧಿಯೆಂಬ ಹಠಯೋಗ ಜಡಶೈವಮಾರ್ಗವನುಳಿದು,
ನಿಭ್ರಾಂತ, ನಿಶ್ಚಿಚಿತ, ನಿರ್ಗುಣಾನಂದಲೀಲೆಯನರಿದು, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ
ಸದ್ಭಕ್ತ ಮಹೇಶ ಪ್ರಸಾದಿಸ್ಥಲವ ಅಂಗವ ಮಾಡಿಕೊಂಡು
ಸರ್ವಾಂಗಲೋಚನಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಿಸುವ
ನಿಜಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಯಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ಮಯ ಸ್ವರೂಪಲೀಲೆಯಿಂ
ಸಮಸ್ತ ತತ್ತ್ವಾನುಭಾವವನೊಳಗು ಮಾಡಿಕೊಂಡು
. . . . ಚೆನ್ನ ಬಸವಣ್ಣಾ

– ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೨, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೭೯

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಷಟಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಂಗ ಯೋಗದ ಸಮೀಕರಣ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ – ಯಮ, ನಿಯಮ, ಮಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ– ಆಸನ, ಪ್ರಸಾದಿಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ–ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ– ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ, ಶರಣಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ– ಧ್ಯಾನ ಧಾರಣ ಹಾಗೂ ಐಕ್ಯಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ– ಸಮಾಧಿ. ಅನೃತ, ಹಿಂಸೆ, ಭವಿಕರ್ಮ, ಪರಧನ, ಪರಸ್ತ್ರೀ ವರ್ಜನೆ, ಪಾಪಕೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗದೆ, ಪ್ರತಿಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದೇ ಯಮ ನಿಯಮಗಳು. ಅನ್ಯವನ್ನು ನೆನೆಯದೆ ಸಾಧಕರು ಇಷ್ಟಲಿಂಗರಾಧನೆಗೆ ಅಂತರಂಗ–ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ, ಶಾರೀರಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಆಸನಗಳ ಮುಖೇನ ಸುಸ್ಥಿರವಾಗಿಡುವುದೆ ಆಸನ. ಉಸಿರಾಟದ ಕ್ರಿಯೆ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಚಿತ್ತ ಸಮತೆಯು ಮುಖ್ಯ.

ಇದುವೇ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ. ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನ ಮುಖೇನ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದೇ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ. ಅಂಗದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ, ಚಕ್ರಗಳ ಮುಖೇನ ಲಿಂಗದ ಬೆಳಕು ಕಾಣುವುದೇ ಧಾರಣ. ನಿಷ್ಕಾಮ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದ ಏಕಾಗ್ರೀಕರಣ ನಿರಂತರ ಮಾಡುವುದೇ ಧ್ಯಾನ. ಕರಣೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಲಿಂಗಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿ, ಪರಮಚೈತನ್ಯದ ನೆನಹಿನಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನವಾಗುವುದೇ ಸಮಾಧಿ. ಹೀಗೆ ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗಗಳು ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಜೀವಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರತಿದಿನ ಲಿಂಗಾನುಸಂಧಾನದ ವಿಕಾಸ್ವದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಾಗಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಅಷ್ಟಾಂಗ ಯೋಗಗಳು ಯೋಗ ಸಾಧಕರ ಅಂಗ–ಲಿಂಗ ಸಮರಸತೆಯಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿವೆ.

ನಮ್ಮ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯ ತಿರುವು ಕೊಟ್ಟು ಅವು ಪರಮಾತ್ಮನತ್ತ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನವೇ ಭಕ್ತಿಯೋಗ. ನಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಆಲೋಚನೆಯೇ ಸಾಧನ. ಆ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅಂಧಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆಯುವ ಉಪಾಯವೇ ಜ್ಞಾನಯೋಗ. ಅಂತೆಯೇ ನಮ್ಮ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡು ಪೂರ್ಣಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಲು ನಮ್ಮ ಪುರಾತನರು ಬೋಧಿಸಿದ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಕರ್ಮಯೋಗ. ನಮ್ಮ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಸಂಪೂರ್ಣ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಏಕಾಗ್ರತೆಯೇ ಕಾರಣ. ಅದನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಧಾನವೇ ರಾಜಯೋಗ. ಹೀಗೆ ಕರ್ಮಯೋಗ, ಭಕ್ತಿಯೋಗ, ರಾಜಯೋಗ, ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಯೋಗ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಯೋಗಗಳು ಈಗ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ.

ಭಾರತೀಯ ಯೋಗ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಯೋಗವು ಮಂತ್ರಯೋಗ, ಲಯರೋಗ, ಹಠಯೋಗ, ರಾಜಯೋಗಗಳೆಂಬ ನಾಮಗಳಿಂದ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಯೋಗಗಳ ನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪೂರ್ಣಯೋಗವೇ ಶಿವಯೋಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಮನಶ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಂತ್ರಗಳ ಮನನದಿಂದ ಏಕೀಕರಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯ ಮೇಲೆ ಮಂತ್ರಯೋಗ, ಚಿತ್ತ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ಮನ ಲಯಗೊಳಿಸುವುದು ಲಯರೋಗ, ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯ ನಿರೋಧ ಕ್ರಿಯೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತುದು ಹಠಯೋಗ, ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳ ನಿರೋಧಿಸಿ ಏಕಾಗ್ರತೆಯ ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಅಮನಸ್ಕನಾಗಿ ಅತೀಂದ್ರಿಯಾನಂದದಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆವುದೇ ರಾಜಯೋಗ.

೨.೪ ಶಿವಯೋಗದ ಸಮೀಕರಣ :

ಮಂತ್ರಯೋಗ, ಹಠಯೋಗ, ಲಯಯೋಗ, ಜ್ಞಾನಯೋಗ.
ಇಂತೀ ಎಲ್ಲ ಯೋಗವನರಿದು ಮರೆದು
ಭಕ್ತಿಯೋಗದ ಮೇಲೆ ನಿಂದು, ರಾಜಯೋಗದ ಮೇಲೆ ನುಡಿವುದು ಕಾಣಿರೆ
ರಾಜಯೋಗದ ಮೇಲೆ ನಡೆವುದು ಕಾಣಿರೆ।
. . . .
ಎಂದುದಾಗಿ, ಶಿವ ಜೀವ ಲಿಂಗ ಪ್ರಾಣ, ಶಿವಯೋಗವೆಂಬುದೆ ಐಕ್ಯ.
ಮಹಾಲಿಂಗೈಕ್ಯರ ನಿಲವನು ಅನುಮಾನಿಗಳೆತ್ತ ಬಲ್ಲರು,
ಕೂಡಲಚೆನ್ನಸಂಗಮದೇವಾ?

– ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೩, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೭೪೮

ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನರ ಈ ಮೇಲಿನ ವಚನದಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಯೋಗ, ಹಠಯೋಗ, ಲಯಯೋಗ, ಮತ್ತು ಇತರೆ ಯೋಗಗಳ ಸಮೀಕರಣಗೊಂಡಿರುವ ಖಚಿತತೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಬದುಕಿನ ಪರಿಶುದ್ಧತೆ ಮಹತ್ತರವಾದುದು. ಯೋಗದ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಹಠಯೋಗದಿಂದ ಶರೀರ ಶುದ್ಧಿಯಾದರೆ, ಲಯರೋಗದಿಂದ ಪ್ರಾಣಶುದ್ಧಿ, ಮಂತ್ರಯೋಗದಿಂದ ಮನ ಶುದ್ಧಿಯಾಗಿ ಯೋಗ ಸಾಧಕರ ಅಂತರಂಗದ ಕೃಷಿಯಾಗುವುದು. ವಿಭಿನ್ನ ಯೋಗಗಳ ಅರಿವನ್ನು ಪಡೆದು, ಅದರ ಸಾಧನೆಯ ಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ, ಮರೆದು, ಯೋಗ ಸಾಧಕರು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಲಿಂಗಾನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಸಮರಸತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಶಿವಯೋಗವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಸಮರಸತೆಯನ್ನು ಕಾಣುವುದೇ ಐಕ್ಯ. ಇದುವೇ ಶಿವಯೋಗ. ಯೋಗ ಸಾಧಕರ ಸಾರ್ಥಕತೆ.

ವಚನಕಾರರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವ ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಯೋಗಗಳು ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಣಾಪಾನವನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವುದೆ ಹಠಯೋಗ, ಇಷ್ಟಲಿಂಗಾರಾಧನೆಯೆ ಹಠಯೋಗ. ಪ್ರಾಣಲಿಂಗರಾಧನೆಯೇ ಮಂತ್ರಯೋಗ ಮತ್ತು ಚಿತ್ತವನು ಲಿಂಗಾನುಸಂಧಾನದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಲಯಗೊಳಿಸುವುದೇ ಲಯಯೋಗ. ಲಯಯೋಗದ ಮನಮಗ್ನತೆಯೇ ರಾಜಯೋಗ. ನಡೆದಂತೆ ನುಡಿವುದೇ ರಾಜಯೋಗ. ಭಾವಲಿಂಗಾರಾಧನೆಯ ರಾಜಯೋಗ– ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಸಮೀಕರಣವೇ ಶಿವಯೋಗ. ಇದುವೇ ವಚನಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆ.

೨.೫ ಯೋಗದ ಪರಿಕಲ್ಪನಾತ್ಮಕ ಚರ್ಚೆ :

ವಚನಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ನೀಡುವ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಯೋಗತತ್ವದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆ ಕಾಯಕದ ಮಹತ್ವ, ಕಾಯಾ ವಾಚಾ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೇಗೆ ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ವಚನಗಳು ತಿಳಿಸಿವೆ. ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿರುವ ಯೋಗದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಯೋಗಿಗಳಾಗಿದ್ದ ವಚನಕಾರರು ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿಶಿಷ್ಟ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಮಾನವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ರೂಪಿಸುವುದು ಯೋಗಭ್ಯಾಸ.

ಯೋಗ ಎಂಬ ಈ ಪದವು ಅನೇಕ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಧ್ವನಿಸಿದೆ. ಇದು ಬಹಳಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯುತವಾದುದು. ಯೋಗವೆಂದರೆ ಕೂಡುವಿಕೆ, ಎಂದರೆ ಕೂಡಿ ಇರುವುದು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಪದವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಯಾವುದಕ್ಕಾದರೂ ಯೋಗವಿರಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ದರ್ಶಿಸುವುದು, ಉದ್ಯೋಗ ದೊರಕುವುದು, ಆದಾಯ ಬರುವುದು, ಹೀಗೆ ಮುಂತಾದವುದಕ್ಕೆ ಜನಸಾಮನ್ಯರು ಈ ಪದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ.

ಬದುಕಿನ ನಿತ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವು ನಮಗೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಲಭಿಸಿರುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಆಗ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ಯೋಗವಿದ್ದ ಕಾರಣ ಲಭಿಸಿತು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯೋಗ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದು ನಗ್ನ ಸತ್ಯ. ಯೋಗ ಎಂಬ ಪದವು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಗೃಹಯೋಗ, ವಿದ್ಯಾಯೋಗ, ವಿವಾಹ ಯೋಗ, ಸಂತಾನಯೋಗ, ವಾಹನಯೋಗ, ಧನಯೋಗ, ರಾಜಯೋಗ, ಹೀಗೆ ಅನೇಕಾನೇಕ ಯೋಗಗಳು, ಯಾರಿಗೆ ಯಾವುದು ಅಗತ್ಯವೊ ಆ ಯೋಗವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಲಭಿಸುವ ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಆಗಬೇಕೆಂದರೆ, ನಾವು ನಿಜವಾದ ಯೋಗವನ್ನು ಕೈ ಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಆಗ ಬದುಕಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಯೋಗಗಳು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಯೋಗವೆಂದರೆ ಕೂಡುವಿಕೆ, ಉಚ್ಛ್ವಾಸ ನಿಶ್ವಾಸಗಳ ಕೂಡುವಿಕೆ, ಸಹಜವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಶ್ವಾಸ ವಿಧಾನವನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದೇ ಯೋಗ. ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ನಾವು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇರುವ ಶಕ್ತಿಯು ಜಾಗೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಏಕಾಗ್ರತೆ, ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ, ಆಲೋಚನಾ ಶಕ್ತಿ ತಿಳುವಳಿಕೆ, ಸಂಕಲ್ಪ ಶಕ್ತಿ ಬೆಳೆದು, ಯಾವ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಾದರೂ

ಏನನ್ನಾದರೂ ಸಾಧಿಸಬಹುದೆಂಬ ವಿಶ್ವಾಸವು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಯೋಗ (ಧ್ಯಾನ) ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಆರೋಗ್ಯ, ಆನಂದ, ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರ ಒಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರ. ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಮನಸ್ಸು, ಅದರ ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಜ್ಞಾನ ಅಹಂಕಾರಗಳನ್ನು ಅವರು ಬಹು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮತ್ತು ಅಷ್ಟೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತೀಯ ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಕ್ಲಿಷ್ಟಾಕ್ಲಿಷ್ಟ ಸಮಸ್ತ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಐದು ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಪ್ರಮಾಣ, ವಿಪರ್ಯಾಸ, ವಿಕಲ್ಪ, ಸ್ಮೃತಿ ಮತ್ತು ನಿದ್ರೆ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ ಮಾನವನನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಅವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಅವರು ಮನೋ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದಿರುವರು. ಅದೇನೆಂದರೆ, ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರಜ್ಞಾವಸ್ಥೆ ಸುಪ್ತಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿದೆ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ಈ ಎರಡು ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಮರಸ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಜ್ಞಾಸ್ತರವು ಉದಾತ್ತ ಆದರ್ಶಗಳ ಕಡೆ ಒಲಿದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಸುಪ್ತಪ್ರಜ್ಞೆ ಕೀಳು ಆಶೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಗಿರಬಹುದು. ಇದೇ ಮಾನಸಿಕ ತುಮುಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಇದರಿಂದ ನಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿಯ ಸಮತೋಲನ ತಪ್ಪಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆ ಅನಿಷ್ಟ ತೊಲಗಬೇಕಾದರೆ, ಪ್ರಜ್ಞೆ ಹಾಗೂ ಸುಪ್ತಪ್ರಜ್ಞೆಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಏರ್ಪಡಬೇಕು. ಇದು ಯೋಗದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ನಮ್ಮವರು ಬಹಳ ಹಿಂದೆಯೆ ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಯೋಗಸಾಧನೆಯಿಂದ ಮೊದಲು ಸುಪ್ತಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಶುದ್ಧೀಕರಣವಾಗಿ, ಅನಂತರ ಸುಪ್ತಪ್ರಜ್ಞೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಇವೆರಡರಲ್ಲೂ ಸಾಮರಸ್ಯವೇರ್ಪಡುವುದು. ಮನುಷ್ಯನು ಉನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು, ಅಂದರೆ, ಪ್ರಜ್ಞಾತೀತಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಆಂತರಿಕ ದ್ವಂದ್ವ, ತಿಕ್ಕಾಟ, ಬಿಗಿತಗಳು ನಶಿಸಿಹೋಗುವುವು. ಆಂತರಿಕ ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ಸಮತೋಲನೆಗಳು ಸಂಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುವು. ಆಗ ನಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಒಂದು ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಇದು ಯೋಗದ ಮಹತ್ ಪ್ರಯೋಜನ.

ವಚನಕಾರರಿಗೂ ಯೋಗಕ್ಕೂ ಅತಿ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ವಚನಕಾರರ ತತ್ವಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ ಯೋಗದ ತತ್ವಗಳು ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಸ್ಥಲದ ವಚನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಯೋಗಮಯವಾಗಿವೆಯೆಂದರೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಯೋಗದ

ಗುಟ್ಟನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅದು ಸರ್ವರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾನುಭಾವದಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಸರಳ ತಿದ್ದುಪಡಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ 'ಶಿವಯೋಗ'ವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ಶಿವಯೋಗವನ್ನು ತಿಳಿದು ಆಚರಿಸುವವರಿಗೆ ಶಿವಯೋಗಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಶರಣರ ವಚನಗಳು ಶಿವಯೋಗದ ನಿಜಗುಟ್ಟಿನ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಕಾಣಲು ಬೆಳಕು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಲಿಂಗದಿಂದುದಯವಾದ ಸರ್ವಾಂಗವೂ ಲಿಂಗಮಯವಾಗುವ ಸಾಕಾರ ನಿರಾಕಾರ, ಕ್ರಿಯಾ ಜ್ಞಾನಗಳ ಸಮರಸಾನುಭವದ ನಿಲುವೇ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯ ಅಥವಾ ಶಿವಯೋಗವೆಂಬುದು ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಚನಕಾರರು ನೀಡಿರುವ ಯೋಗ ಲಿಂಗಾಂಗಯೋಗ-ಶಿವಯೋಗ. ಜೀವಾತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಮರಸವೇ ಲಿಂಗಾಂಗ ಯೋಗ. ಲಿಂಗಾಂಗ ಯೋಗದ ಜೀವಾಳವೇ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ. ಇಷ್ಟಲಿಂಗವಿಲ್ಲದೆ ಲಿಂಗಾಂಗಯೋಗವಿಲ್ಲ. ಲಿಂಗಾಂಗ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸಮ್ಮಿಲನವಿದೆ. ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಸಿ ವಿಶೇಷ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಆನಂದಿಸುವ ಸೂತ್ರವಿದೆ. ವಚನಕಾರರು ಲಿಂಗಾಂಗ ಯೋಗ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿ ದೇವನಲ್ಲಿ ಸಮರಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು. ಶಿವಯೋಗವು ಸರಳವೂ ಸುಂದರವೂ ಆಗಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಸ್ತರದ ಯೋಗ ಅಭ್ಯಾಸಿಗರು ಅನುಸರಿಸಬಹುದಾದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆ.

೨.೬ ಯೋಗದ ಉಗಮ ಹಾಗೂ ವಿಕಾಸ :

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಯೋಗ'ದ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಮುನ್ನ ಯೋಗದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅವಶ್ಯವಿದೆ. ಯೋಗವೆಂದೊಡನೆ ಸಹಜವಾಗಿ ವಿಶ್ವದ ದೃಷ್ಟಿ ಭಾರತದತ್ತ ಹೊರಳುತ್ತದೆ. ಭಾರತವು ಯೋಗದ ಜನ್ಮ ಭೂಮಿಯಾಗಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಯೋಗದ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನ ನೀಡುವ ಗ್ರಂಥ ಹಾಗೂ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಕೊರತೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಬಹು ಜನ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಅದರ ಸರಿಯಾದ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಚೀನ ಯೋಗ ತಜ್ಞರು ಇದೊಂದು ಕಠಿಣವಾದ ಗುಪ್ತ ವಿದ್ಯೆ ಎಂದು ಯೋಗವನ್ನು ರಹಸ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇಟ್ಟರು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ಅದರಿಂದ ಅಪಾಯವಿದೆಯೆಂಬ ಭೀತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಬಹುಶ: ಯೋಗದಿಂದ ಅವರ ನಿತ್ಯ ಉಪಜೀವನಕ್ಕೆ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಕಂಡು ಬಂದಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾತರು ಯೋಗದ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗದೆ ಅದರಿಂದ ದೂರ ಸರಿದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಯೋಗ ಪಂಡಿತರು ಜನರಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಬಗೆಗೆ ತಪ್ಪು

ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಕಾರಣವೇನಿರಬಹುದೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದಾಗ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಯೋಗ ಸಾಧಕರು ಯೋಗದಿಂದುಂಟಾಗುವ ಅದ್ಭುತ ಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ದುರುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರ ಪರಿಣಾಮವೆ ಇರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಯೋಗದ ಹಿಂದಿನ ಸ್ಥಿತಿ ಏನೇ ಇದ್ದರೂ ಭಾರತವು ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಯೋಗವನ್ನು ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ನೀಡಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುವರು. ನಮ್ಮ ದೇಶ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೆರಡೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇಶ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗ ಯೋಗವು ವಿಶ್ವದ ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದರೂ ಅದರ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಹಾಗೂ ಮೂಲ ದೊರೆಯುವುದು ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ. ಆದರೆ ಕಾಲಚಕ್ರ ಉರುಳಿದಂತೆ ಬದಲಾವಣೆಯು ಅಗತ್ಯ ಹಾಗೂ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಯೋಗವು ಅಲೌಕಿಕ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದರೆ ಇಂದು ಅದು ವಿಜ್ಞಾನದ ಪರಿಣಾಮದಿಂದಾಗಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಮುಕ್ತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೇವಲ ಲೌಕಿಕ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದಾಗಿದೆ.

"ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರ ಭರತ ಖಂಡದ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಯೋಗವು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು ಎಂಬುವುದು ನಿಶ್ಚಿತ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಶಬ್ದವು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀ ಬುದ್ಧದೇವರು ಯೋಗಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಅಶ್ವಘೋಷನ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಯೋಗ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿದವರು ಪತಂಜಲಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳು. ಪತಂಜಲಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಕಾಲ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಮಹಾಭಾಷ್ಯದ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೮ನೇ ಶತಮಾನವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ರಚಿಸಿದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವಾದರೂ ಷಡ್ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದು".[೨]

ಭರತಖಂಡವು ಸಾಧುಸಂತರ ತವರುಮನೆಯೆಂದೂ ಧರ್ಮದರ್ಶನಗಳ ನೆಲೆವೀಡಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮವು ವಿಶಾಲವಾದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯಾದರೂ ಆಳವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿದಾಗ ಯೋಗವು ಧರ್ಮದ ಸರ್ವ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆಯೆಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು. ಈ ದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಷಡ್ ದರ್ಶನಗಳು ಅತಿ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಸಾಂಖ್ಯ, ಯೋಗ, ನ್ಯಾಯ, ವೈಶೇಷಿಕ, ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆ ಉತ್ತರಮೀಮಾಂಸೆ ಇವೆ ಆ ಷಡ್ದರ್ಶನಗಳು.

ಸಾಂಖ್ಯ ದರ್ಶನ :

"ಇದು ಕಪಿಲಮುನಿ ಪ್ರಣೀತವಾದುದು. ೨೫ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ೬೪ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪಡಿಸಿದುದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಸಾಂಖ್ಯರೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಸಂಖ್ಯೆ ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನ. ಜೈಮಿನಿಯ ಕರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕಪಿಲಮುನಿಗಳು ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದುದರಿಂದ ಈ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನವೆಂಬ ಅಭಿದಾನ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರಬೇಕು. ಸಾಂಖ್ಯರು ನಿರೀಶ್ವರ ವಾದಿಗಳು. ಸತ್ ಎಂಬುದು ಸಾಂಖ್ಯರ ಮತ. ವಿಶೇಷ ಸತ್ತ್ವಭಾವ ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಉಂಟು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಂಖ್ಯರನ್ನು ಸತ್ಯವಾದಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಂಖ್ಯರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ತ್ವಗಳು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಪಂಚೇಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಪಂಚಕಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳು, ಪಂಚವಾಯುಗಳು ಪಂಚಅಂತಃಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಸ್ತುಗಳ ದೃಕ್, ದೃಶ್ಯ, ಸಂಬಂಧ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಇದ್ದರೆ ಅಂತಹ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವಿಲ್ಲ. ಮೋಕ್ಷವೆಂದರೆ ಸಾಂಖ್ಯರ ಅಭಿಮತದಲ್ಲಿ ಸರ್ವದು:ಖವೃತ್ತಿ. ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಕಲ್ಪನೆ ಸಾಂಖ್ಯರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಂತಿದೆ." [೮]

ಯೋಗದರ್ಶನ :

"ಯೋಗ ದರ್ಶನದ ಮೂಲ ಪುರುಷ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಯೋಗೀಶ್ವರ. ಆದರೂ ಸೂತ್ರಕಾರರಾದ ಪತಂಜಲ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಇದು ಪಾತಂಜಲಯೋಗವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿವಾಗಿದೆ. ಜೀವಾತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮರ ಸಂಯೋಗವೇ ಯೋಗವೆನಿಸಿದರೆ ಅವರ ಸಾಮ್ಯದರ್ಶನವೇ ಸಮಾಧಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಜೀವಾತ್ಮನು ಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೊಂದಿ ತನ್ನ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವುದು ಮೋಕ್ಷವೆನಿಸಿದೆ. ಕೈವಲ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ನಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದೇ ಯೋಗದ ಉದ್ದೇಶ".[೯]

"ಪಾತಂಜಲ ಯೋಗವು ಅಷ್ಟಾಂಗ ಯೋಗವೆನಿಸಿದೆ. ಯಮ, ನಿಯಮ, ಆಸನ, ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ, ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ, ಧಾರಣ, ಧ್ಯಾನ, ಸಮಾಧಿ ಎಂಬಿವು ಅಷ್ಟಾಂಗಗಳು. ಯಮ ಎಂದರೆ ನಿಗ್ರಹಿಸುವುದು, ನಿಗ್ರಹ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಸತ್ಯ, ಹಿಂಸೆ, ಆಸ್ತೇಯ, ದುರಾಚಾರ, ಪರಿಗ್ರಹ

ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಯಮಾಂಗದ ಆಚರಣೆ. ನಿಯಮವೆಂದರೆ ಮಾಡತಕ್ಕದು ಅಥವಾ ಆಚರಿಸತಕ್ಕದ್ದು: ಶೌಚ, ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಮುಂತಾದವು ಈಶ್ವರ ಪ್ರಣೀದಾನ; ಇದನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಯಮ ನಿಯಮಗಳ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಅಹಿಂಸೆಯ ಸಿದ್ಧಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆಸ್ತೇಯ ಭಾವ ಸಿದ್ಧಿಯಾದರೆ ತಾನೇ ಸರ್ವ ನಿಧಿಯಾಗುವನು. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಚಿತ್ತವು ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸ ಸಾಧನೆಗೆ ಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಪರಿಗ್ರಹ ಸಿದ್ದಿಯಿಂದ ಜನ್ಮಾಂತರ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಶೌಚ ಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಶರೀರ ಹಾಗೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಚಿತ್ತ ಶುದ್ಧಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ ದೇವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಾಧಿಯಿಂದ ಈಶ್ವರ ಪ್ರಣೀದಾನವಾಗುವುದು".[೧೦]

ಆಸನವೆಂದರೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಸುಖಾಸೀನವಾಗುವುದು. ಪ್ರಾಣಾಯಾಮವೆಂದರೆ ಶ್ವಾಸೋಚ್ಛಾಸವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು. ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಅವುಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಅವು ತನ್ನ ವಶವಾಗುವುವು. ಚಿತ್ತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಧಾರಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಅಂದರೆ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಧ್ಯೇಯ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು ಧ್ಯಾನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಧ್ಯೇಯವಸ್ತು ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವುದು ಸಮಾಧಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಪಾರಿಭಾಷಿಕವಾಗಿ ಯೋಗ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪತಂಜಲಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ರಚಿಸಿದ ಯೋಗದರ್ಶನವೆಂದೇ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ, ಅದರ ಪೂರ್ಣ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ, ಯೋಗವೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ಸುತ್ತಲಿನ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕತೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿ, ನಮ್ಮನ್ನು ನಮ್ಮ ನಿಜಸ್ವರೂಪವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಡನೆ ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ವಿಧಾನ ಅಥವಾ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ನಾವು ಅದೆಷ್ಟೇ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಿಳಿದವರಾದರೂ ಕೂಡ ನಮ್ಮ ದುಃಖವು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ಅರಿತುದನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದಾಗ ಮಾತ್ರ ನಾವು ಸರ್ವದು:ಖಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯ ಹಾಗೆ ಅರಿತುದನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರುವ ಉಪಾಯವೇ ಯೋಗ. ಅಂತರಂಗದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಯೋಗ ದರ್ಶನದ ಮೂಲಕವೂ, ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗ ದೋಷಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣ ಮಹಾಭಾಷ್ಯದ ಮೂಲಕವೂ, ಶರೀರ ದೋಷಗಳನ್ನು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂಲಕವೂ ದೂರಗೊಳಿಸಿದ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಪತಂಜಲಿಯವರ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಯೋಗ ಕೈಹಿಡಿದ ಕೈಗನ್ನಡಿಯಾಗಿದೆ.

"ಯೋಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವವು ಚೇತನ, ಅಚೇತನ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾತೃಜ್ಞೇಯ. ಭೋಕ್ತೃ-ಭೋಗ್ಯ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಚೇತನ ತತ್ತ್ವವು

ಪ್ರಕೃತಿ, ಮಹತ್, ಅಹಂಕಾರ, ಮನಸ್ಸು, ಪಂಚಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ, ಪಂಚಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ, ಪಂಚ ತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳು, ಪಂಚಭೂತಗಳು ಎಂದು ೨೫ ಘಟಕಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ತತ್ತ್ವಗಳೇ ಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರಗಳಾಗಿಯೂ ಅನಂತಕೋಟಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸುವುವು. ಚೇತನ ತತ್ತ್ವವು ಪುರುಷ (ಆತ್ಮ) ಈಶ್ವರ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಯೋಗದಿಂದ ಆತ್ಮ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗುವುದು. ಪುರುಷ ಸಾನಿಧ್ಯಮಾತ್ರದಿಂದಲೆ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸೃಷ್ಟಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನ ಕೆಲಸವೇ ಇಲ್ಲ. ಅವನ ಸಾನಿಧ್ಯಮಾತ್ರವಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಷಯ. ಆತನ ಸಾನಿಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕಾರ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅಷ್ಟೇ ಸ್ಪಷ್ಟ."[೧೧]

ನ್ಯಾಯದರ್ಶನ :

"ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರವು ಗೌತಮಮುನಿ ಪ್ರಣೀತವಾದುದು. ಇದು ತರ್ಕದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಶಾಸ್ತ್ರ. ಆತ್ಮ, ಅನಾತ್ಮ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಯದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾರು ತತ್ತ್ವಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಮಾಣ, ಪ್ರಮೇಯ, ಸಂಶಯ, ಪ್ರಯೋಜನ, ದೃಷ್ಟಾಂತ, ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಅವಯವ, ತರ್ಕ, ನಿರ್ಣಯ, ವಾದ, ಜಲ್ಪ, ವಿತಂಡ, ಹೇತ್ವಾಭಾಸ, ಛಲ, ಜಾತಿ, ನಿಗ್ರಹಸ್ಥಾನ. ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಅಂದರೆ ವಿಷಯವನ್ನು ಆತ್ಮ, ಶರೀರ, ಇಂದ್ರಿಯ, ಅಧರ್ಮ, ಬುದ್ಧಿ, ಮನಸ್ಸು, ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ದೋಷ, ಪ್ರತ್ಯಭಾವ, ಫಲ, ದು:ಖ, ಅಪವರ್ಗವೆಂದು ಹನ್ನರೆಡು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಹನ್ನರೆಡು ವಿಧವಾದ ಪ್ರಮೇಯದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿ. ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಗಳಿಲ್ಲದೆ ಧರ್ಮಜ್ಞಾನ, ಸಮಾಧಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆತ್ಮನೇ ಪರಮಾತ್ಮ. ಅವನಿಗೆ ಧರ್ಮಸಂಕಲ್ಪ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಅಣಿಮಾದಿ ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿ, ಸಮಾಧಿಯ ಫಲ ಮುಂತಾದವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುವು. ಗೌತಮರ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸಮಾಧಿವಿಶೇಷಾಭ್ಯಾಸಾತ್' 'ಅರಣ್ಯ ಗುಹಾಪುಳಿನಾದಿಷು ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸೋದೇಶ: 'ತದರ್ಥಂ ಯಮನಿಯಮಾಬ್ಯಾಂ ಆತ್ಮ ಸಂಸಾರ: ಯೋಗಚ್ಚಾಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿದ್ಯುಪಯ್ಯೆ: 'ತದರ್ಥಂ ಯಮನಿಯಮಾಬ್ಯಾಂ ಆತ್ಮಂ ಸಂಸಾರ: ಯೋಗಚ್ಚಾಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿಧ್ಯುಪಾಯೆ: ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ರೂಪರೇಷೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾದ ವಾತ್ಸಾಯನ ಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿವರಣೆಗಳಿವೆ. ಪಾತಂಜಲಯೋಗಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲೇ ಯೋಗದ ಪೂರ್ಣ ರೂಪವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವೆ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದ ಪೂರ್ಣ ಮೂಲಗ್ರಂಥವೆನಿಸಿದೆ. ಯೋಗದ

ಲಕ್ಷಣ, ಅದರ ಅಂಗಗಳು ಮತ್ತು ಅದರ ವಿವರಣೆಗಳು ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ".[೧೨]

ವೈಶೇಷಿಕ ದರ್ಶನ :

"ವೈಶೇಷಿಕ ದರ್ಶನವು ಕಣಾದ ಋಷಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಏಳು ತತ್ತ್ವಗಳು ಅಡಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಏಳು ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ವೈಶೇಷಿಕ ದರ್ಶನವನ್ನು ಪ್ರಮೇಯ ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ, ಅನಾತ್ಮ, ವೈರಾಗ್ಯ, ಮೋಕ್ಷ, ಮೋಕ್ಷಸಾಧನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ವಿಚಾರ ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಿಹಿಂಸೆ, ಅಸತ್ಯನುಡಿ, ಕಳ್ಳತನ, ಶಾಸ್ತ್ರವಿಹಿತಕರ್ಮತ್ಯಾಗ ಮುಂತಾದವು ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಜ್ಞಾನ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮದಿಂದ ಷಟ್‌ಪದಾರ್ಥಗಳ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅಜ್ಞಾನ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ರಾಗ-ದ್ವೇಷಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಂಚಿತ ಕರ್ಮ ಕ್ಷಯವಾಗಿ, ಆಗಾಮಿಕರ್ಮ ನಿಂತುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮೋಕ್ಷ. ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಬಂದ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ನಡುವೆ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ".[೧೩]

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ ದರ್ಶನ :

"ವೇದದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗ ಅಂದರೆ ಕರ್ಮಕಾಂಡದ ಭಾಗವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ವಿವರಿಸುವುದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯೆನಿಸಿದೆ. ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸೆ ವೇದಾಂತವೆನಿಸಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸೆಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಜೈಮಿನಿ ಮಹರ್ಷಿ. ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ಬಾದರಾಯಣರು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವರು. ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರ. ಯಜ್ಞ ಯಾಗದಿಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಚರಣೆಗೆ ಮಹತ್ವ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದಿತು. ಯಜ್ಞದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದರೆ ಅನರ್ಥಸಂಭವಿಸುವುದೆಂಬ ಭಾವನೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಂತೆಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಕಾಂಡವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು. ಶ್ರುತಿ, ಸ್ಮೃತಿ ಆಚಾರಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ರೀತಿಯು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮೀಮಾಂಸ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಪುರುಷಾರ್ಥವಿದೆ. ಆತ್ಮವೆಂಬ ವಸ್ತುವನ್ನು ಮೀಮಾಂಸಕರು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ

ಸಾಧಿಸುವುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಸನ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಸರ್ವಕರ್ಮಪರಿತ್ಯಾಗವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದು ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿದ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಕಟ್ಟು ನಿಟ್ಟು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿದೆ".[೧೪]

ಉತ್ತರಮೀಮಾಂಸೆ (ವೇದಾಂತ) :

"ವೇದಗಳ ವಾಙ್ಮಯ ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸಂಹಿತೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಅರಣ್ಯಕ ಎಂದು ಮೂರು ಭಾಗವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಸಂಹಿತೆಗಳು ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ರೂಪದ ಮಂತ್ರಗಳು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳು ಈ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಬರೆದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಋಷಿಗಳು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರಹಸ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಅರಣ್ಯಕವೆಂಬ ಅಭಿದಾನ ಸಂದಿದೆ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೆಂದರೆ ವೇದಗಳ ಕೊನೆಯ ಭಾಗವೆಂದರ್ಥ. ವೇದಾಂತ ಎಂಬ ಅಭಿದಾನ ಪಡೆದು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿವೆ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಭಾಷ್ಯ ಬರೆದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹತ್ತು. ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಉಪನಿಷತ್ತೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನು ಬಾದಾರಾಯಣರು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಉಪನಿಷತ್ತು, ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಇವು ಮೂರನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಪ್ರಸ್ಥಾನತ್ರಯೀ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಶಂಕರಚಾರ್ಯರು, ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಅದ್ವೈತ, ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ, ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ಥಾನತ್ರಯೀ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿರುವರು. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ವೇದಾಂತದ ಸಾರ. ಮಾನವನಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯತೆಯಿದೆ. ಆತ್ಮಪ್ರಕಾಶವೇ ಆ ದಿವ್ಯತೆ. ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ವಿಶ್ವದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಐಕ್ಯತೆಯಿದೆ. ಈ ವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ಆತ್ಮ ಎಂದು ಸಾರಿದರು ವೇದಾಂತಿಗಳು. ವೇದಾಂತವೆಂದರೆ ಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂದು ಎರಡೂ ಅರ್ಥಗಳುಂಟು. ಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಅದು ಅಂತರಂಗದ ಸತ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದೆ. ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿ ಸಮಗ್ರ ಸತ್ಯದ ಐಕ್ಯದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮವೆಂದರೆ ವೇದಾಂತದ ಅಭಿಮತದಿಂದ ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಜ್ಞಾನ".[೧೫]

ಅದ್ವೈತ ದರ್ಶನ :

"ಜೀವ, ಬ್ರಹ್ಮ ಒಂದೇ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಜಗತ್ತೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ. ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯವಾದುದಲ್ಲ. ಮಿಥ್ಯೆ ಎಂದು ಸಾರಿತು ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ತತ್ತ್ವಮಸಿ

ಎಂಬ ಮಹಾವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅರಿತ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ತ ಶುದ್ಧಿಯಾಗಿ ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ ಎಂಬ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ".[೧೬]

ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ದರ್ಶನ :

"ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವೆಂದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ ಒಂದಾಗುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನ. ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ಜೀವಾತ್ಮನು ಪರಮಪುರುಷನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ಆತನ ಪಾದಕಮಲಗಳ ಧ್ಯಾನ. ಅರ್ಚನೆ ಮೊದಲಾದವು. ಈ ಭಕ್ತಿಯೋಗಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಯೋಗ ಕರ್ಮಯೋಗಗಳೇ ಮಾರ್ಗ. ಕರ್ಮಯೋಗವೆಂದರೆ ಯಾಗ, ದಾನ, ಹೋಮ, ದೇವತಾರ್ಚನೆ, ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ, ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮೊದಲಾದವು. ಕರ್ಮಯೋಗ, ಜ್ಞಾನಯೋಗಗಳಿಂದ ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗುವುದು. ಇದು ಸರ್ವಾತ್ಮ ಸಾಮ್ಯದರ್ಶನ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಮ್ಯದರ್ಶನವೆಂದರೆ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಾವಸ್ಥೆ".[೧೭]

ದ್ವೈತ ದರ್ಶನ :

"ಇದು ಭೇದ ತತ್ತ್ವದ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ದರ್ಶನ. ಪಂಚ ಭೇದಗಳು ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ತಾರತಮ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಉಚ್ಚ-ನೀಚ ಭಾವಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ. ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದು ಪ್ರಕೃತಿ ಇದೇ ಮಾಯೆ. ಪರಮಾತ್ಮ ನಿತ್ಯ ಮುಕ್ತ. ಪಂಚಭೇದ ಜ್ಞಾನ, ಪ್ರಕೃತಿ,-ಪುರುಷ ವಿವೇಕಜ್ಞಾನ, ಸರ್ವಕರ್ಮಸಮರ್ಪಣಭಾವ, ಆತ್ಮ ಸಮರ್ಪಣವೆಂಬ ಶರಣಾಗತಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಸದ್ಗತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಸಾಲೋಕ್ಯ, ಸಾಮೀಪ್ಯ, ಸಾನ್ನಿಧ್ಯ, ಸಾರೂಪ್ಯ ಇವು ಮೋಕ್ಷದ ಅವಸ್ಥೆಗಳು".[೧೮]

ಶ್ರಮಣ ದರ್ಶನಗಳು :

"ವೇದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಒಪ್ಪದ, ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸದ, ಯಜ್ಞಯಾಗದಿಗಳ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ನಂಬುಗೆಯಿಲ್ಲದ, ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿದ ಹಲವಾರು ಶ್ರಮಣ ಧರ್ಮಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೈನ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳು ಪ್ರಮುಖ. ಇವುಗಳನ್ನು ಶ್ರಮಣ ದರ್ಶನಗಳೆಂದು ಕೆರಯುತ್ತಿದ್ದರು".[೧೯]

ಪುರಾಣ ಕಶ್ಯಪನ ಅಕ್ರಮ ಸಿದ್ಧಾಂತ :

"ಪುರಾಣ ಕಶ್ಯಪನು ಪುರಾತನ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿರುವನೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈತನು ಕೊಟ್ಟ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಅಕ್ರಮ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಈತನು ಆತ್ಮನ ಅಕರ್ಮಕ ವಾದವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಕೆಲವರು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವನು ಪರಿಮಿತ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅಪರಿಮಿತ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನೋಡಿದನು. ಮರಣದ ನಂತರ ಮತ್ತೆ ಎಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಆತನಿಗಿದ್ದಂತೆ. ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕವಾಗಿ ಪುರಾಣ ಕಶ್ಯಪನು ಅಹೇತುವಾದವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು".[೨೦]

ಪಕಡ ಕಚ್ಚಾಯನನ ಅಣುವಾದ :

"ಈತ ಏಳು ಮೂಲ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಪಂಚಭೂತಗಳ ಜೊತೆ ಸುಖ, ದುಃಖ, ಆತ್ಮ ಈ ಏಳು ತತ್ತ್ವಗಳು. ಈತನದು ಅಣುಸಿದ್ಧಾಂತ. ಆತ ಕೊಟ್ಟ ಏಳು ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಎಂದು ನಾಶವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ನಂಬಿಗೆ".[೨೧]

ಮಕ್ಕಾಲಿಗೋಸಾಲನ ಅಜೀವಿಕವಾದ :

"ಈತ ಮಹಾವೀರನ ಸಮಕಾಲೀನ. ತಾತ್ವಿಕ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ಬಂದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಅಜೀವಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದನು. ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಾಮ್ಯತೆ ಇದೆ. ಬರಿ ಅಣುವನ್ನು ಕಾಣುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ದೈವೀ ಪುರುಷರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆ. ಜೀವಾಣು ತನ್ನ ಕರ್ಮದಿಂದ ಅನೇಕ ದೇಹ ಧಾರಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅರ್ಹಂತನು ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಲ್ಲನು".[೨೨]

ಅಜಿತಕೇಶಕಂಬಲನ ಉಚ್ಛೇದವಾದ :

"ಲೋಕಾಯತ ಅಥವಾ ಚಾರ್ವಾಕರೆಂದು ಇವರಿಗೆ ಹೆಸರಿದೆ. ಜೀವವೆಂಬ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಸ್ತುವೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಜಗತ್ತಿಲ್ಲ. ಪಾಪ ಪುಣ್ಯಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿಲ್ಲ".[೨೩]

ಜೈನದರ್ಶನ :

"ಕರ್ಮಬಂಧದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗುವುದೇ ಮೋಕ್ಷವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಮೋಕ್ಷ ಸಾಧನೆಯ ಮಾರ್ಗವೆಂದರೆ ಸಮ್ಯಕ್ ದರ್ಶನ, ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾನ, ಸಮ್ಯಕ್ ಚಾರಿತ್ರವೆಂಬ ರತ್ನತ್ರಯಗಳು.

ತೀರ್ಥಂಕರರು ಆದಿತೀರ್ಥಂಕರೇ ಮೊದಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮಹಾವೀರರವರೆಗೆ ೨೪ ಜನರಾಗಿ ಹೋಗಿರುವರು. ಮಹಾವೀರ ೨೪ನೇ ತೀರ್ಥಂಕರ. ಭವಾವಳಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ನಂಬುಗೆ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಪೂರ್ವ ಸುಕೃತದಿಂದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರದ ನಿಸ್ಸಾರತೆಯ ಅರಿವುಂಟಾಗಿ ಧರ್ಮದತ್ತ ಮನಸ್ಸು ತಿರುಗುತ್ತದೆ".[೨೪]

ಬೌದ್ಧ ದರ್ಶನ :

"ದುಃಖದ ಮೂಲ ಕಾರಣವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದನು. ಮಹಾಮಾನವತಾವಾದಿ. ಈತನದು ಅಷ್ಟಾಂಗ ಮಾರ್ಗ. ಸಮ್ಯಕ್ ದೃಷ್ಟಿ, ಸಮ್ಯಕ್ ಸಂಕಲ್ಪ, ಸಮ್ಯಕ್ ವಾಕ್, ಸಮ್ಯಕ್ ಕರ್ಮಾಂತ, ಸಮ್ಯಕ್ ಅಜೀವ, ಸಮ್ಯಕ್ ವ್ಯಾಯಾಮ, ಸಮ್ಯಕ್ ಸ್ಮೃತಿ, ಸಮ್ಯಕ್ ಸಮಾಧಿ. ಇದರಿಂದ ಸಾಧಕನ ಶೀಲ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಾಧಿಗೆ ಸುಗಮವಾಗುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುಗಳು ಸ್ಥಿರವೆಂಬ ಭಾವನೆಯೇ ದುಃಖಮಯ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವು ಕ್ಷಣಿಕವೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಪರಮ ವೈರಾಗ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಸರ್ವಕಲ್ಪನಾನಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬೌದ್ಧದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಶೂನ್ಯವಾದ, ಕ್ಷಣಿಕವಾದ, ನೈರುತ್ಯವಾದ, ಇವು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಸಾರವೆನಿಸಿವೆ".[೨೫]

ಶಿವಾಗಮಗಳು :

"ಶೈವವು ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಧರ್ಮವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಕೆಲವು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಕ್ರಿಸ್ತ.ಪೂರ್ವ ೩೦೦೦ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನ ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೋ-ಹರಪ್ಪಾ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಬಹುಮಹತ್ತರವಾದವು. ಶಿವ ಮತ್ತು ಆದಿಶಕ್ತಿ ಇವೆರೆಡೂ ಆ ಕಾಲದ ಜನತೆಯ ಪ್ರಧಾನ ದೇವತೆಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಈ ದೇವತೆಯು ಯೋಗೇಶ್ವರನೆಂಬುದರ ಕುರುಹಾಗಿದೆ. ಶಿವನು ಪ್ರಧಾನ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಪದ್ಮಾಸೀನನಾಗಿ ಕುಳಿತು ಮೂಗಿನ ತುದಿಯ ಮೇಲೆ ನೆಟ್ಟದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಯೋಗಾರೂಢನಾದಂತೆ ಇದೆ ಎಂದು ಸರ್ ಜಾನ್ ಮಾರ್ಷಲ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ಲಿಂಗಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಸ್ಥಾವರ ಲಿಂಗಗಳು ಕೆಲವು, ಚಿಕ್ಕ ಲಿಂಗಗಳು ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಧರಿಸುತ್ತಿರಬಹುದೆಂದು ಮಾರ್ಷಲ್ ತಿಳಿಸಿರುವರು. ಲಿಂಗಧಾರಣೆ ಉಪನಿಷತ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿತೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರವರ್ಮನು

ತನ್ನ ಹೆಸರಿನ ಲಿಂಗವನ್ನೂ, ಎರಡು ಲಿಂಗ ಕೋಶಗಳನ್ನೂ ಶಕ ವರ್ಷ ೭೨೧ರಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ.೭೯೯ ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚರಲಿಂಗ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಥಿರಲಿಂಗ. ಹೀಗೆ ಭಾರತದ ಪೂರ್ವದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶೈವಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಪೂಜೆಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದ್ದವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ".[೨೬]

"ಮಿಶ್ರ ಶೈವ : ಶಿವಲಿಂಗಪೂಜೆ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ದೇವತೆಗಳ ಪೂಜೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು.

ಶುದ್ಧಶೈವ : ಕೌಶಿಕ, ಕಾಶ್ಯಪ, ಭರದ್ವಾಜ, ಅತ್ರಿ, ಗೌತಮರೇ ಮೊದಲಾದ ಶೈವ ಋಷಿಗಳಿದ್ದರು.

ಭಗವದ್ಗೀತೆ :

ಶಿವಾಗಮ ಮತ್ತು ಭಗವದ್ಗೀತೆಗೆ ಸಾಮ್ಯತೆ ಇದೆ. ಶ್ಲೋಕಗಳು ನೂರಾರು ಕಡೆ ಸಾಮ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯದು ಕರ್ಮ ಮಾರ್ಗ. ಜ್ಞಾನ ಮಾರ್ಗ. ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗ. ಮಹಾಭಾರತದ ಒಂದಂಗವಾಗಿದೆ".[೨೭]

ಶೈವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಶೈವ, ಪಾಶುಪತ, ಕಾಪಾಲಿಕ, ಕಾಳಾಮುಖ, ಇವು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಶೈವಾಗಮಗಳೆಂದು ಒಂದೆಡೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ, ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಶೈವ, ಪಾಶುಪತ, ಸೋಮ, ಲಾಕುಳಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಬರುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಕೆಲವರು ಪಾಶುಪತ, ಕಾಳಾಮುಖ, ಲಾಕುಳ, ಮಾಹೇಶ್ವರ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಶೈವ ಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಪಾಲಿಕ :

"ಸೋಮ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪಂಥದವರು ಕಪಾಲಧಾರಿಗಳು, ಆದುದರಿಂದ ಇವರನ್ನು ಕಾಪಾಲಿಕರೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರು ಸ್ಮಶಾನವಾಸಿಗಳು. ವಿಷಯಲೋಲುಪರು. ಶಿವನು ಉಮೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ಇವರು ಕಾಂತಾ ಸಹಿತರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವರನ್ನು ಸೋಮ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ಣಿಕೆ, ಕುಂಡಲ, ಶಿಖಾಮಣಿ, ಭಸ್ಮ, ಯಜ್ಞೋಪವೀತ ಇವು ಕಾಪಾಲಿಕರ ಮುದ್ರೆಗಳು".[೨೮]

"ಲಾಕುಳ ಕಾಳಾಮುಖ ಪಂಥಗಳು ವಿಶಾಲ ಪಾಶುಪತದ ಒಂದು ಭಾಗ. ವ್ರತಧಾರಿಗಳೆಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಶೈವ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಲಾಕುಳವನ್ನು

ಹಿಡಿದಿರುವುದರಿಂದ ಲಕುಲೇಶ ಇಲ್ಲವೆ ನಕುಲೀಶನು ಇವರ ಗುರು ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಲಾಕುಳರೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ರಾಜಪೂಜಿತರಾದ ಕಾಳಾಮುಖ ಗುರುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ".[೨೯] ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಶಾಕ್ತ ಪಂಥವೊಂದುಂಟು. ಅದಕ್ಕೆ ವಾಮ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಉಂಟು. ಭೈರವ ಪ್ರಧಾನವಾದುದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಎಂಬ ಹೆಸರು. ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯ ಪೂಜೆ ಇತ್ತು.

"ಭಾರತೀಯ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಐತಿಹ್ಯದಲ್ಲಿ, ಯೋಗದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಈ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಸಾಧನೆ ಸಿದ್ಧಿಗಳ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ವಿವೇಚನೆಯ ಮೂಲಕ ಅದಕ್ಕೆ ಇನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಲಭಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಪತಂಜಲಿ ಮಹರ್ಷಿಯ ಯೋಗ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಈ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಆತನೇ ಮೂಲಪುರುಷನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುವುದಾದರೂ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನು ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಶೈವ ಧರ್ಮದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ವೃದ್ಧಿಂಗತವಾಗುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ತವರಾಗಿದ್ದ ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೊ ಮತ್ತು ಹರಪ್ಪಗಳ ಅಗೆತಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ಶೈವವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಚಾರಗಳು, ಉಪನಿಷತ್ತು, ಆಗಮ ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಶೈವಾಗಮಪುರಾಣೋಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಶಾಕ್ತ ಪಂಚರಾತ್ರಾಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಅಮೌಲ್ಯ ತತ್ವಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುತ್ತದೆ. ಭಗವದ್ಗಿತೆಯು ಯೋಗ ಪದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀಡಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕರ್ಮಯೋಗ, ಜ್ಞಾನಯೋಗ, ಭಕ್ತಿಯೋಗ ಎಂಬ ತ್ರಿವಿಧ ಯೋಗದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಅದರ ಹದಿನೆಂಟು ಅಧ್ಯಾಯಗಳೂ ಒಂದೊಂದು ವಿಧವಾದ ಯೋಗವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದು ಆ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿಗಿರುವ ಹೆಸರಿನಿಂದ ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಯೋಗ ನಿರೂಪಣೆಯೇ ಪ್ರಮುಖ ವಿಷಯುವಾಗಿರುವ ಯೋಗೋಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದ ಕೂಲಂಕುಷವಾದ ವಿವೇಚನೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಯೋಗದ ಬಗೆಗಿರುವ ಜ್ಞಾನ–ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸವುಂಟಾಗುತ್ತ ನಡೆದಂತೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಯೋಗ, ಹಠಯೋಗ, ಲಯರೋಗ, ರಾಜಯೋಗ ಎಂಬ ವರ್ಗೀಕರಣವು ತಲೆದೋರಿತು. ಶೈವಪರವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಯೋಗದ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಶಿವಯೋಗ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧವಾದ ಯೋಗವೂ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಯೋಗವು ಐದು ತೆರನಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯೂ ರೂಢವಾಯಿತು".[೩೦]

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ವೈದಿಕ, ಜೈನ, ಬೌದ್ಧ, ಶೈವಧರ್ಮಗಳೆಲ್ಲ ಸತ್ವಹೀನವಾಗಿದ್ದವು. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮ ಪ್ರಾಣ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಶುಷ್ಕ ಯಜ್ಞಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತವಾದರೆ, ಜೈನ, ಬೌದ್ಧ, ಧರ್ಮಗಳು ತರ್ಕದಲ್ಲಿ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತ ಜನತೆಯ ಆಶೋತ್ತರಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗಿದ್ದವು. ಸ್ವಾನುಭಾವಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿರದೆ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವಿದ್ದಿತು. ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಕ್ಷೋಭೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ ಜನರು ತತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನ ಆತ್ಮೋನ್ನತಿಯ ಹಾದಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಪುಣ್ಯ ಪುರುಷರ ಬರವನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಜಾಗತಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಾನವತೆಯನ್ನು ದಿವ್ಯದತ್ತ ಸಾಗಿಸುವ ಹಲವ ಆಂದೋಲನಗಳು ನಡೆದಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಜನತೆಯ ವಿಚಾರದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ, ಅವರ ಬಾಳನ್ನು ಹಸನಾಗಿರಿಸಿ, ಜೀವನದ ಹೊಸ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲು ಈ ಆಂದೋಲನಗಳು ಯತ್ನಿಸಿದವು. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನೊಳಗೆ ನಡೆದ ಶಿವಶರಣರ ಕ್ರಾಂತಿ ಈ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅದರ ಗುರಿ ಹಿರಿದಾಗಿದ್ದಿತು. ನೂತನ ಕ್ರಾಂತಿ ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಅವಿರ್ಭವಿಸಿ ಮನುಕುಲದ ಕಲ್ಯಾಣವಾಯಿತು.

೨.೭ ಯೋಗದ ವ್ಯಾಪಕತೆ :

ಯೋಗದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಬಗೆಗೆ ಆಲೋಚಿಸಿದಾಗ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೇಳಿದ ಯೋಗದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅಪರಿಮಿತ, ಅಗಾಧವಾಗಿದೆ. ಇದರಷ್ಟು ವಿಶಾಲ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇನ್ನಾವ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಮಾನವನ ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ರಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಇದರ ಪ್ರವೇಶ ಇದ್ದೇ ಇದೆ ಎಂಬ ಮಾತು ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ಬರುವುದಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ವಿಚಾರ ಸರಣಿಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಧರ್ಮದತ್ತವೂ ಹೊರಳುವುದು. ಧರ್ಮವು ಯೋಗಕ್ಕಿಂತ ವಿಶಾಲವಾದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯಾದರೂ ಆಳವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿದಾಗ ಯೋಗವು ಧರ್ಮದ ಸರ್ವ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆಯೆಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಯಾಗಲಾರದು. ಧರ್ಮದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇಂತಿವೆ.

ಬಸವಪೂರ್ವ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ :

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನವರ ವಚನಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಚೀನವೆಂಬ ನಂಬುಗೆ ಇದೆ. ದಾಸಿಮಯ್ಯನವರು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವ ಪೂರ್ಣ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಪಡೆದಿದ್ದರೆಂದು ಅವರ ಉಲ್ಲೇಖ ಬಂದಿರುವ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು.

"ಗೊಬ್ಬೂರು ಶಾಶನ ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೪೮, ಬಿದರೆ ಶಾಸನ ಕ್ರಿಶ ೧೧೯೫, ಚಿಕ್ಕ ಮುದೇನೂರ ಶಾಸನ ಕ್ರಿಶ ೧೧೯೭, ಕಿರಿಯಂಡಿ ಶಾಸನ, ಅಬ್ಬಲೂರು ಶಾಸನ, ಗೀಜಗನ ಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನ, ಹಿರಿಯೂರು ಶಾಸನ, ಮರಡೀ ಪುರ ಶಾಸನ ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನವರ ಹೆಸರು ಶಾಸನಬದ್ಧವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಹಾಗೂ ಅವರ ವಚನಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದು. ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನವರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. "ಭಕ್ತಿ ಎಂತಹದಯ್ಯ? ದಾಸಯ್ಯ ಮಾಡಿದಂತಹದಯ್ಯಾ. ಅನೇಕ ವಚನಗಳು ದೊರೆತಿದೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಮೇಲೆ ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನವರ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನವರು ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗಿಂತ ಪೂರ್ವಜರೆಂಬುದೂ ಅವರ ಭಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ವೈಚಾರಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಬಸವಣ್ಣನವರಂತಹ ಮಹಾನುಭಾವರ ಮೇಲೆ ಗಾಢವಾಗಿ ಬೀರಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನು ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೦೦ಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ೧೧ನೇ ಶತಮಾನ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ದಾಸಿಮಯ್ಯನವರ ವೃತ್ತಿ ನೇಯ್ಗೆ ಯಾದರೂ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವರು ದಾಸಕುಲದವರಿರಬಹುದೆಂದು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ದುಗ್ಗಳೆ ದಾಸಿಮಯ್ಯನವರ ಪತ್ನಿ. ದಾಸ-ದುಗ್ಗಳೆಯ ಜೋಡುನುಡಿಯಾಗಿ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು".[೩೧]

"ದಾಸಿಮಯ್ಯನವರ ವಚನದಲ್ಲಿ ತೊರೆಯೊಳಗೆ ಬಿದ್ದ ಲಿಂಗ ಕರೆದರೆ ಬಂದುದು ಕರಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದು ಕೊಂಡಗುಳಿ ಕೇಶಿರಾಜನಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಪವಾಡ. ಈ ಕೊಂಡಗುಳಿ ಕೇಶಿರಾಜ ೬ನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ದಂಡನಾಯಕನಾಗಿದ್ದನು. ಆತನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟ ದತ್ತಿಯ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೦೨. ಇದರಿಂದ ದಾಸಿಮಯ್ಯಗಳು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೨೫ ರಿಂದ ೧೧೦೦ ರವರೆಗೆ ಜೀವಿಸಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ವಚನ ವಾಙ್ಮಯದ ಉದಯದ ಕಾಲ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಿಂದ ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದವರೆಗೆ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುತ್ತದೆ.

"ನಿಮ್ಮ ಶರಣರ ಸೂಳ್ನುಡಿಯ ಒಂದರಗಳಿಗೆ ಇತ್ತಡೆ
ನಿಮ್ಮನಿತ್ತೆ ಕಾಣಾ ರಾಮಾನಾಥ".

ಕೀಳು ಡೋಹರ ಕಕ್ಕ, ಕೀಳು ಮಾದರ ಚೆನ್ನ
ಕೀಳು ಓಹಿಲದೇವ, ಕೀಳುಉದ್ಭಟಯ್ಯ"

ಕೆಂಭಾವಿ ಭೋಗಯ್ಯನ ಹಿಂದಾಡಿಹೋದ
ಕುಂಭದಗತಿಗೆ ಕುಕಿಲಿರಿದು ಕುಣಿದ

ಮಾದಾರ ಚೆನ್ನಯ್ಯ ಒಬ್ಬ ವಚನಕಾರ. ಆತನ ವಚನಾಂಕಿತ 'ಅಡಿಗೊಂಟಕ್ಕಡಿ ಯಾಗಬೇಡ ಅರಿ ನಿಜಾತ್ಮ ರಾಮಾರಾಮನ' ಅಂಕಿತದ ಕೆಲವು ವಚನಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ. ಕೆಂಭಾವಿ ಭೋಗಣ್ಣನೂ ಒಬ್ಬ ವಚನಕಾರ. ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರು ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆ ಭಾಗ-೩ರ ೩೬೧ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ಕೆಂಭಾವಿ ಭೋಗಣ್ಣನವರೊಬ್ಬ ವಚನಕಾರರೆಂತಲೂ ನಿಜಗುರುಭೋಗಸಂಗ ಎಂಬುದು ಅವರ ವಚನಾಂಕಿತವಾಗಿದೆ".[೩೨] ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವರು.

"ಶಂಕರದಾಸಿಮಯ್ಯನವರೂ ವಚನಕಾರರು. ಇವರು ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹುನಗುಂದ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಂದಗಲ್ಲು ಗ್ರಾಮದವರು. ನವಿಲೆಯ ಜಡೆಯಶಂಕರಲಿಂಗ ಇವರ ಆರಾಧ್ಯದೈವ. ಶಿವದಾಸಿ ಹೆಂಡತಿ. ಶಿವನಿಂದ ಹಣೆಗಣ್ಣು ಪಡೆದ ಸಂಗತಿ, ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗ್ರಹ ದಹಿಸಿದ ಘಟನೆ. ಮುದನೂರಿನಲ್ಲಿ ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ನಿರಸನಗೊಳಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಇವರ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಶಂಕರದಾಸಿಮಯ್ಯನು ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣ, ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ, ಮರುಳಶಂಕರದೇವ, ಪ್ರಭುದೇವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇವೆಲ್ಲ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಿಂದಲೇ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಉದಯವಾಯಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಆ ಅವಧಿಯ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಫುಲವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿರದೆ ಪೊಟ್ಟಲ ಕೆರೆ, ಕಲ್ಯಾಣ, ಪುಲಿಗೆರೆ ಇಂತಹ ಕೆಲವು ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿ ಹೋರಾಟದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿತ್ತು."[೩೩]

೨.೮ ವಚನಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಯೋಗದ ವಿಭಿನ್ನ ಆಯಾಮಗಳು :

ಯೋಗದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ವಿಭಿನ್ನ ಆಯಾಮ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕತೆ :

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬದುಕನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಿಷಮತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಪಾವಿತ್ರತೆ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ವಿಷಮತೆ ಹಾಗೂ ಅಸೂಯೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿತು. ಧಾರ್ಮಿಕತೆಯು ವಿಷಮತೆ ಮತ್ತು ಅಸೂಯೆಯೆಂಬ ಈ ಅಸಹ್ಯಕರವಾದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಸ್ವಾವಲಂಬಿ ಸಮಾಜದ ರಚನೆ ಒಳಿತು ಎಂಬುದು ವಿವೇಕಿಗಳ ಮಾತಾಗಿತ್ತು. ಧಾರ್ಮಿಕತೆ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತಳೆದು, ಯೋಗದ ಅನುಭಾವಿಗಳು ದೀನ–ದಲಿತ, ಬಡವರ, ನಿರ್ಗತಿಕರ ಸೇವೆಯೊಂದಿಗೆ ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಿ ಮಹತ್ವ ಉಂಟು ಮಾಡಿದರು. ಪಾಪಕೃತ್ಯ ವಂಚನೆಗಳ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು.

ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತ ವಚನಗಳು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ವೇದ–ಆಗಮ–ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಅಸಂಖ್ಯ ದೇವರುಗಳಿಂದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಸುಖ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಉಳ್ಳವರು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಸಾಧನಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಇವು ಉಚ್ಚವರ್ಗದ ಪುರೋಹಿತರ ಸ್ವತ್ತುಗಳಾಗಿ ಭಕ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ಸುಲಿಯುವ ತಂತ್ರಗಳಾದವು. ವಚನಕಾರರು ಇದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ, ಧಾರ್ಮಿಕತೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಜನರ ಶೋಷಣೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿದರು. ದೇವರ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೇ ಬದಲಾಯಿಸಿದರು. ನಿರಾಕಾರವನ್ನು ಕುರುಹಿನ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಪೂಜಿಸಿ ಲಿಂಗವೆಂದು ಕರೆದರು. ವ್ಯಕ್ತಿ ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಧರಿಸಿದರೆ, ಲಿಂಗ ಧರಿಸಿದ ದೇಹವೇ ದೇವಾಲಯ ಎಂಬ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು.

ಭಕ್ತಿ :

"ಶಿವ ಶರಣರ ಆಂದೋಲನದ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಯೋಗ ಚಿಂತನೆಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯೂ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಶಿವಶರಣರು ಭಕ್ತರೂ ಹೌದು, ಸಮಾಜ ಚಿಂತಕರೂ ಹೌದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶರಣರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಕೆಲವು ಘಟನೆಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ದಾಖಲೆಗಳಾಗಿಯೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಿಂತನೆಯು

ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಭಾರತೀಯ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥದ ಒಂದಂಗವಾದ ವಚನ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲೇ ಎಂಬುದು ಮಹತ್ತರ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥವು ಕೇವಲ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿರದೆ ಚಳುವಳಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನಸ್ತರವನ್ನು ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಪರಿಧಿಯೊಳಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುದು ಭಕ್ತಿ ಪಂಥದ ಆಶಯವಾಗಿತ್ತು. ಭಕ್ತಿ ಚಳುವಳಿಯು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಚಾರಿತ್ರಿಕ, ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. ಆ ಕಾಲದ ಶಿವಶರಣರ ಚಳುವಳಿಯು ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿ ಹೇಳುವ, ಬದುಕುವ ಮಾರ್ಗವು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಭಕ್ತಿ ಚಳುವಳಿಯ ಅನುಭಾವಿಕ ಮನಸ್ಥಿತಿಯ ಆಶಯದ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವೂ ಆಗಿದೆ. ರಾಜತ್ವಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪುರೋಹಿತ ಶಾಹಿಯ ಭೌತಿಕ ಸವಲತ್ತುಗಳಿಗೆ ಜೋತುಬಿದ್ದ ವರ್ಗ ಪರಂಪರೆಯ ಜೀವನವನ್ನು ಮೀರುವ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವಂತಹ ಹಂತವನ್ನು ಭಕ್ತಿ ಚಳುವಳಿ ತಲುಪಿದ್ದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಬದುಕಿನ ಬಗೆಗೆ ಭಕ್ತಿ ಚಳುವಳಿ ಧೋರಣೆಗಳು ಬಾಹ್ಯವಾಗಿರದೆ ಅಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಬದುಕಿನ ಅಂಗವಾಗಿಯೇ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಿದವುಗಳಾಗಿವೆ".[೩೪]

ಲಿಂಗ :

"ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ಪರಿಭಾವಿಸುವರು, ಅದುವೇ ಭವಿ-ಭಕ್ತ ಶಿವಲಿಂಗವು ಯಾರನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿಲ್ಲವೋ ಅವರೆಲ್ಲ ಭವಿಗಳೆಂದೂ, ಶಿವಲಿಂಗ ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿದವರೆಲ್ಲ ಭಕ್ತರೆಂದು ಪರಿಭಾವಿಸಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ ಕಳಂಕವನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ತಿಸಿದ್ದು ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಮೌಲ್ಯವಾಗಿದೆ".[೩೫] ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಮೌಲ್ಯವು ವರ್ಣಭೇದವನ್ನು ಹೊಡೆದು ಹಾಕಿ ಯೋಗದ ಸಾಧನೆಗೆ ಶಕ್ತಿಯುತ ಸಾಧನವಾಯಿತು.

ಜಂಗಮ :

"ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆವಿರ್ಭವಿಸುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ರಾಜಕೀಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅರಸ ವರ್ಗ, ಪ್ರಜಾವರ್ಗ, ಪುರೋಹಿತ-ಭಕ್ತ, ಪುರುಷ-ಸ್ತ್ರೀ ವರ್ಗಗಳು ಜಡಗೊಂಡಿದ್ದು,

ಸ್ಥಾವರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಮಡುಗಟ್ಟಿದ್ದವು. ಈ ಸ್ಥಾವರ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಜಂಗಮ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವ 'ಸ್ಥಾವರಕ್ಕಳಿವುಂಟು ಜಂಗಮಕ್ಕಳಿವಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ಜಂಗಮ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯವು ಜೀವನದ ಅನೇಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತಹದ್ದು. ಸ್ಥಾವರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಳಿಸಿ ಹಾಕಿ, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಜಂಗಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಜಂಗಮವು ಚೈತನ್ಯದ, ಚಲನಶೀಲತೆಯ, ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ನಿರಂತರತೆಯ ಧ್ಯೋತಕವಾಗಿ ಯೋಗದ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ".[೬]

ಕಾಯಕ ಮತ್ತು ದಾಸೋಹ :

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ತನ್ನ ಜೀವನದ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು. ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿಫಲ ಪಡೆಯುವುದು, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿದಿನದ ಬದುಕಾಗಿತ್ತು.. ಗೌರವಯುತವಾಗಿ ಯಾವುದೇ ತಾರತಮ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಸತ್ಯವಾದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ದುಡಿದು ಅವಶ್ಯಕತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಜೀವನಾವಶ್ಯಕತೆಗಳು ದೊರಕುವಂತೆ ಮಾಡಿದುದೇ ಕಾಯಕದ ಸೂತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇಡೀ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಬಯಸುವುದೇ ಯೋಗದ ನಿಲುವಾಗಿತ್ತು.

"ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯವು ನೀಡಿದ ಚಿರಂತನವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೌಲ್ಯ ಎಂದರೆ ಕಾಯಕ-ದಾಸೋಹ, ಅದೊಂದು ಸಂಕೀರ್ಣತತ್ವ. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯಗಳ ಸಾರ್ವತ್ರೀಕರಣ ಶಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಹರಿತವಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅದು ಸಮಾಜವನ್ನು ಜೀವಂತವಾಗಿಡಬಲ್ಲದು. ಶರಣರ ಬದುಕಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಕಾಯಕತತ್ವ ಯೋಗ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯ ಪ್ರಧಾನ ಅಂಗವಾಗಿ, ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಗದ ಜನರ ಮನದಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಬೇರೂರಿದ್ದ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಆಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಶರಣರ ಸಮಾಜೋದ್ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನವು ಕಾಯಕ ತತ್ವದ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜದ ವಿವಿಧ ಸ್ತರಗಳ ಜನತೆಗೆ ತಲುಪಿ, ಶಿವಶರಣರು ಆಚರಿಸಿ ತೋರಿಸಿದ ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾರಿದ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಸ್ಪಂದಿಸಿದರು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಯೋಗ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಕದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳಿಗೆ ಶರಣರು 'ಕಾಯಕದಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತಿ' ಎಂದು ಪರಿಭಾವಿಸಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದರು. ಏಕಾಗ್ರತೆ ಮತ್ತು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಕಾಯಕವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕುದೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಕಾಯಕವು ಅನುಭವಿಕ ಸಂಪತ್ತನ್ನು

ಗಳಿಸಲು ಮತ್ತು ಸರ್ವರ ಏಳ್ಗೆಗಾಗಿ ಕಾಯಕದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಫಲವನ್ನು ಹಂಚಿ ಆನಂದಪಡುವುದು. ಅದರಿಂದ ಧನ್ಯತಾ ಭಾವ ಮೂಡುವುದು. ಕಾಯಕ-ದಾಸೋಹದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಮಾಜಗಳೆರಡರ ಹಿತ ಸಾಧನೆಯ ಪೂರ್ಣದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. 'ಸಕಲ ಜೀವಾತ್ಮರಿಗೆ ಲೇಸ ಬಯಸುವ' ಧೋರಣೆಯು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಇದುವರೆಗೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದ ಹೊಸ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಹಾಗೂ ಸ್ಪಂದಿಸುವ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಮ್ಮಿಸಿತು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವೃತ್ತಿ, ಕಾಯಕ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ, ಸ್ವಾರ್ಥರಹಿತವಾದ, ಭಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧಕ ಪ್ರೇರಕವಾದ ಸತ್ಯಶುದ್ಧ ಕ್ರಿಯೆಯಾದ ಕಾಯಕವೆನಿಸಿ ಯೋಗ ಮಾರ್ಗದ ಮೌಲ್ಯವಾಯಿತು. ಯೋಗದ ನಿತ್ಯ ನಡಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ದೈವತ್ವಗಳನ್ನು ಆವಿಷ್ಕಾರಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಫಲಪ್ರದವಾಯಿತು. ಕಾಯಕ ಯೋಗವು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಸ್ಪಂದಿಸಿ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸ್ವರೂಪದ ವಿಭಿನ್ನ ಯೋಗದ ಆಶಯವಾಯಿತು. ಕಾಯಕ ಸ್ವರೂಪದ ನೈತಿಕ ನಿಷ್ಠೆ ಯೋಗದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಂಡಿತು".[೩೭] ಗಳಿಕೆ, ಬಳಕೆ, ಉಳಿಕೆ ಈ ತ್ರಿವಳಿಗಳಿಗೆ ದೊರೆತ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕಾಯಕ-ದಾಸೋಹದ ವಿಶೇಷ ಕೊಡುಗೆ ಎನಿಸಿತು.

ಕಾಯಕದ ಮೂಲಕ ಕೈಲಾಸ ಕಾಣುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆಯಿದ್ದರೆ ಭಗವಂತನನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಕಾಯಕ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿಸುವುದೇ ಯೋಗ ವಿನ್ಯಾಸದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ತಳಹದಿಯೂ ಆಗಿದೆ.

ಸಮಾನತೆ :

"ದೈಹಿಕ ರಚನೆಯು ಭೌತಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ನೆಪದಿಂದ ಹೆಣ್ಣು ಮತ್ತು ಗಂಡು ಎಂಬ ಭೇದವಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ಹನ್ನೆರಡನೆತ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಣ್ಣು ಮತ್ತು ಗಂಡು ಒಂದೇ ಎಂಬ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ತಂದರು. ಸಮಾಜ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಾಯಕ ಕೈಗೊಂಡು ದುಡಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಂತಹ ಅವಕಾಶವನ್ನು ವಚನಕಾರರು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಸ್ತ್ರೀಯು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಲು, ಮಾತನಾಡಲು, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಲು ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಮಾಯೆ ಎಂದು ದೂರೀಕರಿಸದೆ 'ಹೆಣ್ಣು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಕಪಿಲಸಿದ್ಧಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ' ಎಂಬ ಗೌರವವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. 'ಸತಿಪತಿಗಳೊಂದಾದ

ಭಕ್ತಿ ಹಿತವಾಗಿಪ್ಪುದು ಶಿವಂಗೆ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸತಿಪತಿಯರ ಏಕದೇವೋಪಾಸನ ಮನೋಭಾವದ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಲಿಂಗಾಂಗಸಾಮರಸ್ಯದ ಐಕ್ಯತೆಯ ಕಾಪಾಡುವಿಕೆಯ ಈ ಪರಿವರ್ತನೆ ಯೋಗ ಕ್ರಾಂತಿ ಮಾಡಿದ್ದು ಅವರ ಪ್ರಬಲ ಸಾಧನೆ. ಸಾಂಸಾರಿಕ ಬದುಕಿನಿಂದಲೇ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಅವರು ಯೋಗಿಣಿಯರಾದರು. ಸಮಾನತೆಯಿಂದ ಕೆಳವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು ಸಹಾ ಯೋಗಿಣಿಗಳಾದರು. ಹೊಸ ಯೋಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ, ಅಂತ್ಯಜರೊಂದಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಸಹಗೋಷ್ಠಿ ಸಹಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಸಮಾನ ವಾತಾವರಣ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅಸಮಾನತೆ ತೊಲಗಿ, ಸಮಾನತೆ ಐಕ್ಯತೆ, ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನದಂತಹ ಅಂಶಗಳು ಬೆಳೆಯಲು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಯಿತು".[೩೮]

ವಿಕಾಸತ್ವ :

ಇಡೀ ಹನ್ನೆಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ಪರಿಪಕ್ವತೆ ಸಾಬೀತಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಬದುಕಿನ ವಿಕಾಸವು ಯೋಗದ ಮುಖೇನ, ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕ ಶಕ್ತಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಸಹಜವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ದೈವದ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆಂತರಿಕ ಉದಾತ್ತೀಕರಣ ವಿಕಾಸದ ಮಾರ್ಗ. ಬದುಕಿನ ಮಿಥ್ಯಗಳು ಬದುಕನ್ನು ಸಂಕುಚಿತಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಯೋಗ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಗತಿ ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಗಮಗಳು ವೇದಗಳು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು, ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಕಗ್ಗಂಟ್ಟಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ಜೀವನ ಯಾಂತ್ರಿಕತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಶೋಚನೀಯವಾಗಿತ್ತು. ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಅತೃಪ್ತಿ ಅಸಮಾಧಾನ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಅತಿಯಾಸೆ ಬೇರೂರಿತು. ಇಲ್ಲಿ ದೈವಿಕ ವಾತಾವರಣವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲು, ಸಾರ್ಥಕ ಬದುಕಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು, ಕ್ರಮೇಣ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಿಕಾಸದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಲೋಕದ ವಿಕಾಸತ್ವದ ಕಡೆ ಪ್ರವಹಿಸತೊಡಗಿತ್ತು. ಯೋಗದ ಆಶಯಗಳು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಉದಾರತೆಯೊಂದಿಗೆ ಯೋಗದ ವಿವೇಚನೆಯು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಬದುಕು ತುಂಬಾ ದುಸ್ತರವಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಬೀಜವು ಯೋಗ ಜೀವನದ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಬೀಜವಾಯಿತು.

ವೈಚಾರಿಕತೆ :

"ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಮೌಲ್ಯ ಎಂದರೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದ ಮೌಢ್ಯದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೆ ಕೊಡಲಿ ಪೆಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟು, ಕರ್ಮತತ್ವವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ದೇವರು ಧರ್ಮಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ರೂಢಮೂಲವಾಗಿದ್ದ ಎಲ್ಲಾ ಅನಿಷ್ಟಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಧರ್ಮ ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ಅದರ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜದ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಮಾಡಿದ್ದು. ಲೋಕದ ತಪ್ಪು ತಿಳುವಳಿಕೆಗಳನ್ನು, ಅರ್ಥಹೀನ ನಡೆವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಕುರುಡು ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು, ಶುಷ್ಕ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು, ತಪ್ಪು ಗ್ರಹಿಕೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುವಂತಹ ದಿಟ್ಟ ನಡೆ–ನುಡಿಗಳು ಹೋರಾಟದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳಾದವು. ಈ ವೈಚಾರಿಕ ನುಡಿಗಳು ಕಂದಾಚಾರಗಳಿಂದ ತೊಳಲುವ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜನರ ಅಂತರಂಗಗಳಿಗೆ ವಚನಕಾರರು ಹಿಡಿದ ರನ್ನದ ಕೈಗನ್ನಡಿಯಾಗಿವೆ".೫

14313

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ :

ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಅನೇಕ ಮಾಹಿತಿಗಳ ಲಭ್ಯವಿದೆ. ದಿವ್ಯದ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಆಂತರಿಕ ಅನುಷ್ಠಾನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಜೀವನದ ಅನುಭವ ದಿವ್ಯವಾಗಲು ಬದುಕಿನ ವಿಕಾಸವೇ ಯೋಗ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಜಾಗತೀಕರಣ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಮಾನಸಿಕ, ದೈಹಿಕ ಅಸಮತೋಲನದ ಒತ್ತಡಗಳು ಬದುಕನ್ನು ಸಂಕುಚಿತಗೊಳಿಸಿವೆ ಎಂಬುದು ಯೋಗ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಅಭಿಮತವಾಗಿದೆ.

"ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಮಾಜೋದ್ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂದೋಲನದ ಚಳುವಳಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ವಚನ' ಎಂಬ ರೂಪ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಿರ್ಭವಿಸಿದ್ದು ಮಹತ್ತರದ ಅಂಶ. ಅಂತರಂಗದನುಭವಗಳನ್ನು, ತುಮುಲಗಳನ್ನು, ನೇರವಾಗಿ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಹೇಳಿದರೂ ಅದು ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಬಲ್ಲದು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದು ವಚನಕಾರರ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನೆಯಾಗಿದೆ. ವಚನಗಳು ಸರಳ ಹಾಗೂ ನೇರವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಾಗಿವೆ. ವಚನಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದವು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಚನ ರಚನೆಯಾದ ಹೊಸದಿಗಂತವೇ ಉದಯಿಸಿತೆಂಬ ಭಾವ ಮನದಲ್ಲಿ ಮನೆ ಮಾಡಿತು. ಅಂತರಂಗದ ಅನಿಸಿಕೆಗಳನ್ನು, ಘರ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಸಾರವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ತೋರಿಸಿದವರು ವಚನಕಾರರು. ವಚನಕಾರರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಭಾಷೆಗೆ ಯಾವ ಮಡಿವಂತಿಕೆ ಇಲ್ಲ. ಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರವೇ ಪ್ರಧಾನ. ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಆಡುಮಾತನ್ನೇ ಅಂತರಂಗದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ, ಗಾಢವಾದ ಭಾವನೆಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಹೀಗಾಗಿ ವಚನಕಾರು ಅಚ್ಚಗನ್ನಡದ ಬೇಸಾಯಗಾರರು. ಜನವಾಣಿಯನ್ನು ದೇವವಾಣಿಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೊಯ್ದರು ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಅವರದು".[೪೦]

ಬಸವೋತ್ತರ ಯುಗದ ಸಾಹಿತ್ಯ :

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಕ್ರಾಂತಿ ಆಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ವೈದಿಕ, ಜೈನ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಶೈವ, ಶಾಕ್ತ ಶಾಖೆಯವರ ಪ್ರಬಲದ ವಿರೋಧವು ಒಂದು ಕಾರಣವಾಗಿ, ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಏಳ್ಗೆಗೆ ಪೆಟ್ಟು ಬಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಬಸವಯುಗದ ಶಿವಶರಣರ ಹೋರಾಟ ವಿಪ್ಲವದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ರಾಜಕೀಯತೆ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ಸಂಘರ್ಷದ ಫಲವಾಗಿಯೇ ಅನೇಕ ಶರಣರು ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಉಳವಿ, ಶ್ರೀಶೈಲ ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ವಲಸೆ ಹೋಗಿ ಐಕ್ಯರಾದರು. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಬೆನ್ನಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ದಿಕ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಚದುರಿದ ಶರಣರು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಹೀಗಾಗಿ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತೇ ಪ್ರಸಾರವಾಗುವಂತಾಯಿತು.

ನೂರೊಂದು ವಿರಕ್ತರ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಪ್ರೇರಣೆ, ವಸ್ತು, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ :

ಲೋಕದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹುಚ್ಚು ಹುಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಈ ನೂರೊಂದು ವಿರಕ್ತರು ಒಟ್ಟಾರೆ, ಮಹಾಸಾಧಕರಾಗಿ, ತಪೋನಿಧಿಗಳಾಗಿ, ಶಿವಯೋಗಿಗಳಾಗಿ, ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯರಾಗಿ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ನವೋದಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

"ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕರಸ್ಥಲ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನದೇವರಿಂದ, ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆವಿಗೂ ವಚನೋತ್ತರ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ವಚನೋತ್ತರ ವಚನಗಳು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮುಂದುವರಿಕೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಇದಕ್ಕೇ ತನ್ನದೇ ಆದ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಿರಕ್ತ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದ ಅನುಭಾವಿಗಳಿಂದ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶರಣರಂತೆ ಪರಿಸರ ಪ್ರೇರಿತ ತೀವ್ರಾನುಭವದ

ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿ ಈ ವಚನಗಳು ಮೂಡಿಬರದೆ, ಕುಳಿತು ವಿಚಾರಿಸಿ ಬರೆದ ರಚನೆಗಳಾಗಿ ತೋರುತ್ತವೆ. ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿಯ ಬಹು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಶರಣರು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದೆಡೆ ಸಂಘಟಿತರಾಗಿ, ಒಂದೇ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗಿ ಸ್ಪಂದಿಸಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾರೂಪದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನುಡಿದ ನುಡಿಯಾಗಿರದೆ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲ-ಸ್ಥಳ-ಪರಿಸರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಅಧ್ಯಯನ, ಮನನ, ಚಿಂತನಗಳ ಮೂಲಕ ಶಾಸ್ತ್ರಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ರಚಿಸಿದ ಬರಹಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾಳಜಿ-ಕಳಕಳಿಗಿಂತ ತತ್ವ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಬಸವಾದಿ ಶರಣರಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಸಾಧಕನ ಆಂತರಿಕ ತೊಳಲಾಟ, ಆತ್ಮನಿರೀಕ್ಷಣೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೂ ಅದು ಸಹಜ ನೋವಿನಿಂದ ಮೂಡಿಬಂದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ತತ್ವನಿರೂಪಣೆ, ಪರಿಭಾಷಿಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಬಸವಾದಿ ಶರಣರ ಮುಂದುವರಿಕೆ ತೋರಿದರೂ ಕೆಲವು ಹೊಸ ಪರಿಭಾಷಿಕ ಪದಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ತತ್ವಜಡತೆ, ಹೇರಳವಾದ ಪರಿಭಾಷಿಕ ಪದಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಚನಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಹೊರಳಿದವು. ವಚನ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಪುಷ್ಟಿ ಲಭಿಸಿತು. ಬೆಡಗಿನ ತಂತ್ರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡುದು, ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡುದು ಈ ಯುಗದ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಕುಕ್ಕುವ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ವಚನಗಳ ಜೊತೆ ಸ್ವರವಚನ, ತ್ರಿಪದಿ, ಕಂದ, ಶತಕ, ತಾರಾವಳಿ, ಷಟ್ಪದಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಲಘುಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳ ರಚನೆಮಾಡಿದ್ದು ಈ ಯುಗದ ವಚನಕಾರರ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷ. ವಚನ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಾಗುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಈ ಯುಗದ ವಚನಕಾರರು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ನೆರವೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ".[೪೧]

"ತೋಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರರು ೭೦೧ ವಚನಗಳನ್ನು 'ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಜ್ಞಾನ ಸಾರಾಮೃತ' ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಶಿಷ್ಯ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಬೋಳಬಸವರು, ಘನಲಿಂಗಿಗಳು, ಗುಮ್ಮಳಾಪುರದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗರು, ಜಿಗುನಿ ಮರುಳಾಚಾರ್ಯರು, ಹಿರಣ್ಯದೇವ ಸೇರಿದಂತೆ ಏಳುನೂರು ವಿರಕ್ತರು ಪರಂಪರೆ ಇತ್ತು".[೪೨]

"ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ವಚನಗಳು', ದೇಶಿಕೇಂದ್ರ ಸಂಗನ ಬಸವಯ್ಯನವರ ಪ್ರಮುಖ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಷಟಸ್ಥಲ ತತ್ವ ನಿರೂಪಣೆ ಈ ಕೃತಿಯ ಪರಮ ಉದ್ದೇಶ. ನೇರ ಹಾಗೂ ಸರಳವಾಗಿ ಸೂತ್ರಬದ್ಧವಾದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಿರೂಪಣೆ ಬಸವಾದಿ ಶರಣರ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಬಳಸದೆ ಅಚ್ಚಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದು ಇವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಭಕ್ತಿಯ ಭಾವತೀವ್ರತೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಂಡು ಬರದಿದ್ದರೂ, ಹೊಸ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿವೆ.

ಬಸವಾದಿ ಶರಣರ ಅನುಭಾವದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಯುವ ತನ್ನ ಸತ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪವು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ವಚನಗಳು ಮುಕ್ತಕದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತತೆ, ಲಯ, ಪ್ರಾಸ, ಸರಳತೆಯು ವಚನಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿವೆ".[೪೩]

"ಬಾಲಸಂಗಯ್ಯ ಬಸವೋತ್ತರ ಯುಗದ ಒಬ್ಬ ಮಹತ್ವದ ವಚನಕಾರರು. 'ಸಕಲಾಗಮ ಶಿಖಾಮಣಿ' ಇದು ಇವರ ನೂತನ ಸ್ಥಲಕ್ರಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಚನ ಸಂಕಲನ".[೪೪]

"ಮೂರು ಸಾವಿರ ಮುಕ್ತಿಮುನಿ, ಮೆಡ್ಲೇರಿ ಶಿವಲಿಂಗ, ವೀರಣ್ಣದೇವರು (ಕರಸ್ಥಲದ ವೀರಣ್ಣೊಡೆಯ) ವೀರಸಂಗಯ್ಯ, ಷಣ್ಮುಖಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಸಂಗನಬಸವೇಶ್ವರರು, ಸಿದ್ಧಮಲ್ಲಪ್ಪ, ಸಿದ್ಧವೀರದೇಶಿಕೇಂದ್ರ, ಹೇಮಗಲ್ಲ ಹಂಪ, ಇವರಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತು ಜನ ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿ ವೀರಣ್ಣದೇವರು ಮಾತ್ರ ವಿರಕ್ತರ ಕಾಲ ಅಂದರೆ ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ದ್ದವರಾದರೆ, ಉಳಿದವರು ಏಳುನೂರೊಂದು ವಿರಕ್ತರ ಕಾಲಾನಂತರ ೧೬-೧೭ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮೂರುಸಾವಿರ ಮುಕ್ತಿಮುನಿಯ 'ಸರ್ವಾಚಾರ ಸಾರಾಮೃತಸುಧೆ' ಏಕವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ವಕೃತ ವಚನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೃತಿ. (ಸ್ಥಲಗಳ ಬಗ್ಗೆ ೨೧೬ ಸಕೀಲಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರವಿದೆ) ಬಸವಾದಿ ಶರಣರ ವಚನಗಳನ್ನು ಓದಿ ಅನುಭವಿಸಿ, ಪ್ರಭಾವಿತವಾದ ಕೃತಿ".[೪೫]

೨.೯ ಯೋಗದ ಔನ್ನತ್ಯ :

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶರಣರ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಚಾರದ ಔನ್ನತ್ಯ, ಧರ್ಮ, ನೀತಿ ಆಚಾರ ತತ್ತ್ವಗಳ ಅನುಭಾವದ ಪರಿಣಾಮದ ಆನಂದಾನುಭೂತಿ ವಿಷಯ ವಿವೇಚನೆಯಲ್ಲಿ ತಂತಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಉದಾತ್ತೀಕರಿಸುತ್ತಾ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಆಳವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತ ಬಂದ ಘನ ತತ್ವದ ನೆಲೆಯೇ ಯೋಗದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿದೆ. ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಬದುಕನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕಗೊಳಿಸಲು ಹೊರಟವರಲ್ಲ, ಬದುಕನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಲು ಹೋರಾಡಿದವರು. 'ಯೋಗ' ಈ ಉತ್ಕಟ ಹೋರಾಟದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು.

ಯೋಗವೆಂದರೆ ತನ್ನನ್ನು ತಾನರಿಯುವದು, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಪ್ರೀತಿಸುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ಯೋಗ ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಶಬ್ದಾರ್ಥ-ಐಕ್ಯಗೊಳ್ಳುವುದು, ಕೂಡುವುದು,

ಸಮರಸಗೊಳ್ಳುವುದು ಅಥವಾ ಒಂದಾಗುವುದು ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಭಿನ್ನವಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಐಕ್ಯತೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅನೇಕತೆಯಿದ್ದಾಗ ಏಕತೆಯ ಬಯಕೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ, ವಿಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ಸಂಯೋಗದ ಹಂಬಲ ಉದ್ದೀಪನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ವಿಯೋಗವು ದುಃಖತಮವಾದದ್ದು. ಆ ದುಃಖವನ್ನು ನೀಗುವುದು ಯೋಗದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಶಿವಯೋಗದ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ ಭವದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ, ಶಿವನೊಂದಿಗೆ ಐಕ್ಯತೆ ಅಥವಾ ಭವತ್ವವನ್ನು ನೀಗಿ ಶಿವತ್ವವನ್ನು ಗಳಿಸುವುದು. ಭವರೋಗದಿಂದ ನೊಂದ ಜೀವಿಯು ಶಿವಾನುಭವದ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ, ಕೊನೆಗೆ ಶಿವಯೋಗವನ್ನು ಗಳಿಸಲು ವಚನ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಮತಭೇದಾದಿಗಳಿಂದ ಯೋಗ ಅನೇಕ ವಿಧ ಎಂದು ತೋರಿದರೂ, ವಚನಕಾರರ ವಿಜ್ಞಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯೋಗಗಳೆಲ್ಲ ಎರಡೂ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗುತ್ತದೆ. ೧. ಸಾಕಾರ ಮಾರ್ಗ ೨) ನಿರಾಕಾರಮಾರ್ಗ.

ಯೋಗ ತತ್ವ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ಯೋಗ ನಮ್ಮ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ತಿಳಿದೋ ತಿಳಿಯದೆಯೋ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಲೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿಟ್ಟು ದೇಹ, ಮನಸ್ಸು, ಮೆದುಳು ಚಂಚಲವಾಗದೆ ನಿರ್ಮಲವಾಗಿದ್ದಾಗ ದೈವ ಮತ್ತು ಆತ್ಮದ ನಿಜರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗುವ ತತ್ವ ಯೋಗ. ದೈವವನ್ನು ಮುಟ್ಟಲು ಆತ್ಮವನ್ನು ಅರಿಯಲು ದೇಹ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲು ಮೆದುಳು ನಿಯಂತ್ರಣ ಸಾಧಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಂಗಾಂಗವನ್ನು ಅತ್ತಿತ್ತ ಹೋಗಗೊಡದೆ ತದೇಕ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಯೋಚಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಹಾಗೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರನ್ನಾಗಿಸುವುದು ವಚನಶಾಸ್ತ್ರ, ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಚನಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಯೋಗತತ್ವವು ಒಂದೇ ನಾಣ್ಯದ ಎರಡು ಮುಖಗಳು.

ಯೋಗ ಎನ್ನುವ ಮಾತನ್ನು ಬಳಸುವಾಗ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಅಲೌಕಿಕಾನುಭವವನ್ನು ಧ್ವನಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಅಲೌಕಿಕಾನುಭವದ ಸ್ವರೂಪವೇನೆಂದರೆ ಅದು ಕಾಲ, ದೇಶ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಕಾರಣರಹಿತವಾದ, ಅತ್ಯಂತ ಆಂತರಿಕವಾದ ಒಂದು ಅನುಭವ. ಲೌಕಿಕಾನುಭವವು ಅದಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು ಕಾಲದೇಶಕ್ಕೆ ಅಧೀನವೆನಿಸಿ, ಬುದ್ಧೀಂದ್ರಿಯಗಳ ಗ್ರಹಿಕೆಗೆ ನಿಲುಕುವಂತಿರುತ್ತದೆ. ಯೋಗ ಎನ್ನುವ ಮಾತು ನಮ್ಮ ಲೌಕಿಕ ಮತ್ತು ಅಲೌಕಿಕಾನುಭವ ಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಅಲೌಕಿಕಾರ್ಥದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂವೇದನೆ ನಮಗಿರಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಜೀವಿಯಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿ, ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಮೂಲಕ ಆತ್ಮರತಿಯಾಗುವುದೇ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಪರಮ ಗುರಿ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯೋಗವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡು, ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಾನತೆ, ಸಮಾನ ಕಾಯಕ ಯೋಗ ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಂದ ರಚಿತಗೊಂಡ ವಚನಗಳು ತುಂಬ ಅನುಭಾವದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದವು. 'ಅನುಭವ ಮಂಟಪ'ದ ಚಿಂತನೆಗಳು ಶರಣರಿಂದ ಪಡೆದ ಮಹತ್ವದ ಮೌಲ್ಯಗಳು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸತತವಾಗಿ ದೀನ-ದಲಿತ, ಹೆಣ್ಣು-ಗಂಡು ಎಂಬ ಅಸಮಾನತೆಯಿಂದ ವಂಚಿತರಾದ ಕೆಳಸ್ತರದ ವರ್ಗದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ಸಾರ್ಥಕದ ಬದುಕಿನ ಸಾಧನೆಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಯೌಗಿಕ ನೆಲೆಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರಚಲಿತ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಆವಿಷ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ತತ್ವ ಚಿಂತಕರು ಯೋಗದ ಬಗೆಗೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಯೋಗತತ್ವ ಚಿಂತಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಹೋಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೂಲ ವಿಷಯ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಸಮಕಾಲೀನ ವಚನಕಾರರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಮಿತಿ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಯೋಗದ ಅಂತಿಮ ನಿಲುವೇ ಸಮರಸತೆ.

ಭಾರತೀಯ ಯೋಗ ಚಿಂತಕರು ಯೋಗದ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಬಹು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದರು. ಯೋಗದ ಹಂತಕ್ಕೆ ಏರಲು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರು. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ಭೇದ, ವರ್ಗ ಭೇದ, ವರ್ಣ ಭೇದ, ಕಸಬು-ಭೇದ ಕಾಣಬಾರದು ಎಂಬ ತತ್ವವೇ ವಚನಗಳ ಯೋಗದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೇ ಮಾನವನಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮನನ್ನು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಹಂತಗಳಿಂದ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮರಸಗೊಳಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ದೈವತ್ವಕ್ಕೆ ಏರಿಸಿ ಲಿಂಗದೊಡನೆ ಸಮರಸವಾಗುವ ಯೋಗಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದೇ, ಈ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ ವಿನ್ಯಾಸಗಳ ಮುಖ್ಯ ಧೋರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಇಂದಿನ ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಗ ದಿನಾಚರಣೆಯ ಸಂಭ್ರಮಕ್ಕೂ ಮೂಲ ತಳಹದಿಯಾಗಿದೆ. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವಂತೆ ಶಿವಶರಣರು ಯೋಗಕ್ಕೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿದ್ದು ಇಂದಿನ ಸಮಾಜದ ಸ್ವಸ್ಥ ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಯೋಗವನ್ನು ಪ್ರಧಾನಗೊಳಿಸಿರುವುದು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಹತ್ವದ ಕೊಡುಗೆ.

*****

ಕೊನೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು :

೧ Encyclopedia of Hinduism, Chief Editor: K.L.Sheshagiri Rao, India Heritage Research Foundation, Rupa and Co., 7/16, Ansari road, Daryaganj, New Delhi. 2011, Page No: 597.

೨ ಬಸವ ತತ್ತ್ವರತ್ನಾಕರ, ಪರಿಷ್ಕರಣ : ಚಂದ್ರಶೇಖರ ವಸ್ತ್ರದ, ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಶ್ರೀ ಬಾಲಲೀಲಾ ಮಹಾಂತ ಶಿವಯೋಗಿಶ್ವರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ ಶ್ರೀ ಮುರುಘಾಮಠ, ಧಾರವಾಡ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೫೭

೪ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೫೭

೫ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೫೭

೬ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೫೭

೭ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೫೭

೮ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೫೬

೯ ಮಹಾಯಾತ್ರೆ, ಡಾ.ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ :೩.

೧೦ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪–೫

೧೧ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪

೧೨ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೫

೧೩ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೫

೧೪ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೫–೬.

೧೫ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೭

೧೫ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೭

೧೬ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮

೧೭ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯

೧೮ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯

೧೯ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯–೧೦.

೨೦ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯–೧೦.

೨೧ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೦–೧೧

೨೨ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೧

೨೩ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨

೨೪ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨

೨೫ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೪–೧೫

೨೬ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೩-೨೪

೨೭ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೭

೨೮ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೬

೨೯ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೬

೩೦ ಷಟ್ ಸ್ಥಲ ಪ್ರಭೆ ; ಡಾ|| ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ ೧೯೬೬ ಪುಟ : ೧೫೩

೩೧ ಮಹಾಯಾತ್ರೆ, ಡಾ.ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ: ೨೦೦

೩೨ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೦೩-೨೦೪

೩೩ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೦೦-೨೦೪

೩೪ ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕೆಲವು ಅಧ್ಯಯನಗಳು, ಡಾ.ಸಿ.ನಾಗಭೂಷಣ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಪಂಪಮಹಾಕವಿ ರಸ್ತೆ, ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು. ಪುಟದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೬-೧೭

೩೫ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೫೯

೩೬ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೫೮-೧೫೯

೩೭ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೬೦-೧೬೧

೩೮ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೬೨-೧೬೪

೩೯ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೬೫

೪೦ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೬೬-೧೬೭

೪೧ ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ -೧೦, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨-೧೫

೪೨ ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ -೧೧, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨

೪೩ ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ -೧೨, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨-೧೫.

೪೪ ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ -೧೩, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨

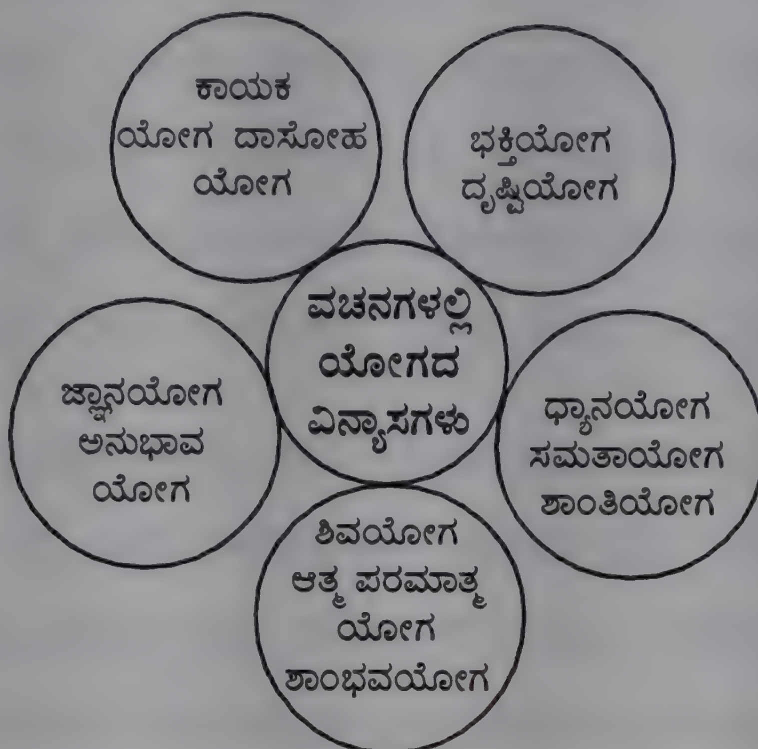
೪೫ ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ -೧೪, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨-೧೫

ಅಧ್ಯಾಯ–ಮೂರು

ವಚನಗಳಲ್ಲಿ – ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯ–ಮೂರು

ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು

ಜಾಗತಿಕ ಇತಿಹಾಸ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪರಮೋಚ್ಚವಾದ ಪರಿಪೂರ್ಣ ವಿಕಸನವಾದ ನವ್ಯ ದಿವ್ಯ ಭವ್ಯವಾದ ಸಾರ್ಥಕ ಬದುಕನ್ನು ಬಾಳಿ ಬೆಳಗಿದವರು ವಚನಕಾರರು. ಬಾಳಿಗೊಂದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ನಿತ್ಯ ಸತ್ಯವಾದ ರಹಸ್ಯ ಗುರಿಯುಂಟು. ಆ ಗುರಿಗೊಂದು ಸುಲಭ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಯೋಗ ಸುಪಥವುಂಟು. ಆ ಯೋಗ ಪಥವಿಡಿದು ನಡೆದು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಪರಮ ಸುಖಸಾಗರದಲ್ಲಿ ತೇಲಾಡಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಜೀವನದ ಯೋಗ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ಮೂಲಕ ಶರಣರು ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ತೋರಿದರು. ಪರಮ ಸುಖದ ಸುಗ್ಗಿಯ ಸ್ವಾನುಭವ ಸೌರಭವನ್ನು ಶರಣರು ತಮ್ಮ ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊರಸೂಸಿದರು. ಭೌತಿಕ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಮರಸ್ಯಗೊಳಿಸಿ ಸವಿದು ಅನುಭವಿಸಿ, ಇಹಪರವೆಂಬೆರಡು ಸಂದಳಿದು ಅಖಂಡ ಪರಿಪೂರ್ಣ ನಿತ್ಯ ಸತ್ಯ ಬದುಕಿನ ಯೋಗ ಪಥವನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಮಹಂತರವರು.

ಇತಿಹಾಸದ ಪುಟದಲ್ಲಿ ಮಂಗನಂತಿದ್ದ ಮಾನವ, ಹಸಿಗಡ್ಡೆ–ಗೆಣಸುಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಕ್ರಮೇಣ ಆತನ ಅರಿವು ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ವಿಕಾಸವಾಯಿತು. ಆದಿ ಮಾನವ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಗಾಳಿ, ಮಳೆ, ಗುಡುಗು–ಮಿಂಚು, ಚಿತ್ತಾರದ ಮೋಡ, ಬೆಳಕಿನ ಸೂರ್ಯ, ಅಲೆಗಳ ಸಾಗರ, ಹೀಗೆ ಮೊದಲಾದ ನಿಸರ್ಗದ ಪ್ರಕೋಪ–

ವಿಕೋಪಗಳನ್ನ ಕಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತನಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಭಕ್ತಿಯ ಉದಯವಾಯಿತು ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ಮಾನವನು ಜೀವಿಸಿರುವ ಈ ವಿಶ್ವದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಲೌಕಿಕ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಮನುಷ್ಯ ನಿಜವಾದ, ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮರದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಬೀಜ, ಮತ್ತೇ ಆ ಬೀಜದಲ್ಲಿ ಮರವಾಗುವ ಶಕ್ತಿ ಅಡಗಿರುವಂತೆ ಭಕ್ತಿ ಎಂಬ ಬೀಜದಲ್ಲಿ ಪರಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುವ ಶಕ್ತಿ ಅಡಗಿದೆ. ಮಾನವನಿಗೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಆಂತರಿಕವಾದ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧಕ ಚೇತನಗಳಿಗೆ ಸುಲಭ ಮಾರ್ಗ ಈ ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆ.

ದೇಹದ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಕಳೆದು ಲಿಂಗದೊಡನೆ ಬೆರೆಯಲು ಭಕ್ತಿ ಅವಶ್ಯ. ಭಕ್ತಿ ಎಂಬುದು ಒಂದು ತತ್ವ ಭಕ್ತಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆರಾಧನೆ, ನಿಷ್ಠೆ ಎಂಬರ್ಥವಿದೆ. ಭಕ್ತಿಯು ಭಕ್ತನ ಜೀವನವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಟು ಮಾಡಿ, ಅವನನ್ನು ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಜೀವಿಸುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವ ಒಂದು ಶಕ್ತಿ. ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಗಳು ಒಂದೇ ವಸ್ತುವಿನ ಅವಿನಾಭಾವ ರೂಪಗಳು. ವಚನಕಾರರು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಯೋಗ ಜೀವನದ ಅಡಿಗಲ್ಲಾಗಿಯೂ ಹಾಗೂ ಉನ್ನತಿಗಾಗಿಯೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

೩.೧ ಭಕ್ತಿಯೋಗ :

ಎಲ್ಲರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ, ಪ್ರೇಮ, ವಾತ್ಯಲ್ಯ, ಸಖ್ಯ (ಸ್ನೇಹ), ಭಕ್ತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಶಗಳು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವುದೂ ಸುವಿದಿತ. ಅದನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿದಾಗ, ಅದು ಭಕ್ತಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಾವಿಟ್ಟಿರುವ ನಿರ್ಮಲ ನಿರರ್ಗಳ ಪ್ರೇಮವೇ ಭಕ್ತಿ. ಭಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಸಕಾಮವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ನಿಷ್ಕಾಮವಾಗಿಯೂ ಇರಬಹುದು. ಅನೇಕ ಸಲ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಕಾಮವೇ ಆಗಿದ್ದ ಭಕ್ತಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕಾಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಾಹ್ಯ ಮತ್ತು ಆಂತರಿಕ ಶೌಚ ಅಥವಾ ಶುದ್ಧಿಯೇ ಭಕ್ತಿಸೌಧದ ಅಡಿಗಲ್ಲಾಗಿದೆ.

ಭಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ಅಲೌಕಿಕವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ದೇವನೊಂದಿಗೆ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು. ಅದೇ ಲೌಕಿಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ ಒಲುಮೆ, ಪ್ರೀತಿ, ಗೌರವ, ಪ್ರೇಮ ಬಯಕೆ ಹಾಗೂ ಒಲವು ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು. ಶಕ್ತಿಯು ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸಿದಲ್ಲಿ

ಅದು ಭಕ್ತಿಯೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಕಾರಣ ಆ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ತನ್ನೊಳಗಿನ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯವೇ ತನ್ನ ಸ್ವಸ್ವರೂಪ ಎಂಬ ಅರಿವಿನ ಜ್ಞಾನವಿರಬೇಕು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುಖೇನ ನಡೆಯುವ ಭೌತಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಸುಖವಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಪೂರ್ವದ ಅವಸ್ಥೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಭಕ್ತಿಯೋಗಿಯಾಗಲು ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಾನು ಅರಿವುದು, ತನ್ನ ತಾ ಕೇಳುವುದು, ತನ್ನ ತಾ ಮಾತಾಡುವುದು ಅಂದರೆ ತಾನು ಯಾರೆಂಬ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಭಕ್ತಿ ಅಳವಡಬೇಕು. ಭಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ಮೊದಲು ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಪ್ರೀತಿಸುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ದುರ್ಗಣಗಳು ವೈಯಕ್ತಿಕ, ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ವಿಘಾತಕಾರಿ. ಇವು ಮೈ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಂಟಿದ ಕೊಳೆ. ಈ ಕೊಳೆಯನ್ನು ತೊಳೆದಲ್ಲದೆ ಮನಸ್ಸು ಶುದ್ಧವಾಗದು. ಮನಸ್ಸು ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗದೆ ಭಕ್ತಿ ಅಳವಡದು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯ ಹಂಬಲವಿರಬೇಕು. ಭಕ್ತಿಯ ತಳಹದಿಯೇ ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಮೂಲ. ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಭಕ್ತಿಯೇ ಮೂಲ. ವಚನಕಾರರು ಭಕ್ತಿಯ ಬೀಜ ಅಂಕುರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಇಡೀ ವಚನಗಳು ಭಕ್ತಿಯ ತಳಹದಿ ಮೇಲೆಯೇ ನಿಂತಿವೆ. ವಚನಕಾರರು ನಿರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಸಮರಸವಾಗಲು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಡಿಪಾಯವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡರು. ದೇಹದ ಶುದ್ಧೀಕರಣಕ್ಕೆ ಸರಳ ಸುಂದರ ಯೋಗ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸಲು ಭಕ್ತಿಯೇ ಪ್ರೇರಣೆ. ಶಿವಪಥಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಭಕ್ತಿಯ ಔನ್ನತ್ಯ ಸಾಧಿಸಲೇ ಬೇಕು.

ಭಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ದಾಸೋಹ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಇತರರಿಗೆ ಧನ, ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಾಗ ಅದನ್ನು ಮನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನೀಡಬೇಕು. ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ನೀಡುವಾಗ, ಕಿಂಕರತ್ವವಿರಬೇಕು. ಪಡೆಯುವವನು ಯಾರೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ದೇವನ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ದಾನ ದಾಸೋಹಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಉತ್ತಮ ಭಾವವಿದ್ದರೆ, ಅದು ಮನದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಂಕುರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇಡುವವನನ್ನು ನಿಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡು, ಶಪಿಸುತ್ತ ನೀಡಬಾರದು, ಅಲ್ಲದೆ ತಾನು ಶ್ರೀಮಂತನೆಂದೂ ಬೇಡುವವನು ಕನಿಷ್ಟನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ನೀಡಬಾರದು. ಹೀಗೆ ಅವರನ್ನು ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗೇನೂ ನಷ್ಟವಿಲ್ಲ, ಬದಲಾಗಿ ನೀಡುವವರಿಗೇ ನಷ್ಟ ಏಕೆಂದರೆ, ನೀಡುವವನ ಮನಸ್ಸು ಕಲ್ಮಶವಾಗುವುದು. ನೀಡುವವರು ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ವಿಶಾಲಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉತ್ತಮ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಂತಾಗುವುದು.

ಶ್ರದ್ಧೆ ಎಂದರೆ ನಂಬಿಕೆ. ದೇವನು ಒಬ್ಬನೇ ಇರುವನು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯು ಮೊದಲು ಭಕ್ತನಲ್ಲಿ ದೃಢವಾಗಬೇಕು. ಹಲವು ದೈವಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವವರಲ್ಲಿ ಆ ನಂಬಿಕೆಯು ಎಂದಿಗೂ ಇರದು. ಧಾರ್ಮಿಕರು ತಮ್ಮ ಸಂಸಾರ ತಾಪತ್ರಯಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ತಾವು ನಂಬಿದ ದೈವದ ಮೊರೆಹೋಗುವರು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅವರು ಬಯಸಿದ ವಸ್ತುಗಳು ಸಿಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ ಆ ನಂಬಿದ ದೈವವನ್ನೇ ಬದಲಾಯಿಸುವರು. ಇಂತಹ ಮನೋಭಾವದಿಂದ ಅವರು ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವರು. ಒಂದು ದೈವದ ಬಗ್ಗೆ ಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಇಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ನಂಬಿಕೆಯು ಗಟ್ಟಿಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಇರುವ ಒಬ್ಬನೇ ದೇವನನ್ನು ನಂಬಿ ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಏಕ ದೇವೋಪಾಸನೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಶರಣರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಮೇರುವನ್ನು ತಲುಪಿದರು. ಮಗು ತನ್ನ ತಂದೆತಾಯಿಯನ್ನು ನಂಬುವಂತೆ ದೇವನಲ್ಲಿ ಅವಿರಳ ನಂಬಿಕೆಯಿರಬೇಕು, ನಂಬಿಕೆ ದೃಢವಾಗಿರಬೇಕು.

ಯೋಗದ ಹಂಬಲವುಳ್ಳ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಬೋಧನೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ ವಚನಕಾರರು. ವಚನಕಾರರ ಹಂಬಲ, ದಿಟ್ಟತನ, ಗುರಿಯತ್ತ ಸಾಗುವ ದೃಢತೆಗಳು ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲ ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಕಷ್ಟಕೋಟಲೆಗಳನ್ನು ಮಾನಸಿಕ ದೃಢತೆಯಿಂದ ಅವರು ಎದುರಿಸಿದ ರೀತಿಯು ದಾರ್ಶನಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವವಾದುದು.

ಬಹಳ ಜನರಲ್ಲಿ ಈ ಉತ್ಸಾಹ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಇರದು. ಭಕ್ತಿಯ ಅಂಶ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದೃಢತೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಭಕ್ತಿಯು ನೆಲೆನಿಲ್ಲದು. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮನರಂಜನೆ ಬೇಕು ಹಿಂದಿನ ರಂಜನೆಯನ್ನು ಮೆಲುಕು ಹಾಕುವ ಆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪಳಗಿಸದಿದ್ದರೆ ಏನನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಭಕ್ತಿಯ ಆವರಣಕ್ಕೆ ಬರಲು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡು ದೃಢವಾಗಿ ಮುನ್ನುಗ್ಗಬೇಕು. ಒಮ್ಮೆ ಸಿಕ್ಕ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಬಿಡದೆ, ಭಕ್ತಿಯ ಪಥದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿದರೆ ದೇವನು ಕೈಚಾಚಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುವನು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ವಚನಕಾರರು. ದೇವನ ಒಲುಮೆ ಸಿಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಪರಿತಪಿಸಿ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟರೆ, ಅದು ಮೂರ್ಖತನ, ಭಕ್ತನಲ್ಲಿ ದೇವನನ್ನು ಒಲಿಸುವ ಛಲವಿರಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಶರಣರು.

ಭಕ್ತನೆನಿಸಿಯೂ ಭವವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲಾಗದಿದ್ದರೆ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ದೇವನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ, ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ? ಭವವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲಾಗದಿದ್ದರೆ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ, ನಡವಳಿಕೆಯನ್ನು ತಿದ್ದುಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಲೋಪದೋಷವಿದೆ. ಭಕ್ತ ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ದೃಢತೆಯಿಂದ ಈ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಿಜವಾದ ಭಕ್ತರಿದ್ದಲ್ಲಿ ಭವಬಂಧನದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಲೇಬೇಕು. ಮುಕ್ತಾತ್ಮ ರಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ದೃಢಭಕ್ತಿಯೆಂಬುದಿಲ್ಲ, ಉಪದೇಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಗುರು ಗುರುವಲ್ಲ, ಉಪದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದವರು ಭಕ್ತರಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೃಢಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಒಮ್ಮೆ ಸಾಧಕರು ಭಕ್ತಿಪಥದಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಇರಿಸಿದರೆ ಛಲದಿಂದ ಮುಂದುವರೆಯಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ವಚನಕಾರರು ಭಕ್ತಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಒಂಭತ್ತು ವಿಧದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣಲಾಗಿದೆ.

ನವ ವಿಧ ಭಕ್ತಿಗಳು :

- ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿ
- ನಿಷ್ಠಾಭಕ್ತಿ
- ಸಾವಧಾನ ಭಕ್ತಿ
- ಅನುಭವ ಭಕ್ತಿ
- ಆನಂದ ಭಕ್ತಿ
- ಸಮರಸ ಭಕ್ತಿ
- ಸದ್ಭಾವ ಭಕ್ತಿ
- ನಿರಹಂಕಾರ ಭಕ್ತಿ
- ಅಪ್ರಮಾಣ ಭಕ್ತಿ

ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ನಿಧಾನವ ಸಾಧಿಸುವಡೆ
ಶಿವಪ್ರೇಮವೆಂಬ ಅಂಜನವನೆಚ್ಚಿಕೊಂಬುದು,
ಭಕ್ತನಾದವಂಗೆ ಇದೇ ಪಥವಾಗಿರಬೇಕು
ನಮ್ಮ ಕೂಡಲಸಂಗನ ಶರಣರ ಅನುಭಾವ ಗಜವೈದ್ಯ.

– ಬಸವಣ್ಣನವರು

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ :೧ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೪೩

ಯೋಗಸಾಧಕನಲ್ಲಿರುವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಲು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಭಕ್ತಿಯೋಗ ಪಥದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆಯಲು ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರೇಮವೆಂಬ ಅಂಜನವನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡಾಗ ಅನುಭವ ಮುಖೇನ ಭಕ್ತಿಯೋಗ ತನ್ನೊಳಗೆ ಅನುಭವಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಅಂತರಂಗದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತಿಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡವನಾಗಿರಬೇಕು. ಇದೇ ಯೋಗ ಪಥವಾಗಿರಬೇಕು. ಯಾವ ರೀತಿ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಗಂಧ, ರಸ, ರೂಪ, ಸ್ಪರ್ಶ, ಶಬ್ದ ಇವುಗಳ ಅರಿವಾಗುವುದು ಭಕ್ತಿಯೋಗದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ವಸ್ತುಚೈತನ್ಯಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ವಿಕಸನಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಶಗಳು ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಪರಿಚಯವಿರಬೇಕು. ಆಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಮಗ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಅರಿವಿನ ಬಯಕೆಯು ಯೋಗಿಗೆ ಮನದಲ್ಲಿ ಅಂಕುರಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಯೋಗ ಸಾಧಕ ನಿಜಯೋಗಭಕ್ತಿಗೆ ಅನುವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಯೋಗ ಸಾಧಕ ಮಾಡಲೇಬೇಕಾದ ಕಠಿಣಶ್ರಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಐಶ್ವರ್ಯ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಬೇಯುವ
ಹೊಲೆ ಸಂಸಾರವನೆ ಕಚ್ಚಿ ಕೊಲೆಗೀಡಾಗದೆ,
ಸಲೆ ಸತ್ಯ ಸದಾಚಾರದಲ್ಲಿ ನಡೆ,
ಸಟೆಯನು ಬಿಡು, ದಿಟವನೆ ಹಿಡಿ.
ಈ ಘಟವುಳ್ಳನಕ್ಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿವಭಕ್ತಿಯ ನಟಿಸಿ ನಡೆ
ಎಂದಾತ ನಮ್ಮ ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ

– ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೬, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೦

ಭಕ್ತಿಯೆಂಬುದು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧಗೊಳಿಸುವಂತಿರಬೇಕು. ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದವನ ಆಚಾರ, ಜೋಳದ ಬೆಂಡಿನಂತಿರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆತ ತನ್ನ ತನು, ಮನಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಔನ್ನತ್ಯಕ್ಕೆ ಏರಬೇಕು. ಹಣ್ಣಿನಂತಿರುತ್ತದೆ. ಸತ್ಯ ಸದಾಚಾರದ ನಡೆ, ಸುಳ್ಳು ಹೇಳದೆ, ಸತ್ಯದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯವಿರುವತನಕ ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಪರಮನಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಬೇಕು. ಭಕ್ತಿಯೇ ನಿಜವಾದ ಸಂಪತ್ತು. ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊಲ, ಮನೆ ಚಿನ್ನಾಭರಣ ಲೌಕಿಕ ಐಶ್ವರ್ಯದ ಆಸೆಯ ದು:ಖದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರವನ್ನೇ ನೆಚ್ಚಿ ನಡೆಯುವ ಬದುಕು ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ

ಸಲ್ಲದು. ಲೌಕಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಭೌತಿಕ ಸುಖಗಳು ಅಂಟಿಯೂ ಅಂಟದಂತೆ ಯೋಗ ಜೀವಿಯು ಇರಬೇಕು.

ಮೆರೆಮಿಂಡಯ್ಯನವರು (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ :೮ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೩೬೧) ವಚನದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನಾದವನ ಯೋಗವು 'ರಸಬದ್ಧ ಯೋಗದಂತಿರಬೇಕು' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಭಕ್ತನಾದವನು ಲೋಕದ ಅನುಭವಗಳಿಗೆ ನಿರ್ಮೋಹಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೆಸರಿದ್ದರೂ ಕೆಸರಿಗೆ ನೀರು ಅಂಟದಂತೆ, ನೀರಿಗೆ ತೈಲ ಬೆರೆತಿದ್ದರೂ ನೀರು–ತೈಲ ಬೇರೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ, ಇದು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಉದಾಹರಣೆ. ಆದರೆ, ಅನುಭಾವಿಕ ನೆಲೆಯು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಸಾಂಸರಿಕತೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಪರಮ ಭಕ್ತಿಯ ನೆನೆಹು ಸದಾ ಮನದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇರುವ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಭಕ್ತಿ. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನವಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು. ಅದುವೇ ಸಾಧಕರ ನಿಜವಾದ ಭಕ್ತಿ.

ಮಣ್ಣನಿತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಕಂಡೆಹೆನೆಂದಡೆ ಜಗಭರಿತ ನೀನು
ಹೊನ್ನನಿತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಕಂಡೆಹೆನೆಂದಡೆ ಹಿರಣ್ಯಮೂರ್ತಿ ನೀನು
ಹೆಣ್ಣನಿತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಕಂಡೆಹೆನೆಂದಡೆ ತ್ರಿವಿಧ ಶಕ್ತಿಮೂರ್ತಿ ನೀನು
ಮನವನಿತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಕಂಡೆಹೆನೆಂದಡೆ ಮನೋಮೂರ್ತಿ ನೀನು
ಎನಗೇನು ನಿನಗಿತ್ತು ಕಾಣಿಕೆ ನೀನು ಸಿಕ್ಕುವುದಕ್ಕೆ
ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡದೆ ಬಿಟ್ಟುದ ಹಿಡಿಯದೆ
ನಿಶ್ಚಯವಾದ ನಿಜ ಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ
ಬೆಚ್ಚಂತಿದ್ದಡೆ ನೀನು ಅಲ್ಲಿ ತಪ್ಪದಿಪ್ಪೆ
ಎನ್ನಯ್ಯ ಪ್ರಿಯ ಇಮ್ಮಡಿ ನಿಃಕಳಂಕ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ

– ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿ

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೫ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೧೮೮

ಸಾಧಕರಾದವರಿಗೆ ಐಹಿಕ ತೊಡಕುಗಳು ಕಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು, ಹೊನ್ನು ಮಣ್ಣು ಮುಂತಾದ ಐಹಿಕ ಜೀವನದ ಭೋಗಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಡಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ಹೊನ್ನು, ಹೆಣ್ಣು, ಕೀರ್ತಿ, ಪದವಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳು ಒಂದೆಡೆ, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಕಷ್ಟ–ನೋವುಗಳೆಂಬ ಮಾಯೆಯ ಹಗ್ಗದ ಕುಣಿಕೆಯು ಎಳೆದಾಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ, ಇದನ್ನು ಸಮತೆ, ಸೈರಣೆ, ಸಮಾಧಾನ ಚಿತ್ತದಿಂದ ಬಂದುದನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ನಿಂತರು ಸಾಧಕರು. ಹೆಣ್ಣು, ಹೊನ್ನು,

ಮಣ್ಣುಗಳ ಆಸೆ-ಆಮಿಷಗಳಿಗೊಳಗಾದ ಮನುಷ್ಯ ಅಲೌಕಿಕನಾದ ದೇವನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕಪಟ ಸೋಗಲಾಡಿತನವು ಬಹಳ ಅಸಹ್ಯಕರವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಸೋಗಲಾಡಿತನಗಳಿಂದ ಅನೇಕರು ತಮ್ಮ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಹಿಂದೆ ಸರಿದಿದ್ದಾರೆ. ಯೋಗ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲು ಕಠಿಣವಾದ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ಶ್ರಮ ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕ. ಜನರು ಧನಕನಕಾದಿಗಳ ಲಾಲಸೆಯಿಂದ ತಮಗೆ ಯಾರಿಂದ ಲಾಭವಾಗುವುದೋ ಅವರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮಾಡಲು ಹವಣಿಸುವರು. ಸಾಧಕರಾದವರು ಇಂತಹ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ತೊರೆದು, ವಿವೇಚಿಸಿ ಇತರ ಸಾಧಕರು ಮತ್ತು ಅನುಭಾವಿಗಳೊಡನೆ ಯೋಗ ಪಥಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಯತ್ನಿಸಬೇಕು. ದೃಢವಾಗಿ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೇ ವಿನಹಾ ಕೇವಲ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸಾಗಿದರೆ ಆಗದು. ಸ್ವಪ್ರಶಂಸೆ, ಸ್ವಾಹಿತಹಿಸಕ್ತಿ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲದು. ಘಟನೆಗಳು ಸತ್ಯವನ್ನು ಬಹಿರಂಗಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಭಾವಶುದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಕ್ರಿಯೆಯೊಳಗೆ, ಶ್ರದ್ಧಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮುಳುಗಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಭಕ್ತಿಯೋಗ ತೋರುವುದು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸಾಧಕನು ಸಹಾ ಶರಣರನ್ನು ಅನುಕರಿಸಬೇಕು. ವಚನಕಾರರು ಸತ್ಯಶುದ್ಧ ಕಾಯಕವನ್ನು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸಿಕೊಂಡು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ, ಕಾಯಕವೇ ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ಯೋಗವಾಗಿತ್ತು. ಶರಣರಂತೆ ಯೋಗದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಬಿಡದೆ ಪಾಲಿಸಬೇಕು. ಸದಾಚಾರ-ಸದ್ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಗುರುಪಥವನ್ನು ಅನುಕರಿಸಬೇಕು.

ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮನವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ ೫ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೭೧೬) ವಚನದಲ್ಲಿ 'ದೃಢವಿಲ್ಲದ ಭಕ್ತಿ ಅಡಿ ಒಡೆದ ಕುಂಭದಲ್ಲಿ ಸುಜಲವ ತುಂಬಿದಂತೆ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಗರ್ವ ಮನುಷ್ಯನ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ವಿನಯವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಗರ್ವದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸಗಳೆಲ್ಲವು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಕೇವಲ ಯಾಂತ್ರಿಕವಾದ ಸ್ಮಾರಕಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಯೋಗವೆಂಬುದು ಸುಲಭವಾದ ಮಾರ್ಗವಲ್ಲ. ಕಠಿಣ ಶ್ರಮ, ಎಚ್ಚರದ ನಡೆ, ಅವಿರಳ ಭಕ್ತಿ, ಹಂಬಲಗಳು ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುವವು. ಯಾಂತ್ರಿಕವಾದ ಆಚರಣೆಗಳು ಯಾವ ಫಲವನ್ನೂ ಸಹ ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಾಧಕನ ಭಕ್ತಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ಹಮ್ಮು, ಆಡಂಬರ, ವಂಚನೆ ಇರಬಾರದು ; ಮೋಸ, ಅನ್ಯಾಯ, ಪರಪೀಡನೆ ಹಾಗೂ ದ್ರೋಹ ಇರಬಾರದು. ಅದರ ಬದಲು ಪ್ರೀತಿ-ವಿಶ್ವಾಸ, ಆದರಗಳಿರಬೇಕು. ಇದು ಶರಣರು ಭೋಧಿಸಿದ ಭಕ್ತಿಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುವ

ವಿಷಯ. ಭಕ್ತಿಯೆಂಬುದು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಕ್ಕೂ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಹಂಕಾರ ನಿರಶನಕ್ಕೂ ದಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಭಾವನಾ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು ಭಕ್ತಿಯೋಗ. ಏಕ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು. ಕೇವಲ ಪೂಜೆಯೊಂದೇ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿಕಾಸ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರವಲ್ಲ. ಪೂಜೆಯೆಂಬುದು ಯಾಂತ್ರಿಕವಾದ ಮತ್ತು ನಿರ್ಭಾವುಕವಾದ ಒಂದು ಕ್ರಿಯೆ. ಆಡಂಬರಗಳು ಪ್ರದರ್ಶನದ ವಿಷಯಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮೂಲತ: ಪೂಜೆ ಪ್ರದರ್ಶನದ ವಸ್ತುವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಭಕ್ತಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹದ್ದು ಅಲ್ಲ. ಅಜಗಣ್ಣನ ಭಕ್ತಿಯಂತೆ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸವಾಗಿರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಪೂಜೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸುವುದೇ ನಿಜವಾದ ಭಕ್ತಿ. ಸಮಗ್ರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿರಬೇಕು. ಅದು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಘಟನೆಗಳ ನಡಾವಳಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರಬೇಕು. ದು:ಖಿತರನ್ನು ನೋಡಿ ಮರುಕ, ನೋವಿನಿಂದ ನರಳುವವರ ಕಂಡು ಕರುಣೆ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ದಯೆ, ಕಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ, ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಗೌರವ, ಗುರುವಿನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ನಿಷ್ಠೆ–ಹೀಗೆ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡುವ ಉನ್ನತವಾದ ಭಾವವು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿಕಾಸ ಮಾಡುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಚನಕಾರರು ನಡವಳಿಕೆಗೆ ಅತಿ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡಿರುವುದು. ಭಕ್ತರ ನಡತೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಪವಿರಬಾರದು. ಅವರು ಮಾಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ದೃಢ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ, ದೃಢವಿಲ್ಲದ ಭಕ್ತಿ ಅಡಿ ಒಡೆದ ಕುಂಭದಲ್ಲಿ ಸುಜಲವನ್ನು ತುಂಬಿದಂತಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿ ಭಕ್ತಿಎಂಬುದು ಸಾಧನೆಗೆ ಯೋಗ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಧಕನಲ್ಲಿರುವ ಭಕ್ತಿ ಯೋಗವು ನಿಷ್ಕಲ್ಮಷವಾಗಿರಬೇಕು.

ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿಯವರ ವಚನದಲ್ಲಿ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೫ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೧೫೩) ಭಕ್ತಿಯೋಗಯೆಂಬುದು ಎಂಬುದು ಸುಲಭವಾದ ಮಾರ್ಗವಲ್ಲ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಕಠಿಣ ಶ್ರಮ, ಎಚ್ಚರದ ನಡೆ, ಅವಿರಳ ಭಕ್ತಿ, ಹಂಬಲಗಳು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುವವು. ಯಾಂತ್ರಿಕವಾದ ಆಚರಣೆಗಳು ಯಾವ ಫಲವನ್ನೂ ಸಹ ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಅವೆಲ್ಲವೂ ಸಹ ಶುಷ್ಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನಿಸರ್ಗ ಸಹಜವಾದ ಉತ್ತು ಬಿತ್ತುವ ಕ್ರಿಯೆಯ ಮೂಲಕ ಯಾವುದನ್ನಾದರೂ ನಾವು ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಒಂದು ಕಲ್ಲನ್ನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿ ಅದಕ್ಕೆ ದಿನವೂ ನೀರನ್ನು ಎರೆಯುತ್ತ ಹೋದರೆ ಅದು ಎಂದಿಗೂ

ಮೊಳಕೆಯೊಡೆಯದು. ಅದು ಕೇವಲ ವ್ಯರ್ಥ ಪ್ರಯತ್ನವಷ್ಟೇ. ಆದರೆ, ಒಂದು ಜೀವಸತ್ವವುಳ್ಳ ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತಿ ನೀರೆರೆದರೆ ಅದು ಮೊಳೆತು, ಸಸಿಯಾಗಿ, ಗಿಡವಾಗಿ, ಮರವಾಗಿ, ಬೆಳೆದು ಫಲವನ್ನು ನೀಡುವುದು. ದೇವನನ್ನು ಒಲಿಸಲು ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಗುರುಭಕ್ತಿ, ಶಿವಲಿಂಗಪೂಜೆ, ಚರಸೇವೆ ಈ ಮೂರರ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟೇ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಮಾಡಿದರೂ ಅದು ಕೇವಲ ಕಲ್ಲನ್ನು ಬಿತ್ತಿ ನೀರನ್ನು ಎರೆದಂತೆ ಆಗುವುದು. ಆಚರಣೆಗಳು, ಆರಾಧನೆಗಳು ಕೇವಲ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಿರುತ್ತವೆ. ಆ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಕಡೆ ಮನಸ್ಸು ಹೋಗಿ ಪರಮಚೈತನ್ಯದಿಂದ ದೂರ ಉಳಿಯುತ್ತಾನೆ ಸಾಧಕ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಪೂಜೆಯು ಕರಿಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಬಾಹ್ಯದ ಆಚರಣೆಗಳೂ ಸಹ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿಯವರು ನಿಜಾಚರಣೆಯ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಸನ್ಮಾರ್ಗ, ಭಕ್ತಿ ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಮುಖವಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೇಳುವರು. ಇದೇ ನಿಜವಾದ ಭಕ್ತಿಯೋಗ ಮಾರ್ಗ. ಭಕ್ತಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ನಿಜ ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವರೂಪ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಬೀಜ ಮೊಳೆತು ಸಸಿಯಾಗಿ, ಗಿಡವಾಗಿ ವೃಕ್ಷವಾದ ಸಹಜ ವಿಕಾಸ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅತೀಮುಖ್ಯವಾದ ಎರಡು ಸಾಧನಾ ಮಾರ್ಗಗಳಾದ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ಸನ್ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲೇಬೇಕಾದ ಎರಡು ದಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳು ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಭಕ್ತಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ಅಂತರಂಗ ಹಾಗೂ ಬಹಿರಂಗ ಶುದ್ಧಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧನೆಯನ್ನು ನೀಡುವವು. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಸನ್ಮಾರ್ಗದತ್ತ ಕರೆದೊಯ್ಯುವಂತಹ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನುಡಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಬಸವಣ್ಣನವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೧ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೧೨) ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಭಕ್ತಿಯೆಂಬುದ ಮಾಡಬಾರದು, ಗರಗಸದಿಂದ ಹೋಗುತ್ತ ಕೊಯ್ವುದು, ಬರುತ್ತ ಕೊಯ್ವುದು' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಗರಗಸ ಒಂದು ಮರಕೊಯ್ಯುವ ಸಾಧನ. ಅದು ಒಮ್ಮುಖವಾಗಿ ಚಲಿಸದೆ ದ್ವಿಮುಖವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಾ ತನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ತಾನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸಾಧಕರಿಗೆ ನೋವು ಮತ್ತು ನಲಿವು ಎರಡು ಮಿಳಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಭಕ್ತಿಯೆಂಬುದು ದ್ವಿಮುಖವಾದ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿಯೋಗವು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಆಚಾರಗಳ ಸಂಗಮವಾಗಿದೆ. ಗರಗಸದಿಂದ ಮರವನ್ನು ಕೊಯ್ಯುವಾಗ, ಹೇಗೆ ಅದು ಹೋಗುತ್ತ ಬರುತ್ತ ಮರವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವುದೋ ಹಾಗೆ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಾಗ ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಹತ್ತಾರು ಅಡಚಣೆಗಳು ಇನ್ನಿಲ್ಲದಂತೆ ಬರಬಹುದು, ಅವೆಲ್ಲವನ್ನು ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ದೇವನ

ಪ್ರಸಾದವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ವಿಚಲಿತನಾಗದಿದ್ದರೆ ವಿಷಜಂತುವಾದ ಸರ್ಪದೊಡನೆ ಸರಸವಾಡಿದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ ಕಾರುವುದೋ ಸಾಧನ ಪಥದಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಿನ್ನಡೆದರೆ ವಿಷಜಂತುವಿನ ಸ್ನೇಹದಂತೆ ಆಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ವಿಷಜಂತುಗಳು ಎಷ್ಟೇ ಅಪ್ಯಾಯಮಾನವಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ನೇಹಜೀವಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಎಚ್ಚರ ಸಾಧಕನಿರಬೇಕು. ಅವುಗಳ ಒಡನಾಟ ಸದಾ ಅಪಾಯಕಾರಿ. ಅವುಗಳ ಜೊತೆ ಇದ್ದೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಮಣಿಸುವ ಕಲೆಗಾರಿಕೆ ಯೋಗ ಜೀವಿ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಏನೇ ಆದರೂ ಯೋಗ ಸಾಧಕರು ಇನ್ನಷ್ಟು ಹಂಬಲದಿಂದ ಮುನ್ನಡೆಯಬೇಕು.

ಅಗ್ಘವಣಿ ಹೊನ್ನಯ್ಯನವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೬ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೯೪) ವಚನದಲ್ಲಿ 'ನೇಮದಾತಂಗೆ ಛಲಬೇಕು, ಛಲಬೇಕು. ಹಿಡಿದುದ ಬಿಡಲಾಗದಯ್ಯಾ' ಎಂದು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನೇಮಗಳು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಗಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ವ್ರತಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಮನುಷ್ಯ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಅದರಿಂದ ಉನ್ನತವಾದುದ್ದನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಯಾಂತ್ರಿಕ ನೇಮಗಳಿಂದ ಯಾವ ಫಲವೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ವಚನಕಾರರು ನೇಮಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಬಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕರು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳದ ನೇಮ, ಆಸೆ ಪಡೆದ ನೇಮ, ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹರಿಸದ ನೇಮ, ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಲೋಪ ಮಾಡದ ನೇಮ, ದಾಸೋಹವನ್ನು ಬಿಡದ ನೇಮ, ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ನೇಮಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ದೇವನನ್ನು ಒಲಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕರು ಹಿಡಿದ ನೇಮವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೈಚೆಲ್ಲಿ, ಆದಂತೆ ಆಗಲಿ ಎಂದು ಉದಾಸೀನ ಮಾಡಬಾರದು. ಒಮ್ಮೆ ನೇಮವನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ನಂತರ ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಛಲವಿರಬೇಕು ಎಂದು ವಚನಕಾರರು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಛಲವಿಲ್ಲದ ಸಾಧಕ ಏನನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಲಾರ. ಆತ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದರೆ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಒಂದು ಛಲದೊಂದಿಗೆ ದೃಢನಿಶ್ಚಯವಿರಬೇಕು. ಯೋಗ ಪಥಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂಬ ಸಾಧಕರು ಒಮ್ಮೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿರ್ಮಲಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ನೇಮವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಬಾರದು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಸಹಜ ಭಕ್ತಿ ಅಳವಡಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಬಸವಣ್ಣನವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೧ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೪೧) ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಭಕ್ತಿ ಸುಭಾಷೆಯ ನುಡಿಯ ನುಡಿವೆ, ನುಡಿದಂತೆ ನಡೆವೆ' ಎಂದು ಸಾಧಕನ ನಡೆ-ನುಡಿ ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಚನಕಾರರ ಪ್ರಕಾರ ಭಕ್ತಿಯೋಗವು ಸರ್ವ ಸದ್ಗುಣಗಳ ಸಂಚಯ. ಅದು ನಡೆ, ನುಡಿ, ಆಚಾರ, ವಿಚಾರ, ಕಾಯಕ, ವಿನಯ, ವಿಧೇಯತೆ, ಗೌರವ, ಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳ ಸಮನ್ವಯ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅರಿವಿನ ಆಚರಣೆಗಳು ಸದ್ಗುಣಗಳ ತಳಹದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಭಕ್ತಿ ಎನಿಸುವುದು. ಆತ ನುಡಿಯುವ ನುಡಿಯು ಭಕ್ತಿಯ ಭಾಗವೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಒಮ್ಮೆ ಯೋಗಸಾಧಕ ನುಡಿದರೆ, ಅದು ನಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಬೇಕು. ನಡೆ-ನುಡಿ ಶುದ್ಧವಿರಬೇಕೆಂಬುದೇ ವಚನಕಾರರ ಜೀವನದ ಮೌಲ್ಯವಾದ ಕಾರಣ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವೆಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ನಡೆ-ನುಡಿ ಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಕೊಂಡು ಬಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು. ನಡೆ-ನುಡಿ ಶುದ್ಧ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಅಂತಹ ನುಡಿಯು ಲೌಕಿಕರ ನುಡಿಯಾಗುವುದೇ ವಿನಹಾ ಸಾಧಕರ ನುಡಿಯಲ್ಲ. ಅದು ದೇವಪಥಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ವಚನಕಾರರು. ಶಿವನು ಭಕ್ತಿಪ್ರಿಯ. ಶುದ್ಧಾಂತಃಕರಣದ ಭಕ್ತರ ಭಕ್ತಿಗೆ ಅವನು ಒಡನೆಯೆ ಒಲಿವನು. ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ಭಕ್ತಿಯು ಪರಮ ಪ್ರೇಮರೂಪವಾದುದು; ನಿಷ್ಕಾಮವಾದುದು.

ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುಗಳ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೨ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೧೯) ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಲಿಂಗದೊಡವೆಯ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು, ಫಲವ ಬೇಡುವ ಸರ್ವ ಅನ್ಯಾಯಿಗಳನೇನೆಂಬೆ ಗುಹೇಶ್ವರಾ' ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬಯಸದ ಸಾಧನಾಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಕಾಮ ಭಕ್ತಿಯು ಪ್ರತಿಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯದಾದರೆ, ನಿಷ್ಕಾಮ ಭಕ್ತಿಯು ಪ್ರತಿಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದು. ಯೋಗ ಸಾಧಕ ಪ್ರತಿಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇರದೆ ಸಮರ್ಪಣ ಭಾವ ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಲಭಿಸಿದ ಉದಕ, ಪತ್ರೆ, ಪುಷ್ಪ, ಧಾನ್ಯಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ಲಿಂಗಾನುಗ್ರಹಗಳು. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಿಗುವ ಫಲ ಪತ್ರೆ ಪುಷ್ಪ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸುವುದು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಪತ್ರೆಪುಷ್ಪಗಳು ನಿಷ್ಕಾಮ ಭಾವದಿಂದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಅರ್ಚಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನ ಪ್ರಯತ್ನವಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಲಿಂಗದಿಂದ ಸಾಧಕರಿಗೆ ದೊರಕುವ ಫಲ ಮತ್ತು ಅನುಕೂಲಗಳು ಪತ್ರೆ ಪುಷ್ಪಗಳಿಗೆ ದೊರಕಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಧಕನ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಕಟ ರೂಪವಾಗಿ ಇವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೇ ಹೊರತು ಒಂದು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಕ್ರಿಯಾಚರಣೆ ಅಲ್ಲ. ಲಿಂಗದೊಡವೆಯನ್ನು ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿ

ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವವರು ಭಕ್ತಿಯೋಗ ಪಥಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲರು. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗಿಡಮರಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪತ್ರೆ, ಪುಷ್ಪ, ಫಲ–ಇವೆಲ್ಲವೂ ನಿಷ್ಕಾಮ ಭಾವದಿಂದ ಇಂಥಹವರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಭಾವದಿಂದ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಮಾನವರು ಮಾತ್ರ ಗಿಡಮರಗಳಿಂದ ಪಡೆದ ಫಲವನ್ನು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಾ, 'ನಾನೇ, ನನ್ನದೇ' ಎಂಬ ಅಹಂನಿಂದ ನೀಡುವರು. ಕಾರಣ, ಸಫಲತೆ ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಹೊರತು, ತಿಂದವನಿಗಲ್ಲ. ಅದೇ ರೀತಿ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಪಿಸಬೇಕು.

ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೩ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೪೧೯) ವಚನದಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವವಿಲ್ಲದವನ ಭಕ್ತಿ ಅದು ನಿಜವಾದ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲ. ಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಠೆಯೊಂದಿಗಿನ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ನಿಜವಾದ ಭಕ್ತಿಯೋಗ ಸಾಧ್ಯ. ವಚನಕಾರರು ಅನುಭಾವಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಷ್ಟು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಬೇರೆ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ವಚನಕಾರರು ನಡೆಸುವ ಶಿವಪರವಾದ, ಶಿವಜ್ಞಾನೈಕ್ಯವಾದ ಚರ್ಚೆಗೆ ಅನುಭಾವ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಈ ಆಚರಣೆಯ ಅರಿವು ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅನುಭಾವ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಮೆಟ್ಟಿಲು. ಅನುಭಾವವು ಆಂತರ್ಯದ ಕ್ರಿಯೆ. ಅದು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವದ ವಿಕಾಸವು ಹಲವು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಧಕನಲ್ಲಿ ವಿನಯವಂತಿಕೆಯಿರಬೇಕು. ಅನ್ಯರನ್ನು ಹಂಗಿಸುವ, ತೇಜೋವಧೆಗೊಳಿಸುವ ಮನೋಭಾವ ವಿರಬಾರದು. ಈ ರೀತಿಯ ವಿನಯ, ವಿಧೇಯತೆಯ ಆಚರಣೆಯು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ನರಕವು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು.

೩.೨ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೋಗ :

ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಗಳು ವಚನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವಿಧಾನಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಭಕ್ತನೊಬ್ಬ ಆರು ಹಂತಗಳನ್ನು ಏರಿ ಶಿವನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯನಾಗುವ ಪರಿಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ನಿಜವಾದ ಸಾಧಕರಲ್ಲದವರು ಈ ಆರು ಹಂತಗಳನ್ನು ಏರಲಾರರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲದ ಭಕ್ತಿ ಸಾಧನೆ ವಚನಕಾರರಿಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಅಂಶವಾಗಿತ್ತು. ಆರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳೇ ಷಟಸ್ಥಲಗಳು. ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಭಕ್ತಿಯೋಗವೇ ಅಡಿಗಲ್ಲಾಗಿದೆ. ವಚನಕಾರರ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಗಳು ಯೋಗ ಸಾಧಕರ ಸಮಗ್ರ ಜೀವನ ಉದಾತ್ತೀಕರಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ.

ಬೀಜವೃಕ್ಷ ಯೋಗದಂತೆ ಭಕ್ತಸ್ಥಲ,
ಜಲಮೌಕ್ತಿಕ ಯೋಗದಂತೆ ಮಾಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲ,
ಅನಲಕಾಷ್ಠ ಯೋಗದಂತೆ ಪ್ರಸಾದಿಸ್ಥಲ,
ಕೀಟಭ್ರಮರ ಯೋಗದಂತೆ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಸ್ಥಲ,
ಕರಕವಾರಿ ಯೋಗದಂತೆ ಶರಣಸ್ಥಲ,
ಶಿಖಿರಕರ್ಪುರ ಯೋಗದಂತೆ ಐಕ್ಯಸ್ಥಲ,
ಇಂತು ನಿರ್ಭಾವ ನಿರ್ಭೇದ್ಯವಾದಂಗೆ
ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಸೋಮೇಶ್ವರನಲ್ಲೆ ಲಿಂಗೈಕ್ಯವು.

– **ಆದಯ್ಯ**

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ, ೬, ವಚನ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೦೩೮

ಬೀಜ ವೃಕ್ಷ ನ್ಯಾಯವೆನ್ನುವುದು ತಲೆತಲಾಂತರದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಬಿಡಿಸಲಾಗದ ಒಗಟು. ಇದು ಸಾಧಕ ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದ ಒಂದು ಸಂದಿಗ್ಧ ಸಮಸ್ಯೆ. ಬೀಜ ಮೊದಲೋ ಅಥವಾ ವೃಕ್ಷ ಮೊದಲೋ ಎಂಬುದನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಪಂಡಿತರು, ತತ್ವವೇತ್ತರು, ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳು ಚರ್ಚೆ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇದುವರೆವಿಗೂ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಖಚಿತವಾದ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಂದಿಗ್ದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಬಂದಾಗಲೆಲ್ಲಾ ಈ ಬೀಜ ವೃಕ್ಷ ನ್ಯಾಯದ ತರ್ಕವನ್ನು ಮುಂದಿಡುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಬೀಜ, ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತಾಗ ಆ ಬೀಜವು ತನ್ನತನವನ್ನು ಮರೆತು, ತನ್ನ ಹೊರಮೈ ಬಿಚ್ಚಿ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಬೇರನ್ನು ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಇಳಿಸುತ್ತಾ, ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಕಾಂಡವನ್ನು ನೀಡಿ ಹಣ್ಣು, ಹೂಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಅದು, ಬೀಜ–ವೃಕ್ಷದ ನ್ಯಾಯ ಇದುವೇ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲದ ಬೇರು– ಭಕ್ತಸ್ಥಲ. ಅದರಂತೆ, ಜಲದೊಳಗಿನ ಮುತ್ತು ಮಾಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲ, ಕಟ್ಟಿಗೆಯೊಳಗಿನ ಬೆಂಕಿ ಪ್ರಸಾದಿ ಸ್ಥಲ, ಹೂವು–ಭ್ರಮರದಂತೆ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಸ್ಥಲ, ಕರಕವಾರಿಯಂತೆ ಶರಣಸ್ಥಲ, ಶಿಖಿಕರ್ಪೂರದಂತೆ ಐಕ್ಯಸ್ಥಲ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ನಿರ್ಭಾವದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಾಗುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು. ಇವುಗಳು ಸಾಧಕನೊಬ್ಬನನ್ನು ಉನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಗೇರಿಸುವ ನಿರ್ಭಾವದ ನೆಲೆಗಳು.

ಭಕ್ತಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಯೋಗ :

ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯು ಅಳವಡಲು ಮನಸ್ಸಿನ ನಿರ್ಮಲತೆ ಮುಖ್ಯ. ಗುರು ಕಾರುಣ್ಯದಿಂದ ಭವಿಯಾಗಿದ್ದ ಸಾಧಕ ಭಕ್ತನಾಗಿ ಶಾಂತ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು, ಸತ್ಯವಾದ ಮಾತಿನ ನಡತೆ ಅಳವಡಿಸಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೩, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೬೪) ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಭಕ್ತ ಶಾಂತನಾಗಿರಬೇಕು, ತನ್ನ ಕುರಿತು ಬಂದ ಠಾವಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯನಾಗಿರಬೇಕು' ಎಂದು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಕ್ತ ಶಾಂತನಾಗಿರಬೇಕು, ತನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಬಂದಿರುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಚಿತ್ತನಾಗಿರಬೇಕು, ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಲೇಸನ್ನೇ ಬಯಸುವ ಉತ್ತಮ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಪಂಚಮಹಾಪಾತಕ ಸೂತಕಾದಿಗಳ, ತನ್ನ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಷ್ಟವ ಮಾಡಬೇಕು. ಲಿಂಗದ ಸೇವೆಗಾಗಿ, ಸತ್ಯ ಕಾಯಕವ ಮಾಡಬೇಕು. ಲಿಂಗ ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಸಮಸ್ತ ಭೋಗಂಗಳ ಸಮರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಭವಿಮಾರ್ಗವನುಳಿದು ಸತಿ-ಸುತ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವರು ಬಾಂಧವರು ಮೊದಲಾಗಿ, ಸದಾಚಾರ, ಲಿಂಗಾಚಾರ, ಶಿವಾಚಾರ ಗಣಾಚಾರ ಭೃತ್ಯಾಚಾರವೇ ಪ್ರಾಣವಾದರೇ ದೇಹ ಶುಚಿಯಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ಭಕ್ತಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಯೋಗ್ಯನಾಗುವನು.

ಮಾಹೇಶ್ವರ ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಯೋಗ :

ಯೋಗ ಸಾಧಕರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಅಳವಟ್ಟು ಮಾಹೇಶ್ವರನಾಗಲು, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಾದ ನಾಸಿಕ, ಜಿಹ್ವೆ, ನೇತ್ರ, ತ್ವಕ್ಕು, ಶ್ರೋತ್ರವನ್ನು ಉದಾತ್ತೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುಗಳ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೨, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೫೨) ವಚನದಲ್ಲಿ ಷಡೂರ್ಮಿ, ಷಡ್ವರ್ಗ, ಷಡ್ಭಾವ ವಿಕಾರಂಗಳು ಮುಂತಾದ ಕೆಟ್ಟ ಅನಾಚಾರಗಳನ್ನು ಸಾಧಕನಾದವನು ಜಯಿಸಬೇಕು. ಇವು ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಾಧಕರಿಗೆ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಲೇ ಬಂದಿವೆ. ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಕುಳಿತ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಋಷಿಗೆ ಮೇನಕೆಯ ಆಕರ್ಷಣೆಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯರು ಇಂತಹ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ನಿರ್ಮೋಹಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೋ ಅಷ್ಟು ಸಾಧನೆಯ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಜಯಶೀಲರಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ತನ್ನ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಷ್ಟವ ಮಾಡಿ, ಸಮಸ್ತ ಮದಂಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುವು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಪಂಚಾಚಾರದಿಂದ ತನ್ನ ಸಮಸ್ತ ಭೋಗಂಗಳ ನಿರ್ವಂಚಕತ್ವದಿಂದ ಯೋಗ ಸಾಧಕ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಚಾರ, ಜ್ಞಾನಾಚಾರ, ಭಾವಾಚಾರವೇ ಸಾಧಕನ ಮಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಸಾದಿ ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಯೋಗ :

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತನು, ಭವಿಯ ಸಂಗವನ್ನು ತೊರೆದಿರಬೇಕು, ಅಂಗಗುಣಗಳ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ತೊರೆಯಬೇಕು. ಲಿಂಗ ಗುಣಗಳು ಅಳವಟ್ಟಿರಬೇಕು.

ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೩ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೮೬) ವಚನದಲ್ಲಿ ಪಂಚಭೂತಕಾಯವ ತಂದು ಭಕ್ತರೆಂದರೆ ಪ್ರಸಾದನಾಸ್ತಿಯೆಂದುದು ಕೂಡಲಚೆನ್ನಸಂಗನ ವಚನ ಎಂದು ಸಾಧಕನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಾಮೃತ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸಾದಿಸ್ಥಲದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಧಕನು ಅಷ್ಟಮದಗಳು, ಸಪ್ತವ್ಯಸನ ಇವುಗಳನ್ನು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಜಯಿಸಬೇಕು. ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿ ಸಾಧಕ ಮಹೇಶ್ವರರ ಸನ್ಮಾರ್ಗ ಆಚಾರಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಬಹಿರಂಗದ ತೋರಿಸುವಂತಿರಬೇಕು. ಭವಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಪ್ತವ್ಯಸನ, ಅಷ್ಟಮದಂಗಳ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಷ್ಟವ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಾಧಕನು ಲಿಂಗಾಂಗಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿ ಭಕ್ತ ಮಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸಲಾದ ಸನ್ಮಾರ್ಗ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ತನ್ನಂಗದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ದೊರಕುವ ರೂಪು-ರುಚಿ-ತೃಪ್ತಿಗಳನ್ನು ಲಿಂಗ-ಜಂಗಮ, ಜಂಗಮ-ಲಿಂಗದ ಮುಖಂಗಳೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಗುರು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಂತೆ ಆಚರಿಸಿ ಸಮಸ್ತವನ್ನು ಲಿಂಗಕ್ಕೇ ತಾನೇ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತ ಭಾವದಿಂದ ಕಾಯಕಮಾಡಬೇಕು. ಆಗ ಸತ್ಯ, ಸದ್ಧರ್ಮ, ಸರ್ವಾಚಾರವೇ ಅಳವಟ್ಟು ತಾನಾಗಿ ಸಾಧಕ ಪ್ರಸಾದಿಯೋಗಿ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಯೋಗ :

ಯೋಗ ಸಾಧಕನಾದ ಭಕ್ತನು ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಯ ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ದೇಹದ ದಶವಾಯುಗಳ ಶುಚಿತ್ವವನ್ನು ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುಗಳ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ-೨, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೮೭) ವಚನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನ, ವ್ಯಾನ, ಉದಾನ, ಸಮಾನ, ನಾಗ, ಕೂರ್ಮ, ಕೃಕರ, ದೇವದತ್ತ, ಧನಂಜಯವೆಂಬ ದಶವಾಯುಗಳನ್ನು ಸಾಧಕನು ಜಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ದಶವಾಯುಗಳಿಗೆ ದುರ್ವರ್ತನ ಗುಣಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಅರಿವಿನಿಂದ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಗುರುವಿನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಭಕ್ತ, ಮಹೇಶ್ವರ, ಪ್ರಸಾದಿ ಸ್ಥಲದ ಸಾಧನೆಯ ಹಂತವನ್ನು ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ತಲುಪುತ್ತಾನೆ. ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಭಕ್ತನು ಓಂಕಾರ ಮಂತ್ರದ ಜಪದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾದರೆ ಸಾಧಕನು ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ ಎನಿಸುವನು.

ಶರಣ ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಯೋಗ :

ಶರಣಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಲಿಂಗದ ಗುಣವೆಲ್ಲವೂ ಅಂಗದಲ್ಲಿ ಅಳವಟ್ಟು ಸಾಧಕನ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯವು ಲಿಂಗಮಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುಗಳ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೨, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೦೧) ವಚನದಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಮರೆತು ದೇಹದ ಗುಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಜರೆದು ಇಹ ಮತ್ತು ಪರ ತಾನೇ ಎಂದು ತಿಳಿದ ಶರಣ ಸೋಹಂಭಾವದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಅರುಹಿದ್ದಾರೆ. ಆಗ ಅಂಗ ಗುಣಗಳಾದ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ, ವಿಷಯಗಳ ದುರ್ವರ್ತನೆಯ ಗುಣಗಳು ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಇಲ್ಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಸತ್ಯ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಭಕ್ತ, ಮಹೇಶ, ಪ್ರಸಾದಿ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಏರುತ್ತಾನೆ. ಪಂಚವಿಧ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಶರಣಗಣ, ಲಿಂಗ, ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ನಿವೇದಿಸಿದ ನಿರ್ಭಾವಸ್ಥಿತಿಯೇ ಭಕ್ತಯೋಗದ ಶರಣಸ್ಥಲ.

ಐಕ್ಯ ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಯೋಗ :

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಐಕ್ಯಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಅಜ್ಞಾನದ ಅವಗುಣಗಳು ಅಳಿದು ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತ ಸಾಧಕನು ತೇಲಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಬಸವಣ್ಣನವರ ಐಕ್ಯಸ್ಥಲದ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೧, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೫೯) ವಚನದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದುಂಟಾದ ಗುಣಗಳಾದ ಕುಚಿತ್ತ, ಕುಬುದ್ಧಿ, ಅಹಂಕಾರ, ಕುಮನ, ಅಜ್ಞಾನ, ದುರ್ಭಾವ ಮೊದಲಾದ ದುಷ್ಕರಣಂಗಳು ಸಾಧಕನಿಗೆ ಐಕ್ಯಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಕುಚಿತ್ತವು ಸುಚಿತ್ತವಾಗಿ, ಕುಬುದ್ಧಿಯು ಸುಬುದ್ಧಿಯಾಗಿ, ಅಹಂಕಾರವು ನಿರಹಂಕಾರವಾಗಿ, ಕುಮನವು ಸುಮನವಾಗಿ, ಅಜ್ಞಾನ ಸುಜ್ಞಾನವಾಗಿ, ದುರ್ಭಾವವು ಸದ್ಭಾವವಾಗಿ ಬದಲಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ದುರ್ಮಾರ್ಗ, ದುರಾಚಾರದ ನಡೆನುಡಿಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ, ಸಾಧಕನು ತನ್ನ ಅಂಗಕ್ಕೆ ಆಚಾರವನ್ನು ಮನಕ್ಕೆ ಪ್ರಣಮದ ಮಂತ್ರವನ್ನು, ಭಾವಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಲಿಂಗಾನುಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅರಿತು, ಲಿಂಗನಡೆ ನುಡಿಗಳೇ ತನ್ನವಾಗಿ, ಸದ್ಭಕ್ತಿ ಸುಜ್ಞಾನ, ವೈರಾಗ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಜನಿಷ್ಠೆಯೇ ಇದ್ದರೆ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಐಕ್ಯದ ಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಗುವುದು.

ಅರಿವು–ಆಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ :

ಭಕ್ತಿಯೋಗವು, ಭಕ್ತಿ, ಅರಿವು ಮತ್ತು ಆಚಾರಗಳ ಸಂಗಮ. ಭಕ್ತಿಯು ಸೀಮಿತ, ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿರದೆ ವಿಶಾಲವಾಗಿರಬೇಕು. ಯಾಂತ್ರಿಕವಾದ ಅರಿವು ಮತ್ತು ಆಚಾರದಿಂದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನ ಕ್ರಿಯೆಯಿಲ್ಲದ ಕೇವಲ ಭಕ್ತಿಯು, ಮುಗ್ಧ ಅಥವಾ

ಮೂಢಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವುದು. ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ಜ್ಞಾನವು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸುವುದು, ಕೇವಲ ಕ್ರಿಯೆಯು ಯಾಂತ್ರಿಕತೆಯನ್ನು ರೂಢಿಸುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮೂರರ ಸಮ್ಮಿಳನವು ಸಾಧಕನ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸಾಧಕನು ಭಕ್ತಿ ಅರಿವು ಆಚಾರಗಳನ್ನು ಸಮ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು.

ಅಕ್ಕಾಮಹಾದೇವಿಯವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೫ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೭೯) ವಚನದಲ್ಲಿ 'ನಿಮ್ಮ ನೆನಹಿಲ್ಲದ ಶರೀರವ ಭೂತ ಪ್ರೇತ ಪಿಶಾಚಿಗಳಿಂಬುಗೊಂಬಂತೆ' ಎಂದು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಅರಿವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿನ ಗಿಡಮರಗಳು ಸದಾ ಚೈತನ್ಯಶೀಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನಿಸರ್ಗವನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಸಾಧಕನಾದವನು ಯಾವ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಋಷಿಮುನಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಕಾಡಿನಲ್ಲೇ ಜೀವಿಸಿ ಯೋಗ, ತಪಸ್ಸು ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಗಿಡಮರಗಳಲ್ಲಿನ ಸಾರದಂತೆ ಸದಾ ಕಾಲ ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯು ಆವರಿಸಿರಬೇಕು. ಗಿಡಮರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ, ಸತ್ವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಂತಹ ಗಿಡಮರಗಳಿಗೆ ಗೆದ್ದಲು ಹತ್ತುವುದು. ಯಾವ ಮರವು ತನ್ನ ಸಾರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ದುರ್ಬಲವಾಗುವುದೋ ಅದು ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳ ಆಗರವೇ ಆಗುವುದು. ಒಡೆಯನಿಲ್ಲದ ಮನೆ ನಾಯಿಗಳ ತಾಣ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜನಿಲ್ಲದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಸ್ಥಿತಿ ಅರಾಜಕತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ನೆನಹು ಇಲ್ಲದ ಶರೀರವು ಭೂತ, ಪ್ರೇತ ಪಿಶಾಚಿಗಳಿಗೆ ಆಸರೆಯಾಗುವುದು.

ಈ ಮೇಲಿನ ಭಕ್ತಿಯೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಒಳಗೆ ಹಪಹಪಿಯ ಬೇರು ಅಂಕುರಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಜಾಡನ್ನು ಹಿಡಿದು ಆಳ-ಅಗಲದ ಶೋಧನೆ ಆರಂಭವಾಗುವುದು. ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಮುನ್ನಡೆಯುವಾಗ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಆಚರಣೆಗೆ ಯೋಗ ಸಾಧಕ ಮುಂದಾಗುವನು. ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲನೆ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಅಳವಟ್ಟು ತನ್ನಿಷ್ಟದಂತೆಯೇ ಆಚರಣೆಗೆ ತೊಡಗುವನು. ಅಜ್ಞಾನದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಭಯದ ಭಕ್ತಿ, ಬಯಕೆಯ ಭಕ್ತಿ, ಭಾವುಕ ಭಕ್ತಿ, ಮೂಢಭಕ್ತಿ, ಕಪಟ ಭಕ್ತಿ ಹೋಗಿ ಸಹಜ ಭಕ್ತಿ ಉದಯಿಸುವುದು. ಅಂಗದ ದುಷ್ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಅಳಿದು ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಗಳಾವುವು. ಸಾಧಕನ ಸಾಧನೆಯು ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡು ಶ್ರದ್ಧೆ, ನಿಷ್ಠೆ, ಬಲಿದಂತೆಲ್ಲ ಸಮರಸ ಭಕ್ತಿ ಅಳವಟ್ಟು, ಅಂಗ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ಲಿಂಗ ಗುಣಗಳು ಅಳವಡುವುದು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯದ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಅರಿವು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ದೇವನ ಚೈತನ್ಯ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವುದೆಂದು ನಂಬಿ ಸಹಜ ಭಕ್ತಿ ಅಳವಟ್ಟು ಅತೀ ಸುಂದರ ಸರಳ ಜೀವನ ನಡೆಸುವನು.

೩.೩ ದೃಷ್ಟಿಯೋಗ :

ಯೋಗಸಾಧಕನು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಒಳನೋಟವನ್ನು ಅರಳಿಸಿ ನೋಡಿದ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯೋಗದ ಪದರುಗಳನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿದಾಗ ವಿಜ್ಞಾನದ ತಿಳಿಹು ಇನ್ನಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಯೋಗವು ವಿಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ಅಂಗ. ಅದರಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯೋಗವು ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ಯೋಗದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಸಾಧಕರು ಇಷ್ಟಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ತ್ರಾಟಕ ಮಾಡುವುದನ್ನು ವಚನಕಾರರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೃಷ್ಟಿಯೋಗವನ್ನು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ತ್ರಾಟಕ ಯೋಗವೆಂದು ಸಹಾ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ತ್ರಾಟಕ ಯೋಗದಿಂದ ಮೆಲಾಟೋನಿನ್ ರಸದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಎಡ ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತ್ರಾಟಕ ಅಂದರೆ ದೃಷ್ಟಿಯೋಗ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾರಣವಿದೆ. "ಲಿಂಗದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಶಕ್ತಿಕಿರಣಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಯೆ ಬೆಳಕಿನ ಗ್ರಾಹಕಗಳನ್ನು ಹೀರಿಕೊಂಡು ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನೇ "ದೃಷ್ಟಿಯೋಗ" ಎನ್ನುವರು".[೧] ಇದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸತ್ಯ. ಮಾನವ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ರಹಸ್ಯಮಯವಾದ ಅಂಗವೆಂದರೆ ಮೆದುಳು. "ನಮ್ಮ ಮೆದುಳಿನ ಎದುರು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೀಳು ಇದ್ದು ಆ ಸೀಳು ಮೆದುಳನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮೆದುಳಿನ ಬಲಭಾಗವು ನಮ್ಮ ದೇಹದ ಎಡಭಾಗದ ಎಲ್ಲ ಅಂಗಗಳು ಮತ್ತು ನರನಾಡಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಮೆದುಳಿನ ಈ ಎರಡೂ ಭಾಗಗಳ ಗುಣವಿಶೇಷಗಳು ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಮೆದುಳಿನ ಬಲಭಾಗವು ದೃಷ್ಟಿಯೋಗಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮೆದುಳಿನ ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲಭಾಗಗಳ ಗುಣವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಎಡ ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಧ್ಯಾನಿಸುವುದರ ಔಚಿತ್ಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಡ ಅಂಗೈಯು ನೇರವಾಗಿ ಮೆದುಳಿನ ಬಲಭಾಗದೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣಿನ ನರಮಂಡಲದೊಂದಿಗೆ ಮೆದುಳಿನ ಸಂಪರ್ಕ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟ ಲಿಂಗದ ಕಂತಿಯ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅಂಗೈಯ ಶಾಖದಿಂದ ಸ್ಫುರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆಗ ಅವುಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ತರಂಗಗಳು ಹೊರ ಚಿಮ್ಮಿ ವಿಕಿರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕಣ್ಣಿನ ದೃಷ್ಟಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಾಗ ಅಂದರೆ ತ್ರಾಟಕ ಮಾಡಿದಾಗ, ದೃಷ್ಟಿಯು ಈ ತರಂಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿ ಅದನ್ನು ಮೆದುಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟಲಿಂಗಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಮೆದುಳಿಗೂ ಜೋಡಿಸುವ ಇದು ಒಂದು

ಸಂಪರ್ಕ ಮಾರ್ಗ. ಎಡ ಅಂಗೈಯು ನೇರವಾಗಿ ಮೆದುಳಿನ ಬಲ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಆ ಎಡಭಾಗದ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವು ಇನ್ನೊಂದು ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಮೆದುಳಿನ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಮೆದುಳಿನಿಂದ ಎಡ ಅಂಗೈಯ, ಇಷ್ಟಲಿಂಗ, ಇಷ್ಟಲಿಂಗದಿಂದ ತ್ರಾಟಕದ ಮೂಲಕ ದೃಷ್ಟಿ. ಅದು ವಿದ್ಯುತ್ ಮಂಡಲದಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮೆದುಳು ಪ್ರಚೋದನೆಗೊಂಡು ಇಷ್ಟಲಿಂಗವು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗಿ ಅದು ಸಾಕಾರವು ಲಯವಾಗಿ ನಿರಾಕಾರದ ಸ್ಥಿತಿಯ ಅನುಭವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ”.[೨]

“ಇತ್ತೀಚಿನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಬಂದುದೇನೆಂದರೆ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿ ಅಥವಾ ಶಂಕು ಗ್ರಂಥಿ ಕತ್ತಲಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಮೆಲೊಟೋನಿನ್ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ರವಿಸುವಿಕೆಯು ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದು, ಮನುಷ್ಯನ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ.”[೩] ಇಂಥ ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಶರಣರು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಕಂಡುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತು ಹೋಗದ ಮುನ್ನವೇ ಲಿಂಗಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೂ ವೃದ್ಧಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗೆಯನ್ನು ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾರಿದರು.

ಅಯ್ಯಾ ಎನ್ನಂಗದಲ್ಲಿಪ್ಪ ಅರುವೆಯ ಕಂಡು, ತೆಗೆದೆನ್ನ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಹೊದ್ದಿಸಿ,
ಆ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿಪ್ಪ ಅರಿವೆಯ ಕಂಡೆನ್ನ ಕಂಗಳು ನುಂಗಿತ್ತು.
ಕಂಗಳೊಳಗಣ ತಿಂಗಳ ತಿರುಳ ಮಂಗಳದ ಮಹಾಬೆಳಗಿನ
ಶೃಂಗಾರದೊಳು ನಾನೋಲಾಡುತಿರ್ದೆನಯ್ಯಾ.
ಬಸವಪ್ರಿಯ ಕೂಡಲಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣಾ.

– ಹಡಪದ ಅಪ್ಪಣ್ಣಗಳ ವಚನ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೯ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೫೨

ಯೋಗಸಾಧಕನು ತನ್ನ ಜ್ಞಾನದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಕರಸ್ಥಲದ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನೀರಿಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಅನಿಮಿಷ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಡುವಾಗ ಲಿಂಗದ ಮಹಾಬೆಳಗು ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಕಂಗಳಲ್ಲಿ ಬೆರೆಯುವುದು. ಅದುವೆ ಮಂಗಳದ ಮಹಾಬೆಳಗು ಎನಿಸುವುದು. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಆನಂದದ ಅನುಭೂತಿ ಉಂಟಾಗುವುದು.

ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ದೃಷ್ಟಿಯೋಗವು ಸಾಧನೆಗೆ ದಾರಿದೀಪವಾಗಿದ್ದು, ಲಿಂಗದ ಮಹಾ ಬೆಳಗು ಕಾಣಲು ಸಾಧಕರು ಲಿಂಗ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಲಿಂಗ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದ ಮಹಾಬೆಳಕನ್ನು ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುಗಳ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೨ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೪೪) ವಚನದಲ್ಲಿ "ಕಂಗಳ ಆಲಿಯೇ ತ್ರಾಟಕಯೋಗದ ಸಾಧನೆಗೆ ಸಾಧನ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಶಿವನ ಕಂಗಳ ಕಪ್ಪು ರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳೇ ಅಡಗಿವೆ. ವಿಶ್ವವು ಒಂದು ನಾಟಕ. ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದವನು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ. ಸೂತ್ರಧಾರಿಯಾಗಿ, ಅವನು ಆಡಿಸುವ ಸೂತ್ರದ ಬಗೆಯು ಅದ್ಭುತ. ಕಂಗಳ ಸೂತಕ ಹಿಂಗಿ, ಮನದ ಸೂತಕ ಹರಿದು, ಭಾವದ ಭ್ರಮೆ ಅಡಗಿದಾಗ ಸಾಧನೆ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು ತಾನು ತಾನಾಗುವುದರತ್ತ".[೪] ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ಮಯತೆ ಹಾಗೂ ತೀವ್ರತೆಗಳು ಮೈಗೂಡಿದಾಗ, ನಿಷ್ಠೆ ಬಲಿದು ಅಂಗ ಲಿಂಗವೆಂಬ ಭೇದವಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅಂತರಂಗದ ಸಾಧನೆಗೆ ಅನೇಕ ವಿಘ್ನಗಳು ಬರಬಹುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಸಾಧಕರಿಗೆ ತನ್ಮಯತೆಯಿಂದ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದ ಮಹಾಬೆಳಕನ್ನು ನೋಡುವ ತೀವ್ರ ಹಂಬಲ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಅಂಗ-ಲಿಂಗ ಎಂಬ ಭಿನ್ನತೆ ಅಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಯೋಗದ ಹೊಲಬ ಸಾಧಿಸಬಾರದು.
ಯೋಗವೆಂಟರ ಹೊಲಬಲ್ಲ.
ಯೋಗ ಒಂಬತ್ತರ ನಿಲವಲ್ಲ.
ಯೋಗವಾರರ ಪರಿಯಲ್ಲ.
ಧರೆಯ ಮೇಲಣ ಅಗ್ನಿ ಮುಗಿಲ ಮುಟ್ಟದಿಪ್ಪಡೆ ಯೋಗ.
ಮನದ ಕಂಗಳ ಬೆಳಗು ಸಸಿಯ ಮುಟ್ಟದೆನ್ನದೆ
ಘನವ ಮನವನೊಳಕೊಂಡಡದು ಯೋಗ.
ವನಿತೆಯರರಿವರನು ಪತಿಯೊಮ್ಮೆ ಕೂಡಿ
ತಳುವಳಿದಿರಬಲ್ಲಡದು ಯೋಗ.
ಘನಮಹಿಮ ಪ್ರಭುವಿನ ಸಮರಸ ಯೋಗವ ಕಂಡು

ಚಿಕ್ಕಯ್ಯಪ್ರಿಯ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗ ಇಲ್ಲ ಇಲ್ಲ ಎಂದನು.

ಘಟ್ಟಿವಾಳಯ್ಯ

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೭ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೫೧೪

ಯೋಗವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪಡೆಯುವಂತಹ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲ. ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿರುವಂತೆ ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳಿಗೆ, ನವನಾಳಗಳಲ್ಲಿಯ ನವಲಿಂಗಗಳಿಗೆ, ಷಟ್ ಸ್ಥಳಗಳ ಪರಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೀರಿ ನಿಲ್ಲುವ ಸ್ಥಿತಿ, ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಮನದಲ್ಲಿಯ ಕಂಗಳ ಬೆಳಗು ಎಲ್ಲ ಹಂತವನ್ನೂ ಮೀರಿ ಘನದ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಮನದೊಳಗೆ ಒಳಗೊಂಡುದೇ ನಿಜವಾದ ಯೋಗ. ಘನದ ಬೆಳಗು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಮನದ ಬೆಳಗಿನೊಂದಿಗೆ ಸಮ್ಮಿಲನವಾಗಿ ಅಖಂಡಾನಂದದ ಅನುಭಾವವೇ ಸಮರಸ ಯೋಗವಾಗಿದೆ.

ಸಾಧಕನಿಗೆ ನಿಜ ಯೋಗದ ಅರಿವು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಂಗಳಿನ ಬೆಳಕು ಕಾಣಲು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಘನ ಮನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಬಹಳ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಮನದಲ್ಲಿ ಘನದ ಬೆಳಕನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಜ್ಯೋತಿ ಇದ್ದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲೆಯುಂಟೆ? ಎಂದು ಅನುಭಾವಿಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಕಪ್ಪುವರ್ಣದ ಕಂತೆಯು ಕಣ್ಣಿನ ಕಪ್ಪು ಆಲಿಯನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ದೃಷ್ಟಿಯೋಗಕ್ಕೆ ಕುರುಹು.

೩.೪ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ :

ಲಿಂಗದ ಕಲ್ಪನೆಯು ಯೋಗದ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾದ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದು. "ಸೈಂಧವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವು ಲಿ–ಅಡಗು ಮತ್ತು ಗಮ್–ಹೊರ ಹೊಮ್ಮು ಈ ಎರಡು ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯ ಚರಾಚರ ವಸ್ತುಗಳು ಯಾವುದರಿಂದ ತೋರಿ, ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಅಡಗುವವೊ ಆ ಪರವಸ್ತುವೆ 'ಲಿಂಗ' ಎಂಬ ಅರ್ಥ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಲಿಂಗ ಪದದ ಅರ್ಥವು 'ಸ್ಥಲ' ಪದದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ತುಂಬಾ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ."[9]

"ಲಿಂಗವನರಿಯದೆ ಏನನರಿದಡೆಯೂ ಫಲವಿಲ್ಲ
ಲಿಂಗವನರಿದ ಬಳಿಕ ಮತ್ತೇನನರಿದಡೆಯೂ ಫಲವಿಲ್ಲ
ಸರ್ವಕಾರಣ ಲಿಂಗವಾಗಿ
ಲಿಂಗವನೆ ಅರಿದರಿದು ಲಿಂಗಸಂಗವ ಮಾಡುವೆ
ಸಂಗಸುಖದೋಲಾಡುವೆ ಗುಹೇಶ್ವರಾ"

– ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೨ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೫೦೫

ವಚನಕಾರರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಕಪ್ಪು ಕಾಂತಿಯ ಕವಚ ದೈವೀಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದು. ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವು ಅಂಗದೊಂದಿಗೆ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿರುವ ನಿರಾಕಾರ ಬಿಂಬ ಸಾಕಾರದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದ ಕುರುಹಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟಲಿಂಗವು ಭಕ್ತಿಯೋಗಿಯು ಮಾಡುವ ಸಕಲ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರೇರಕವಾಗಿದೆ.

ಅದುವೇ ಸರ್ವಕಾರಣ. ಶ್ರೀಗುರು ಶಿಷ್ಯನೊಳಗೆ ಹುದುಗಿರುವ ಆಣವ, ಮಾಯಾ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಮಲತ್ರಯಗಳನ್ನು ಕಳೆದು ಆತನ ಶಿಖಾಚಕ್ರದಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ ಕಳೆಯನ್ನು ಹಸ್ತ–ಮಸ್ತಕ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿ ಸಾಕಾರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಇದುವೇ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಆದುದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಲಿಂಗದಿಂದ ದೂರವಿರಕೂಡದೆಂದು ಶ್ರೀಗುರು ದೀಕ್ಷಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವು ಕೊನೆಗೆ ಸಾಧಕನು ನಿಧನವಾಗಿ ಭೂಗರ್ಭಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ಅದು ಅವನ ಜೊತೆಗೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುಗಳ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೨ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೩೨೫) ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಕರಗಿಸಿ ನೋಡಿರೆ ಅಣ್ಣಾ ಕರಿಯ ಘಟ್ಟಿಯನು, ಆ ಕರಿಯ ಘಟ್ಟಿಯೊಳಗೊಂದು ರತ್ನವಿಪ್ಪುದು' ಎಂದು ಲಿಂಗದ ಅರಿವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟಲಿಂಗವೆಂಬುದು ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಕಪ್ಪು ವರ್ಣದ ಚುಳುಕಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದು. ಇದನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಸುವಾಗ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ದೃಷ್ಟಿಯು ಆ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಮೇಲೆ ಬಲಿಯುತ್ತಾ ಹೋದಾಗ ಅದು ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಭೌತಿಕ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಕಪ್ಪು ವರ್ಣದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಜ್ಯೋತಿಯ ರೂಪ ತಾಳುತ್ತದೆ. ಆಗ ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಆ ಮೂಲ ಕರಿಯ ಘಟ್ಟಿಯೊಳಗೆ ರತ್ನವಿರುವ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ.

ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ ಯೋಗಿಯ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ಚೈತನ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಕ್ತಿ ಆ ಲಿಂಗದೊಳಗಿರುವ ಚೈತನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸುವ ಮೂಲಕ ಯೋಗಿಯು ಚೈತನ್ಯ ಸ್ವರೂಪಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ನಿಲವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು.

"ಕಪ್ಪುಕಂತೆಯ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಅನವರತ ಧರಿಸಿದರೆ ಅದು ದೇಹದ ವಿಷಮ ಉಷ್ಣತೆ ಹೀರಿ, ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಸಮಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರಲು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಕಣ್ಣಿನ ಮುಖಾಂತರ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸುವಾಗ ಕಣ್ಣಿನ ಗುಡ್ಡೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಪ್ರಕಾಶ ಕಿರಣಗಳು ಕಪ್ಪು ಕಂತೆಯ ಮೇಲೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿ ಅವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗದೇ ಸಾಂದ್ರೀಕೃತಗೊಳ್ಳುವುವು. ಪ್ರಕಾಶದ ಅಲೆಗಳು ಉದ್ದವಾಗುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಅವುಗಳ ಶಕ್ತಿಯು ಕುಂದುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ಅಂಗುಲ ಪ್ರಮಾಣ ಅಂತರದಿಂದ ಭೂಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ನೆಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು".[೬] ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ತ್ರಾಟಕಯೋಗ ಸಾಧನಕ್ಕೆ 'ಆಲಿಯ ಸಾಧನ' ವೆಂದಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಇದನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಲು ಒಂದು ವಚನವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಮೆರೆಮಿಂಡಯ್ಯನವರು (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೮ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೩೩೪) ವಚನದಲ್ಲಿ ಮಗುವು ಗರ್ಭಿಣಿ ಸ್ತ್ರೀಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಹಸಿವಾಯಿತು ಎಂದು ಅಳುವುದಿಲ್ಲ, ಕಾರಣ ಸ್ತ್ರೀಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಶಿಶುವಿಗೆ ಆಹಾರವನ್ನು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಗರ್ಭಿಣಿ ಸ್ತ್ರೀ ನೀಡುವಳು. ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಆಹಾರವನ್ನು ಆಕೆಯ ನಾಭಿಯ ಮೂಲಕ ಮಗುವೂ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು. ಹೆರಿಗೆಯಾದ ಮರುಕ್ಷಣವೇ ತಾಯಿಯ ಎದೆ ಹಾಲೇ ನವಜಾತ ಶಿಶುವಿನ ಆಹಾರವಾದ ಕಾರಣ, ಅದನ್ನು ಕುಡಿದು ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಯೋಗಸಾಧಕನು ಇಷ್ಟಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಚೈತನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಸಮೀಕರಿಸಿ, ಭಿನ್ನ ಭೇದಭಾವವಿರದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ಇದು ಲಿಂಗದ ನಿರೀಕ್ಷಣೆ ಫಲವಾಗಿರುವುದು.

ಅಯ್ಯಾ, ನೀವೆನ್ನ ಕರಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಾಗಿ
ಆನು ತನುಪ್ರಾಣ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಿಯಾದೆನು.
ಅಯ್ಯಾ, ನಿನ್ನ ಪ್ರಸಾದ ಪಾದೋದಕಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾದೆ,
ಅಜಾತನೆ, ಕಪಿಲಸಿದ್ಧಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಯ್ಯಾ,
ಆನು ನೀನೆಂಬ ಕನ್ನಡವಿನ್ನೇಕಯ್ಯ?

–ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೪ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೯

ಕರಸ್ಥಲವೆಂದರೆ ಅಂಗೈ. ಈ ಶರೀರದ ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಇರಿಸಿ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ಶರೀರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣದೇ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗುವನು. ಈ ಅರಿವಿನ ಕಾರಣ ಅಂಗಕ್ಕೂ ಲಿಂಗಕ್ಕೂ ಯೋಗ ಸಾಧಕ ಭೇದವೆಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಎನ್ನ ಕರಸ್ಥಲದ ಲಿಂಗದೊಳಗೆ
ಒಂದು ಮಹಾಬೆಳಗ ಕಂಡೆನಯ್ಯಾ
ಮಹಾ ಮಂಗಳನಿಲಯವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿದೆ,
ಗುಹೇಶ್ವರನೆಂಬ ಲಿಂಗದ ಕಂಗಳ ಕಾಂತಿಗಳು
ಸಂಗನಬಸವಣ್ಣನ ನಿವಾಳಿಸುತ್ತಿದ್ದವಯ್ಯಾ.

– ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೨ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೭೭

ಸಾಧನೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಸಾಧಕನು ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಅಂಗೈಯೊಳಗಿಟ್ಟು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ, ಏಕಾಗ್ರತೆಯ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಮಹಾಬೆಳಗನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೆ ಕಾಣುವನು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮಂಗಳದ ಮಹಾಬೆಳಕಾಗಿ ತೋರುವುದು. ನಿರಂತರ ದೃಷ್ಟಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಲಿಂಗದ ಕಾಂತಿಯು ಸಾಧಕನ ಕಂಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುವುವು.

ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಬೆಳಗನ್ನು ಕಾಣುವ ವಿಧವನ್ನು ಹಾಗೂ ಬೆಳಗಿನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಚನಕಾರರು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅರಸುವ ಬಳ್ಳಿ ಕಾಲ ಸುತ್ತಿತ್ತೆಂಬಂತೆ
ಬಯಸುವ ಬಯಕೆ ಕೈ ಸಾರಿದಂತೆ
ಬಡವ ನಿಧಾನವನೆಡಹಿ ಕಂಡಂತೆ
ನಾನರಸುತ್ತಲತಸುತ್ತ ಬಂದು
ಭಾವಕ್ಕಗಮ್ಯವಾದ ಮೂರ್ತಿಯ ಕಂಡೆ ನೋಡಾ,
ಎನ್ನ ಅರಿವಿನ ಹರವ ಕಂಡೆ ನೋಡಾ.
ಎನ್ನ ಒಳಹೊರಗೆ ಎಡೆದೆರಹಿಲ್ಲದೆ ಥಳಥಳಿಸಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿಪ್ಪ

ಅಖಂಡ ಜ್ಯೋತಿಯ ಕಂಡೆ ನೋಡಾ.
ಕುರುಹಳಿದ ಕರಸ್ಥಲದ ನಿಬ್ಬೆರಗಿನ
ನೋಟದ ಎನ್ನ ಪರಮಗುರುವ
ಕಂಡು ಬದುಕಿದೆನು ಕಾಣಾ ಗುಹೇಶ್ವರಾ

– ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೨ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೨೧

ಕರಸ್ಥಲದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದ ದರ್ಶನವನ್ನು ಜ್ಯೋತಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರು ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾಬೆಳಗನ್ನು ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಯೋಗಿಯು, ಯೋಗ ಜೀವನದ ಪರಮ ಉದ್ದೇಶ ದೃಷ್ಟಿಯೋಗ ಇದರ ಮೂಲಕ ಮಹಾಬೆಳಗನ್ನು ನೋಡುವ ಸುಲಭ ವಿಧಾನವನ್ನು ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರು ಲೋಕಕ್ಕೆಲ್ಲ ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಬಸವಣ್ಣನವರು (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೧, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೮೫) ವಚನದಲ್ಲಿ ಅಂಗೈಯೊಳಗಣ ಲಿಂಗವ ನೋಡುತ್ತ ಕಂಗಳು ಕಡೆಗೋಡಿವರಿವುತ್ತ ಸುರಿವುತ್ತ ಎಂದಿಪ್ಪೆನೋ? ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಕರಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿನಟ್ಟು ಆಲಿಯು ಮಿಸುಕಲೀಯದೆ ಮನ ಮತ್ತೊಂದ ನೆನೆಯದೆ, ಭಿತ್ತಿಯ ಚಿತ್ರವು ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಅಚಲವಾಗಿ ನೋಡುವಂತೆ ಅಂಗೈಲಿಂಗವನ್ನು ಅಚಲವಾಗಿ ನೋಡಿ ನೋಡಿ, ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಕಂಗಳು, ಕಂಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವು ಅಚಲವಾಗಿ ಬೆರೆದು, ಮನ ಮಗ್ನವಾಗಿ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನೆರೆಯುವ ಲಿಂಗ ಸುಖಸಂಪನ್ನರಾದ ಶರಣರೇ ಲಿಂಗವೆಂದರಿಯತಕ್ಕದೆಂದು ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಅಭಿಮತವಾಗಿದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅಂಗೈಲಿಂಗದ ಸಂಗದಿಂದ ಅಂಗ ವಿಕಾರಗಳೆಲ್ಲವಳಿದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಲಿಂಗವಲ್ಲದೆ ಬೇರಿಲ್ಲ. ಈ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯದ ಶಿವಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಬೋಧಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವಿಜ್ಞಾನ–ತತ್ವಜ್ಞಾನಗಳು ಒಂದೇ ನಾಣ್ಯದ ಎರಡು ಮುಖಗಳು. ಈ ಎರಡೂ ಮುಖಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅಮೂಲ್ಯ ಕೊಡುಗೆಗಳು. ವಿಜ್ಞಾನವು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವಿಭಜಿಸಿ ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಹಿಂದೆ ಇರುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಜ್ಞಾನವು ಕೈಬಿಟ್ಟ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ತತ್ವಜ್ಞಾನವು ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಯೋಗ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮಾರ್ಗ

ವಿಭಜನೆಯಾದರೆ, ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಮಾರ್ಗ ಸಂಯೋಜನೆ ಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬದುಕು ಸಮಗ್ರವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಯೋಗ ವಿಜ್ಞಾನವು ಕೊಡುವ ವಿಭಜನಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಹಾಗೂ ತತ್ವಜ್ಞಾನ ನೀಡುವ ದೈವೀ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಎರಡೂ ಬೇಕು. ಇದನ್ನೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಆಲ್ಬರ್ಟ ಐನ್‌ಸ್ಟೀನರು 'ಧರ್ಮವಿಲ್ಲದ ವಿಜ್ಞಾನ ಕುರುಡ, ವಿಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಧರ್ಮ ಕುಂಟು' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರತಿರೂಪವಾದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವು ದೃಷ್ಟಿಯೋಗಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಸಾಧನವಾಗಿವೆ. ವಚನಕಾರರ ಪ್ರಕಾರ ವಿಶ್ವದ ಮಹಾಚೇತನವು ಶಕ್ತಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಈ ಲಿಂಗವನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯೋಗದ ಸಾಧನೆಯ ಮುಖೇನ ಯೋಗಿಯೂ ಮಹಾಬೆಳಗಿನ ಸಮರಸತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅನುವಾಗುವನು. ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾನು ಸಂಧಾನಿಯಾದ ಯೋಗಿಯು ಬಾಹ್ಯ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವ್ಯವಹಾರ ನಿಂತು ನಿರ್ಮಲ ಮನಸ್ಸುವುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ದೃಷ್ಟಿಯೋಗದಿಂದ ಯೋಗಿಯ ಕಾಯವು ಪ್ರಸಾದ ಕಾಯವಾಗಿ, ಸುಬುದ್ಧಿ, ಸದ್ಭಾವ, ಸುಜ್ಞಾನ, ನಿರಹಂಕಾರ ಸ್ಥಿತಿ ತಲುಪುತ್ತಾನೆ. ಯೋಗಿಯ ಕಂಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ವೇಧಿಸಿ ಅವನ ಮನದೊಳಗೆಲ್ಲ ಲಿಂಗದ ಬೆಳಗು ಸೋಂಕಿ ಲಿಂಗದೊಡವೆರೆದ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ದೃಷ್ಟಿಯೋಗದ ಮುಖೇನ ದಿವ್ಯ ಬೆಳಗು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ದಿವ್ಯನಾದವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ದಿವ್ಯರುಚಿಯನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಚನಕಾರರು ಪರಮ ಚೈತನ್ಯ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯೋಗದ ಮೂಲಕ ಸಾಧಿಸಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಚನಗಳು ತ್ರಾಟಕಯೋಗದ ಮೂಲಕ ಯೋಗಸಾಧಕರಿಗೆ ಅನುಭಾವ ಪಡೆಯುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ದಾರಿದೀಪವಾಗಿದೆ.

೩.೫ ಧ್ಯಾನಯೋಗ :

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತಕರಣಗಳೆನಿಸುವ ಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು ಎರಡರ ಶಕ್ತಿಗಳು ಸಮರಸಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಧ್ಯಾನಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಧ್ಯಾನದಿಂದಲೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಸೃಷ್ಟಿ-ಆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಲಾಭಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜನರ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿವೆ. ಧ್ಯಾನವೆಂದರೆ ತಲ್ಲೀನತೆ, ಅದು ಸ್ವಪರೀಕ್ಷೆಯ ಕಲೆ, ತನ್ನದೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ದೀರ್ಘ ಅವಲೋಕನ ಅಥವಾ ತನ್ನೊಳಗಿರುವ ಅಂತ್ಯವನ್ನು ಹುಡುಕುವ ರೀತಿ ಜೊತೆಗೆ ಭೌತದೇಹದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ಮಾನಸಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯ ಬಗೆಗೆ ದೀರ್ಘ ಚಿಂತನೆಯೂ ಆಗಿದೆ. ತನ್ನ ಆಂತರ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲಾ

ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಧನ. ಧ್ಯಾನವೆಂದರೆ ಆತ್ಮವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ವಚನಕಾರರು ಸಮಾಜವನ್ನು ತಿದ್ದಿ ತೀಡಲು ಅನುಸರಿಸಿದ ಮಾರ್ಗವೇ ಧ್ಯಾನ ಅರ್ಥಾತ್ ಯೋಗ ವಿಜ್ಞಾನವೇ ಆಗಿದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವುದೆಂದರೆ ಮಾನವನೊಳಗಿನ ಕಾರ್ಯ ವಾಹಕ ಶಕ್ತಿಗಳು ಬಹಿರ್ಮುಖವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸೆಳೆತವಾದರೋ ಸತತವಾಗಿ ನಾನಾ ದಿಕ್ಕುಗಳತ್ತ ಸಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವನ ವಿಚಾರಗಳೋ ಅಡ್ಡಗಲವಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ; ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಕ್ಷಣ ಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಬದಲಾಗುತ್ತಲೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಯಾವೊಂದು ಕೆಲಸವನ್ನು ಅವನು ಕೈಗೊಂಡಾಗ ಅಥವಾ ಯಾವೊಂದು ವಿಚಾರದ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ತಾನು ಆಂಟಿಕೊಂಡಾಗ ಅವನು ತನ್ನ ಬರ್ಹಿಮುಖತೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಸಂಕುಚಿತಗೊಳಿಸುತ್ತ ತನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬಲೋತ್ಸಾಹಗಳನ್ನು ನಿತ್ಯದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಜಂಜಾಟದತ್ತ ಹರಿಗೊಡದೆ ಅಂತರ್ಮುಖಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಒಂದಾನೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವಸ್ತುವಿನ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿಸುವುದಕ್ಕೂ "ಧ್ಯಾನದ ಏಕಾಗ್ರೀಕರಣ" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ-೨ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೭೯) ವಚನದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಶರೀರವು ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ವದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಯೋಗ ಸಾಧಕನೊಳಗೆ ಪ್ರವಹಿಸುವ ಚೈತನ್ಯವೇ ಪ್ರಾಣಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. ಧ್ಯಾನದ ಮೂಲಕ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದ ನೆನಹಿನೊಡನೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಧ್ಯಾನಯೋಗ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿ ಆವರಿಸಿದ್ದ ಲೌಕಿಕತೆಯು ಅಳಿದು ಕಾಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಭೇದವನ್ನು ಕಾಣಲಾರದೆ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮನಮಗ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಯೋಗವು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಮನಮಗ್ನತೆ ಉಂಟಾಗಿ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಏಕಾಗ್ರತೆ ಉಂಟಾಗಿ ಕಾಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣದ ಭೇದವು ಅಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸಾಧಕರಿಗೆ ಧ್ಯಾನಯೋಗವು ಸಾಧನೆಗೆ ಮಾರ್ಗಸೂಚಿಯಾಗಿದೆ.

ದಾಸೋಹದ ಸಂಗಣ್ಣನವರು (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ-೭, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೧೧೪) ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಧ್ಯಾನವಿಲ್ಲದೆ ಲಿಂಗವ ನಿಧಾನಿಸಬಹುದೆ? ಲಿಂಗವಿಲ್ಲದೆ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಸಂಗ ಸನ್ಮತವುಂಟೆ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಚನಕಾರರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವು ಮಹಾಲಿಂಗ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಧ್ಯಾನವೇ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಆಂತರ್ಯದ ಸಂಪತ್ತಾಗಿದೆ. ಲಿಂಗವಿಲ್ಲದೆ

ಧ್ಯಾನ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಇದರಿಂದ ಅಂಗ–ಲಿಂಗವೆಂಬ ಉಭಯ ಭಾವವಳಿಯಲು ಧ್ಯಾನಯೋಗವೇ ಮೂಲ ತಳಹದಿಯಾಗಿದೆ.

ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಯೋಗವು ಲಿಂಗಾನುಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಲಿಂಗ ಧ್ಯಾನ ಮುಖ್ಯ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿವೆ. ಲಿಂಗ ಧ್ಯಾನವೇ ಸಾಧಕನ ಅಂತರಂಗದ ಬೆಳಕನ್ನು ಕಾಣಲು ದಾರಿದೀಪವಾಗಿದೆ.

ಮಧುವಯ್ಯನವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೮, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೦೫) ವಚನದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಯೋಗಕ್ಕೆ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಸಮಯವನ್ನು ಇಂತಿಷ್ಟೇ ಎಂದು ನಿಯಮಿತಿಗೊಳಿಸಲಾಗದು. ಭೂತ, ಭವಿಷ್ಯತ್ ವರ್ತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಯ ಭಾವ ಧ್ಯಾನಕೇಂದ್ರಿತವಾಗಿರಬೇಕು. ಧ್ಯಾನದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಣವ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿಯ ಜಪವು ನಿರಂತರ ಅನುಸಂಧಾನವಾಗುತ್ತಿರಬೇಕು. ಧ್ಯಾನವು ಯೋಗ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿದೆ.

ಯೋಗದ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಧ್ಯಾನಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಮಯದ ಇತಿಮಿತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಧಕನ ಅಂಗ ಇರುವವರೆವಿಗೂ ಮಂತ್ರದ ನೆನಹು ನಡೆಯುತ್ತಿರಬೇಕು. ಅಂತರಂಗ ಮತ್ತು ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಕಾಲ ವಿಚಲಿತನಾಗದೇ ಧ್ಯಾನಯೋಗದ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರಬೇಕು.

ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರ್ದು, ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ನೋಡಿ,
ಮೌನ ಮುಗ್ಧವ ಮಾಡಿ, ಸ್ವಾನುಭಾವದಿಂದರಿದು,
ಮತ್ತೇನೇನು ಹೊದ್ದಲೀಯದೆ, ತಾನು ತಾನಾಗಿ, ಜ್ಞಾನಕ್ಕತೀತನಾಗಿ,
ಧ್ಯಾನ ಧಾರಣ ಸಮಾಧಿಯ ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಂದ ನಿಜಲಿಂಗ್ಯಕ್ಯಂಗೆ
ನಮೋ ನಮೋ ಎಂಬೆ.
ಇಂದೆನ್ನ ಭವ ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋದವು ಕಾಣಾ,
ಬಸವಪ್ರಿಯ ಕೂಡಲಚೆನ್ನ ಬಸವಣ್ಣಾ.

– ಹಡಪದ ಅಪ್ಪಣ್ಣ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೯, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೬೭

ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು, ವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೆ ಕಂಡು, ಮುಗ್ಧತೆಯ ಮೌನದ ಮುಖೇನ ಸ್ವಾನುಭಾವದಿಂದ ತಿಳಿದು, ಬೇರಾವುದರ ಅರಿವು ಮನದಲ್ಲಿ ಮೂಡದೆ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ, ಜ್ಞಾನಕ್ಕತೀತನಾಗಿ, ಯೋಗದ ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳಾದ ಧ್ಯಾನ, ಧಾರಣ, ಸಮಾಧಿ–

ಮೂರನ್ನೂ ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಂತ ನಿಜಲಿಂಗೈಕ್ಯಂಗೆ ಹೊಮ್ಮನದ ನಮನ. ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಭವವೆಲ್ಲ ನಷ್ಟವಾಗುವುದು.

ಕಾಯದಲ್ಲಿ ದೇಹಿಯಾದ ಆತ್ಮನು ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಅಡಗಿಹನು ಎಂಬ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಶರಣರು ಧ್ಯಾನಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಭೇದಿಸಿ ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಧ್ಯಾನದ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ನಿರ್ಭಾವ ಚಿತ್ತದಿಂದ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಮನ ನಿಶ್ಚಲಗೊಳ್ಳುವುದು. ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಅದ್ಭುತವಾದ ಮನೋಸ್ಥಿತಿ ಲಭಿಸುವುದು. ಇಂತಿರುವ ಪ್ರಶಾಂತ ಸಮಚಿತ್ತವುಳ್ಳವನೇ ಧ್ಯಾನಯೋಗಿ. ಧ್ಯಾನ ಯೋಗದಿಂದ ತನುವು ಶಾಂತವಾಗಿ, ಸುಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಅರಿದಾಚರಿಸಿ ಲಿಂಗಚೈತನ್ಯವೇ ಆಗಿ ಅನುಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗುವನು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅಂಗೇಂದ್ರಿಯಭಾವ ನಷ್ಟವಾಗಿ, ಸರ್ವಾಂಗಲಿಂಗಿಯಾಗಲು ಧ್ಯಾನಯೋಗವೇ ಮೂಲ ಮಂತ್ರವಾಗಿದೆ.

ಸರ್ವೆಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಯೋಗಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಾಧಕನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪಶುವಿನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹಕ್ಕುದಾರನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥ ಸ್ಥೂಲ ಪಾಶವೀ ಜೀವನದ ಅವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರಬೇಕಾದರೆ ಜೀವಸತ್ತೆಯ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಪ್ರಯತ್ನವು ನಡೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಉದ್ದೇಶವು ನೆರವೇರಬೇಕಾದರೆ ಧ್ಯಾನಯೋಗದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಜಡತ್ವ, ಅಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಅಸತ್ಯ ಇವುಗಳ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಳೆಯುತ್ತ ಮನಃಪ್ರಾಣ-ದೇಹಗಳಿಗೆ ಸುಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಂಥ ಧ್ಯಾನ ವಿಶೇಷವು ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಧ್ಯಾನ ಸಾಧನೆಯು ಉಚ್ಚ ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಅಭೀಪ್ಸೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭೀಪ್ಸೆಯು ಧರ್ಮ-ನೀತಿ-ಜ್ಞಾನೋದಯಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾದ ಆತ್ಮವು ವಿಶುದ್ಧವಾದ ಉತ್ತುಂಗಶೃಂಗಗಳಿಗೆ ಏರುವಂತೆ ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಸ್ಥಿರ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆ; ಸಾಧಕನು ಉಚ್ಚ ಜೀವನದ ಗುರಿಯು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದರೆ ಇಂಥ ಧ್ಯಾನದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಧಕನು ಮುಂದುವರೆಯಬೇಕು.

ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ತನ್ನ ಆಂತರ್ಯದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ಶಿವಜ್ಞಾನದ ಆನಂದವನ್ನು ಹೊಂದುವುದೇ ಧ್ಯಾನಯೋಗ. ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದ ಅಖಂಡತತ್ವವನು ತಿಳಿದು ಧ್ಯಾನಿಸುವುದೇ ಧ್ಯಾನಯೋಗ. ಸದೈವ -ಸಮಾಧಾನದಿಂದಿರುವ ಅದ್ಭುತ ಮನೋಸ್ಥಿತಿ. ಬಾಹ್ಯ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನದ ಹೊರತಾಗಿ ಮತ್ತೇನೂ ಇಲ್ಲ.

೩.೬ ಕಾಯಕ ಯೋಗ :

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಕಯೋಗವು ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅಂತರಂಗ ಪರಿಪಾಕದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದೆ. ಕಾಯಕ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತದ್ದಾದರೂ ಅಚ್ಚಗನ್ನಡವೇ ಅನ್ನುವಷ್ಟು ರೂಢಿಯಾಗಿದೆ. ವಚನಕಾರರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಜನಜೀವನದ ಹಾಗೂ ಯೋಗ ಸಾಧಕರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯ ನೈಜ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಪರಿಶೀಲನೆ ಹಾಗೂ ಯೋಗ ಜೀವನದ ಮೂಲಕ ನಡೆಸಿದ ಸಂಶೋಧನೆ ಹಾಗೂ ಅನುಭವಗಳ ಪ್ರತಿಫಲವೇ ಕಾಯಕದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು.

ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧ ಕಾಯಕವೇ ಅಂದರೆ ದುಡಿಮೆಯೇ ದೇವರು. ಆ ದುಡಿಮೆಯ ಫಲವೇ ಆ ದೇವನ ಅನುಗ್ರಹ. ಆ ಫಲದಿಂದ ಪರರನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವುದೇ ದಾಸೋಹ. ಸಮರ್ಪಿಸದೆ ಸಮರಸಭಾವ ಸಮನಿಸದು. ತ್ಯಾಗವಿಲ್ಲದೆ ಯೋಗವಿಲ್ಲ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಡುವುದೇ ಸಮರಸ. ತ್ರಿವಿಧ ದಾಸೋಹವಿಲ್ಲದೆ ಅಥವಾ ಸಮರ್ಪಿಸದೆ ಅನುಸಂಧಾನ ಅಳವಡದು. ವಚನಕಾರರು ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಉತ್ಕೃಷ್ಟಗೊಳಿಸಿ ಕಾಯಕವನ್ನಾಗಿಸಿದರು. ಭೋಗದ ಹೆಚ್ಚಳಕ್ಕಿಂತ ತ್ಯಾಗ ಸಂಯಮಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವವಿದೆ.

"ಕಾಯಕ ಶಬ್ದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಾವಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುದಲ್ಲದೆ ಅದು ಶರಣರ ಜೀವನಾಡಿಯೇ ಆಯಿತು. ಕಾಯ(ಶರೀರ)ಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು ದುಡಿಮೆ ಅಥವಾ ಕಾಯಕ (ಶ್ರಮ)ದಿಂದಾಗಿ ಲಭಿಸುವ ವಸ್ತು ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೊರಟರೂ ವಚನಕಾರರು ಕಾಯಕಕ್ಕೆ ನೀಡಿರುವ ವ್ಯಾಪಾಕ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಪ್ರಚಾರ ಅದರ ದಾರ್ಶನಿಕ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಹೆಗ್ಗಳಿಸಿದುವು".[೭] ಕಾಯಕದ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ಶಾರೀರಕ ಶ್ರಮ; ಉದ್ಯೋಗ ದುಡಿಮೆ, ಅದರಿಂದ ಧ್ವನಿತವಾಗುವ ಅರ್ಥಗಳು ಹಲವು. ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಕಾಯಕ. ಕ್ರಿಯೆಯಿಲ್ಲದೆ ಜ್ಞಾನದ ವಿಕಾಸ ಅಸಾಧ್ಯ. ಜ್ಞಾನದ ಸಂಯೋಗವಿಲ್ಲದೆ ಕ್ರಿಯೆ ಸಾರ್ಥಕವಾಗದು ಎಂಬ ತತ್ತ್ವದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಾಯಕ ಯೋಗ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾಯಕವು ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಉದ್ದಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಜನರು ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಬೆವರು ಸುರಿಸಿ–ಬೆವರಿನ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸಿ ಉನ್ನತ ಜೀವನ ನಡೆಸುವಲ್ಲಿ ಕಾಯಕ–ದಾಸೋಹಗಳ ಪಾತ್ರ ದೊಡ್ಡದು. ಮಾಡುವ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ

ಈಶನನ್ನು ಕಾಣುವುದು. ಕಾಯಾ-ವಾಚಾ-ಮನಸಾ ಸಮರ್ಪಣೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಯಾರೇ ಆದರೂ ಕಾಯಕ ಮಾಡಲೇ ಬೇಕು. ವಂಚನೆ, ಮೋಸ, ಕಪಟ, ದುರಾಸೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಕಾಯಕ. ಕಾಯಕ ಮಾಡುವವ ಕಾಯಕ ಯೋಗಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಸಾದಜೀವಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಪ್ರಸನ್ನತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ತನು, ಮನ-ಧನವು ಗುರು-ಲಿಂಗ-ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಕಾಯಾರ್ಪಣ, ಕರಣಾರ್ಪಣ, ಭಾವಾರ್ಪಣ ದೇಹ, ಪ್ರಾಣ, ಆತ್ಮ ಶುದ್ಧಿಯ ಫಲಗಳು. ದೇಹದ ಶುದ್ಧೀಕರಣದಿಂದ ಕಾಯಕ ಶುದ್ಧಿಯಾಗಿ ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಯ-ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ, ಕಾಯಕ-ಕೈಲಾಸವಾಗಿ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಸುಂದರ ಸಮಾಜ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ, ಕಾಯಕನಿಷ್ಠೆ ಹಾಗೂ ದಾಸೋಹಭಾವ ಅತ್ಯವಶ್ಯ. ಜೀವಂತ ದೇವರ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದಂತೆ. ಶಾಂತ ಸಮೃದ್ಧ ಬದುಕಿಗೆ ನಾಂದಿ ಹಾಡಿದಂತೆ, ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಕಾಯಕ, ಪರಸ್ಪರ ಮಾನವೀಯ ಗೌರವದೊಡನೆ ಬಾಳಲು ಕಲಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾವಲಂಬಿ ಸಮಾಜನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ದಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದಡೆ, ಗುರುದರ್ಶನವಾದಡೂ ಮರೆಯಬೇಕು,
ಲಿಂಗಪೂಜೆಯಾದಡೂ ಮರೆಯಬೇಕು,
ಜಂಗಮ ಮುಂದೆ ನಿಂದಿದ್ದಡೂ ಹಂಗ ಹರಿಯಬೇಕು.
ಕಾಯಕವೆ ಕೈಲಾಸವಾದ ಕಾರಣ.
ಅಮರೇಶ್ವರಲಿಂಗವಾಯಿತ್ತಾದಡೂ ಕಾಯಕದೊಳಗು.

- ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಮಾರಯ್ಯ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೬ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೧೭೦

ಈ ವಚನದಲ್ಲಿ ಕಾಯಕದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ವಚನಕಾರರಾದ ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಮಾರಯ್ಯನವರು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ ಎಂದು ನುಡಿದ ಮಹಾವಚನಕಾರ ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಮಾರಯ್ಯ. ಕಾಯಕವೆಂಬುದು ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ವಿಕಸನಶೀಲ ಗುಣವನ್ನು ಕೊಡುವಂತಹದು. ಕಾಯಕ ಮಾಡುವುದೇ ಲಿಂಗ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಎಂದು ಪರಿಭಾವಿಸುವುದೇ ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ. ವಚನಗಳು ಕಾಯಕತತ್ತ್ವದ ಹಿರಿಮೆ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿವೆ. ಕಾಯಕಯೋಗಿಯು ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದಾಗ ಗುರುದರ್ಶನ, ಲಿಂಗಪೂಜೆ, ಜಂಗಮದ

ಹಂಗನ್ನೂ ಮೀರಬೇಕು. ಸ್ವತ: ಪರಮಾತ್ಮ ಧರೆಗಿಳಿದು ಬಂದರೂ ಕಾಯಕವನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಕಾಯಕದಿಂದಲೇ ಕೈಲಾಸ ಪ್ರಾಪ್ತಿ. ಇದು ಕಾಯಕಯೋಗಿಯ ದೃಢತೆ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಬಸವಣ್ಣ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು, ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ, ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ, ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ಹಾಗೂ ಸಾವಿರಾರು ಶರಣರು ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ ಎಂಬ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ತೋರಿಸಿದರು. ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದಾಗ ಅದು ಯೋಗದಷ್ಟೇ ನಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ಏಕಾಗ್ರತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕರು ಹೇಗೆ ಯೋಗ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ವಿಚಲಿತನಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಲಿಂಗ ದರುಶನ ಮುಂದೆ ಬಂದರೂ ವಿಚಲಿತರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಮ ಚೈತನ್ಯ ಮಾತಾನಾಡಿಸಿದರೂ, ಮಾತನಾಡದಷ್ಟು ಅಚಲ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಕಾಯಕ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುವುದೇ ಕಾಯಕದ ಪರಮೋಚ್ಛ ಮೌಲ್ಯ

ಆವಾವ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಬಂದಡೂ ಭಾವಶುದ್ಧವಾಗಿ
ಗುರು ಲಿಂಗ ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಮಾಡುವುದೇ ಶಿವಪೂಜೆ
ಮಾಡುವ ಮಾಟವಿಲ್ಲದೆ ಮಾತಿಂಗೆ ಮಾತಾಡುವುದು
ಅದೇತರ ಪೂಜೆ ?
ಅದು ಚಂದೇಶ್ವರಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪವಲ್ಲ ಮಡಿವಾಳಯ್ಯ

– ನುಲಿಯ ಚಂದಯ್ಯ

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೭ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨೮೪

ನುಲಿಯ ಚಂದಯ್ಯನವರು, ತಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಯ ಕಾಯಕವನ್ನೇ ಯೋಗವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಸತ್ಯಶುದ್ಧ ಕಾಯಕವೇ ಅವರಿಗೆ ಸರ್ವಸ್ವವಾಗಿತ್ತು. ಕಾಯಕದಿಂದಲೇ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ಎಂಬ ಆದರ್ಶವನ್ನು ನುಲಿಯ ಚಂದಯ್ಯನವರು ತಮ್ಮ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಸಜ್ಜನ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ತಂದುದನ್ನು ಗುರು–ಲಿಂಗ–ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿ, ಬಾಳುವ ಸದಾಚಾರವಿದ್ದರೆ, ಅದುವೇ ಯೋಗ ಸಾಧಕರ ಆದರ್ಶದ ಬದುಕು.

ನುಲಿಯ ಚಂದಯ್ಯನವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೭ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೩೨೬) ವಚನದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧ ಕಾಯಕದಿಂದ ದಾಸೋಹ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಮಾಡುವ ಕಾಯಕ ನಿಷ್ಠಾಪೂರ್ಣವಾಗಿರಬೇಕು. ಮಾಡುವ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಕನಿಷ್ಠವೆಂಬುದಿಲ್ಲ. ಮೇಲು-ಕೀಳುವೆಂಬುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾಯಕಕ್ಕೂ ಅದರದ್ದೇ ಆದ ಘನತೆ ಗೌರವಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಕಾಯಕ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪರಮನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವರು ಕಾಯಕ ಮಾಡುವವನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಕಾಯಕ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಭಾವಶುದ್ಧಿಯೆಂಬುದೇ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ ತಾನೂ ಬದುಕಿ ಇತರರನ್ನೂ ಬದುಕಿಸುವುದು ಕಾಯಕ. ಮಾಡುವ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿಯೇ ದೇವತ್ವವನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಕಾಯಕ ಯೋಗದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಆ ಕಾಯಕ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಕಾಯಕ ದೇಹವನ್ನು ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸನ್ನು ದೈವತ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಚಲಿಸುವಂತೆ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಮನ ನಲುಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಅನ್ಯಾಯದಿಂದ ಹಣದಾಸೆಯಿಂದ ತಂದರೆ ಅರ್ಪಿತವಾಗದು. ಕಾಡಿ-ಬೇಡಿ ತಂದು, ನೀಡಿದೆ-ಮಾಡಿದೆನೆಂಬುದು ಕಾಯಕಯೋಗಿಯ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲ. ಸತ್ಯಶುದ್ಧ ಕಾಯಕ - ನಿತ್ಯಲಿಂಗಾರ್ಚನೆ-ಭಕ್ತಿದಾಸೋಹ ಈ ತ್ರಿವಿಧವೇ ಲಿಂಗಾರ್ಪಿತಗೊಂಡ ಯೋಗ ಜೀವನದ ಬದುಕಾಗಿದೆ.

> ಕಾಯಕವೆಂದು ಕಾಯವ ಬಳಲಿಸದೆ, ತನು ಕರಗದೆ, ಮನ ನೋಯದೆ,
> ಕಾಡಿ ಬೇಡಿ ಮಾಡುವುದು ದಾಸೋಹವೆ?
> ಆವ ಕಾಯಕವು ಪ್ರಾಣವೆ ಕಡೆಯಾಗಿ, ದ್ರವ್ಯ ಮೊದಲಾಗಿ,
> ಚಿತ್ತ ಶುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗುರುಚರಣಕ್ಕೆ ಮುಯ್ಯಾಂತು ಬಂದುದಕ್ಕೆ ಸರಿಗಂಡು,
> ಲಿಂಗದೇಹಿಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಒಂದೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಂದುದು.
> ಈಶಾನ್ಯಮೂರ್ತಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಲಿಂಗಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿ.

- ಶಿವಲೆಂಕ ಮಂಚಣ್ಣ

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೯ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೬೬

ಈ ಮೇಲಿನ ವಚನ ಕಾಯಕದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ದ್ರವ್ಯ ಪ್ರಧಾನ ವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಶಿವಲೆಂಕ ಮಂಚಣ್ಣ ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ತಶುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಾಯಕ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಮತ್ತು ಆ ಕಾಯಕಕ್ಕೇ ತನ್ನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಶಿವಲೆಂಕ ಮಂಚಣ್ಣ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇಹವನ್ನು ಬಳಲಿಸಿ, ಮನಸ್ಸು ಮಗ್ನವಾಗಿ ತನು ಮನದಿಂದ ದುಡಿಯುವುದೇ ಕಾಯಕ. ಬೇರೆಯವರನ್ನು ದಾನಕ್ಕಾಗಿ ಪೀಡಿಸಿ ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಿ ಅಥವಾ ಇತರರನ್ನು ಹೆದರಿಸಿ ಪೀಡಿಸಿ ತಂದು ನೀಡುವುದು ದಾಸೋಹಯೋಗವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸು ಪೂರ್ತಿ ದೇಹ ಶ್ರಮದಿಂದ

ತಾನು ದುಡಿಯುವುದೇ ಕಾಯಕ. ಯಾವುದೇ ಕಾಯಕ ಮಾಡಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವಾಗಲಿ, ಐಶ್ವರ್ಯವಾಗಲಿ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಚಿತ್ತದ ಪಾವಿತ್ರ್ಯತೆ ಮುಖ್ಯ. ಹೀಗೆ ಅರ್ಜಿಸಿದುದನ್ನು ಗುರುಜಂಗಮರಿಗೆ ಸಮತಾಭಾವದಿಂದ ಅರ್ಪಿಸಿದಾಗ ಲಿಂಗದೇಹಿಗಳಾದ ಭಕ್ತರೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಎಂಬ ತೃಪ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ವಚನಕಾರ ಮೆರೆಮಿಂಡಯ್ಯನವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೮ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨೯೮) ವಚನದಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗ ತಯಾರಿಕೆ, ಮಸಿಯನ್ನು ಬಳಸುವ ಕಾಯಕ, ಒಕ್ಕಲುತನ, ವ್ಯಾಪಾರ ವಹಿವಾಟು, ಪಾತ್ರೆ ಮತ್ತು ಪಾದರಕ್ಷೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಕಾವಲು ಕಾಯುವುದು, ಬಾಗಿಲು ಮೊದಲಾದ ಮರದಿಂದ ಮಾಡುವ ಯಾವುದೇ ಕಾಯಕವನ್ನು ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿರಲಿ ಅದನ್ನು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಮಾಡಬೇಕು. ವ್ಯಾಪಾರ ಎನ್ನುವುದೇ ಮೊದಲಿಗೆ ದ್ರೋಹ ಚಿಂತನ. ದ್ರೋಹವಿಲ್ಲದೇ, ಮೋಸವಿಲ್ಲದೇ ಸ್ವಾರ್ಥವಿಲ್ಲದೇ ಅದು ಎಂದು ಬಳಕೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಂತ ಲಾಭವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಮೋಸ ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಲಾಭವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ದಂಧೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ತಾವು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಪ್ಪಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡಿದರೆ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ದೇವನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಕೋಲೊಂದರಲ್ಲಿ ಹಲವು ಗೋವುಗಳ ಚಲಿಸದೆ ನಿಲಿಸುವಂತೆ
ಏಕಚಿತ್ತನಾಗಿ ಸರ್ವವಿಕಾರಂಗಳ ಕಟ್ಟುವಡೆದು,
ಇಂದ್ರಿಯಂಗಳ ಇಚ್ಛೆಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿವಿಧವ ಹಿಡಿದಿರುವರ
ಸಂದಿಯಲ್ಲಿ ನುಸುಳದೆ
ವಸ್ತುವಿನ ಅಂಗದಲ್ಲಿಯೆ ತನ್ನಂಗ ತಲ್ಲೀನವಾಗಿಪ್ಪುದೆ ಮಹಾನಿಜದ ನೆಲೆ
ಗೋಪತಿನಾಥ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಲಿಂಗವನರಿವುದಕ್ಕೆ ಇದೆ ಬಟ್ಟೆ

– **ತುರುಗಾಹಿ ರಾಮಣ್ಣ**
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೭ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೦೧೪

ಒಂದು ಕೋಲಿನಿಂದ ಹಲವು ದನಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವಂತೆ ಸರ್ವ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಏಕ ಚಿತ್ತದಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದು. ದನಗಳ ಮಂದೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಜಾತಿಯ ಹಸುಗಳು ಅತ್ತಿತ್ತ ಹರಿದಾಡುವುದು ಅವುಗಳ ಸಹಜ ಸ್ವಭಾವ. ಹಾಗೆಯೇ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮೂಡುವ ಮನದ ವಿಕಾರಗಳು ಹಲವಾರು. ಯೋಗದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದವರಿಗೆ ಚಿತ್ತ ಚಾಂಚಲ್ಯವು ಉಂಟಾಗುವುದು ಸಹಜ. ಆಗ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೇಂದ್ರಿಕರಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ

ಗುರಿಯತ್ತ ಚಲಿಸಬೇಕು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ನಡೆಯದೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬೇಕು. ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರಿಗಳ ಸಂಗವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು. ಮನಬುದ್ಧಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ತನ್ನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರಬೇಕು; ವಸ್ತುವಿನ ಅಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನಂಗ ತಲ್ಲೀನವಾಗಿರಬೇಕು. ಕಾರಣ ಚಿತ್ತ ಚಂಚಲವಾಗದಂತೆ ಏಕಾಗ್ರತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂದರೆ ವೃತ್ತಿ ತತ್ತ್ವಮಯವಾದಾಗ ನೋಡಿದುದೆಲ್ಲಾ ದಿವ್ಯ ದರ್ಶನ. ಶರಣ ತುರುಗಾಹಿ ರಾಮಣ್ಣನವರು ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಯಕದ ಮೂಲಕ ಕಾಯಕ ಯೋಗದ ಅನುಭಾವವನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಊರದನಗಳನ್ನು ಹುಲ್ಲು ಮೇಯಿಸಲು ಅಡವಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವಾಗಲೂ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಕಾಯಕದ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಮೇಲಿನ ವಚನ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಕಾಯಕ ಯೋಗಿಯು ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿ, ಭಾವಶುದ್ಧಿ ನಿಜಗುಣಗಳ ಶುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದವ ಸರ್ವಜ್ಞ ಸಂಪನ್ನನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅರಿವು ಜಾಗೃತವಾಗಿ ಕಾಯಕಯೋಗಿಯಾಗಿ ಮುನ್ನಡೆಯುವನು.

ವಚನಕಾರರಾದ ಮಾದಾರ ಧೂಳಯ್ಯನವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೮ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨೬೬) ವಚನದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಶುದ್ಧ ಕಾಯಕದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಕರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಾದಾರ ಧೂಳಯ್ಯನವರು ಮಹಾನುಭಾವಿ. ಇವರು ಅನುಸರಿಸಿದ ಮಾರ್ಗ ಕಾಯಕ ಯೋಗ. ಕಾಯಕದಲ್ಲಿಯ ತನ್ಮಯತೆಯೇ ಕಾಯಕಯೋಗ. ಸಾಧಕನ ಯೋಗ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತನ್ಮಯತೆ ಉಂಟಾಗಲು ಕಾಯಕದ ಮೂಲಕವೇ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಮಾದಾರ ಧೂಳಯ್ಯನವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿ ಇವರು ಯೋಗ ಶಿಖರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ವಚನಗಳು ಕಾಯಕಯೋಗಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ದಾಸೋಹಯೋಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ.

ಕಾಯಕಕ್ಕಾರದೆ, ಮೈಸೋಂಬತನದಿಂದ
ಬೇರೆ ಕೂಳ ಗಳಿಸಲಾರದೆ ಹಸಿದಿಪ್ಪರಯ್ಯಾ.
ಉಡಲು ಸೀರೆಯ ಗಳಿಸಲಾರದೆ, ಕಚ್ಚುಟವ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿಪ್ಪರಯ್ಯಾ
ಮೀಯಲೆಣ್ಣೆಯ ಗಳಿಸಲಾರದೆ, ಮಂಡೆ ಬೋಳಾಗಿಪ್ಪರಯ್ಯಾ.
ದಿಟದಿಂದ ಬಿಡಿಸದೆ, ನಿಸ್ಸಂಸಾರವ
ಸಟೆಯನವಧರಿಸಿಕೊಂಡಿಪ್ಪವೆರಿಗೆ ಆನಂಜುವೆ ಸಕಳೇಶ್ವರದೇವಾ.

– ಸಕಲೇಶ ಮಾದರಸ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೯ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೧೧

ಈ ವಚನದಲ್ಲಿ ಕಾಯಕ ಯೋಗ ಮಾಡದೇ ಸೋಮಾರಿತನದಿಂದ ಕೂಡಿರುವವನ ದಾರುಣ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬೇರೆ ಕೂಳನ್ನು ಗಳಿಸಲಾರದೆ ಉಡಲು ಸೀರೆಯ ಗಳಿಸಲಾರದೆ ಮೀಸಲೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಲಾರದೆ ಕಷ್ಟ ಕೊಡುವುದನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ದೇಹವನ್ನು ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಬೇಕು. ಸೋಮಾರಿತನವು ಸಾಧಕನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನೇ ಹಾಳು ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ, ಅನೇಕ ವಿಪತ್ತುಗಳನ್ನು ತಂಡೊಡ್ಡುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಕೈಯೊಡ್ಡುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ದೇಹವು ಆಲಸ್ಯದಿಂದ ಅನಾರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸು ಚಿಂತನಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬುದ್ಧಿಯು ಜಡವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಗೌರವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದಲ್ಲದೆ, ಸ್ವತಃ ತನ್ನ ಕುಟುಂಬದವರಿಂದಲೂ ನಿಂದನೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವರು. ಮೈಗಳ್ಳತನವು ದೇಹ ಮನಸ್ಸು ಎರಡನ್ನೂ ಜಡಗೊಳಿಸಿ ಎಲ್ಲರಿಂದ ದೂರ ಮಾಡುವುದು.

ಬಸವಣ್ಣನವರು (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೧ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೩೭) ವಚನದಲ್ಲಿ "ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಸತ್ಯಶುದ್ಧವಾದ ಕಾಯಕದ ಆದರ್ಶದ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಬಸವಣ್ಣನವರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಕೂಡಿಡುವ ದುರಾಸೆ ಎಲ್ಲ ಕೇಡುಗಳಿಗೆ ಮೂಲ. ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡುವ ಬುದ್ಧಿ ಪಾಪವೆಂದು ವಚನಗಳು ಅರಿವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿವೆ. ಕೂಡಿಡುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಅಪಾಯಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಆದಿಯಾಗಿ ಅನೇಕ ವಚನಕಾರರು ಕೂಡಿಡುವ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸತ್ಯಶುದ್ಧ ಕಾಯಕದಿಂದ ಬಂದ ಪ್ರತಿಫಲವಾದ ಹೊನ್ನು ವಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಅನ್ನವನ್ನು ಇಂದಿಂಗಾಗಲಿ ಅಥವಾ ನಾಳೆಗಾಗಲಿ ಎಂದು ಕೂಡಿಡುವುದು ಕಾಯಕತತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ. ಅಂದಂದಿನ ಗಳಿಕೆಯನ್ನು ಅಂದಂದೇ ವಿನಿಯೋಗಿಸುವುದು ಕಾಯಕ ಧರ್ಮ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮ ಮತ್ತು ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಮಾರಯ್ಯನವರೇ ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿದರ್ಶನ. ದುರಾಶೆಯೆನ್ನುವ ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸ ಸಾಧಕರಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಹೊಕ್ಕಿಬಿಟ್ಟರೆ ಯೋಗದ ಪ್ರಗತಿ ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದನ್ನು ಹತ್ತನ್ನಾಗಿಸಿ, ಹತ್ತನ್ನು ಸಾವಿರವಾಗಿಸಿ, ಸಾವಿರವನ್ನು ಲಕ್ಷವಾಗಿಸಿ, ಲಕ್ಷವನ್ನು ಕೋಟಿಯಾಗಿಸಿ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸುವ ದುರಾಸೆಗೆ ಮನ ದಾಸನಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ನಿಷಿದ್ಧ".[೮] ವೆಂಬ ತತ್ತ್ವ ವಚನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿದೆ.

ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ನೆಮ್ಮದಿ, ಹಾಗೂ ಸಮಾನತೆ, ಶ್ರಮಗೌರವ ಹಾಗೂ ಪ್ರೀತಿ, ಶುದ್ಧ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವ್ಯಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜದ ಶೀಲ ಸಂವರ್ಧನೆ, ಕಾಯಕ ಯೋಗ ಸಾಧನೆ, -ಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸಿದರು. ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಕಾಯಕವನ್ನು ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರ ಸಾಧನೆಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಿಸಿದರು.

೩.೭ ದಾಸೋಹ ಯೋಗ :

ಕಾಯಕಯೋಗ ಮತ್ತು ದಾಸೋಹಯೋಗ ಒಂದೇ ನಾಣ್ಯದ ಎರಡು ಮುಖಗಳು. ಕಾಯಕಯೋಗವು–ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯ ದುಡಿಮೆಯಾದರೆ, ದಾಸೋಹಯೋಗವು–ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಬುನಾದಿಯಾಗಿದೆ. ಕಾಯಕ–ದಾಸೋಹವು ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿ, ಅಷ್ಟಮದಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಜೀವ–ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಶಿವಸ್ವರೂಪ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ, ನಿರಹಂಕಾರದಿಂದ ತನು–ಮನ–ಧನವನ್ನು ಗುರು–ಲಿಂಗ–ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಪಿಸುವುದೇ ದಾಸೋಹವಾಗಿದೆ. ದಾಸೋಹವು ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ತಳಹದಿಯಾಗಿದೆ. "ಕಾಯಕದಿಂದ ಬಂದುದನ್ನು ಹೇಗೆ ಸದ್ವಿನಿಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ದಾಸೋಹ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಆಯ ಇನ್ನೊಂದು ವ್ಯಯ. ಆಯದಲ್ಲೂ ವ್ಯಯದಲ್ಲೂ ಕಿಂಚಿತ್ ದೋಷವೂ ಕೂಡದೆಂಬುದು ವಚನಕಾರರ ದೃಢನಂಬಿಕೆಯುಳ್ಳ ಆಚರಣೆಯಾಗಿತ್ತು. ದಾಸೋಹಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಜಂಗಮವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಗುರು–ಲಿಂಗಗಳೂ ಬೇಕು. ಈ ಮೂರು ಸಮಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಮಾಡುವ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ (ಮಾಡುವೆ, ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆ ಎಂಬ) ಉಭಯಭಾವ ಅಳಿದ ವಿನಿಯೋಗದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ದಾಸೋಹವಾಗಿದೆ".[೯]

"ಸೋಹಂ ಎಂದಡೆ ಅಂತರಂಗದ ಗರ್ವ; ಶಿವೋಹಂ ಎಂದಡೆ ಬಹಿರಂಗದ ಅಹಂಕಾರ. ಉಭಯವನಳಿದು ದಾಸೋಹಂಭಾವ. ಸೋಹಂ ಪದದ ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪವೆ ದಾಸೋಹಂ. ಸೋಹಂ ಬರಿಯ ಜ್ಞಾನಾನುಸಂಧಾನ ಸೂಚಕ. ದಾಸೋಹಂ ಕ್ರಿಯಾಜ್ಞಾನ ಸಮನ್ವಯನುಸಂಧಾನ ದ್ಯೋತಕ. ಸೋಹಂ ಅರಿವು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಬರಬೇಕಾದರೆ ದಾಸೋಹವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಗಳಿಕೆಯ ಪಾಲನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸದೇ ಸಮರಸವಾಗದು, ಈ ಸಮರ್ಪಿಸುವ ದೃಕ್ರಿಯೆಯೇ ದಾಸೋಹ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಕಾಲ–ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಬೇಕಾದರೆ ದಾಸೋಹ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಶರಣಾಗದೆ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿಯೆಜ್ಞಾನ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಕರಿಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ದಾಸೋಹದ ಧ್ಯೇಯ".[೧೦]

ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಬಹಿರಂಗ ಅಂತರಂಗ ಈ ಉಭಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ದಾಸೋಹದ ಅಗತ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ವಚನಕಾರರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದಾಸೋಹ ಭಾವವೆಂದರೆ ವಿನಯ; ನಿರಹಂಕಾರ. ದಾಸೋಹ ಯೋಗಕ್ಕೆ ತನು–ಮನ–ಧನದ ಶುಚಿತ್ವಬೇಕು. ಸತ್ಯ–ಸದಾಚಾರವೇ ಯೋಗದ

ಮೂಲಮಂತ್ರವಾಗಿದೆ. ದುಡಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಅರಿವು ಮತ್ತು ಅರ್ಪಣಾಭಾವ ತುಂಬಿರಬೇಕು. ಪರಿಶುದ್ಧ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ದುಡಿಮೆಯಾಗಬೇಕು. ದುಡಿಮೆಯನ್ನು ಶಿವನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಗೌರವಿಸಬೇಕು. ವಿನಮ್ರ ಭಾವನೆಯಿಂದ ದಾಸೋಹ ಮಾಡುವುದು. ಈ ದಾಸೋಹವು ಅನುಭಾವ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾಯಕ-ದಾಸೋಹವು ಅಂತರಂಗ ಹಾಗೂ ಬಹಿರಂಗದ ಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಮಹಾಯೋಗ ತತ್ವವಾಗಿವೆ.

ಅನ್ವೇಷಣೆ - ಅನುಸಂಧಾನಗಳೇ ದಾಸೋಹದ ಜೀವಾಳವೆಂದಿದ್ದಾರೆ ವಚನಕಾರರು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಸ್ಥೂಲಾಂಗದಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಗ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಗದಲ್ಲಿ ಭೋಗ, ಕಾರಣಾಂಗದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಹಾಸು ಹೊಕ್ಕಾಗಿರಬೇಕು. ಇದು ತ್ರಿವಿಧ ದಾಸೋಹಿಯ ದಿವ್ಯ ಜೀವನ. ವಚನಕಾರರು ನುಡಿದಂತೆ ನಡೆದವರು. ನಡೆದಂತೆ ನುಡಿದವರು. ನಡೆ-ನುಡಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡಿದವರು. ಹಾಗಾಗಿ ದಾಸೋಹ ನಡೆ-ನುಡಿಯು ಅಂಗವಾಯಿತು. ವ್ಯಕ್ತಿಯು ನಡೆ ಕಾಯಕ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ನುಡಿ-ದಾಸೋಹ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಭಾಗವಹಿಸುವಂತೆ ವಚನಕಾರರ ಮೌಲ್ಯವಾಯಿತು. ದಾಸೋಹದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗುವುದು ಎಂದರೆ ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ಕಾಯಕ-ದಾಸೋಹದಿಂದ ಸಾಧಕ ಯೋಗಪಥದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿ, ದೈಹಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನಸಿಕ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು, ಸಾಧಕ ಯೋಗಿಯಾಗಿ ಆತನ ಮನಸ್ಸು ಶಾಂತಿಯಧಾಮವಾಗುವುದು. ಶಿವನು ಕೊಟ್ಟ ಸೊಮ್ಮನ್ನು ಶಿವನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿ, ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯದಿಂದ ಮನಕ್ಲೇಶಗಳು ದೂರಾಗಿಸಿ ದಾಸೋಹದ ಕ್ರಿಯೆ ಯೋಗಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅನುವಾಯಿತು. ಆಚಾರವಿಲ್ಲದೇ ಕಾಯಕವಿಲ್ಲ, ಕಾಯಕವಿಲ್ಲದೇ ದಾಸೋಹವಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀಗುರುಲಿಂಗಜಂಗಮಕ್ಕೆ ತನುಮನಧನವನು
ವಂಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸದ್ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅರ್ಪಿಸಿ
ದಾಸೋಹಿಯಾದಡೆ ಸದ್ಭಕ್ತನು.
ಆ ಸದ್ಭಕ್ತನ ಭಕ್ತಕಾಯ ಮಮಕಾಯ ಎಂಬ
ಶಿವವಾಕ್ಯದಿಂದ ಅದು ಶವನ ತನು.
ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ ಎಂಬ ಲಿಂಗವನು
ಶ್ರೀಗುರು ಕಣ್ಗೆ ಗೋಚರವ ಮಾಡಿ
ಕರಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬಿಜಯಂಗೈಸಿ ಕೊಟ್ಟ ಬಳಿಕ

ಲಿಂಗಪ್ರಾಣಿ ಶಿವತನುವಾಯಿತ್ತು.
ಶಿವಜ್ಞಾನಸದ್ಭಕ್ತಿಸಂಪೂರ್ಣವಾದಡೆ ಸರ್ವಾಂಗಲಿಂಗ,
ಆ ಅಂಗಗುಣವೆಲ್ಲ ಲಿಂಗಗುಣ,
ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಂಗಳು ಲಿಂಗೇಂದ್ರಿಯಂಗಳು,
ಆ ಮಹಾಸದ್ಭಕ್ತನ ಕ್ರೀ ಲಿಂಗಕ್ರೀ
ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿಪ್ರಿಯ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ.

– ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ: ೬ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೫೮೨

ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ದಾಸೋಹ ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ದಾಸಭಾವದಿಂದ ಅರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವುದು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಗುರುವಿಗೆ ತನುವನ್ನು, ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮನವನ್ನು, ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಧನವನ್ನೂ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ದಾಸೋಹ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಧಕನ ಕಾಯ ಭಕ್ತ ಕಾಯವಾಗಿ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಪಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಿವನಂಶವು ಭಕ್ತನಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬ ಅರಿವು ಮೂಡಿದಾಗ ಅದು ಶಿವ ತನುವೆನಿಸುವುದು. ಗುರುಕಾರುಣ್ಯ ಪಡೆದು ಅಂಗೈಗೆ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಪಡೆದ ಬಳಿಕ ಲಿಂಗಪ್ರಾಣಿ ಎನಿಸಿ ಶಿವತನುವೆನಿಸುವುದು. ಶಿವಜ್ಞಾನ, ಸದ್ಭಕ್ತಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದಾಗ ಅಂಗದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಲಿಂಗದ ಪ್ರಭೆಯೇ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವುದು. ಇದುವೇ ಸಾಧಕ–ಸದ್ಭಕ್ತನ ಒಳ್ಳೆಯ ಲಕ್ಷಣ.

ತನುವ ಗೆಲಲರಿಯದೆ, ಮನವ ಗೆಲಲರಿಯದೆ
ಧನವ ಗೆಲಲರಿಯದೆ, ಭ್ರಮೆಗೊಂಡಿತ್ತು ಲೋಕವೆಲ್ಲವು.
ತನುವ ದಾಸೋಹಕ್ಕೆ ಸವೆಸಿ, ಮನವ ಲಿಂಗಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸವೆಸಿ
ಧನವ ಜಂಗಮದಲ್ಲಿ ಸವೆಸಿ ಗೆಲಬಲ್ಲಡೆ,
ಸಂಗನಬಸವಣ್ಣನಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾರನು ಕಾಣೆ.
ಗುಹೇಶ್ವರಾ ನಿಮ್ಮ ಶರಣ ಸಂಗನಬಸವಣ್ಣಂಗೆ,
ನಮೋ ನಮೋ ಎನುತಿರ್ದೆನು.

– ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುದೇವರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ :೨ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨೨೮

ಸಾಧಕನು ತನ್ನ ಜೀವಿತದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತನುತ್ರಯಗಳಿಂದ ತನು, ಮನ, ಧನ ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಭ್ರಮಾಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ದಾಸೋಹ ಭಾವದಿಂದ ಕಾಯಕದಿಂದ ಗಳಿಸಿದ್ದನ್ನು ಸದ್ಭಾವದಿಂದ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಾಧಕನ ಮನವು ಸದಾಕಾಲ ಲಿಂಗ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಧನವನ್ನು ಸತ್ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಯೋಗಿಯ ತನುವು ದಾಸೋಹಂಭಾವದಿಂದ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ದಾಸೋಹ ಯೋಗವು ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಬದುಕನ್ನು ದಿವ್ಯತೆಗೇರಿಸಿ, ಲಿಂಗಾನುಭಾವಿಯಾಗಿ ದುಡಿಮೆಯನ್ನು ಕಾಯಕಗೊಳಿಸಿ, ವಿನಿಮಯವನ್ನು ದಾಸೋಹದಿಂದ ಗುರು–ಲಿಂಗ–ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ತನು–ಮನ–ಧನವನ್ನು ದಾಸೋಹ ಭಾವದಿಂದ ಸಮರ್ಪಿಸಿದರೆ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗ ಶುದ್ಧಿಯಾಗಿ ನಡೆ–ನುಡಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಂಡು ಶಿವಯೋಗಕ್ಕೆ ದಾರಿದೀಪವಾಗಿದೆ.

ಮಾನವನು ತನ್ನ ಜೀವಿತಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಗುರುವಿನ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆದ ಸಾಧಕ ನಿಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಾಮೂಹಿಕ ಒಳಿತಿಗಾಗಿ ಕಾಯಕದ ಧನವನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ದಾಸೋಹಯೋಗದ ಭಾವವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಧಕನ ಭಾವವು ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರುತ್ತದೆ.

ಶರಣ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರರು (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೪ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೪೭೧) ತಮ್ಮ ವಚನದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ನಿಷ್ಠೆ ಇರಬೇಕು. ಯಾವುದೇ ಕಾರಣಕ್ಕೂ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಶ್ರದ್ದೆಯು ಅವನತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಬಾರದು. ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಣಾ ಮನೋಭಾವದಿಂದ ಮಾಡಬೇಕೆ ವಿನಹ ಅದು ಬಿಟ್ಟು ದೇವನು ಸುಪ್ರೀತನಾಗಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಾದರೂ ಕೊಡಲಿ, ಅಥವಾ ಜನ್ಮ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಈಡು ಮಾಡಲಿ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇರಬಾರದು. ಸರ್ವಸಮರ್ಪಣ ಮನೋಭಾವದಿಂದ ಮಾನ–ಅಪಮಾನವೆಲ್ಲ ನೀನಿತ್ತ ಭಿಕ್ಷೆಯೆಂದು ಪ್ರಸಾದೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಯಾವುದೇ ಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಬಿಡಬಾರದು ನಿರ್ಭಾವದಿಂದ ದಾಸೋಹವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ನಿಷ್ಠೆ, ನೇಮಗಳು ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂದರೆ, ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಬೇಕು.

ಸಾಧಕರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಅವಮಾನದ ಘಟನೆಗಳು ನಡೆಯಬಹುದು. ನಿರಾಸಕ್ತಿಯ ಗುಣ ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಾಧನಾ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ

ಸಾಧಕನಾದವನು ಲೋಕದ ಸ್ತುತಿ ನಿಂದೆಗಳಿಗೆ ಗಮನ ಕೊಡಬಾರದು. ಬಂದುದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರಸಾದವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸಮಚಿತ್ತದಿಂದ ಸಮರ್ಪಣಾಭಾವದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆಗ ದಾಸೋಹ ಯೋಗವು ಸಾಧಕನಿಗೆ ನಿರ್ಭಾವದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಅಯ್ಯಾ ನಿಮ್ಮ ಶರಣರ ದಾಸೋಹಕ್ಕೆ
ತನುಮನಧನವಲಸದಂತೆ ಮಾಡಯ್ಯಾ,
ತನುಮನಧನವಲಸದಂತೆ ಮಾಡಯ್ಯಾ,
ತನು ದಾಸೋಹಕ್ಕೆ ಉಬ್ಬುವಂತೆ ಮಾಡಯ್ಯಾ,
ಮನ ದಾಸೋಹಕ್ಕೆ ಲೀಯುವಹಂತೆ ಮಾಡು,
ಧನ ದಾಸೋಹಕ್ಕೆ ಸವೆದು ನಿಮ್ಮ ಶರಣರ ಪ್ರಸಾದದಲ್ಲಿ
ನಿರಂತರ ಆಡಿ, ಹಾಡಿ, ನೋಡಿ, ಕೂಡಿ ಭಾವಿಸಿ, ಸುಖಿಸಿ,
ಪರಿಣಾಮಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು ಕೂಡಲಸಂಗವುದೇವಾ

– ಬಸವಣ್ಣ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೧ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೫೯

ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧ ಭಾವದಿಂದ ತನು–ಮನ–ಧನಗಳನ್ನು ಶರಣರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ಕಾಯ ಶುದ್ಧವಾಗುವುದು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ದಾಸೋಹಕ್ಕೆ ತನ್ನನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. 'ದಾಸೋಹ' ವೆಂದಡೆ, ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ದಾನ ಮಾಡುವುದು ಎಂದು ಒಂದರ್ಥವಾದರೆ 'ತಾನು ಆ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೆ ದಾಸ' ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದರ್ಥವಿದೆ. ಆಗ ತನು, ಮನ, ಧನ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅರ್ಪಣಾ ಮನೋಭಾವದಿಂದಿರುವ ಕಾರಣ, ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಸಾದಮಯವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು. ಆಗ ಆಡಿ, ಹಾಡಿ, ನೋಡಿ, ಕೂಡಿ, ಭಾವಿಸಿ, ಸುಖಿಸಿ ಈ ಎಲ್ಲ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಪದಗಳು ಶರಣರವಾಣಿಯಂತೆ ಪ್ರಸಾದವಾಗಿಯೇ ಪರಿಣಮಿಸುವುವು.

ಯೋಗ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಬದುಕಿನ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ಆತನ ಮನಸ್ಥಿತಿ ಏರುಪೇರಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ದಾಸೋಹದ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ತನ್ನನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಮುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುವಂತೆ ಆತನ ಬದುಕಿನ ಎಲ್ಲಾ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಪ್ರಸಾದಮಯವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ದಾಸೋಹ ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಗುಣವನ್ನು, ನಿಸ್ವಾರ್ಥ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತದೆ.

ತನುವ ಕೊಟ್ಟು ಗುರುವನೊಲಿಸಬೇಕು,
ಮನವ ಕೊಟ್ಟು ಲಿಂಗವನೊಲಿಸಬೇಕು,
ಧನವ ಕೊಟ್ಟು ಜಂಗಮವನೊಲಿಸಬೇಕು,
ಈ ತ್ರಿವಿಧವ ಹೊರಗು ಮಾಡಿ,
ಹರೆಯ ಹೊಯಿಸಿ, ಕುರುಹ ಪೂಜಿಸುವ ಗೊರವರ ಮೆಚ್ಚ
ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ.

– ಬಸವಣ್ಣನವರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೧ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೦೬

ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಗುರುವಿನ ಅನುಗ್ರಹ ಮುಖ್ಯ. ಅರಿವಿನಿಂದ ಗುರುವನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು, ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮನವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ, ಧನವನ್ನು ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿ, ನಿರ್ಲಿಪ್ತತೆಯಿಂದ ಸಮರ್ಪಿಸುವುದು ದಾಸೋಹ ಯೋಗ.

ದಾಸೋಹ ಯೋಗವು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಗುರುವಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು, ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದ ನೆಲೆ–ಕಲೆಗಳ ಅರಿವನ್ನು ಸಮಾಜದ ಲೇಸಿನ ಗುಣವನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತದೆ.

ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೩ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೪) ವಚನದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಕಾಯಕದ ಗಳಿಕೆಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ದಾಸೋಹ ಮಾಡುವಾಗ ಮನವು ಸದ್ಭಾವನೆ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರಬೇಕು. ನೀಡಿದೆ, ಕೊಟ್ಟೆ ಅನ್ನುವ ಭಾವ ಬರಬಾರದು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಗಳಿಕೆ, ಉಳಿಕೆ, ಹಾಗೂ ಸದ್ಬಳಕೆ ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿಯೂ ಶುದ್ಧ ಮನದಿಂದ ದಾಸೋಹವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯಿಂದ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಮನ ಉನ್ಮನವಾಗುವುದು.

ಸಾಧಕನಾದವನು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೀರ್ತಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಾಗಿ ಆಸೆಪಡಬಾರದು. ದಾಸೋಹ ಯೋಗವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸದ್ಭಾವನೆ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ದಾಸೋಹ ಯೋಗವು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮ ತಾಯಿಯವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೫ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೭೨೭) ವಚನದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧಕ ಗಳಿಸಿದ್ದನ್ನು ಸದ್ಬಳಕೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪದವಿಯನ್ನು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ. ದಾಸೋಹ ಭಾವ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರಾವುದರ ಆಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಆಗ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಮನಸ್ಥಿತಿ ಪರಮನ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗುವುದು.

ಯೋಗ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ದಾಸೋಹ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಯೋಗ ಸಾಧಕರ ಎಲ್ಲಾ ಆಚಾರ, ಎಲ್ಲಾ ಶೀಲಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ ತನುಲಂಪಟ, ಮನಲಂಪಟ, ಧನಲಂಪಟಗಳನ್ನು ತೊಳಗಿಸಲು ಸಾಧಕನು ತ್ರಿವಿಧ ದಾಸೋಹಿಯಾಗಬೇಕು. ಸಾಧಕನಿಗೆ ತನುವಿನಲ್ಲಿ ಆಚಾರ, ಮನದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ, ಭಾವದಲ್ಲಿ ಅನುಭವ ಅಳವಡಬೇಕು. ಯೋಗಿಯು ಆತ್ಮನಿವೇದನೆಯಿಂದ ಜೀವತ್ವವಳಿದು ದೇವತ್ವವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದ ಪರವಶತೆಯಿಂದ ಪ್ರಸನ್ನತೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಅರ್ಥ-ಪ್ರಾಣ-ಅಭಿಮಾನ ತ್ರಿವಿಧಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿ, ಯೋಗಿಯು ತ್ರಿವಿಧ ದಾಸೋಹಿಯಾಗುವುದು. ದಾಸೋಹಂಭಾವದ ಜೀವಾಳ ಭೃತ್ಯಾಚಾರ. ನಿರ್ಮೋಹದ ಪ್ರತೀಕ. ಇಹ-ಪರ ಎರಡನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಸಾಧನವಾಯಿತು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ತನು ಪ್ರಾಣಗಳ ಚೇತನವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸಾದ ಪ್ರಧಾನದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದೆ ದಾಸೋಹಯೋಗ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ದೇಹ ಸಾಧನವಾದಂತೆ ದೇಹಿಸಾಧನವೂ ಆಯಿತು; ಧರ್ಮ ಸಾಧನವಾದಂತೆ ದೇವಸಾಧನವೂ ಆಯಿತು. ಆತ್ಮಸ್ಥದೇವನ ಜೊತೆಗೆ, ಅಂಗಸ್ಥ ದೇವನ ದರ್ಶನವಾಯಿತು. ಯೋಗಿಗೆ ಲಿಂಗಕಳೆ ಉದಯಿಸುತ್ತದೆ. ಅರ್ಚನೆ, ಅರ್ಪಣೆ, ಆರಾಧನ ಸಾಧನವಾಯಿತು. ಯೋಗ ಸಾಧಕರ ಸಕ್ರಮ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ದಾಸೋಹ ಯೋಗ ಇದು ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದೆ. ಪವಿತ್ರ ಕಾರ್ಯವಾದ ದಾಸೋಹದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ತೊಡಗಿದಾಗ ಪ್ರಸಾದ ಜೀವಿಯಾಗಿ ದೈವತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದು ಪ್ರಸಾದ ದಾಸೋಹಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ದಾಸೋಹ ಯೋಗದಿಂದ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಕಾಯ, ಇಂದ್ರಿಯ, ಕರಣ, ಆತ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಾದೀಕರಿಸಿ ಯೋಗಿಯ ಬದುಕು ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಪ್ರಗತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಡೀ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ವಚನಕಾರರು ಕೊಟ್ಟ ಕಾಣಿಕೆ ಕಾಯಕ ಮತ್ತು ದಾಸೋಹ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಇದು ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ೨೧ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಸ್ತುತ ಜಗತ್ತು ಜಾಗತೀಕರಣ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಗಾಢವಾದ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿ ಆರ್ಥಿಕ ದುಃಸ್ಥಿತಿ ಶೋಚನೀಯವಾಗಿದೆ. ಕಾಯಕತತ್ವಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಉತ್ತಮ ಸಮಾಜದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತರಾದರು. ಆದರಿಂದು ಕಳ್ಳತನ, ಬೇಟೆ, ಸುಳ್ಳು, ಡಾಂಭಿಕತನ, ಸಿನಿಕತನ, ತಾನು -ತನ್ನದು ಎಂಬ ಭಾವನೆ, ಸಂಪತ್ತಿನ ಸಂಗ್ರಹಬುದ್ಧಿ, ಕೊಲೆ-ಸುಲಿಗೆ, ಮಹಿಳೆಯರ ಬಗೆಗಿನ ಅಗೌರವ, ಅತ್ಯಾಚಾರ, ಪರಸತಿ ಮೋಹ, ಪರ ವಸ್ತುವಿನ ಮೋಹ, ಪರರ ಸಂಪತ್ತಿನ ಮೋಹ, ಆಲಸ್ಯ, ಅಸೂಯೆ ಹಾಗೂ ಕ್ಷುಲ್ಲಕತನಗಳು ಇವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳು ನಮ್ಮ ಸಮಾಜವನ್ನು ಅತಂತ್ರವಾಗಿಸಿವೆ.

೩.೮ ಶಿವಯೋಗ :

ಶಿವಯೋಗದ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ ಭವದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ. ಭವತ್ವವನ್ನು ನೀಗಿ ಶಿವತ್ವವನ್ನು ಗಳಿಸುವುದು. ಯೋಗ ಜೀವನದ ಪರಮ ಗುರಿಯಾದ ಜೀವ, ಶಿವ ಅಥವಾ ಅಂಗ ಲಿಂಗಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯದ ನಿತ್ಯತ್ವದ ನಿಜ ನಿಲುವ ಶಿವಯೋಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವಚನಕಾರರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯವೆನಿಸುವ ಶಿವಯೋಗವು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಯೋಗವೇ ಆಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯವೆಂತಲೂ ಶರಣರು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಎಲ್ಲಾ ಸುಖಗಳನ್ನು ಚಿದ್ರೂಪ ಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಶಿವನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಸಾರವೇ ಶಿವಯೋಗ.

ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಕಾಯವು ೩೬ ತತ್ತ್ವಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಸಾಧಕನ ಅಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಆತ್ಮವು ತನ್ನ ಮೂಲ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಕ್ಕೆ 'ಶಿವಯೋಗವೆಂದು' ವಚನಕಾರರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಪಂಚ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಪಂಚ ವಿಷಯೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಪಂಚ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಪಂಚ ವಾಯುಗಳು, ಪಂಚ ಅಂತ:ಕರಣಗಳು, ಪಂಚ ಕಲೆಗಳು, ಪಂಚ ಸಾದಾಖ್ಯಗಳು, ಒಂದು ಶಿವತತ್ವ).

ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ಹಾಗೂ ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಶುದ್ಧನಾದ ಜೀವಾತ್ಮನು ಶಿವನಲ್ಲಿ ಶಿವಾರ್ಚನೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಸಮರಸ ಹೊಂದುವುದೇ ಶಿವಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಶಿವಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ ಶಿವನ ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿ. ಇದರಿಂದ ದೇಹ ದೇವಾಲಯವಾಗಿ ಬೆಳಗಲು ಅನುವಾಗುವುದು. ಶಿವತತ್ವದಿಂದುದಿಸಿದ ತನು ಮನ ಭಾವ ಕರಣೇಂದ್ರಿಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶಿವಯೋಗಗೊಳಿಸುವುದೇ ಶರಣರ ಶಿವಯೋಗದ ಪರಮಗುರಿಯಾಗಿದೆ. ಲಿಂಗದಿಂದ ಉದಯವಾದ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಸರ್ವಾಂಗವೂ ಲಿಂಗಮಯವಾಗುವ ಸಾಕಾರ ನಿರಾಕಾರ, ಕ್ರಿಯಾ ಜ್ಞಾನಗಳ ಸಮರಸಾನುಭವದ ನಿಲುವೇ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯ ಅಥವಾ ಶಿವಯೋಗವೆಂಬುದು ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಕಾಯ, ಜ್ಞಾನಪ್ರದಾನವಾದ ಮನ, ಇಚ್ಛಾ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಭಾವಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶಿವತತ್ವದಲ್ಲಿ ಯೋಗವಾದಲ್ಲಿ ಅಂಗವೆಲ್ಲವೂ ಲಿಂಗವಾಗಿ, ಅಂಗೇಂದ್ರಿಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಲಿಂಗೇಂದ್ರಿಯಗಳಾಗಿ, ಕರಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಲಿಂಗದ ಕಿರಣಂಗಳಾಗಿ, ವಿಷಯ ಭೋಗವೆಲ್ಲ ಪ್ರಸಾದಿಭೋಗಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದೇ ವಚನಕಾರರ ದೃಷ್ಟಿಯು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಶಿವಯೋಗ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಅಂತರಂಗದ ಅರಿವು ಬಹಿರಂಗದ ಆಚಾರಗಳು ಸಾಮರಸ್ಯಗೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಶಿವಾಧಿಕ್ಯಸಂಪನ್ನ ಶಿವಯೋಗಿಯಾದಲ್ಲಿ
ಶಿವತತಿ ಶಿವಾಚಾರ ಶಿವಾಧಿಕ್ಯ ಪಂಚಮುದ್ರೆ
ಪಂಚಾಚಾರ ಪ್ರಮಾಣು ಎಲ್ಲವು ಸರಿಯಲ್ಲದೆ
ಬೇರೆ ಅಲ್ಲಿ ಅನ್ಯರು ಎಮ್ಮವರೆಂದುಂಟೆ?
ಅರಿವು ಕರಿಗೊಂಡವ ತನ್ನವ.
ಆಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಸರಣೆಯಿಲ್ಲದವ ತನ್ನವ.
ಈ ಉಭಯಕ್ಕೆ ಹೊರಗಾದವ ಅನ್ಯನೆಂದು
ಕಾಬುದು ವಿಚಾರಮತ. ಆಚಾರ್ಯಸಲ
ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣಪ್ರಿಯ ಭೋಗಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಲಿಂಗದಲ್ಲಿ

– **ಪ್ರಸಾದಿ ಭೋಗಣ್ಣ**

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೮ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೦೨

ವಚನಕಾರರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧಿಸಲು ಶಿವಜ್ಞಾನ, ಶಿವಭಕ್ತಿ, ಶಿವವ್ರತ, ಶಿವಧ್ಯಾನ, ಶಿವಾರ್ಚನಗಳೆಂಬ ಪಂಚ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಯೋಗ ಸಾಧಕ ಅಳವಡಿಸಿ ಕೊಂಡಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಶಿವಯೋಗ ಸಾರವನ್ನರಿತ ಯೋಗಸಾಧಕನು, ಯಾವುದರಲ್ಲಿಯೂ, ಭೇದವನೆಣಿಸದೆ, ತನ್ನೊಳಗೆ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದ ಬೆಳಕನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಸಾಧಕನು ಪಂಚಾಚಾರ, ಮುದ್ರೆಗಳು, ಆಸನಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ ಪಡೆದಿರಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ಮನಸ್ಥಿತಿಯುಳ್ಳ ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಭೇದವಿರದು. ಸತ್ಯದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಯಲು ಶಿವಯೋಗದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣವೆನಿಸುವುದು.

ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಯೋಗದ ಅಂಶಗಳು ಸಾಧಕರ ಆರೋಗ್ಯದ ಸದೃಢತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಶಿವಯೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಸಾಧಕನು ಆಸನಗಳ ಮುಖೇನ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಸುಸ್ಥಿರವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಶಿವಯೋಗಕ್ಕೆ ಅನುವಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಹಡಪದ ಅಪ್ಪಣ್ಣನವರು (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೯ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೨೦) ತಮ್ಮ ವಚನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಮನಸ್ಸೇ ಮೂಲವೆಂದು ಅರುಹಿದ್ದಾರೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಮನವು ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಮನವನ್ನು ಏಕಾಗ್ರಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಮನಸ್ಸು ಯಾವಾಗಲೂ ಅತ್ತಲಿತ್ತ ಹರಿಯುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದು. ಮನದಲ್ಲಿ ಮಲ, ವಿಕ್ಷೇಪ, ಆವರಣಗಳೆಂಬ

ದೋಷಗಳು ಇದ್ದು ಈ ದೋಷಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಜ್ಞಾನ, ಅವಗುಣ, ಚಂಚಲತೆ ಮನದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗಕ್ಕೆ ಮನ ಉನ್ಮನವಾಗಬೇಕು. ತನು, ಮನ, ಧನ ರಾಜ್ಯ, ವಿಶ್ವ, ಉತ್ಸಾಹ, ಸೇವಕ ಈ ಸಪ್ತವ್ಯಸನಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಮನಸ್ಸು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯೂ ಬಿಡುವಿಲ್ಲದಂತೆ ಸುಳಿದಾಡುವುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಮನವನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿ, ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ನಿಂದಲ್ಲಿ ಮನ ಘನವಾಗುವುದು. ಇಷ್ಟಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿ, ಮನ, ಭಾವ ಒಂದಾಗಿ ಶಿವಯೋಗಿ ಪರಮ ನಿರಂಜನನೇ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಶಿವಯೋಗದ ಆನಂದ ಮನಸ್ಸಿನ ಕ್ಲೇಶಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡಿಬಿಡುವುದರಿಂದ ದೇಹ–ಮನಸ್ಸುಗಳ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಲಭಿಸಿ ಎದುರಾಗುವ ಎಲ್ಲ ಒತ್ತಡಗಳಿಂದ, ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಂದ ನಿರಾಳವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಸುಖ ಅನುಭವಿಸಲು ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೂರೂರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆರು ವರ್ಣದ ಪದ್ಮ
ಬೇರೆ ಬೇರವಕೆ ಅಕ್ಷರಗಳಾರು.
ಏರಿ ಬಂದಪೆವೆಂಬ ಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳೆಲ್ಲ ಗಾರಾಗಿ ಹೋದರು.
ಮೀರಿದ ಶಿವಯೋಗ ಗಾರಾದವರಿಗೆ ಸೂರೆಯೆ, ಕಪಿಲಸಿದ್ಧಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ?

– ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೪ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೪೧

"ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಕಾರಣವೆಂಬ ಮೂರೂರು. ಇದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ಪದ್ಮಗಳು. ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಒಂದೊಂದು ದಳಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ಬೀಜಾಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸಿವೆ. ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸ ಹೋದ ಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳು ಭಂಗಪಟ್ಟರು. ಇದನ್ನು ಮೀರಿ ತೋರುವ ಶಿವಯೋಗವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭದ ಮಾತಲ್ಲ".[೧೧]

ವಚನಕಾರರ ನುಡಿ ಬರೀ ನುಡಿಯಲ್ಲ, ಲಿಂಗನುಡಿ, ಲಿಂಗನಡೆ, ಲಿಂಗಭಾವ, ಲಿಂಗಾನುಭಾವ, ಲಿಂಗವನ್ನುಳಿದು ಅವರಿಗೆ ಬೇರೆ ಮಾತಿಲ್ಲ, ಮಂತ್ರವಿಲ್ಲ, ಕಾಯಕವಿಲ್ಲ, ಪ್ರಸಾದವಿಲ್ಲ, ದೈವವಿಲ್ಲ, ಮುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ, ತಾನೂ ಇಲ್ಲ, ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೂ ಆ ಪರಶಿವನಿಂದಲೇ ತೋರಿ, ಆ ಪರಶಿವನಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗುವ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು, ಆ ಪರಮಸತ್ಯಕ್ಕೊಂದು ಸುವ್ಯಸ್ಥಿತ ರೂಪು ಕೊಟ್ಟರು. ಲಿಂಗವನ್ನುಳಿದು ಒಂದು ಕ್ಷಣದ ಬದುಕೂ ಅವರಿಂದ ಸಹಿಸಲಾಗದ್ದರಿಂದ, ಲಿಂಗವೆ (ಶಿವನೆ) ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಮನನ್ನು ಕಂಡರು.

ಇದೇ ಶಿವಯೋಗದ ಬಗೆ, ನಿಲುವು, ಹರಿವ ನದಿಗೆ ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ಕಾಲುಗಳಂತೆ, ಉರಿವ ಅಗ್ನಿಗೆ ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ನಾಲಿಗೆಯಂತೆ, ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಗೆ ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ಕೈಯಂತೆ. ಹಾಗೆ ಶಿವಯೋಗಿಗೆ ಸರ್ವಾಂಗವೆಲ್ಲ ಲಿಂಗಮಯ. ಕಂಡುದೆಲ್ಲ ಲಿಂಗಮಯ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಶಿವಯೋಗವೇ ಬದುಕಾಗಬೇಕು. ಬದುಕೇ ಶಿವಯೋಗವಾಗಬೇಕು. ಶಿವನಾಗಿ ಶಿವನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಶಿವನೇ ಆಗುವ ಶಿವಯೋಗದ ಮಹತ್ವದ ನಿಲುವು ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಸರ್ವಸಮ್ಮತವು. ಯೋಗ ಸಾಧಕ ತನ್ನದೇ ಆದ ತಾತ್ವಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸ್ವತಂತ್ರ ನಿಲುವಿನಲ್ಲಿ ಖಚಿತರೂಪ ಪಡೆವನು.

ಯೋಗ ಶಿವಯೋಗವೆಂದೆಂಬರು,
ಯೋಗದ ಹೊಲಬನಾರು ಬಲ್ಲರಯ್ಯಾ?
ಹೃದಯಕಮಲಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಭ್ರಮಿಸುವನ ಕಳೆದಲ್ಲದೆ
ಯೋಗವೆಂತಪ್ಪದೊ?
ಐವತ್ತೆರಡಕ್ಷರದ ಲಿಪಿಯ ಓದಿ ನೋಡಿ ತಿಳಿದಲ್ಲದೆ
ಯೋಗವೆಂತಪ್ಪುದೊ?
ಆರುನೆಲೆಯ ಮೇಲಿಪ್ಪ ಮಣಿಮಾಡದೊಳಗೆ ಇರಬಲ್ಲಡೆ,
ಅದು ಯೋಗ।
'ಸೋಹಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸುಳುಹಡಗಿ ಮನ ನಷ್ಟವಾಗಿರಬಲ್ಲ ಕಾರಣ
ಗುಹೇಶ್ವರ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನೀನು ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ.

– ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೨ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೪೮೫

ಒಂದು ಅನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕ ವಿವರಗಳನ್ನು ಅದರ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಅನುಭಾವಿಕ ನಿಲುವನ್ನು ಮೀರಿದ ಸಾಧಕನು ಶಿವಯೋಗಿ.

ವಚನಕಾರರು ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಶಿವಯೋಗದ ಸರಿಯಾದ ಸಾಧನೆಯ ಪಥವನ್ನು ಅರುಹಿದ್ದಾರೆ. ಹೃದಯ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟದಳ ಕಮಲದ ಶುದ್ಧೀಕರಣವಾಗದೆ ಯೋಗಸಾಧಕರಿಗೆ ಯೋಗ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಪ್ರತಿ ಒಂದೊಂದು ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ೫೨ (೪,೬,೧೦,೧೨,೧೬,೪ ಒಟ್ಟು ೫೨) ಲಿಪಿಯನ್ನು ಶಿವಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿ ಆರು ಚಕ್ರಗಳನ್ನೂ ಮೀರಿನಿಂತಾಗ ಮಾತ್ರ ಯೋಗ ಸಿದ್ಧಿಯು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವುದು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಲ್ಲಿಯ

ಪ್ರಾಣ ಚೈತನ್ಯವು ಮೂಲ ಚೇತನದ ಅಣು ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಭಾವ ಅರಿವಿಗೆ ಬರಬೇಕು. ಆಗ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಚಂಚಲ ಭಾವಗಳೆಲ್ಲ ನಷ್ಟವಾಗಿ ಶಿವಯೋಗ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು.

ಶಿವಯೋಗಿ ಭಿಕ್ಷವ ಕೊಂಬಲ್ಲಿ
ಜಾತಿಸೂತಕವಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು, ಆಚಾರ ಸಂಕಲ್ಪವಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು,
ಶಿವಂಗೆ ಸಲ್ಲದ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈಯಾನದಿರಬೇಕು.
ಆಶೆ ರೋಷ ಹರುಷವಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು.
ಇಂತೀ ಕ್ರಮವನರಿದು,
ಭಕ್ತಿಭಿಕ್ಷವ, ಲಿಂಗನೈವೇದ್ಯವ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಶರಣನ
ನೀನೆಂಬೆಯಯ್ಯಾ, ಸಕಳೇಶ್ವರಾ.

– ಸಕಲೇಶ ಮಾದರಸ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ, : ೯, ವಚನ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೭೮

ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಪ್ರತಿಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬಂದುದನ್ನು ಪ್ರಸಾದರೂಪವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಯಾರಿಂದ ಪಡೆದರೂ ನೀಡುವವರಲ್ಲಿ ಜಾತಿಸೂತಕವನರಸಬಾರದು. ಒಂದು ಸಾರಿ ಒಮ್ಮನದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದೆ ಪಾಲಿಸಬೇಕು. ಕುಚಿತ್ತ ಉಳ್ಳವರಿಂದ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದರೆ ಪರಮನಿಗೆ ಸಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯಾಗಲೀ, ಬೇಡಿದಷ್ಟು ಸಿಗಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ರೋಷವಾಗಲಿ ಇರಬಾರದು. ಬಂದುದರಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷಪಡಬೇಕು. ಸಹೃದಯದಿಂದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರಮನಿಗೆ ನಿವೇದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಮೇಲು–ಕೀಳು, ಶ್ರೇಷ್ಠ–ಕನಿಷ್ಠ ಎಂಬ ನಕರಾತ್ಮಕತೆ ವಿಘ್ನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಸ್ಥಗಿತಗೊಳಿಸುವ ಮನೋಭಾವ ಸಲ್ಲದು. ಕೀಳರಿಮೆ–ಕೀಳು ಭಾವನೆ, ದುರಾಸೆ, ಕೋಪ ಇರಬಾರದು. ಈ ದೇಹಗುಣಗಳು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಆಗಾಗ ಕಾಡಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಸರಳತೆಯೇ ಶಿವಯೋಗಕ್ಕೇ ಮೂಲ. ಶಿವಯೋಗವು ಸಾಧಕನಿಗೆ ನಕರಾತ್ಮಕತೆಯ ಅಂಗದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಯೋಗದ ನೆಲೆಯನರಿದೆನೆಂಬಾತ
ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯ ಮಾಡಯ್ಯಾ.
ಮನತ್ರಯ ಮದತ್ರಯ ಮಲತ್ರಯಂಗಳ ಕಳೆದು,

ತನುತ್ರಯಂಗಳನೇಕೀಭವಿಸಿ,
ಲಿಂಗತ್ರಯದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಮುಗ್ಧನಾಗಿ,
ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯ ಮಾಡಯ್ಯಾ.
ಅದು ನಿಸ್ತಾರ ಸಮಸ್ತ ಯೋಗಿಗಳ ಮೀರಿದುದು
ನಿಮ್ಮ ಕೂಡಿ ಬೆರಡಸು ಶಿವಯೋಗಮಿಂತುಟಯ್ಯಾ
ಕಪಿಲಸಿದ್ಧಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ.

– ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೪ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೫೩

ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ನಿಲುವನ್ನರಿಯಬೇಕು. ಆಗ, ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆ, ಲಿಂಗ ನಿರೀಕ್ಷಣೆ, ಲಿಂಗಧ್ಯಾನ, ಲಿಂಗದ ನೆನಹು, ಇವುಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಬೇರಾವುದನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಮನ, ಮನನ, ಮನನೀಯವೆಂಬ ಮನತ್ರಯ, ತನು, ಮನ, ಧನವೆಂಬ ಮದತ್ರಯ, ಆಣವ, ಮಾಯಾ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಮಲತ್ರಯಂಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು, ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಕಾರಣ ತನುತ್ರಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಮೀಕರಿಸಿ ಇಷ್ಟ, ಪ್ರಾಣ ಭಾವವೆಂಬ ಲಿಂಗತ್ರಯದ ಅನುಸಂಧಾನದಲ್ಲಿ ಮೌನಿಯಾಗಿ, ಶಬ್ಧ ಮುಗ್ಧನಾಗಿ ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ಎಲ್ಲ ಯೋಗಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿರುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಸತ್ಯ, ನಿತ್ಯ, ಪರಿಶುದ್ಧ ಚೇತನದೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿ ಬೆರೆಸುವ ಉನ್ನತ ಮಾರ್ಗವೇ ಶಿವಯೋಗಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜೀವನವು.

ಶಿವಯೋಗಕ್ಕೆ ಯೋಗ ಜೀವಿಯ ನಡೆ–ನುಡಿಯ ಸ್ವಭಾವದ ಆಚರಣೆಯ ಅರಿವು ಮುಖ್ಯ. ಸಾಧಕರ ಮನಸ್ಸು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ವಿಚಲಿತಗೊಳಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ. ಸಾಧಕನು ಮನಸ್ಸನು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು, ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞನಾಗಿ, ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಮೌನಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸಿದರೆ ಶಿವಯೋಗದ ಉನ್ನತ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತಾನೆ.

ಆತ್ಮಸ್ಥಿತಿ ಶಿವಯೋಗ ಸಂಬಂಧವ ಅರಿದೆನೆಂದಡೆ ಹೇಳಿರಣ್ಣ
ಪೃಥ್ವಿ ಅಪ್ಪು ತೇಜ ವಾಯು ಆಕಾಶವೆಂಬ ಪಂಚತತ್ವದ
ವಿವರಮಂ ಪೇಳ್ವೆ:

ಅಸ್ಥಿ ಮಾಂಸ ಚರ್ಮ ರುಧಿರ ಶುಕ್ಲ ಮೇದಸ್ಸು ಮಜ್ಜೆ
ಎಂಬ ಸಪ್ತಧಾತುವಿನ ಇಹವು,
ಶ್ರೋತ್ರ ನೇತ್ರ ಘ್ರಾಣ ಜಿಹ್ವೆ ತ್ವಕ್ಕು ಎಂಬ
ಪಂಚಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಂಗಳಿಂದ ಶರೀರವೆನಿಸಿಕೊಂಬುದು.
ಶಬ್ದ ಸ್ಪರ್ಶ ರೂಪು ರಸ ಗಂಧವೆಂಬಿವು ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳು,
ವಾಕ್ಕು ಪಾಣಿ ಪಾದ ಪಾಯು ಗುಹ್ಯವೆಂಬ
ಪಂಚಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಂಗಳಿವರು ಪರಿಚಾರಕರು,
ಇಡಾ ಪಿಂಗಲಾ ಸುಷುಮ್ನಾ ಗಾಂಧಾರಿ ಹಸ್ತಿಜಿಹ್ವಾ ಪೂಷಾ
ಅಲಂಬು ಲಕುಹಾ ಪಯಸ್ವಿನಿ ಶಂಖಿನಿಯೆಂಬ ದಶನಾಡಿಗಳಂ ಭೇದಿಸುತ್ತಂ.
ಪ್ರಾಣ ಅಪಾನ ವ್ಯಾನ ಉದಾನ ಸಮಾನ ನಾಗ ಕೂರ್ಮ ಕೃಕರ
ದೇವದತ್ತ ಧನಂಜಯವೆಂಬ ದಶವಾಯುವಿನ ಸ್ಥಾನಂಗಳನರಿದು,
ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಆದಿದೈವಿಕ ಆದಿಭೌತಿಕವೆಂಬ ತಾಪತ್ರಯಂಗಳನರಿದು,
ರಾಜಸ ತಾಮಸ ಸಾತ್ವಿಕವೆಂಬ ಗುಣತ್ರಯಂಗಳನಳಿದು,
ಮನ ಬುದ್ಧಿ ಚಿತ್ತ ಅಹಂಕಾರವೆಂಬ ಅಂತಃಕರಣ ಚತುಷ್ಟಯಂಗಳು ತಿಳಿದು,
ಕಾಮ ಕ್ರೋಧ ಲೋಭ ಮೋಹ ಮದ
ಮತ್ಸರವೆಂಬ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಂಗಳ ಗೆಲಿದು,
ಜಾಯತೆ ಅಸ್ತಿತೆ ವರ್ಧತೆ ಪರಿಣಮತೆ ಅಪಕ್ಷೀಯತೆ ವಿನಶ್ಯತೆ ಎಂಬ
ಷಡ್ಭಾವ ವಿಕಾರಂಗಳಂ ಬಿಟ್ಟು,
ಕ್ಷುತ್ ಪಿಪಾಸೆ ಶೋಕ ಮೋಹ ಜರೆ
ಮರಣವೆಂಬ ಷಡೂರ್ಮಿಗಳ ಮರ್ಮವ ತಿಳಿದು,
ಜಾತಿ ವರ್ಣ ಆಶ್ರಮ ಕುಲ ಗೋತ್ರ ನಾಮವೆಂಬ ಷಡ್‌ಭ್ರಮೆಗಳಂ ತಟ್ಟಲೀಯದೆ.
ಅನ್ನಮಯ ಪ್ರಾಣಮಯ ಮನೋಮಯ ಆನಂದಮಯವೆಂಬ
ಪಂಚಕೋಶಂಗಳ ಸಂಬಂಧವನರಿದು,
ಕುಲ ಛಲ ದಾನ ಯೌವನ ರೂಪು ರಾಜ್ಯ ವಿದ್ಯೆ
ತಪವೆಂಬ ಅಷ್ಟಮದಂಗಳಂ ಕೆಡಿಸಿ,
ಧರ್ಮ ಅರ್ಥ ಕಾಮ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಂಗಳಂ ಕೆಡಿಸಿ,

ಸಾಲೋಕ್ಯ ಸಾಮೀಪ್ಯ ಸಾರೂಪ್ಯ ಸಾಯುಜ್ಯವೆಂಬ
ಚತುರ್ವಿಧ ಮುಕ್ತಿಯ ಬಯಸದೆ,
ಬ್ರಹ್ಮ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವೈಶ್ಯ ಶೂದ್ರರೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಭೇದವೆಂತೆಂದರಿದು
ಆಧಾರ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಮಣಿಪೂರಕ ಅನಾಹತ ವಿಶುದ್ಧಿ ಆಜ್ಞಾ
ಎಂಬ ಷಡುಚಕ್ರಂಗಳಂ ಭೇದಿಸಿ,
ಕೃತಯುಗ ದ್ವಾಪರಯುಗ ಕಲಿಯುಗಂಗಳಡಗಿ,
ಪೃಥ್ವಿ ಸಲಿಲ ಪಾವಕ ಪವನ ಅಂಬರ ರವಿ ಶಶಿ ಆತ್ಮವೆಂಬ
ಅಷ್ಟತನು ಮದಂಗಳ ಭೇದಾಭೇದಂಗಳ ಭೇದಿಸಿ,
ಸ್ಥೂಲತನು ಸೂಕ್ಷ್ಮತನು ಕಾರಣತನು ಚಿದ್ರೂಪತನು ಚಿನ್ಮಯತನು
ಆನಂದತನು ಅದ್ಭುತತನು ಶುದ್ಧತನುವೆಂಬ ಅಷ್ಟತನುವ ಏಕಾರ್ಥವಂ ಮಾಡಿ,
ಕಪಿಲವರ್ಣ ನೀಲವರ್ಣ ಮಾಂಜಿಷ್ಟವರ್ಣ ಪೀತವರ್ಣ ಕಪ್ಪುವರ್ಣ
ಗೌರವರ್ಣ ಶ್ವೇತವರ್ಣವೆಂಬ ಸಪ್ತಧಾತುಗಳ ಸ್ವಸ್ಥಾನವಂ ಮಾಡಿ,
ಜಾಗ್ರ ಸ್ವಪ್ನ ಸುಷುಪ್ತಿ ಎಂಬ ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಂಗಳಂ ಮೀರಿ,
ಜೀವಾತ್ಮ ಅಂತರಾತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬೀ ಆತ್ಮತ್ರಯಂಗಳನೊಂದು ಮಾಡಿ,
ಅಣಿಮಾ ಮಹಿಮಾ ಗರಿಮಾ ಲಘಿಮಾ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಪ್ರಾಕಾಮ್ಯ ವಶಿತ್ವ
ಈಶತ್ವವೆಂಬ ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಳಂ ಬಿಟ್ಟು, ಅಂಜನಸಿದ್ಧಿ
ಘುಟಿಕಾಸಿದ್ಧಿ ರಸಸಿದ್ಧಿ ತ್ರಿಕಾಲಜ್ಞಾನಸಿದ್ಧಿ ಎಂಬ
ಅಷ್ಟಮಹಾಸಿದ್ಧಿಗಳಂ ತೃಣೀಕೃತಮಂ ಮಾಡಿಕೊಂಬುದು.
ತನುವ್ಯಸನ ಮನವ್ಯಸನ ಧನವ್ಯಸನ ರಾಜ್ಯವ್ಯಸನ ವಿಶ್ವವ್ಯಸನ
ಉತ್ಸಾಹವ್ಯಸನ ಸೇವಕವ್ಯಸನವೆಂಬ ಸಪ್ತವ್ಯಸನಂಗಳಂ ಬಿಟ್ಟು,
ವಡಬಾಗ್ನಿ ಮಂದಾಗ್ನಿ ಉದರಾಗ್ನಿ ಶೋಕಾಗ್ನಿ ಕಾಮಾಗ್ನಿ ಎಂಬ
ಪಂಚಾಗ್ನಿಯಂ ಕಳೆದು,
ಶರೀರಾರ್ಥ ಪರಹಿತಾರ್ಥ ಯೋಗಾರ್ಥ ಪರಮಾರ್ಥ
ತತ್ವಾರ್ಥಂಗಳಲ್ಲಿ ಅವಧಾನಿಯಾಗಿ,
ಆಚಾರಲಿಂಗ ಗುರುಲಿಂಗ ಶಿವಲಿಂಗ ಜಂಗಮಲಿಂಗ
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ಮಹಾಲಿಂಗವೆಂಬ ಷಡುಸ್ಥಲಂಗಳಂ ಭೇದಿಸಿ,
ದಾಸ ವೀರದಾಸ ಭೃತ್ಯ ವೀರಭೃತ್ಯ ಸಜ್ಜನಸಮಯಾಚಾರ

ಸಕಲಾವಸ್ತೀಯರ್ಚನೆಯೆಂಬ ಷಡ್ವಿಧ ದಾಸೋಹದಿಂದ ನಿರಂತರ ತದ್ಗತವಾಗಿ.
ಯಮ ನಿಯಮ ಆಸನ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ
ಧ್ಯಾನ ಧಾರಣ ಯೋಗ ಸಮಾಧಿ ಎಂಬ ಅಷ್ಟಾಂಗ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತವಾಗಿ,
ಬಾಲ ಬೋಳ ಪಿಶಾಚ ರೂಪಿಗೆ ಬಾರದ ದೇಹಂಗಳನರಿದು
ಅನಿತ್ಯವಂ ಬಿಡುವುದು.
ಲಯಯೋಗವನರಿದು ಹಮ್ಮ ಬಿಡುವುದು.
ಮಂತ್ರಯೋಗವನರಿದು ಆಸೆಯಂ ಬಿಡುವುದು.
ಮರೀಚಿಕಾಜಲದಂತೆ ಬೆಳಗುವ ಶರಣ
ಆತ ರಾಜಯೋಗಿ, ಆತಂಗೆ ನಮೋ ನಮೋ ಎಂಬೆನಯ್ಯಾ
ಕೂಡಲಚೆನ್ನಸಂಗಮದೇವಾ.

– **ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು**
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೩ ವಚನ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೭೭

ಈ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಶಿವಯೋಗಿಯು (೧ ರಿಂದ ೩೪ ಪದಗಳನ್ನು ಬೆರಳಿಚ್ಚಿಸಿ) ೩೪ ರೀತಿಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅರಿತವನಾಗಿರಬೇಕು. ಇದನ್ನರಿತನಂತರ ಅನಿತ್ಯದ ವಿಚಾರ ಮಾಡದೆ, ತನ್ನೊಳಗಿನ ಹಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಮಂತ್ರಯೋಗ ಸಾಧನೆಯನರಿತು, ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡದೇ ಇರುವ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಶಿವಯೋಗದ ರಾಜಯೋಗಿ ಎನಿಸುವನು.

ಶರಣ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರರು (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೪ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೫೪೫) ತಮ್ಮ ವಚನದಲ್ಲಿ ಜಲದಲ್ಲಿಯೇ ಜನಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಜೀವಿಸುವ ಮೀನು, ತನ್ನ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಒಳಸೇರದಂತೆ ಇರುವ ಸ್ಥಿತಿ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದುದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ, ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಆ ಪ್ರಪಂಚದ ನಂಟು ತನ್ನನ್ನು ತಟ್ಟದಂತೆ ಬಾಳುವ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಜೀವನವೂ ಅಸದೃಶ. ಮೀನಿನ ನೋಟ ಅಥವಾ ಅನಿಮಿಷ ನೋಟದ ಸಾಧನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಕರಸ್ಥಲದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಮೂಲಕ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಪಡೆದು ಶಿವಯೋಗದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವನು. ನದಿಯಲ್ಲಿ ನದಿ ಬೆರೆವಂತೆ, ಬೆಳಗಿನಲಿ ಬೆಳಗು ಬೆರೆದಂತೆ, ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಉರಿಯುಂಡ ಕರ್ಪೂರದಂತೆ ಬಯಲಾಗುತ್ತಾನೆ; ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಬಯಲಾಗಿ ನಿರ್ವಯಲ ನಿಜಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿಲೀನನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಪಂಚತತ್ವ	ಪೃಥ್ವಿ	ಅಪ್ಪು	ತೇಜ	ವಾಯು	ಆಕಾಶ					
ಸಪ್ತಧಾತು	ಅಸ್ಥಿ	ಮಾಂಸ	ಚರ್ಮ	ರುಧಿರ	ಶುಕ್ಲ	ಮೇಧಸ್ಸು	ಮಜ್ಜೆ			
ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ	ಶ್ರೋತ್ರ	ತ್ವಕ್ಕು	ನೇತ್ರ	ಜಿಹ್ವೆ	ಘ್ರಾಣ					
ವಿಷಯೇಂದ್ರಿಯ	ಶಬ್ದ	ಸ್ಪರ್ಶ	ರೂಪ	ರಸ	ಗಂಧ					
ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ	ವಾಕ್ಕು	ಪಾಣಿ	ಪಾದ	ಗುಹ್ಯ	ಗುದ					
ದಶನಾಡಿ	ಇಡಾ	ಪಿಂಗಳಾ	ಸುಷುಮ್ನಾ	ಗಾಂಧಾರಿ	ಹಸ್ತಿಜಿಹ್ವಾ	ಪೂಷಾ	ಅಲಂಬು	ಲಕುಹಾ	ಪಯಸ್ವಿನಿ	ಶಂಖಿನಿ
ದಶವಾಯು	ಪ್ರಾಣ	ಅಪಾನ	ವ್ಯಾನ	ಉದಾನ	ಸಮಾನ	ನಾಗ	ಕೂರ್ಮ	ಕೃಕರ	ದೇವದತ್ತ	ಧನಂಜಯ
ತಾಪತ್ರಯ	ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ	ಅಧಿದೈವಿಕ	ಅಧಿಭೌತಿಕ							
ಗುಣತ್ರಯ	ರಾಜಸ	ತಾಮಸ	ಸಾತ್ವಿಕ							
ಅಂತಃಕರಣಗಳು	ಚಿತ್ತ	ಬುದ್ಧಿ	ಅಹಂಕಾರ	ಮನ						
ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗ	ಕಾಮ	ಕ್ರೋಧ	ಲೋಭ	ಮೋಹ	ಮದ	ಮತ್ಸರ				
ಷಡ್ಭಾವವಿಕಾರ	ಜಾಯತೆ	ಅಸ್ತಿ	ವರ್ಧತೆ	ಪರಿಣಮತೆ	ಅಪಕ್ಷೀಯತೆ	ವಿನಶ್ಯತೆ				
ಷಡೂರ್ಮಿ	ಕ್ಷುತ್ತು	ಪಿಪಾಸೆ	ಶೋಕ	ಮೋಹ	ಜರೆ	ಮರಣ				
ಷಡ್ಭ್ರಮೆ	ಜಾತಿ	ವರ್ಣ	ಆಶ್ರಮ	ಕುಲ	ಗೋತ್ರ	ನಾಮ				
ಪಂಚಕೋಶ	ಅನ್ನಮಯ	ಪ್ರಾಣಮಯ	ಮನೋಮಯ	ವಿಜ್ಞಾನಮಯ	ಆನಂದಮಯ					
ಅಷ್ಟಮದ	ಕುಲ	ಛಲ	ದಾನ	ಯೌವನ	ರೂಪ	ರಾಜ್ಯ	ವಿದ್ಯೆ	ತಪ		
ಪುರುಷಾರ್ಥ	ಧರ್ಮ	ಅರ್ಥ	ಕಾಮ	ಮೋಕ್ಷ						
ಚತುರ್ವಿಧಮುಕ್ತಿ	ಸಾಲೋಕ್ಯ	ಸಾಮೀಪ್ಯ	ಸಾರೂಪ್ಯ	ಸಾಯುಜ್ಯ						
ಜಾತಿ	ಬ್ರಾಹ್ಮಣ	ಕ್ಷತ್ರಿಯ	ವೈಶ್ಯ	ಶೂದ್ರ						
ಚಕ್ರ	ಆಧಾರ	ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ	ಮಣಿಪೂರಕ	ಅನಾಹತ	ವಿಶುದ್ಧಿ	ಆಜ್ಞಾ				

ನಾಲ್ಕು ಯುಗ	ಕೃತಯುಗ	ತ್ರೇತಾಯುಗ	ದ್ವಾಪರಯುಗ	ಕಲಿಯುಗ				
8ತನುಮದ	ಪೃಥ್ವಿ	ಸಲಿಲ	ಪಾವಕ	ಪವನ	ಅಂಬರ	ರವಿ	ಶಶಿ	ಆತ್ಮ
ಅಷ್ಟತನು	ಸ್ಥೂಲ	ಸೂಕ್ಷ್ಮ	ಕಾರಣ	ಚಿದ್ರೂಪ	ಚಿನ್ಮಯ	ಆನಂದ	ಅದ್ಭುತ	ಶುದ್ಧ
ಸಪ್ತವರ್ಣ	ಕಪಿಲ	ನೀಲ	ಮಾಂಜಿಷ್ಟ	ಪೀತ	ಕಪ್ಪು	ಗೌರ	ಶ್ವೇತ	
ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯ	ಜಾಗ್ರ	ಸ್ವಪ್ನ	ಸುಷುಪ್ತಿ					
ಆತ್ಮತ್ರಯ	ಜೀವಾತ್ಮ	ಅಂತರಾತ್ಮ	ಪರಮಾತ್ಮ					
ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿ	ಅಣಿಮಾ	ಮಹಿಮಾ	ಗರಿಮಾ	ಲಘಿಮಾ	ಪ್ರಾಪ್ತಿ	ಪ್ರಾಕಾಮ್ಯ	ವಶಿತ್ವ	ಈಶತ್ವ
ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿ	ಅಂಜನ	ಘುಟಿಕಾ	ರಸ	ಪರಕಾಯ	ತ್ರಿಕಾಲಜ್ಞಾನ	ಶರೀರ	ದೂರದೃಷ್ಟಿ	
ಸಪ್ತವ್ಯಸನ	ತನು	ಮನ	ಧನ	ರಾಜ್ಯ	ವಿಶ್ವ	ಉತ್ಸಾಹ	ಸೇವಕ	
ಪಂಚಾಗ್ನಿ	ವಡಬಾಗ್ನಿ	ಮಂದಾಗ್ನಿ	ಉದರಾಗ್ನಿ	ಶೋಕಾಗ್ನಿ	ಕಾಮಾಗ್ನಿ			
ಶತಾರ್ಥ	ಶರೀರಾರ್ಥ	ಪರಹಿತಾರ್ಥ	ಯೋಗಾರ್ಥ	ಪರಮಾರ್ಥ				
ಷಡ್ ಲಿಂಗಗಳು	ಆಚಾರಲಿಂಗ	ಗುರುಲಿಂಗ	ಶಿವಲಿಂಗ	ಜಂಗಮಲಿಂಗ	ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ	ಮಹಾಲಿಂಗ		
ಷಡ್ವಿಧದಾಸೋಹ	ದಾಸ	ವೀರದಾಸ	ಭೃತ್ಯ	ವೀರಭೃತ್ಯ	ಸಜ್ಜನಸಮಯ	ಸಕಲಾವಸ್ಥೆಯ		
8 ಯೋಗ	ಯಮ	ನಿಯಮ	ಆಸನ	ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ	ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ	ಧ್ಯಾನ	ಧಾರಣ	ಸಮಾಧಿ
ಅನಿತ್ಯವಂ ಬಿಡುವುದು	ಬಾಲ	ಬೋಳ	ಪಿಶಾಚ					
ಲಯಯೋಗವನರಿದು	ಹಮ್ಮು ಬಿಡುವುದು							
ಮಂತ್ರಯೋಗವನರಿದು	ಆಸೆಯಂ ಬಿಡುವುದು							
ಮರೀಚಿಕಾಜಲದಂತೆ ಬೆಳಗುವ ಶರಣ	ರಾಜಯೋಗಿ.							

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ದೇಹವೇ ಸಾಧನವಾಗಿದ್ದು, ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಗುಣಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದರೆ ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಶಿವಯೋಗದ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಏರಲು ಅಂಗ ಮತ್ತು ಲಿಂಗದ ಸಾಮರಸ್ಯ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ. ಇಹ ಜೀವನದ ಆಸೆಗೆ ಒಳಪಡದೇ ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವ ಮನಸ್ಥಿತಿಯೇ ಶಿವಯೋಗಕ್ಕೆ ದಾರಿದೀಪವಾಗಿದೆ.

ಮನವ ತೊಳೆದು ನಿರ್ಮಲವ ಮಾಡಿಹೆನೆಂಬ ಯೋಗವೆಂತುಂಟೋ?
ಮನವ ಹಿಡಿದು ತಡೆದಿಹೆನೆಂಬರ ಮರುಳಾಗಿ ಕಾಡಿತ್ತು ನೋಡಾ ಮನವು?
ಮನವಿಕಲ್ಪರೂಪ ಜ್ಞಾನದಿಂದರಿದು
ಆದ ಶುದ್ಧವ ಮಾಡಿಹೆನೆಂಬುದು ತಾನೇ ಮನ ನೋಡಾ.
ನಮ್ಮ ಗುಹೇಶ್ವರಲಿಂಗದ ಅನುವನರಿದಿಹೆನೆಂಬವರು,,
ಮನವಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು ನೋಡಾ ಸಿದ್ಧರಾಮಯ್ಯಾ.

– ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭು

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೨ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೪೪೮

ಚಾಂಚಲ್ಯ ಮನವನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸವ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಯೋಗ. ಇದಾಗದಿದ್ದರೆ ಅದು ಯೋಗವಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಏಕಾಗ್ರತೆಗೊಳಿಸಲು ಅರಿತಿರುವೆನೆಂಬ ಭಾವವೇ ಮರುಳುತನ. ಮನಸ್ಸೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೂಲ. ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿರುವೆ ಎಂದು ತಾನೇ ತಿಳಿಸುತ್ತೆ, ಮತ್ತದೇ ಅಶುದ್ಧವಾಗಿ ವಿಕಲ್ಪಭಾವ ತೋರುವುದು ಅದೇ ಮನ. ಪರಮನ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಸಾಧಕನಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಆಂಶಿಕರೂಪದಿಂದಿರುವ ಭಾವ ಇದ್ದರೂ, ಇಲ್ಲದಂತಿರುವುದೇ ನಿಜಯೋಗಿಯ ಲಕ್ಷಣ.

ಶಿವಯೋಗವು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಮಾರ್ಗಗಳ ಸಾರವಾಗಿರುವುದು. ಶಿವ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಿರುವ ಶಿವಾರ್ಚನ ಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಶಿವಯೋಗವೆಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ವಚನಕಾರರು ಷಟ್‌ಸ್ಥಳದ ಅನುಸಾರವಾಗಿ, ಲಿಂಗಾಂಗಗಳ ಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಡೆಸುವ ಲಿಂಗದ ಅರ್ಚನೆ, ಅರ್ಪಣೆ, ಅನುಭವ, ಇವುಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಲಭಿಸುವ ಲಿಂಗಾಂಗಗಳ ಸಂಯೋಗವನ್ನು ಎಂದರೆ, ಲಿಂಗಾಂಗಗಳ–ಜೀವ ಪರಮಾತ್ಮರ–ಸಮರಸವನ್ನು ಶಿವಯೋಗವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯೇ ಮುಖ್ಯವು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ, ಚಿತ್ತವನ್ನು ಅತ್ತಿತ್ತ ಹರಿಯಲೀಯುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದಿಂದ ಭಾವಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುತ್ತದೆ. ಯೋಗ

ಸಾಧಕನು ಆನಂದ, ಸಮರಸ ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಅತ್ಯಂತಿಕ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ, ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಲುಪುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಶಿವಯೋಗದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದೇ ಸಮರಸಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ತುತ್ತತುದಿಯ ಹಂತವನ್ನೇರುತ್ತಾನೆ.

ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಅಂಗಕ್ರಿಯೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಲಿಂಗಕ್ರಿಯೆಗಳಾಗಿವೆ. ಮನವು ಲಯವಾಗಿ ಅನುಭಾವವೆಲ್ಲ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. ಕಾಯವೆ ಕೈಲಾಸವಾಗಿ, ಮನವೇ ಲಿಂಗವಾಗಬೇಕು ಸಾಧಕನಿಗೆ. ಶಿವಯೋಗ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಮಾರ್ಗ. ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಗಳ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಐದು ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಶಿವಚಿಂತೆ, ಶಿವಜ್ಞಾನ, ಶಿವಭಕ್ತಿ, ಶಿವಧ್ಯಾನ, ಶಿವಮಂತ್ರ, ಹಾಗೂ ಶಿವಾರ್ಚನೆ ಈ ಐದು ಒಳವಿಭಾಗವುಳ್ಳದ್ದು ಶಿವಯೋಗ.

ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಶಿವಾಂಶಿಕನಾಗಿದ್ದು ಶಿವತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಮರಸ್ಯ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದರಿವುದೇ ಶಿವಜ್ಞಾನವು. ಶಿವಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ಭಕ್ತಿಕ್ರಮವಿಡಿದು ಶ್ರದ್ಧಾ, ನಿಷ್ಠಾ, ಅವಧಾನ, ಅನುಭವ, ಆನಂದ, ಸಮರಸವೆಂಬ ವಿಭಿನ್ನ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಲಿಂಗಾಂಗಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಶಿವಭಕ್ತಿಯು. ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಶಿವಭಕ್ತಿಪಥದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಿಯನ್ನೊಡ್ಡುವ ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗದ ಅಡೆತಡೆಗಳನ್ನು ಅರಿವಿನ ಅಸ್ತ್ರದಿಂದ ಛೇದಿಸಿ, ಅರಿವು ಆಚಾರಸಂಪನ್ನಾಗಿರುವುದೇ ಶಿವವ್ರತವು. ಅರಿವು ಆಚಾರಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಅನುಭಾವ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಲಿಂಗ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ರನಾಗಿ ತಲ್ಲೀನವಾಗಿಹುದೇ ಶಿವಧ್ಯಾನವು. ಈ ಶಿವಜ್ಞಾನ ಶಿವಭಕ್ತಿ ಶಿವವ್ರತ ಶಿವಧ್ಯಾನಗಳಿಂದ ಭಾವ ಪ್ರಾಣ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನರ್ಚಿಸುವುದೇ ಶಿವಾರ್ಚನೆಯು. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಯೋಗಸಾಧಕನಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಶಿವಯೋಗ ಪದವು ಕೈಲಾಸದ ಹಾಗೂ ಪರಶಿವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಬಳಸಿದ ಶಿವಯೋಗ ಪದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಪರಶಿವನು, ಕೈಲಾಸದ ಶಿವನಂತೆ; ಯಜ್ಞಾಧಿ ದೇವತೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಸತ್, ಚಿತ್, ಆನಂದ, ನಿತ್ಯ, ಪರಿಪೂರ್ಣ ಮತ್ತು ಅಖಂಡವೆಂಬ ಆರು ಲಕ್ಷಣದಂತೆ ಅಖಂಡಾನಂದ ಸ್ವರೂಪ. ಈ ಅಖಂಡಾನಂದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ, ಸಮರಸವಾಗಿ ಜೀವಂತ ದಾಸೋಹ ಮಾಡುವರೇ ಈ ಶಿವಯೋಗದ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸತ್-ಚಿತ್-ಆನಂದಗಳೇ ಸತ್ಕ್ರಿಯೆ, ಸುಜ್ಞಾನ, ಸದ್ಭಾವಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಸತ್ಕ್ರಿಯೆ, ಸುಜ್ಞಾನ, ಸದ್ಭಾವಗಳು ದೇಹ-ಮನ-ಜೀವಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯ ಸಂತಾನಗಳಾದ ದುಷ್ಕ್ರಿಯೆ, ದುಷ್ಟವಿಚಾರ, ದುಃಖ ಭಾವಗಳನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಈ "ಮಾಯಾಸಂತಾನಗಳನ್ನು ತಾತ್ವಿಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಆಣವ, ಮಾಯಾ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಮಲಗಳೆಂದು

ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಲಗಳ ನಿವಾರಣೆಯಾದರೆ, ದೇಹ–ಮನ–ಜೀವಗಳು "ಅಂಗಗಳೆಂದೆನಿಸಿ ತ್ಯಾಗಾಂಗ, ಭೋಗಾಂಗ, ಯೋಗಾಂಗಗಳೆಂದೆನಿಸುವುವು. ಲಿಂಗವಾಗಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ, ಭಾವಲಿಂಗವೆಂದನಿಸುವುವು. ಈ ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳು ಮೂರು ಅಂಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಮನ್ವಯ ಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಸಮರಸಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಲಿಂಗವಂತರ ತಾತ್ವಿಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ "ಲಿಂಗಾಂಗಯೋಗ"ವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಸಕಲ ಯೋಗ ಸಾಧಕರ ಗುರಿಯು ಇಂತಹ ಶಿವಯೋಗವನ್ನು ಹೊಂದುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಶಿವಯೋಗವು ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರೆಯ ಸಕಲ ಯೋಗಗಳ, ಸಕಲ ಮೋಕ್ಷಗಳ, ಸಕಲ ತತ್ತ್ವಗಳ ಅಂತಿಮ ಸಾರವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಶಿವಯೋಗದಿಂದ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಜೀವನದ ಹುಟ್ಟು–ಸಾವು, ಸುಖ–ದು:ಖ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳನ್ನು ದಾಟಿ, ಕೇವಲ ಅಖಂಡಾನಂದವನ್ನೇ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ವಸಂತ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಸಕಲ ಜೀವರಾಶಿಗಳಿಗೆ ಅನುಭಾವ ಆನಂದವನ್ನು ವಿತರಿಸುವ ಕಾಯಕ–ದಾಸೋಹದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಶಿವಯೋಗದ ಅಂತಿಮ ನಿಲುವು.

೩.೯ ಜ್ಞಾನಯೋಗ :

ಮೂಲಭೂತವಾದ ಅರಿವು ಜ್ಞಾನವಾದರೆ, ಯೋಗವು ಆಚರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಅರಿವು ಆಚರಣೆ ಸೇರಿದರೆ ಸಾಧಕನು ಶಿವನಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಾಧಕನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆಜ್ಞಾನ ಅಂದರೆ ಅರಿವಿನ ಸುಂದರ ಸಮನ್ವಯ; "ನಿನ್ನನ್ನು ನೀನು ಅರಿತುಕೋ ಎಂಬುದು ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹವಾದ ಸೂತ್ರವಾಗಿದೆ". [೧೨]

ತಾನು ತನ್ನರಿಯದ ಮುನ್ನ
ತನ್ನಯವಾದರಿವು ತನ್ನನರಿವಲ್ಲಿ
ಆ ಅರಿವು ತನ್ಮಯವೆಂದರಿತರಿವು ಮರೆಯದಂತೆ
ಮುನ್ನಿನ್ನರಿವೇ ಕರಿಗೊಂಡು
ಇನ್ನು ಅರಿಯಲಿಲ್ಲದರಿವು
ನೀನೆ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಸೋಮೇಶ್ವರಾ

– ಆದಯ್ಯ

–ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ ೬ : ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೩೪

"ಅರಿವು - ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥ ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಜ್ಞಾನ, ವಿವೇಕ ವಿಶೇಷ ಅರ್ಥ. ಆತ್ಮಾನುಭೂತಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ, ಸಂಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನ. ಅರಿವು ಪದದಿಂದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗೊಂಡ ಇತರ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟಪದಗಳು : ಅರಿವು, ಆಚಾರ ಅರುಹು ಕುರುಹು. ಅರಿ ಎಂದರೆ ತಿಳಿ, ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು, ಅರಿವು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ತಿಳುವಳಿಕೆ, ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಜ್ಞಾನ ವಿವೇಕ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೂ ವಿಷಯವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಅರಿವು. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅರಿವುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿ ಎಂದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಮಾತ್ರ, ಹಸಿವು, ನೀರಡಿಕೆ, ಕಾಮನೆಗಳಂತಹ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಹಜ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇರುವ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನವೆನಿಸಿದೆ. ಹುಟ್ಟಿದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಣಿ ಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಕೂಡ ಇಂತಹ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಮಾತ್ರ ಇಂತಹ ಭೌತಿಕ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮೀರಿ ಅಲೌಕಿಕ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಪಡೆಯಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಬಗೆಯ ಎಲ್ಲ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಅವನ ಪ್ರಜ್ಞಾಪಾತಳಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಇದು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಚಟುವಟಿಕೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಅನುವಂಶಿಕತೆ, ಅವನ ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿ, ಪ್ರಯತ್ನ, ಪರಿಸರ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳು ಅವನ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಮೆದುಳಿನಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಜ್ಞಾಪಾತಳಿಗಳಿವೆ".[೧೩] (ಶಿವಶರಣರು ೨೪ ಪಾತಳಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರೇರಕಾವಸ್ಥೆ ಒಂದು, ಅಧೋವಸ್ಥೆ ಐದು, ಊರ್ಧ್ವಾವಸ್ಥೆ ಐದು, ಮಧ್ಯಾವಸ್ಥೆ ಐದು, ಕೇವಲಾವಸ್ಥೆ ಒಂದು, ಸಕಲಾವಸ್ಥೆ ಒಂದು, ಶುದ್ಧಾವಸ್ಥೆ ಒಂದು, ನಿರ್ಮಲಾವಸ್ಥೆ ಐದು, ಅಂತೂ ಅವಸ್ಥೆ ೨೪ (ಸಿದ್ದರಾಮೇಶ್ವರರು ವಚನ ಸಂಪುಟ ೪-ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ-೧೦೦೫).

ಅರಿವು ಅರಿವೆನ್ನುತ್ತಿಪ್ಪಿರಿ, ಅರಿವು ಸಾಮಾನ್ಯವೇ?
ಹಿಂದಣ ಹೆಜ್ಜೆಯ ನೋಡಿ ಕಂಡಲ್ಲದೆ
ನಿಂದ ಹೆಜ್ಜೆಯನರಿಯಬಾರದು
ಮುಂದಣ ಹೆಜ್ಜೆಯಳಿದಲ್ಲದೆ
ಒಂದು ಪಾದ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳದು
ನೆಲನ ಬಿಟ್ಟು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಿಂದು
ಮುಗಿಲೊಳಗೆ ಮಿಂಚಿದಲ್ಲದೆ ತಾನಾಗಬಾರದು
ಗುಹೇಶ್ವರನೆಂಬುದು ಬರಿದೆ ಬಹುದೆ ಹೇಳಿರೆ.

– ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು

– ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೨ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೭೫

ಅರಿವಿನ ಮಾತು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಕೇಳಿಬರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಪಡೆದವರು ಅರಿವಿನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂದವರು ಅತ್ಯಂತ ವಿರಳ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವಿವೇಕ ವೈರಾಗ್ಯಗಳಿಂದ ಒಡಗೂಡಿದ ಅಂತಃಸಾಧನೆ ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯ. ಪೂರ್ವಾಶ್ರಯ ಬದುಕಿನ ಸ್ವರೂಪವನು ಅರಿಯುವುದು. ಶಿವಪಥಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮುಂಚಿನ ಬದುಕೇ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಬದುಕು. ಅಲ್ಲಿ ಕಾಮನೆಗಳಿವೆ, ಅಹಂ ಮಮತೆಗಳಿವೆ, ವೈಷಯಿಕ ವ್ಯಾಮೋಹವಿದೆ. ಅದರ ಆಕರ್ಷಣೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲ. ಅರಿವಿನ ಪಥ ಹಿಡಿಯಬೇಕಾದ ಮನುಷ್ಯ ಈ ಭವದ ಬಾಳಿನ ಸ್ವರೂಪವನು ಅರಿಯಬೇಕು. ಪರಮಲಿಂಗದ ಶುದ್ಧ ನಿಲವು ಅರಿಯಲು ಅರಿವು ಬೇಕು.

ಬಹುಮುಖಿಯಾದ ತಿಳುವಳಿಕೆಯ ಒಟ್ಟು ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಅರಿವು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅರಿವು ಎಂಬುದು ಸುಪ್ತಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಆಚೆಗಿನ ಆಳಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರು ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಅರಿವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾತ್ವಿಕ, ಆತ್ಮಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು ವಾಡಿಕೆ, ಯೋಗದ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾತ್ವಿಕ ಬದುಕಿನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಿದವರಿಗೆ ಅರಿವಿನ ವಿಸ್ತಾರ ಅದ್ಭುತ ಆನಂದವನ್ನು ನೀಡುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜಡದೇಹ ಭಾವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಆತ್ಮಭಾವದಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಬಯಲ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಜ್ಞಾನ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಅಳವಡುತ್ತದೆ. ಇದುವೇ ಅರಿವಿನ ಮಾರ್ಗ. ಅರಿವು ಕಣ್ದೆರೆಯದಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ಆರತಿಯನೊಲ್ಲೆಯಯ್ಯಾ ಎಂದು ಅಕ್ಕಾ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅದರಲ್ಲಿ ನಿಜಸ್ವರೂಪ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕತ್ತಲೆಗೆ ಇಂಬಿಲ್ಲ. ಕಂದೆರೆದು ನೋಡುವ ಯೋಗ, ಕಿವಿದೆರೆದು ಕೇಳುವ ಯೋಗವೇ ಜ್ಞಾನಯೋಗ. ಜ್ಞಾನವು ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಸಾಧಕನು ದುರ್ಭಾವಗಳಿಂದ ದೂರಾಗಲು ಜ್ಞಾನಯೋಗ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಕಾಯ, ಕರಣೇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೆ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅರಿವನ್ನು ಮೂಡಿಸುವುದು ಜ್ಞಾನಯೋಗ. ಚಿಂತೆ, ಭಯ, ಅನಾಚಾರ, ಅಜ್ಞಾನಗಳು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಶತ್ರುಗಳು. ಇವುಗಳಿಂದ ಸಾಧಕನ ಮನೋಬಲ ಕುಗ್ಗುತ್ತವೆ. ಕಾಯದ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಜ್ಞಾನಯೋಗ ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸಾಧಕನ ಮನವನ್ನು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಅಧೀನದಲ್ಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಜ್ಞಾನಯೋಗ ಸಹಾಯಕ. ಸಾಧಕನಿಗೆ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತಾಳ್ಮೆಗೆಡುವನು, ಮತಿಗೆಡುವನು, ಜ್ಞಾನಹೀನನಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಲಿಂಗಾನುಸಂಧಾನವೇ ಜ್ಞಾನ.

ಕ್ರಿಯೆಯೆ ಜ್ಞಾನ, ಆ ಜ್ಞಾನವೆ ಕ್ರಿಯೆ.
ಜ್ಞಾನವೆಂದಡೆ ತಿಳಿಯುವುದು.
ಕ್ರಿಯೆಯೆಂದಡೆ ತಿಳಿದಂತೆ ಮಾಡುವುದು.
ಪರಸ್ತ್ರೀಯ ಭೋಗಿಸಬಾರದೆಂಬುದೆ ಜ್ಞಾನ
ಅದರಂತೆ ಆಚರಿಸುವುದೆ ಕ್ರಿಯೆ
ಅರಿತು ಆಚರಿಸದಿದ್ದಡೆ ಅದೆ ಅಜ್ಞಾನ ನೋಡಾ.
ಕೂಡಲಚೆನ್ನಸಂಗಮದೇವಾ.

– ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೩, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೧೪೯

ಸಾಧಕನಿಗೆ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಕ್ರಿಯಾಚರಣೆ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕ. ವಚನಕಾರರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಅರಿವಿನ ಆಚಾರವೇ ಅಡಿಗಲ್ಲು. ಅರಿವಿನಾಚಾರವಿಲ್ಲದೆ ಜ್ಞಾನ ಚೇತನ ಘನವಾಗದು. ಮನದಲ್ಲಿ ಮುಗ್ಧತೆ ಕಾಣದು. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪರಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಭೋಗಿಸಬಾರದೆಂಬ ಜ್ಞಾನವಾದರೆ ಅದರಂತೆ ನಡೆಯುವುದು ಜ್ಞಾನದ ಆಚರಣೆ ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನದ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದೆ. ಯೋಗಸಾಧಕನ ಮನಸ್ಸು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಅರಿತು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಆತ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಅಧ:ಪತನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ವಚನಕಾರರು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಞಾನದ ಅರಿವು ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನದ ಆಚಾರಗುಣ ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅಂತರಂಗದ ವಿಕಾಸ ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಶಿವಚಿಂತೆ ಶಿವಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಮನುಜರು–
ಸಗಣಕ್ಕೆ ಸಾಸಿರ ಹುಳು, ಹುಟ್ಟವೆ ದೇವಾ
ಊರ ಮೃಗವೊಂದಾಗಿರಲಾಗದೆ, ದೇವಾ?
ಊರ ಮೃಗವೊಂದಾಗಿರಲಾಗದೆ, ಹರನೆ?
ನಮ್ಮ ಕೂಡಲಸಂಗನ ಶರಣರಿಲ್ಲದ ಊರು, ದೇಶ–
ವನವಾಸ, ನರವಿಂಧ್ಯ ಕಾಣಿರಣ್ಣಾ.

– ಬಸವಣ್ಣನವರು
– ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೧, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೫೬

ವಚನಕಾರರು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದ ಭಂಡಾರವೇ ಆಗಿದ್ದರು. ಯೋಗ ಜೀವನದ ಮೂಲ ಗುರಿ ಜ್ಞಾನಯೋಗ. ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಯೋಗ ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಗಣಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ

ಸಾವಿರಾರು ಹುಳುವಿನಂತೆ. ಸಗಣಿಯಿಂದ ಭಸ್ಮ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಗಣಿಯೇ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಗಣಿಯಲ್ಲಿ ಭಸ್ಮ ಅಡಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಅರಿವು. ಹಾಗೆಯೇ ತನುವಿನಲ್ಲಿ ಅರಿವು ಅಡಗಿದೆ. ಈ ಅರಿವು ಮನಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ ಅರಿವಿನ ಪರಿಚಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮೃಗವು ಕಾಡಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಲಿ ಅಥವಾ ಊರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿದರು ಅಂತಹ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಮೃಗವೇ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅರಿವಿಲ್ಲದ ಯೋಗ ಜೀವನ ಮೃಗದ ಸಮಾನದಂತೆ. ಜ್ಞಾನಯೋಗದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಸಾಧನೆಗೆ ಜ್ಞಾನಯೋಗದ ಅಗತ್ಯತೆ ಇದೆ. ತಾನು ಯಾರು? ತಾನು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆ? ತನ್ನ ಮೂಲದ ಗುರಿ ಏನು? ಇವೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವೇ ಜ್ಞಾನಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಸಾಧಕನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಯೋಗವು ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಆರಂಭ ಮತ್ತು ಮುನ್ನಡೆಯ ಅಂಶಗಳ ಅರಿವನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾಯವು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಜೀವನಿಪ್ಪ ಭೇದವ,
ಜೀವದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿಪ್ಪ ಭೇದವ,
ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತಿಪ್ಪ ಭೇದವ (ಅರಿಯಬೇಕು),
ಈಶಾನ್ಯಮೂರ್ತಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಲಿಂಗವು,
ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯವಾಗಿಪ್ಪುದು.

– ಶಿವಲೆಂಕ ಮಂಚಣ್ಣನವರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೯, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೮೫

ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ದೇವ ಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿದು ಜೀವನ ಸಾರ್ಥಕತೆಯ ಪಥವನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕೆಂದು ವಚನಕಾರರು ಅರಿವು ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಭೇದವನ್ನು ಮತ್ತು ಆ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬಿಂಬಿಸುವ ಬೆಳಕಿನ ಭೇದವನ್ನು ಅರಿತಿರಬೇಕು. ಜ್ಞಾನದ ಬಲದಿಂದ ಅಜ್ಞಾನದ ಕೇಡು ನೋಡಯ್ಯಾ ಎಂಬ ಬಸವಣ್ಣನವರ ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವನ ಬೆಳಕನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಜ್ಞಾನಬೇಕು. ಇದೇ ಯೋಗ ಜೀವನದ ಪರಮ ಗುರಿಯಾಗಿದೆ.

ಮಾನವನ ದೇಹ ಅನೇಕ ಆಸೆಗಳ ಆಗರ. ಭವಿಯಾಗಿ, ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಲು ಜ್ಞಾನ ಮುಖ್ಯ. ಜ್ಞಾನ ಉಂಟಾಗಿ ಸಾಧಕನಾದರೆ, ಆ ಸಾಧಕನ ಮುಂದಿನ

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಜ್ಞಾನಯೋಗವೇ ಹಾದಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನಯೋಗದಿಂದ ಸಾಧಕರ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾಬೆಳಕನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶರಣೆ ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕನವರು (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ-೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೧೧೪) ತಮ್ಮ ವಚನದಲ್ಲಿ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವೇ ಮೂಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ ವಿಚಾರ, ಅರಿವು ಅಂದರೆ ಶ್ರದ್ಧೆ, ನಿಷ್ಠೆ ಅವಧಾನಗಳೆಂಬ ಜ್ಞಾನದೊಂದಿಗೆ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಗುರುಸೇವೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಾಧಕನು ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ, ನಂಬಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ರೀತಿಯ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಯೋಗ ಜೀವನದ ಸಂತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಮಹಾನುಭಾವಿ ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಮಹಾಬೆಳಗನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ನಂಬಿಕೆ ವಿಶ್ವಾಸ ಬಹಳ ಅಗತ್ಯ. ಜ್ಞಾನಯೋಗವು ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ-ನಂಬಿಕೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಶರಣ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ-೪, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೫೫೧) ವಚನದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಸಾಧಕನ ಬೌದ್ಧಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ಅರುಹಿದ್ದಾರೆ. ಯೋಗದ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಜ್ಞಾನವೇ ಬಂಡವಾಳವಾಗಿದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಶಿವಯೋಗದ ಗುರಿ ಮುಟ್ಟಲು ಜ್ಞಾನಯೋಗ ಒಂದು ಮೆಟ್ಟಿಲು. ಸಾಧಕನು ಜ್ಞಾನಯೋಗದ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಅನುಭಾವ ಸ್ವಾಯತವಾಗುತ್ತದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಕಾಯ ಪ್ರಸಾದ ಕಾಯವಾಗಲು, ಭಾವ ಪ್ರಸಾದವಾಗಲು ಜ್ಞಾನಯೋಗದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಸಾಧಕನು ಸರ್ವಾಚಾರ ಸಂಪನ್ನನಾಗಲು ಜ್ಞಾನಾಚಾರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನದ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕುಲಗೊಳ್ಳದೆ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸನ್ನತೆ ಪಡೆಯಲು ಅರಿವನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಯೋಗವು ಆತನ ಹೃದಯ, ಭಾವ ಆತ್ಮಗಳು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸುಜ್ಞಾನವೇ ಸತ್ಯವಾದ ಅರಿವು. ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅರಿವು ಗುರುವಾದರೆ ಆಚಾರವೇ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ, ಸಾಧಕನಲ್ಲಿ ಸಮತೆ ಅಳವಟ್ಟು ಶಿವಯೋಗ ಪಡೆಯಲು ಅನುವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕೂಟಸ್ಥನಾದ ಯೋಗಿಯೇ ಜ್ಞಾನಯೋಗಿ. ತನುತ್ರಯ ಆತ್ಮತ್ರಯದ ಹಂಗನ್ನು ಹರಿದು, ಸುಖ ದು:ಖಾದಿಗಳನ್ನು ಸಮಗಂಡ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಸಮತ್ವಭಾವ ಹೊಂದಿ ಜ್ಞಾನಯೋಗಿ

ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಾಧಕನಿಗೆ ಭಕ್ತಿ, ತನುವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಯತವಾಗಲು ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಧಕನ ಕಾಯವು ನಿರವಯವಾಗಿ, ನಿರಂಗವಾಗಿ, ನಿಷ್ಕಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಯೋಗದಿಂದ ಕಾಯವು ಶುದ್ಧಿಯಾಗಿ ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಧಕನ ಅಜ್ಞಾನ ಜ್ಞಾನಾಚಾರದಿಂದ ಅಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನವೇ ಜೀವತ್ವ, ಜ್ಞಾನವೇ ಪರಮತತ್ವವಾಗಿದೆ. ಸಾಧಕನಿಗೆ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮಾನಸಿಕ ಚಾಂಚಲ್ಯ ರಾಗ-ದ್ವೇಷಗಳೂ ನಿರ್ಮೂಲನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಸಾಧಕನ ಆಂತರಿಕ ಭಕ್ತಿಯ ಜಡವನ್ನು ಕಳೆಯಲು ಜ್ಞಾನಯೋಗವು ಬೆಳಕಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಭಾವವು ನಿರ್ಭಾವವಾಗಿ. ಮನವು ನಿರ್ಮಲವಾಗಿ ಜ್ಞಾನವು ಮಹಾಜ್ಞಾನವಾಗಿ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

೩.೧೦ ಅನುಭಾವಯೋಗ :

"ಅನುಭಾವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ, ಪ್ರಭಾವ, ಮಹಿಮೆ, ತೇಜಸ್ಸು ಮುಂತಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಭೂ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನ. ಭವ ಎಂದರೆ ಇರುವಿಕೆಯ ಸ್ಥಿತಿ. ಆಗುವ ಅವಸ್ಥೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನು ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗ ಸೇರಿ (ಅನು+ಭವ) ಈ ಪದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ. ಅನುಭವದಿಂದ ಅನುಭಾವ ನಿಷ್ಪನ್ನ ಅನು+ಭಾವ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಂಯುಕ್ತಪದವಾಗಿರುವ ಅನುಭಾವ ಅನು ಎಂದರೆ ತರುವಾಯ, ನಂತರ, ಆಮೇಲೆ ಎಂಬರ್ಥವಿದೆ. ಭಾವ ಎಂದರೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಅನಿಸಿಕೆಗಳ ಮೊತ್ತ. ಅಂದರೆ ಶಾಬ್ದಿಕವಾಗಿ ಅನುಭಾವ ಎಂದರೆ ಮನದ ಅನಿಸಿಕೆಗಳ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಭಾವ ಎಂದರ್ಥ. ಅನುಭಾವ ಎಂಬುದು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಭೂತಿ. ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಆತ್ಮಾನುಭೂತಿ. ಅನುಭಾವವನ್ನು ಕೆಲವರು ಆಂಗ್ಲ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುವ ಮಿಸ್ಟಿಸಿಜಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ".[೧೪]

"ಅನುಭಾವ ಇದು ನಾಮಪದ ರೂಪ. ಸಾಮಾನ್ಯಾರ್ಥವೆಂದರೆ ಅನುಭವದ ನಂತರದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಅವ್ಯಕ್ತ ವರ್ಣನಾತೀತ ಅನುಭೂತಿ. ವಿಶೇಷಾರ್ಥ ವೆಂದರೆ ಆತ್ಮಾನುಭೂತಿ, ಪರಶಿವನ ಕುರಿತಾದ ಪರಮ ಜ್ಞಾನ. ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆ. ಅನುಭಾವದಿಂದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗೊಂಡ ಇತರ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟಪದಗಳು : ಅನುಭಾವನಷ್ಟ, ಅನುಭಾವತ್ರಯ. ಅನುಭಾವ

ನಷ್ಟ ಎಂದರೆ ಲಿಂಗೈಕ್ಯದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿ. ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಯವಾವುದು ಪರವಾವುದು ಎಂಬುದೇ ತಿಳಿಯದ ಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಷ್ಟ ಎಂದರೆ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಎಲ್ಲ ಜಂಜಾಟಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ಅನುಭಾವವೂ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಐಕ್ಯಸ್ಥಿತಿಯ ಹಿಂದಿನ ಹಂತ. ಅಂತಹ ಅನುಭಾವ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಕೊನೆಗೆ ಇಲ್ಲವಾಗಬೇಕು. ಅನುಭಾವತ್ರಯ : ಅನುಭಾವ, ಸ್ವಾನುಭಾವ ಮತ್ತು ಮಹಾನುಭಾವ ಎಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಅನುಭಾವಗಳು. ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು ಅನುಭಾವದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಹಂತಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಅನುಭಾವ ಯಾವುದೇ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಅರಿವಿಗೆ ಬರುವಂಥದ್ದು. ಅನುಭಾವ ಎಂದರೆ ಸ್ವತಃ ತನಗೆ ಆಗುವ ವಿಶೇಷ ಅಥವಾ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅನುಭಾವ. ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾದ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠ ಅನುಭಾವವೇ ಮಹಾನುಭಾವ".[೧೫]

ಅನುಭವ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ನಿಲುಕುವುದು. ಆದರೆ, ಅನುಭಾವವು ಇಂದ್ರಿಯಾತೀತ ವಾಗಿರುವುದು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅನುಭವ ಜೀವನವೇ ಜೀವನ. ಅನುಭಾವಿಯ ಬದುಕೇ ಬದುಕು. ಇದು ಜೀವನ ಸಾರ್ಥಕ್ಯತೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಅರಿವು ಅನುಭವ ಇದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಚನ ಅಂತರಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಕೆ. ಅನುಭಾವವೆಂಬುದು ಅಂತರಂಗದ ರತ್ನ. ಅನುಭಾವವೆಂಬುದು ಆತ್ಮ ವಿದ್ಯೆ. ಅನುಭಾವವೆಂಬುದು ನಿಜ ನಿವಾಸ. ಭಾವವು ಮನಸ್ಸಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಾದದ್ದು. ಭಾವವು ಗಂಭೀರ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುಖೇನ ಆಗುವ ಅನುಭವವು ಭಾವದಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಭಾವದ ಮುಂದಿನ ಘಟ್ಟವೇ ಅನುಭಾವ. ಅನುಭಾವದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯದ ಆವಿಷ್ಕಾರದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸು ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಅಂತರಂಗದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವಯಂ ಎಚ್ಚರಿಸಿಕೊಂಡು ಸತ್ಯವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಅನುಭಾವವಾಗುತ್ತದೆ. ತಾನಾರು? ತನ್ನ ಇತಿ ಮಿತಿಗಳೇನು? ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವ ಜಾಣ್ಮೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಅನುಭಾವಕ್ಕಿರುತ್ತದೆ. ಅನುಭಾವವನ್ನು ಸಾಧನೆಯ ಮೂಲಕವೆ ಅನುಭವಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಅನುಭವವು ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠವಾದರೆ, ಅನುಭಾವವು ಸತ್ಯನಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಗುರುಕಾರುಣ್ಯದ ಮುಖೇನ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಮೂಲಕ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಸತ್ಸಂಗ, ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಭಾವನೆ ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಚೈತನ್ಯವನ್ನೇ ಕಾಣುವ ಮೂಲಕ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಅಯ್ಯಾ, ನಿಮ್ಮ ಅನುಭಾವದಿಂದ ಎನ್ನ ತನು ಹಾಳಾಯಿತ್ತಯ್ಯಾ,
ಅಯ್ಯಾ, ನಿಮ್ಮ ಅನುಭಾವದಿಂದ ಎನ್ನ ಮನ ಹಾಳಾಯಿತ್ತಯ್ಯಾ,

ಅಯ್ಯಾ, ನಿಮ್ಮ ಅನುಭಾವದಿಂದ ಎನ್ನ ಕರ್ಮಭೇದನವಾಯಿತ್ತಯ್ಯಾ,
ನಿಮ್ಮವರು ಅಡಿಗಡಿಗೆ ಹೇಳಿ ಭಕ್ತಿಯೆಂಬೀ ಒಡವೆಯನು
ದಿಟವ ಮಾಡಿ ತೋರಿದರು ಕಾಣಾ, ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಾ.

– ಬಸವಣ್ಣನವರು

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೧, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೫೦೯

ತನುಗುಣಗಳಾದ ಅಷ್ಟಮದ, ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗ, ಸಪ್ತವ್ಯಸನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶರಣರ ಸತ್ಸಂಗ ಅನುಭಾವದಿಂದ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಮನಕ್ಕೆ ತನ್ನೊಳಗಿನ ಅರಿವು ಒಲಿದಾಗ ಚಂಚಲ ಸ್ವಭಾವ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಅರಿವೆಂಬ ಬೆಳಕು ಬಿದ್ದಾಗ ಸಂಚಿತ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಆಗಾಮಿ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಾಧಕನಲ್ಲಿಯ ತನು, ಮನ, ಕರ್ಮಭೇದನವು ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಒಡವೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಕಾರಣ ಆಯಿತು ಎಂಬ ಮಾತಿದೆ. ತನುವಿನಲ್ಲಿಯ ಕೆಟ್ಟ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟುಹಾಕಿ, ಮನದ ಚಾಂಚಲ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಗಿಸಿ, ತನ್ನೊಳಗೆ ನೆಲೆಸಿರುವ ಒಡವೆಯೆನಿಸಿದ ಅರಿವು ಶರಣರ ಅನುಭಾವದ ನುಡಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ನಿಜ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪಾಲಿಸಿದ ಕಾರಣ ಅರಿವಿನ ಬೆಳಕಿನ ಒಡವೆಯು ಮನದಲ್ಲಿ ಮಹಾದೇವನಾಗಿ ಬೆಳಗತೊಡಗಿತು.

ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಸಾಧಕನ ಮನಸ್ಸು ಪರಿಶುದ್ಧತೆವಾಗಿ ಬೆಳಕಿನ ಅನುಭಾವದಲ್ಲಿ ಸಂತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ದೇಹದ ಯಾವ ಗುಣಗಳು ಬಾಧಿಸದೇ ಸದಾ ನಿಜ ಸತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮನವು ಘನ ವಸ್ತುವಿನ ಪರಮಾನಂದವನ್ನು ಪಡೆದು ನಿರ್ಭಾವ ಸ್ಥಿತಿ ಹೊಂದಿ ಅನುಭಾವಿಯಾಗಲು ಅನುಭಾವಯೋಗವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ.

ಅನುಭಾವ ಅನುಭಾವವೆಂದೆಂಬರು
ಅನುಭಾವವೆಂಬುದು ನೆಲದ ಮರೆಯ ನಿಧಾನ ಕಾಣಿರೋ
ಅನುಭಾವವೆಂಬುದು ಅಂತರಂಗದ ಶುದ್ಧಿ ಕಾಣಿರೋ.
ಅನುಭಾವವೆಂಬುದು ರಚ್ಚೆಯ ಮಾತೆ ?
ಅನುಭಾವವೆಂಬುದು ಸಂತೆಯ ಸುದ್ದಿಯೆ ?
ಅನುಭಾವವೆಂಬುದೇನು ಬೀದಿಯ ಪಸರವೆ ?
ಏನೆಂಬೆ ಹೇಳಾ ಮಹಾಘನವ !
ಆನೆಯ ಮಾನದೊಳಗಿಕ್ಕಿದರಡಗೂದೆ ದರ್ಪಣದೊಳಗಡಗೂದಲ್ಲದೆ ?

ಕಂಡ ಕಂಡಲ್ಲಿ ಗೋಷ್ಠಿ, ನಿಂದ ನಿಂದಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವ,
ಬಂದ ಬಂದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಂಗವ ಮಾಡುವ ನಿರ್ಬುದ್ಧಿ ನೀಚರ ಮೆಚ್ಚ
ಕೂಡಲಚೆನ್ನಸಂಗಮದೇವ.

– ಚೆನ್ನ ಬಸವಣ್ಣನವರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೩ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೩೪೧

ಅನುಭಾವ ಅನುಭಾವವೆಂದೆಂಬರು ಅನುಭಾವವೆಂಬುದು ನೆಲದ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ನಿಧಾನ ನಿಧಿಯಂತೆ. ಅನುಭಾವಿಯ ಅನುಭಾವದಿಂದ ಅಂತರಂಗದ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಅನುಭಾವವೆಂಬುದು ಕಾಸಿಗೆ ಸಿಗುವ ವಸ್ತುವಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಮನಸೋ ಇಚ್ಛೆ ಮಾತನಾಡಿ ಪಡೆಯುವುದೂ ಅಲ್ಲ. ಅನುಭಾವವೆಂಬುದು ಸಂತೆಯ ಸುದ್ದಿಯಲ್ಲ. ಅನುಭಾವವೆಂಬುದೇನು ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದ ಕಸವೇ? ಕೇಳು ಹೇಳುವೆ ಹೇ ಮೂಢ ಮನವೇ ಆ ಮಹಾಘನದ ವಿಚಾರವನು. ಆನೆಯನ್ನು ಒಂದು ಅಳತೆ ಮಾಪನದ ಮುಖಾಂತರ ಅಡಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏನಿದ್ದರೂ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ದರ್ಪಣದೊಳಗೆ ಅದರ ಬೃಹದಾಕಾರವಾದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದೇ ಹೊರತು ಬೇರೆಯದರಿಂದ ಅಸಾಧ್ಯ. ಅನುಭಾವಿಯಾದವನು ತಾನೆಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವೆನೆಂದು ಕಂಡ ಕಂಡಲ್ಲಿ ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ಅನುಭಾವಿ ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ನಿಜದನುಭಾವಿಯ ಶೈಲಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ಮನಕ್ಕೆ ತೋಚಿದಂತೆ ಹೋದ ಹೋದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗದ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡುವವರು ನೀಚರು, ದುರ್ಬುದ್ಧಿ ಜೀವಿಗಳು. ಇಂತಹವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಂದಿಗೂ ಮೆಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೊಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅನುಭಾವಿಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕಠಿಣ ಶ್ರಮ ಹಾಗೂ ನಿರಂತರ ಅಭ್ಯಾಸದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ.

ಅನುಭಾವ ಯೋಗವು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೇ ಸತತ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯೇ ಹಾದಿ. ಸಾಧಕನು ನಿಜದ ಅನುಭಾವ ಪಡೆಯಲು ಇತರ ಬಾಹ್ಯ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳದೇ, ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಸ್ವಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ತೋರದೇ ಇರುವುದು ಒಳಿತು. ಆಂತರ್ಯದ ಸಂಪತ್ತೇ ಅನುಭಾವವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಅನುಭಾವ ಯೋಗದ ಸ್ಥಿತಿಗೇರಲು ಸಾಧಕನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯ.

ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೭ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೩) ವಚನದಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವವಿಲ್ಲದೆ ನಿಜವಾದ ಭಕ್ತಿಪಥವೆನಿಸದು. ಅನುಭಾವ ಭಕ್ತಿಗಾಧಾರ; ಅನುಭಾವ

ಭಕ್ತಿಗೆ ನೆಲೆವನೆ. ಅನುಭಾವ ಉಳ್ಳವರ ಕಂಡು ವಿಧೇಯತೆಯಿಂದ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡದಿದ್ದರೆ ಅಂಥಹವರನ್ನು ಅನುಭಾವಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗದು. ಅನುಭಾವವೇ ತನುವಿಗೆ ಆಧಾರ. ಅನುಭಾವಿಗಳ ಅನುಭಾವವನ್ನು ಮನಸಾರೆ ಅರಿತು ನಡೆವ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಮರು ಹುಟ್ಟೆಂಬುದಿಲ್ಲ.

ಅನುಭಾವವು ಇಂದ್ರಿಯಾತೀತವಾದ ಅಂತರಂಗದ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಅರಿವನ್ನು ಅನುಭಾವ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲೌಕಿಕವಾದ ದಿವ್ಯಾನುಭವವನ್ನು ಪಡೆದವರನ್ನು ಅನುಭಾವಿಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ತನ್ನೊಳಗಿನ ಮನದ ನೆಲೆಯನ್ನು, ತೆರೆದು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಧನ ಮತ್ತು ಸಾಧ್ಯ. ಶೋಧನದ ನೆಲೆಯಿಂದ ದರ್ಶನದ ನೆಲೆಗೆ ತಲುಪಿದ ಸಾಧಕ, ಕೊನೆಗೆ ಸಂಗಮದ ನೆಲೆಗೆ ತಲುಪುವ ಪರಿ ಅವನ ಬದುಕಿನ ಪರಮೋನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿ. ತನು,ಮನ ಭಾವಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಏಕಾರ್ಥವಾಗುವ ಪರಿ ಇದು. ಅನುಭಾವವನ್ನು ಕೇವಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ನಿತ್ಯ ಸತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡಗುವ ಪರಿ, ಸತ್ಯವು ಆಚಾರದಲ್ಲಡಗುವ ಪರಿ, ಆಚಾರ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಅಡಗುವ ಪರಿ, ಅನುಭಾವ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಡಗುವ ಪರಿ, ಮಹಾಜ್ಞಾನ ಮನೋಲಯದಲ್ಲಿ ಅಡಗುವ ಪರಿ, ಮನೋಲಯ ಮಹಾಘನದಲ್ಲಿ ಅಡಗುವ ಪರಿ–ನಿಜೈಕ್ಯವೆಂಬ ಮಾತು. ನಿತ್ಯದಿಂದ ಹೊರಟ ಆತ್ಮವು, ಮಹಾಘನದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಅನುಭಾವಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.' 'ಅನುಭಾವ ವೆಂಬುದು ಅಂತರಂಗದ ರತ್ನ', 'ಅನುಭಾವ ವೆಂಬುದು ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆ'. 'ಅನುಭಾವವೆಂಬುದು ನಿಜನಿವಾಸದಲ್ಲಿರಿಸುವುದು'. ಅನುಭಾವವರತುದೆ ಜೀವ ಲಿಂಗೈಕ್ಯ.

೩.೧೧ ಸಮತಾ ಯೋಗ :

ಕಾಯವೆಂಬ ಘಟಕ್ಕೆ ಚೈತನ್ಯವೇ ಸಯದಾನ
ಸಮತೆ ಎಂಬ ಜಲ ಕರಣಾದಿಗಳ ಶ್ರವಣ
ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯನಿಕ್ಕಿ ಮತಿಯೆಂಬ ಸಟ್ಟುಕದಲ್ಲಿ
ಘಟ್ಟಿಸಿ ಪಾಕಕ್ಕೆ ತಂದು
ಭಾವದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಪರಿಣಾಮದೋಗರವ ನೀಡಿದಡೆ
ಕೂಡಲಸಂಗದೇವಾಂಗಾರೋಗಣೆಯಾಯಿತು.

– ಬಸವಣ್ಣನವರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ –೧ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೫೨

"ಚೈತನ್ಯವಿರಹಿತ ಕಾಯ ಜಡ, ಚೇತನಿಸುವಿಕೆಯ ಮೂಲಕವೇ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಶಿವನನ್ನು ಕಾಣಬೇಕು. ಕಾಯ–ಘಟವಾದರೆ, ಚೈತನ್ಯವು ಸಯದಾನ. ಸಮತೆಯೆಂಬ ಜಲ ಸೇರಿಸಿ, ಶ್ರೋತ್ರ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯನಿಕ್ಕಿ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ಸಟ್ಟುಗದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿಸುತ್ತಾ ಪಾಕಕ್ಕೆ ತಂದು, ಭಾವದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ, ಪರಿಣಾಮದ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದಲ್ಲಿ ಪರಮನಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುವುದು".[೬]

ದೇಹವು ಕೇವಲ ಜಡ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯವಿದೆ. ಅದು ನೋವು–ನಲಿವುಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮತಾಯೋಗವು ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮತೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ, ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದ ಅನುಭಾವದ ತೃಪ್ತಿಗೆ ಸಾಧಕ ಒಳಗಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಆರೇನೆಂದಡೂ ಓರಂತಿಪ್ಪುದೆ ಸಮತೆ.
ಆರು ಜರಿದವರೆನ್ನ ಮನವ ಕಾಳಿಕೆಯ ಕಳೆದರೆಂಬುದೆ ಸಮತೆ.
ಆರು ಸ್ತೌತ್ಯವ ಮಾಡಿಹರೆನ್ನ ಜನ್ಮ ಜನ್ಮದ ಹಗೆಗಳೆಂಬುದೆ ಸಮತೆ
ಇಂತಿದು ಗುರುಕಾರುಣ್ಯ,
ಮನವಚನಕಾಯದಲ್ಲಿ ಅವಿರತವಿಲ್ಲದಿರ್ದಡೆ,
ಕಪಿಲಸಿದ್ಧಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ, ನಿನ್ನವರ ನೀನೆಂಬುದೆ ಸಮತೆ

– ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರರು

ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ : ೪ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೧೫

ಯಾರು ಏನು ಮಾತನಾಡಿದರೂ ಕೇಳಿಸದಂತಿರುವುದೇ ಸಮತೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವರ ಮಾತಿಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸಿದರೆ ನಾನು ಎಂಬ ಅಹಂಕಾರ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ, ಯಾರಾದರೂ, ಜರಿದು ಮಾತನಾಡಿದರೆ, ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಅವಗುಣಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿದರೆಂಬುದೇ ಸಮತೆ. ಯಾರು ಹೊಗಳಿದರೂ, ಬಾಹ್ಯಾಡಂಬರದಿಂದ ಹೊಗಳುತ್ತಿರುವರೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ತೋರಿಸದಿರುವುದೇ ಸಮತೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಗುರುಕಾರುಣ್ಯ ಪಡೆದಂತೆ.

ಸಮತಾಯೋಗದಿಂದ ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಗುರುವಿನ ಅನುಗ್ರಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮತಾಯೋಗವು ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಏಕಾಗ್ರತೆಯನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಾಧಕನ ಯೋಗದ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನದಲ್ಲಿ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ-೩. ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೬೦) ಸಮತೆಯೆಂಬುದೇ ಮಹಾಯೋಗ । ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಮತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಯೋಗವೆಂಬುದು ಒಂದು ಕಡೆ ಕೂತು ಮಾಡುವುದಲ್ಲ, ಬದಲಾಗಿ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಎಡರು ತೊಡರುಗಳನ್ನು ಸಮತೆಯಿಂದ ಎದುರಿಸುವುದು. ಹಾವಿನಹಾಳ ಕಲ್ಲಯ್ಯನವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, 'ಸಮತೆಯೆಂಬುದು ಯೋಗದಾಗು ನೋಡಾ' । ಸಮತೆ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಸ್ಥೈರಣೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲೇಬೇಕು. ಮನಸ್ಸು ಅಳುಕದೆ ಸ್ಥಿರಗೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅದು ಸಮತೆ. ಸ್ಥೈರಣೆಯು ಮಾನವನನ್ನು ಲೌಕಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದ ಪಾರುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಸಮತಾಯೋಗ ಅಳವಡುತ್ತದೆ.

ದೈನಂದಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕರಿಗೂ ಕಷ್ಟ-ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳು, ದುಃಖ-ದುಮ್ಮಾನಗಳು ಬರಬಹುದು. ಸಾಧಕರು ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಎದೆಗುಂದದೆ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಎದುರಿಸುವ ಚಿತ್ತ ಸಮತೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಸಮತಾ ಯೋಗ ಅಳವಡುತ್ತದೆ.

೩.೧೨ ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮಯೋಗ :

ತನ್ನ ತಾನರಿಹವೇ ಪರಮಾತ್ಮಯೋಗ,
ತನ್ನ ತಾ ಮರಹವೇ ಮಾಯಾಸಂಬಂಧ.
ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗ ಪರಮಾಕಾಶಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ
ಪರಮಾತ್ಮನು ಪರಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪನು,
ನಿತ್ಯ, ನಿರಂಜನ, ಉಪಮಾತೀತ
ನಿಷ್ಪತ್ತಿ, ಕೇವಲ ನಿಷ್ಕಲಸ್ವರೂಪನು.
ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ
ಅಂತರಾತ್ಮನೆನಿಸಿ ಸಕಲ ನಿಷ್ಕಲನಾಗಿಪ್ಪ.
ಹೃದಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಆ ಪತಮಾತ್ಮನೇ.
ಜೀವಾತ್ಮನಾಗಿ ಕೇವಲ ಸಕಲನಾಗಿಪ್ಪ.
ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕಳಗುರುಮೂರ್ತಿಲಿಂಗ

ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಕಲನಿಷ್ಕಲ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ
ಹೃದಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಸಕಲ ಜಂಗಮಲಿಂಗ
ಇಂತು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ
ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಅಂತರಾತ್ಮ, ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜೀವಾತ್ಮ.
ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಗುರುಲಿಂಗ
ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಶಿವಲಿಂಗ
ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜಂಗಮಲಿಂಗ
ಇಂತು,
ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ, ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸರ್ವಾತ್ಮ,
ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸರ್ವಗತ,
ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆತ್ಮಗತ.
ಇದು ಕಾರಣ,
ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಅಂತರಂಗ, ಬಹಿರಂಗಭರಿತ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ.
ಇಂತು ಅರಿವುದೇ ಪರಮಾತ್ಮಯೋಗ, ಮರವೇ ಮಾಯಾ ಸಂಗ,
ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿಪ್ರಿಯ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ

– **ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿಪ್ರಿಯ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ**
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೬ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೫೬೮

ಮಾನವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಅಂತರಂಗ ಹಾಗೂ ಬಹಿರಂಗವೆಂದು ಎರಡು ಮುಖಗಳಿವೆ. ನುಡಿಯಿಂದ ವಾಕ್ ಶುದ್ಧಿಯಾದಂತೆ ನಡೆಯಿಂದ ತನುಶುದ್ಧಿ. ನಡತೆಯೆಲ್ಲ ಸದಾಚಾರ, ನುಡಿಯೆಲ್ಲ ಶಿವಾಗಮ. ಬಹಿರಂಗವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭೋಗಮಯವಾದರೆ, ಅಂತರಂಗವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಯೋಗಮಯವಾಗಿದೆ. ಭೋಗ ತ್ಯಾಗಮಯವಾಗಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಾಗ, ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಯೋಗದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಯೋಗಮಯವಾಗಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡ ಅಂತರಂಗವು, ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಂತಾಗ, ಯೋಗದ ವರ್ತುಲವು ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುವುದು. ಮೋಕ್ಷ ಸಾಧನೆಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇದು ಯೋಗದ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಹಂತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯೋಗವು ಹೀಗೆ ಸಾಧಕರ ಮಲತ್ರಯ, ತಾಪತ್ರಯಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ (ಮೋಕ್ಷ) ಮಾಡಿದಾಗ, ಆತ್ಮನ ನಿಜವಾದ ವಿಕಾಸವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹ ವಿಕಾಸ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವಿಕಾಸ,

ಮನವಿಕಾಸ, ಬುದ್ಧಿವಿಕಾಸ, ಭಾವವಿಕಾಸ, ಧನವಿಕಾಸ, ಸ್ಥಾನವಿಕಾಸ, ಮಾನವಿಕಾಸಗಳು ಮಾತ್ರವಾದರೆ ಸಾಲದು. ಇದು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಗೌಣವಿಕಾಸ ಮಾತ್ರ ಆತ್ಮವಿಕಾಸವೇ ಪ್ರಧಾನವಿಕಾಸ ಹಾಗೂ ಪರಿಪೂರ್ಣವಿಕಾಸವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯೋಗದ ಅಂತಿಮ ಗುರಿಯು ಆತ್ಮನನ್ನು ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸಿ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಲೀನಗೊಳಿಸಿ ಸಮರಸಗೊಳಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಇಂಥ ಸಾಧನೆ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಶಿವಯೋಗವು ಯೋಗಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಪರಿಕ್ರಮಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಸಾಧಕನಲ್ಲಿನ ಚೈತನ್ಯವು ಪರವಸ್ತುವಿನ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಲು ಸಾಧಕನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ವಿಕಾಸ ಬಹಳ ಮಹತ್ತರವಾದುದು. ಸಾಧಕನ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವಾದರೇ ಮಾತ್ರ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದ ಸಮರಸತೆಯ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಉಂಟಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆತ್ಮ-ಪರಮಾತ್ಮದ ಯೋಗವು ಸಾಧಕನ ಅಂತಿಮದ ಉನ್ನತಿಗೆ ಸಾಧಕವಾಗಿದೆ.

ಆತ್ಮನು ಘಟದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೂತ್ರವ ಯೋಗಿಗಳು ಭೇದಿಸಿ ಕಂಡು
ಧ್ಯಾನ ಧಾರಣ ಸಮಾಧಿಯಿಂದ ಆತ್ಮನ ಕಟ್ಟುವಡೆದನೆಂದು
ನುಡಿದ ದಿಟ್ಟರ ನೋಡಾ.
ಆತ್ಮ ಕಟ್ಟುವಡೆದ ಮತ್ತೆ ನಿಧಾನಿಸುವುದೇನು ಧಾರಣದಲ್ಲಿ?
ಎಡೆ ತಾಕುವದೇನು ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ?
ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿಪ್ಪುದೇನು ಎಂಬುದ ತಾನರಿತಲ್ಲಿ
ಯೋನಿಯ ಯೋಗವೆನಲೇತಕ್ಕೆ?
ಈಡಾ ಪಿಂಗಳವೆಂಬ ಎರಡು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ
ಸುಷುಮ್ನಾನಾಳಕ್ಕೆ ಏರಿದ ಮತ್ತೆ
ಆತ್ಮನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನಾಡಿನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಾರದ್ವಾರಂಗಳಲ್ಲಿ
ಭೇದಿಸಿ ವೇದಿಸಲೇತಕ್ಕೆ?
ಬೀಜದ ತಿರುಳು ಸತ್ತ ಮತ್ತೆ
ಎಯ್ದೆ ನೀರಹೊಯ್ದಡೆ ಸಾಗಿಸಿ ಬೆಳೆದುದುಂಟೆ?
ಆತ್ಮಯೋಗಿಯಾದಲ್ಲಿ ನೇತ್ರ ಶೋತ್ರ ಘ್ರಾಣ ತ್ವಕ್ಕು ಜಿಹ್ವೆ
ಎಂದಿನ ನಿಹಿತದಂತೆ ಆಡಬಹುದೆ?
ಅದು ಯೋಗವಲ್ಲ, ಇವ ಕಲಿತೆಹೆನೆಂಬ ಬಲು ರೋಗವಲ್ಲದೆ,

ಇದು ಮೀಸಲುಗವಿತೆ, ಇದು ಘಾತಕರುಗಳಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯ
ಶಂಭುವಿನಿಂದಿತ್ತ ಸ್ವಯಂಭುವಿನಿಂದತ್ತ ಅತಿಬಳ ನೋಡಾ,
ಮಾತುಳಂಗ ಮಧುಕೇಶ್ವರನು.

– ದಾಸೋಹದ ಸಂಗಣ್ಣನ ವಚನ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೭, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೦೭೩

"ಈ ವಚನದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಲಿಂಗವಿಡಿದು, ಲಿಂಗವೇ ತಾನಾದ ಲಿಂಗಾಂಗ ಯೋಗಿಯ ಸಾಧನಾ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೇಹದೀ ಘಟದಲ್ಲಿ ದೇಹಿಯಾದ ಆತ್ಮನು ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಅಡಗಿಹನು ಎಂಬ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಯೋಗಿಗಳು ಧ್ಯಾನಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಭೇದಿಸಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ದಾಸೋಹದ ಸಂಗಣ್ಣನವರು, ಅದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾ ಕಾಣದಿರುವ ಆತ್ಮವನ್ನು ಮನಕ್ಕೆ ತಂದು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತೇವೆ ಎಂಬುದು ಕಟ್ಟುವೊಡೆದು ಅರಿದೆನೆಂಬ, ದಿಟ್ಟತನದ ಮಾತು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆತ್ಮದಿರವನ್ನು ಅರಸಿ, ಅರಿವುದಲ್ಲ; ಅನುಭವಿಸಿ, ಆನಂದ ಹೊಂದುವ ಮೌನ ಕ್ರಿಯೆ ಎಂಬ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಧ್ಯಾನಯೋಗಿಯು ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ನಿರ್ಭಾವ ಚಿತ್ತದಿಂದ ಯಾವುದರ ಮೇಲೆ ಧಾರಣ ಮಾಡುವನು? ಆತ್ಮನನ್ನು ನಿಶ್ಚಲ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತೇನೆ ಎನ್ನುವ ಯೋಗಿ ಕಟ್ಟುವೊಡೆದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡಿದ್ದಾದರೂ ಏನನ್ನು? ಎಂದು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಯೋಗಿಯ ಮನ ನಿಶ್ಚಲಗೊಳಿಸಲು, ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ–ಧಾರಣ–ಧ್ಯಾನ ಎಂದೆಲ್ಲ ಮಾಡುವನು. ಮತ್ತೆ ಮುಂದೆ ಸಮಾಧಿ ಎಂದು ಎಡತಾಕುವುದೇನು? ಸಮಾಧಿ ಎಂಬುದು ಸಮಯಕ್ಕೆ ಬಂಧಿತವಲ್ಲ. ಒಂದು ತಾಸು ಸಮಾಧಿಸುಖ ಪಡೆದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವರು. ನಂತರ ಆ ಸುಖವಲ್ಲವೆ? ಸಮಾಧಿಯೆಂಬುದು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವೂ ಸುಂದರವೂ ಆದ ಮಾನಸಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲವೆ? ಸದೈವ ಸಮಾಧಾನದಿಂದಿರುವ ಅದ್ಭುತ ಮನಸ್ಥಿತಿ. ಇಂತಿರುವ ಪ್ರಶಾಂತ ಸಮಚಿತ್ತವುಳ್ಳವನೇ ತನ್ನ ತಾನರಿತ ಲಿಂಗಾಂಗಯೋಗಿ. ಎಲ್ಲ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿ ಶಾಂತವಾಗಿ, ಸುಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಲಿಂಗಚೈತನ್ಯವೇ ಆಡುತ್ತಲಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಆತ, ಲಿಂಗಾಂಗಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಅರಿದಾಚರಿಸಿ ಅನುಭಾವದಾನಂದದಲ್ಲಿರುವನು. ಲಿಂಗದ ಹೊರತಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ; ಅಂದಾಗ ಕಂಡೆನು, ಗ್ರಹಿಸಿದೆನು, ಭೇದಿಸಿದೆನು–ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲಕಾಲ ನೆಲೆಸಿದ್ದೆನು, ಎಂಬ ಗೊಂದಲಗಳೇಕೆ?

ಇದನ್ನರಿತು ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಏಕಾಗ್ರಧ್ಯಾನರ್ಚನೆಗೈವನು. ಆಗ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವುದು ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ. ಅದರ ನಿಜದರಿವನ್ನೂ

ಅನುಭವಿಸಿ, ಜ್ಞಾನಾರ್ಚನೆಗೈದು ಮನೋಗತವಾದ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವೇ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಸತ್ವ ಎಂಬ ಅನುಭವಕ್ಕೊಳಗಾಗುವನು. ಆಗ ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧಕನಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವೇ ಪ್ರಾಣ, ಪ್ರಾಣವೇ ಲಿಂಗವೆಂಬರಿವು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ, ಲಿಂಗಪ್ರಾಣಿಯಾಗುವನು. ತದನಂತರ, ಲಿಂಗವೇ ಅಂಗ, ಅಂಗವೇ ಲಿಂಗ ಎಂಬ ಭಾವವಳವಟ್ಟು, ಲಿಂಗಾಂಗಯೋಗದ ಭಾಸ ಸಮನಿಸುವುದು. ಆತನಲ್ಲೀಗ, ಅಂಗ-ಲಿಂಗ ಎಂಬ ಭಾವವಳವಟ್ಟು, ಲಿಂಗಾಂಗಯೋಗದ ಭಾವ ಸಮನಿಸುವುದು. ಆತನಲ್ಲೀಗ, ಅಂಗ-ಲಿಂಗ ಬೇರೆಂಬ ದ್ವಂದ್ವಭಾವ ನಷ್ಟವಾಗಿರುವುದು. ಇಂತಹ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸರಿಮಿಗಿಲಾದುದು ಏನಿದೆ? ಶರಣರು ಜಗತ್ತಿಗಿತ್ತುದು, ಈ ಲಿಂಗಾಂಗಯೋಗ. ಲಿಂಗ ಚೈತನ್ಯವೇ ಏನೆಲ್ಲ ಆಗಿ ತೋರಿದೆ. ಅದರ ಹೊರತು, ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅನುಭಾವಾನಂದ ಸಮರಸತೆ ಯೋಗಿಗೆ ದೊರಕುವುದು.

ಹೀಗೆ ಸಾಧಿಸಿ ಸತ್ವವರಿದ ಲಿಂಗಾಂಗಿಗೆ ಈಡಾ-ಪಿಂಗಳ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರ ನಾಡಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಣವೇರಿಸಿ, ಬೆನ್ನುಹುರಿಯಿಂದ ಮಸ್ತಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಳಕ್ಕೇರಿಸುವ ಸಾಧನೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಘಟಿಸುವುದು. ಪುನಃ ನಾಡಿನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ, ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿ ತುಂಬಿರುವ ಪ್ರಜ್ಞಾಕೇಂದ್ರವೆನಿಸಿರುವ ಆಧಾರಾದಿ ಆಜ್ಞೆ ಎಂಬ ಆರು ಚಕ್ರಗಳ ದ್ವಾರದ್ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದಿಸಿ ಅರಿದೆನೆಂಬ ಭ್ರಮೆಯಿಲ್ಲವಾಗುವುದು. ಇರುವುದೊಂದೇ ಲಿಂಗಚೈತನ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಎಂದಾಗ, ಅಲ್ಲಿದೆ-ಇಲ್ಲಿದೆ, ಅಷ್ಟಿದೆ-ಇಷ್ಟಿದೆ ಅಂತಿದೆ-ಇಂತಿದೆ ಎಂಬ ಭಿನ್ನದೃಷ್ಟಿಯ ಅರಿವೇಕೆ? ಇವು ಬರಿದೇ ಕಲಿತ ಮಾತುಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸುಂದರ ಉಪಮೆಯ ಮೂಲಕ ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬೀಜವೊಂದರಲ್ಲಿ ಮೊಳಕೆಯೊಡೆವ ಅಂಶವೆನಿಸುವ ಡಾವರವೇ ನಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಅದರ ತಿರುಳು ಸತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ಮುಕ್ಕಾದ ಬೀಜಕ್ಕೆ ಅದೆಷ್ಟೇ ನೀರು ಹಾಕಿ ಬೆಳೆಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಅದು ಬೆಳೆಯಲಾರದು. ಹಾಗೇ ಲಿಂಗಾಂಗಯೋಗಿಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಭಾವದ, ಅರಿವೆನು ಬೆರೆವೆನೆಂಬ ಲಿಂಗವ್ಯಾಮೋಹದ ಭಾವವೇ ಸತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸತ್ ಒಂದೇ ಇದೆ. ಅದುವೇ ಲಿಂಗದಸ್ತಿತ್ವ ಎಂಬುದು ಸ್ಥಿರಗೊಂಡಿದೆ. ಭಿನ್ನವೊಡೆದು ಹೇಳುವ ಮಾತು, ಮೌನವಾಗಿದೆ. ಅಹಂ ಅಡಗಿ, ಆನಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅಹಂ ಇರುವುದೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಯೋಗದ ಬೆಳವಣಿಗೆ. ಅಹಂ ನಷ್ಟವಾದ ಬಳಿಕ, ಯೋಗದಿಂದ ಬೆಳೆದೆ, ಅರಿದೆನೆಂಬ ನುಡಿಯೇ ಸಲ್ಲ. ಅಂಗೇಂದ್ರಿಯಭಾವ ನಷ್ಟವಾಗಿ, ಲಿಂಗೇಂದ್ರಿಯಭಾವ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸರ್ವಾಂಗಲಿಂಗಿಯಾಗಿರುವನು.

ಹೀಗಲ್ಲದೆ, ಆತ್ಮಯೋಗಿ ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ, ಆತ್ಮನನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಿದೆನೆಂದು, ಮತ್ತೆ ನಾಸಿಕಾದಿ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬೇರೆ ಮಾಡಿ, ಮಾತಾಡಿದರೆ ಅರಿತಂತಾಯಿತೆ? ಅದು, ಬರಿದೇ ಅರಿದೆನೆಂಬ ಅಹಮಿಕೆಯ ರೋಗವಾಗಿ ಕಾಡುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ತಾನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂಬ ಭಾವ, ಮೀಸಲುಕವಿತೆಯಾಗಿ ಕಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳದೇ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಚೆಗೂ ಸೃಷ್ಟಿಯೀಚೆಗೂ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಅನಂತ ಸತ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯಬಾರದೆ? ಅದೇನು ಸಾಮಾನ್ಯವೇ? ಆ ದೇವನಿರವ ಬೇರೆ ಮಾಡಿ ಹೇಳಬಾರದು. ಮಾತು ಮನಕ್ಕೆ ಮೀರಿದುದೇ ಅನುಭಾವ".[೧೭]

೩.೧೨ ಶಾಂಭವಯೋಗ :

"ಶಿವಯೋಗದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವ ಅನಿಮಿಷ ನೋಟ ಅಥವಾ ಅನಿಮಿಷ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೂರು ಬಗೆಗಳಿವೆ; ಅಧೋ ದೃಷ್ಟಿ, ಮಧ್ಯ ದೃಷ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಊರ್ಧ್ವ ದೃಷ್ಟಿ. ದೇಹ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುವ ಮಧ್ಯದೃಷ್ಟಿ ಇಂತಿದೆ : ಕಣ್ಣು ಪೂರ್ಣ ಮುಚ್ಚಿಯೂ ಅಲ್ಲ, ತುಂಬಾ ತೆರೆದುದೂ ಅಲ್ಲ– ಅಂಥ ದೃಷ್ಟಿ. ಕಣ್ಣು ಪೂರ್ವ ತೆರೆದರೆ ಬಹಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ. ಕಣ್ಣು ಪೂರ್ಣ ಮುಚ್ಚಿದರೆ ಅಂತರ್ಲಕ್ಷ್ಯ. ಅನಿಮಿಷ ದೃಷ್ಟಿಯ ಮಧ್ಯಲಕ್ಷ್ಯವು ದೇಹದಲ್ಲಿಯ ದೀಪದಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಅನಿಮಿಷ ಮಧ್ಯದೃಷ್ಟಿಯ ಮುಂದೆ ಶಾಂಭವೀಮುದ್ರೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಶಿವಯೋಗಕ್ಕೆ ಶಾಂಭವಯೋಗ ಎಂಬ ಹೆಸರಾಯಿತು."[೧೮]

"ಶಿವನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಏಕಾಗ್ರತೆಯಾಗಿರಿಸುವುದೇ ಶಾಂಭವಯೋಗವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ಮನಸ್ಸು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ದೃಢಪಡಬೇಕು. ಇದೇ ಈ ಶಾಂಭವಯೋಗದ ಉದ್ದೇಶವಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಧಕರ ಹೃದಯ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ೧೨ ದಳಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವದಳ, ಅಗ್ನಿದಳ, ದಕ್ಷಿಣದಳ, ನೈರುತ್ಯದಳ, ವರುಣದಳ, ವಾಯುದಳ, ಉತ್ತರದಳ, ಈಶಾನ್ಯದಳದಲ್ಲಿ ಹಸಿವು, ಕ್ರೋಧ, ಅಸತ್ಯ, ನಿದ್ರೆ, ಚಂಚಲತೆ, ಅಧರ್ಮ, ಕಾಮ ಇವುಗಳನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿ ಲಿಂಗಕಳೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಈ ಲಿಂಗಕಳೆ ಭಾವಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಅಳವಟ್ಟರೆ ಶಾಂಭವಯೋಗವೆಂದಿನಿಸುವುದು".[೧೯]

ಕೆಲವರು ಇದು ಶಾಂಭವಂ ಅದು ಶಾಂಭವಂ ಎಂಬರು ಶಾಂಭವ ಮುದ್ರೆಯ ಸಕೀಲನರಿಯದೆ, ಶಾಂಭವ ಮುದ್ರೆ ಎನಲು ಶ್ರೀಗುರು ಶಿಷ್ಯ ಸಂಬಂಧ. ಶಾಂಭವಮುದ್ರೆ ಎನಲು ನಿರಾಳನಿಲಯ. ಶಾಂಭವಮುದ್ರೆ ಎನಲು ಶರಣಸತಿ ಲಿಂಗಪತಿ ನ್ಯಾಯ. ಶಾಂಭವಮುದ್ರೆ

ಎನಲು ವಾಜ್ಞನಕ್ಕೆ ಅಗೋಚರ. ಶಾಂಭವಮುದ್ರೆ ಎನಲು ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಮರಸವು. ಶಾಂಭವಮುದ್ರೆ ಎನಲು ಮನು ಮುನಿ ಅಜ ಹರೀಂದ್ರ ಸುರಾಸುರರಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಕೂಟ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದ ಸಂಗ,
ಭಾವಲಿಂಗದ ಸಮರಸವ ಬಲ್ಲವರಾರೊ
ಅವರನೆನ್ನ ಸದ್ಗುರು ಅನುಮಿಷೇಶ್ವರನೆಂಬೆ.
ಆ ನಿಜಶಿವಯೋಗವ ಮರೆಯದವರಿಗೆ ಅಣಿಮಾದಿ ಅಷ್ಟೈಶ್ವರ್ಯದೊಡನೆ
ಕೂಡಿದ ಸಕಲ ಲಕ್ಷಣ ಸಂಪನ್ನರು ಸರಿಯಲ್ಲ.
೬೪ ಸಿದ್ಧಿಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ಸಿದ್ಧ ಪುರುಷರೂ ಸರಿಯಲ್ಲ.
ಲಾವಣ್ಯದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ಜಯಂತ ಮನ್ಮಥ ವಸಂತರೂ ಸರಿಯಲ್ಲ.
ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ಕಾಮಧೇನು ಚಿಂತಾಮಣಿ ಭದ್ರಪೀಠ ಮೊದಲಾದ
ಮಹದೈಶ್ವರ್ಯವುಳ್ಳ ದೇವೇಂದ್ರನೂ ಸರಿಯಲ್ಲ.
ದೇವೇಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಕೋಟ್ಯಾನುಕೋಟಿ ಮೊದಲಾದ
ಹರಿ ವಿರಿಂಚ್ಯಾದಿಗಳ ಸಂಪದವೂ ಸರಿಯಲ್ಲ.
ಶ್ರುತಿ ವಿದ್ಯದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ವ್ಯಾಸ ದಕ್ಷಾದಿಗಳೂ ಸರಿಯಲ್ಲ.
ಸಪ್ತಕೋಟಿ ಮಹಾಮಂತ್ರಂಗಳ ಬಲ್ಲಂತಹ ಮಹಾಮುನಿಗಳೂ ಸರಿಯಲ್ಲ.
ಮಹಾರಾಜಯೋಗದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ಮನುಮಾಂಧಾತರೂ ಸರಿಯಲ್ಲ.
ಮಹಾಲಿಂಗದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ಶಾಂಭವಯೋಗಕ್ಕೆ ಆವಾವ ಪದವೂ ಸರಿಯಲ್ಲ.
ಈ ಶಾಂಭವಯೋಗವಾರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾವರವಾಗಿದ್ದಿತ್ತು, ಅವರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಲಕ್ಷಣಂಗಳು,
ಸರ್ವ ವಿಚಿತ್ರಂಗಳು, ಸರ್ವ ಸುಖಂಗಳು ಸರ್ವ ಭಕ್ಷ್ಯಂಗಳು,
ಸರ್ವೈಶ್ವರ್ಯಂಗಳು ಸರ್ವ ಪದಂಗಳು ಸರ್ವ ಸಿದ್ಧಿಗಳು
ಸರ್ವ ಕ್ರಮಂಗಳು ಸರ್ವ ಕರ್ತೃತ್ವಮುಂಟು.
ಪ್ರಕೃತಿಯೋಗವಂ ಮಾಡುವ ನರಸುರಾಸುರರು
ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಯೋಗವ ಮಾಡುವ ಮನು ಮಾಂಧಾತರು ತೃಣ ಮಾತ್ರವು.
ನಿತ್ಯನಿಜಶಿವಸ್ವರೂಪವಾದ ಶಾಂಭವ ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ
ಸರ್ವಯೋಗಂಗಳು ತೃಣಮಾತ್ರವು_ಗುಹೇಶ್ವರಲಿಂಗವನರಿದರಾಗಿ.

– ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು

ವಚನ ಸಂಪುಟ–೨, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ: ೯೪೩

೬೬ ಸಿದ್ಧಿಗಳೊಡನೆ ಪಡೆದ ಸಿದ್ಧ ಪುರುಷರೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಲಾವಣ್ಯ ಹೊಂದಿದ ಜಯಂತ ಮನ್ಮಥ ವಸಂತರೂ ಸರಿಯಲ್ಲ, ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ಕಾಮಧೇನು ಚಿಂತಾಮಣಿ ಭದ್ರಪೀಠ ಮೊದಲಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವುಳ್ಳ ದೇವೇಂದ್ರನೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹರಿ–ವಿರಿಂಚ್ಯಾದಿಗಳು ಸಂಪದವೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿ ವಿದ್ಯೆಕಲಿತ ವ್ಯಾಸ ದಕ್ಷಾದಿಗಳೂ ಸರಿಯಲ್ಲ, ಸಪ್ತಕೋಟಿ ಮಹಾಮಂತ್ರಂಗಳ ತಿಳಿದಂತ ಮಹಾಮುನಿಗಳೂ ಸರಿಯಲ್ಲ, ಮಹಾರಾಜಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಮನುಮಾಂಧಾತರೂ ಸರಿಯಲ್ಲ, ಮಹಾಲಿಂಗದ ಅನುಭಾವಕ್ಕೆ ಶಾಂಭವಯೋಗಕ್ಕೆ ಆವಾವ ಪದವೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಸರ್ವ ವಿಚಿತ್ರಂಗಳು, ಸರ್ವಸುಖಂಗಳು ಸರ್ವ ಭಕ್ಷ್ಯಂಗಳು, ಸರ್ವೈಶ್ವರ್ಯಂಗಳು, ಸರ್ವ ಪದಂಗಳು, ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿಗಳು, ಸರ್ವ ಕ್ರಮಂಗಳು, ಸರ್ವ ಕರ್ತೃತ್ವವು, ಪ್ರಕೃತಿಯೋಗವಂ ಮಾಡಿದ ನರಸುರಾಸುರರು, ಮನು ಮಾಂಧಾತರು ತೃಣ ಮಾತ್ರವು. ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಕೂಟ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದ ಸಂಗ ಹಾಗೂ ಭಾವಲಿಂಗದ ಸಮರಸವ ಬಲ್ಲವರು ಸದ್ಗುರು ಸ್ವರೂಪಿಗಳು ಅನಿಮಿಷೇಶ್ವರರಿಗೆ ಸರಿ ಸಮರಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಯಾರು ಶಾಂಭವಯೋಗದ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ ಹೊಂದಿರುವರೋ, ಅವರೊಳಗೆ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳು ಅಳವಟ್ಟಿರುವುದು. ಪ್ರಾಕೃತಿಕಯೋಗ ಮಾಡುವವರು ತೃಣ ಸಮಾನರು, ಆದರೆ ಮೇಲೆ ನಮೂದಿಸಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಸಿದ್ಧಿಗಳು ನಿತ್ಯ ಸತ್ಯ ನಿಜಸ್ವರೂಪರಾದ ಶಾಂಭವಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಮೇಲಿನವೆಲ್ಲವೂ ತೃಣಸಮಾನರು. ಏಕೆಂದರೆ, ಮೇಲಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ನಡೆಯುವ ಜೀವನ ಅವರದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಶಾಂಭವ ಯೋಗವು ಸಾಧಕನ ಉನ್ನತ ಭಾವಶೃಂಗದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಶಾಂಭವ ಯೋಗದ ಸಾಧನೆಯ ಮುಂದೆ ಎಲ್ಲವೂ ಯಃಕಚ್ಚಿತ್ತಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಲಿಂಗಾನುಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಶಾಂಭವಯೋಗಕ್ಕಿಂತ ಸರಿಸಾಟಿ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಸಾಧಕನ ನಿಜಯೋಗದ ನೆಲೆಯೇ ಶಾಂಭವಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಸಾಧಕನು ಲಿಂಗ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಮಧ್ಯದೃಷ್ಟಿಯೇ ಶಾಂಭವ ಯೋಗವಾಗಿದ್ದು, ಇದು ಉತ್ತುಂಗದ ಪರಮೋಚ್ಚ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಮಾನದಂಡವಾಗಿದೆ.

ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಮಂ ಬಿಟ್ಟು ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ
ಕಾಯವ ನಿಕ್ಷೇಪವಂ ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ಕಾಲನ ಭಯವಿಲ್ಲ.
ನೇತ್ರದಲ್ಲಿರ್ದ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದ ಮೇಲೆ ಮನವ ನಿಲಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಕಾಮನ ಭಯವಿಲ್ಲ.
ಏಕಾಂತ ಸ್ಥಾನವಾಗಿ, ಅಂತರಂಗದ ಭಾವ

ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಅರಿವು ಸಂಧಾನದಿಂ ಸಮರಸವಾಗಲು, ಕರ್ಮದ ಭಯವಿಲ್ಲ.
ಈ ತ್ರಿಲಿಂಗ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಕಾಲಕಾಮಕರ್ಮವನೊತ್ತಿ ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲದೆ,
ವಿಷಯಸುಖಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಆ ಮೂವರ ಕಾಲ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದು,
ಮಹಾದುಃಖಕ್ಕೊಳಗಾದರು, ನರರು.
ಈ ವಿಷಯಗಾಳಿ ಸೋಂಕಲು ಹರಿ ಹತ್ತು ಭವವೆತ್ತಿದ.
ಅಜ ೨೧ ಭವವೆತ್ತಿ ಶಿರ ಕಳಕೊಂಡ.
ಇಂದ್ರನ ಮೈ ಕೆಟ್ಟಿತ್ತು, ಚಂದ್ರ ಕ್ಷಯ ರೋಗಿಯಾದ.
ದಿವಸೇಂದ್ರ ಕಿರಣ ನಷ್ಟವಾದ.
ಮುನೀಂದ್ರರ್ನಷ್ಟವಾಗಿ ಮಡಿದರು.
ಮನು ಮಾಂಧಾತರು ಮಂದಮತಿಗಳಾದರು.
ದೇವ ದಾನವ ಮಾನವರು ಮಡಿದರು.
ಇದ ನೋಡಿ ನಮ್ಮ ಶರಣರು,
ವಿಷಯಗಾಳಿ ತಮ್ಮ ಸೋಕೀತೆಂದು ಶಾಂಭವಪುರದಲ್ಲಿಯೆ ನಿಂದು,
ನಿರ್ವಿಷಯಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಷಯಗಾಳಿಯ ಭೇದಿಸಿ ಜಯಿಸಿ
ಅಕ್ಷಯ ಸುಖಿಗಳಾದರು ನೋಡಾ ಗುಹೇಶ್ವರಲಿಂಗದಲ್ಲಿ.

– ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೨, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ :೮೪೯

ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಗಳಾದ ಜಾಗ್ರ, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ–ಇವನ್ನು ಮೀರಿ ಕಾಲಾತೀತವಾಗಿ ಕಾಯದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಕಾಲ–ಎಂದರೆ ಮರಣದ ಭಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕಾಗ್ರತೆಯ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ನೋಟದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವು ಮನದಲ್ಲಿ ನಿಂತಾಗ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವಾದವರಿಗೆ ಕಾಮನ ಭಯವಿಲ್ಲ. ಚಂಚಲತೆಯ ಭಾವವಿರದು. ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಹಂಗನ್ನೂ ತೊರೆದು ಏಕಾಂತ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅರಿವಿನೊಂದಿಗೆ ಲಿಂಗ ಅನುಸಂಧಾನವನು ಭಾವದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಕರ್ಮದ ಭಯವಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿ ಕಾಲ, ಕಾಮ, ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಇಷ್ಟ, ಪ್ರಾಣ, ಭಾವಲಿಂಗ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೊರೆದ ಕಾರಣ, ಸಾಮಾನ್ಯ ನರರು, ಮಹಾದು:ಖಕ್ಕೊಳಗಾದರು. ಪೌರಾಣಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ವಿಷಯಾತುರರಾಗಿ ಹರಿಯು ದಶಾವತಾರಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಅಜ ೨೧ ಭವನೆತ್ತಿ ಶಿರ ಕಳೆದುಕೊಂಡರು. ಇಂದ್ರನ ಮೈ ಕೆಟ್ಟಿತ್ತು. ಚಂದ್ರ ಕ್ಷಯರೋಗಿಯಾದ, ದಿವಸೇಂದ್ರನ (ಸೂರ್ಯ) ಕಿರಣ ನಷ್ಟವಾಯಿತು. ಮುನೀಂದ್ರರು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಮಡಿದರು. ಮನು

ಮಾಂಧಾತರು ಮಂದಮತಿಗಳಾದರು. ದೇವ ದಾನವ ಮಾನವರು ಮಡಿದರು. ಇದನರಿತ ಬಸವಾದಿ ಶರಣರು ಲೌಕಿಕ ಪ್ರಪಂಚದ ಗಾಳಿ ಸೋಂಕುವುದೆಂದು ಶಾಂಭವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತು, ಬಹಿರ್ಗಾಳಿಯ ವಿಷಯವಾಸನೆಯನ್ನು ಗೆದ್ದು ಕ್ಷಯಿಸಲಾಗದ ಅಕ್ಷಯ ಸುಖಿಗಳಾದರು.

ಸಾಧಕರಿಗೆ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಬದುಕಿನ ಎಲ್ಲಾ ಜಂಜಾಟಗಳು ಸರ್ವೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಡುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅತ್ಯಂತ ಸುಖಾದಿ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ ರಾಜ-ಮಹಾರಾಜರಾಗಿರಬಹುದು, ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಜಂಜಾಟಗಳು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶಾಂಭವಯೋಗವನ್ನರಿತು ಆಚರಿಸಿದ ಸಾಧಕ ಬಾಹ್ಯದ ಯಾವುದೇ ಜಂಜಾಟಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗದೇ ಪರಮಚೈತನ್ಯದ ಅನುಭಾವಿಕ ನಿಲುವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

ಅಯ್ಯ ! ನೀಲಮಣಿ ಮಧ್ಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ,
ಕಾರ ಮೇಘದೊಳಗಿನ ಮಿಂಚಿನ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿ
ಚಿದಾಕಾಶಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಪೀತವರ್ಣ ಮೊದಲಾಗಿ ಅನಂತ ವರ್ಣಸ್ವರೂಪವಾಗಿ
ಅತ್ಯಂತವಾದ ಅಣುರೂಪವಾಗಿ
ಬದನೆಯ ಮುಳ್ಳಿನ ಹಾಗೆ
ಅನಂತ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಡುವುದು ನಿಜಶಿವಯೋಗಿಗೆ,
ಲಿಂಗಧ್ಯಾನಿಗಳಿಗೆ ಅನಾದಿಮೂಲ ಪ್ರಣಮಸ್ವರೂಪದಿಂದ
ಮುಖಕಮಲದ ಮೇಲೆ ಕಾಣಲ್ಪಡುವುದು ನೋಡಾ.
ಅದೆಂತೆಂದಡೆ:ಮುಖ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನೇತ್ರ, ನೇತ್ರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು,
ಮನೋಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾನೆ ತಾನಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸಾಧಕವಿಲ್ಲದದು
ನಿಜತಾರಕಬ್ರಹ್ಮಶಾಂಭವಮೂರ್ತಿಯ ನೋಡ–
ಇಂತು ನಿಜತಾರಕಬ್ರಹ್ಮಶಾಂಭವಮೂರ್ತಿಯ ಮೂರ್ತಿಗೊಂಡಿರ್ಪರು ನೋಡಾ
ಗುಹೇಶ್ವರಲಿಂಗದ ಹೃತ್ಕಮಲಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧರಾಮಯ್ಯ.

– ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು
ಸಮಗ್ರ ಸಂಪುಟ-೨, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ ೭೫೮

ಶಾಂಭವಯೋಗದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನು ಅನುಭವಿಸಬಹುದಾದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಸಾಧಕನ ಅನುಸಂಧಾನದ ಕ್ರಿಯೆಯ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಪೀತವರ್ಣ, ಕಪ್ಪು,

ನೀಲಿ, ಹಸಿರು, ಕೆಂಪು ಹಾಗೂ ಬದನೆಯ ಬಣ್ಣ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ವರ್ಣಗಳು ಕಾಣುವುವು. ಲಿಂಗಧ್ಯಾನಿಗಳಿಗೆ ಅನಾದಿ ಮೂಲ ಪ್ರಣಮ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ, ಮುಖಕಮಲದ ಮೇಲೆ ಕಾಣುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಮುಖದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನೇತ್ರ, ನೇತ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮನ, ಮನೋಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾನೆ ತಾನಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೊಂದರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕಾಣದಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಯ ನಿಜತಾರಕ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಾಂಭವ ಮೂರ್ತಿಯು. ಶಾಂಭವಯೋಗ ಆ ಮೂರ್ತಿಯ ನೆನಹಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಲಿದಾಡುವುದು.

ಶಾಂಭವಯೋಗದ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಸಾಧಕ ಲಿಂಗದ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಅಂಗ-ಲಿಂಗಾನುಸಂಧಾನ ಏರ್ಪಟ್ಟು, ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅನುಭಾವದ ಆನಂದದ ಅನುಭೂತಿಯಿಂದ ದೇದಿಪ್ಯಮಾನವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು ತಮ್ಮ ವಚನದಲ್ಲಿ (ಸಮಗ್ರ ಸಂಪುಟ ೩, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೬೪೬) ಸಾಧಕನ ಮನ-ಘನಮನವಾಗಿ ಉನ್ಮನವಾಗುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ.

- ಉನ್ಮನಜ್ಞಾನದ ಭಾವವು ಲೌಕಿಕ ನಿಷ್ಠೆಯ ದೃಷ್ಟಿ.
- ಶಾಂಭವ ಜ್ಞಾನದ ಭಾವವು ಪ್ರಾಣದ ಪರಿಣಾಮದ ನಿಲುವಿನ ಸೃಷ್ಟಿ
- ಸುಜ್ಞಾನ ಗಮನದ ಭಾವವು ಉಪದೇಶ ಪ್ರಸೂತಕ ಭಾವಭೇದ-ಈ ಮೂರು ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಅತೀತವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕೇವಲ ಸಾಧಕ ಮಾತ್ರ ಅನುಭವಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಶಾಂಭವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನಲ್ಲಿ ಈ ಮೇಲಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಅಂಕುರಿಸಿ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದ ಅನುಭಾವದ ಪರಿಣಾಮದ ಓಗರದ ಸ್ಥಿತಿ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

೩.೧೩ ಶಾಂತಿ ಯೋಗ :

ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಯೋಗವಲ್ಲ. ಅದು ಎಲ್ಲ ಯೋಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಒಂದು ಸಮನ್ವಯ ಯೋಗ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯೋಗವೂ ಶಾಂತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪರ್ಯವಸಾನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ನಾಸಿಕವಿದ್ದು ನಾಸಿಕರೋಗವಿದ್ದಡೆಂತು?
ಅಲ್ಲಿ ಯೋಗವ ನಡೆಸಲು ಮನಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲ.

ಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಭವಶಾಂತಿಯೆಂತು

ಕಪಿಲಸಿದ್ಧಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ

– ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರರು
ಸಮಗ್ರ ಸಂಪುಟ ೪, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೬೯

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಮನಸ್ಸು ಮುಖ್ಯ. ಪಂಚ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ನಾಸಿಕವೂ ಪ್ರಧಾನವು. ಮೂಗಿನಿಂದಲೇ ಶ್ವಾಸ ನಿಶ್ವಾಸ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆ ಮೂಗಿಗೆ ಏನಾದರೂ ಖಾಯಿಲೆ ಬಂತೆಂದರೆ ಉಸಿರಾಟ ಸರಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಧಕ ಚೇತನ ಸ್ವರೂಪಿ. ಉಸಿರಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಸಾಧನೆ ಸಾಧ್ಯ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮನಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮನ ಶಾಂತವಾಗದೆ, ಶಾಂತಿಯೋಗ ಅಸಾಧ್ಯ. ಮನಸ್ಸಿನ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ, ನಂಬಿಕೆ, ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಆಚರಿಸಿದರೆ ಶಾಂತಿ ಅಳವಡುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಯೆಯು ಫಲಿಸಿದಾಗ ದೊರೆವುದು ಶಾಂತಿ, ಭಾವ ಕುಸುಮವು ಪೂರ್ಣ ಅರಳಿ ನಿಂದಾಗ ದೊರೆವುದು ಶಾಂತಿ. ಜ್ಞಾನದ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯೆ ಶಾಂತಿ. ಧ್ಯಾನವು ಕರಿಗೊಂಡಾಗಿನ ಘನಮೌನ, ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಾವಸ್ಥೆಯು ಶಾಂತಿ. ಆ ಪರಮ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸುವುದೇ ಎಲ್ಲ ಯೋಗಗಳ ಪರಮಗುರಿ.

ವಚನಕಾರರು ರಚಿಸಿದ ವಚನಗಳು ವಿಶ್ವದ ಸಮಸ್ತ ಮನುಕುಲದ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಸಾರ್ಥಕ ಬದುಕಿನ ಅರಿವು ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಆಚಾರವ ಬೋಧಿಸುವ ವಿಶ್ವ ಸಂವಿಧಾನವಾಗಿವೆ. ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೆಂಬುದೆ ಸತ್ವಯುತ ಹಾಲಹೊಳೆ, ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯ ವಿವೇಕ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ನಿಧಿ, ಅರಿವು ಆಚಾರ ಸಂಗಮದಿಂದ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಿದ ಅನುಭಾವ ವಾಣಿಯ ಸಂಗಮವಾಗಿದೆ. ವಚನ ವಾಣಿಯೆಂಬ ತೈಲದಿಂದ, ಅಂತರಂಗದ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅರಿವಿನ ಜ್ಯೋತಿ ನಿರಂತರ ಬೆಳಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು ಅನುಭಾವಿ ಶರಣರು. ದೇಹ ಭಾವದ ಹೀನ ಜಡತ್ವದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದ ಮುಸುಕನಳಿಸುವುದು, ಆಧುನಿಕತೆಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಮಹಾಬೆಳಕು. 'ಮಾತೆಂಬುದು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ'ವೆಂದು ಅಂತಹ ಜ್ಯೋತಿಯ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಭೆಯನ್ನು ತನ್ನೊಳಡಗಿಸಿಕೊಂಡ ಅನುಭಾವದ ಅಮರ ವಾಣಿಯೇ ವಚನಗಳು.

*****

ಕೊನೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು:

೧ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ, ಡಾ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಪಾಟೀಲ, ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಬಸವ ಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರ ಸಂಸ್ಥೆ, ಭಾಲ್ಕಿ ಬೀದರ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೧

೨ ಅಷ್ಟಾವರಣ ಒಂದು ಅಂತರಂಗ , ಲೇಖಕರು– ಪ್ರೊ ವಿ.ವಿ.ಸಂಗಮದ. ಪ್ರಕಾಶನ : ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ಮುರುಘರಾಜೇಂದ್ರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಶ್ರೀ ಬೃಹನ್ಮಠ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೯–೩೦

೩ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ, ಡಾ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಪಾಟೀಲ, ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಬಸವ ಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರ ಸಂಸ್ಥೆ, ಭಾಲ್ಕಿ ಬೀದರ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೮.

೪ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವಿನ ವಚನ–ನಿರ್ವಚನ, ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀ ಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೧೫–೨೧೬

೫ ವಿಶ್ವಧರ್ಮ ದರ್ಶನ ಸಂಪುಟ–೧, ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕ : ಪ್ರಭುಶಂಕರ, ಆದಿಗುರು ಶ್ರೀ ಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ ಗ್ರಂಥ ಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೪೨

೬ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ದರ್ಶನ, ಎಚ್. ರಾಜಶೇಖರ, ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಅನಿಮಿಷ ಪ್ರಕಾಶನ, ವಿಜಯನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೫೭.

೭ ಕಾಯಕ ಪರಿಣಾಮಿ, ಪೂಜ್ಯ ಚೆನ್ನಬಸವ ಪಟ್ಟದೇವರು, ಹಿರೇಮಠ ಸಂಸ್ಥಾನ ಭಾಲ್ಕಿ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೩೧

೮ ಜ್ಞಾನಭಂಡಾರಿ ಬಸವಣ್ಣ, ಬಸವರಾಜ ಸ್ವಾಮಿ, ಬಾಲಂಕು ಸೇವಾ ಫೌಂಡೇಶನ್, ಬಾಲಂಕು ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಮುನ್ನೂರುವಾಡಿ ಶಾಲೆ, ಎದುರುಗಡೆ, ಬಸವನಗರ, ಗಂಜರಸ್ತೆ, ರಾಯಚೂರು ೫೮೪ ೧೦೪, ಕರ್ನಾಟಕ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೨೨–೪೨೩.

೯ ಕಾಯಕ ಪರಿಣಾಮಿ, ಪೂಜ್ಯ ಚೆನ್ನಬಸವ ಪಟ್ಟದೇವರು, ಹಿರೇಮಠ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಭಾಲ್ಕಿ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೩೯

೧೦ ದಾಸೋಹ ದೀಪ್ತಿ, ಸೂರ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರ ಶ್ರೀ ಜ.ಚ.ನಿ. ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ನಿಡುಮಾಮಿಡಿ ನಿವಾಸ, ನಂಬರ್ ೪, ಹ.ಬ.ಸಮಾಜರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು–೪. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೦.

೧೧ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರದೇವರ ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧ ಟೀಕಿನ ಸಮಗ್ರ ಮಹಾವಚನಾಗಮ, ಸಂಪಾದಕರು : ಪಿ.ಎಂ.ಗಿರಿರಾಜು, ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಕಾಯಕ ಸಂಜೀವನಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ (ರಿ), ಬಸವಮಾರ್ಗ, ರಾಮದುರ್ಗ, ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೨೯–೪೩೦.

೧೨ ವಿಶ್ವಧರ್ಮ ದರ್ಶನ, ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕ : ಪ್ರಭುಶಂಕರ, ಆದಿಗುರು ಶ್ರೀ ಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ ಗ್ರಂಥ ಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೪೦

೧೩ ವಿಷಯ ವಚನ ಸಂಪುಟಗಳು, ಸಂಪುಟ –೧, ಅಂಗ, ಅನುಭಾವ, ಅರಿವು, ಸಂಪಾದಕರು : ಡಾ.ಸಂಗಮೇಶ ಸವದತ್ತಿಮಠ, ಶ್ರೀ ಚನ್ನಬಸವೇಶ್ವರ ಸಂಸ್ಥಾನ ಹಿರೇಮಠ, ಸುಕ್ಷೇತ್ರ ಹಾರಕೂಡ, ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೪೯–೪೫೧

೧೪ ವಿಷಯ ವಚನ ಸಂಪುಟಗಳು, ಸಂಪುಟ –೧, ಅಂಗ, ಅನುಭಾವ, ಅರಿವು, ಸಂಪಾದಕರು : ಡಾ.ಸಂಗಮೇಶ ಸವದತ್ತಿಮಠ, ಶ್ರೀ ಚನ್ನಬಸವೇಶ್ವರ ಸಂಸ್ಥಾನ ಹಿರೇಮಠ, ಸುಕ್ಷೇತ್ರ ಹಾರಕೂಡ, ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೩೬೫–೩೬೯

೧೫ ಅದೇ ಮಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೩೬೫-೩೬೯.

೧೬ ಜ್ಞಾನಭಂಡಾರಿ ಬಸವಣ್ಣ, ಬಸವರಾಜ ಸ್ವಾಮಿ, ಬಾಲಂಕು ಸೇವಾ ಫೌಂಡೇಶನ್, ಬಾಲಂಕು ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಮುನ್ನೂರುವಾಡಿ ಶಾಲೆ, ಎದುರುಗಡೆ, ಬಸವನಗರ, ಗಂಜರಸ್ತೆ, ರಾಯಚೂರು ೫೮೪ ೧೦೪, ಕರ್ನಾಟಕ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೨೨-೪೨೩.

೧೭ ಶರಣರ ಆಯ್ದ ವಚನಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ವಚನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಲೆ ಸಂಪುಟ ೧೩, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ಮಾತೆ ವಾಗ್ದೇವಿಯವರು, ಮಾತೆ ಕುಮುದಿನಿಯವರು, ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೧-೯೨.

೧೮ ಫ.ಗು.ಹಳಕಟ್ಟಿಯವರ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-೬, ವಚನ ಪಿತಾಮಹ ಡಾ.ಫ.ಗು.ಹಳಕಟ್ಟಿ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ,ಬಿ.ಎಲ್.ಡಿ.ಇ.ಸಂಸ್ಥೆ, ವಿಜಾಪುರ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೯೮-೮೯೯

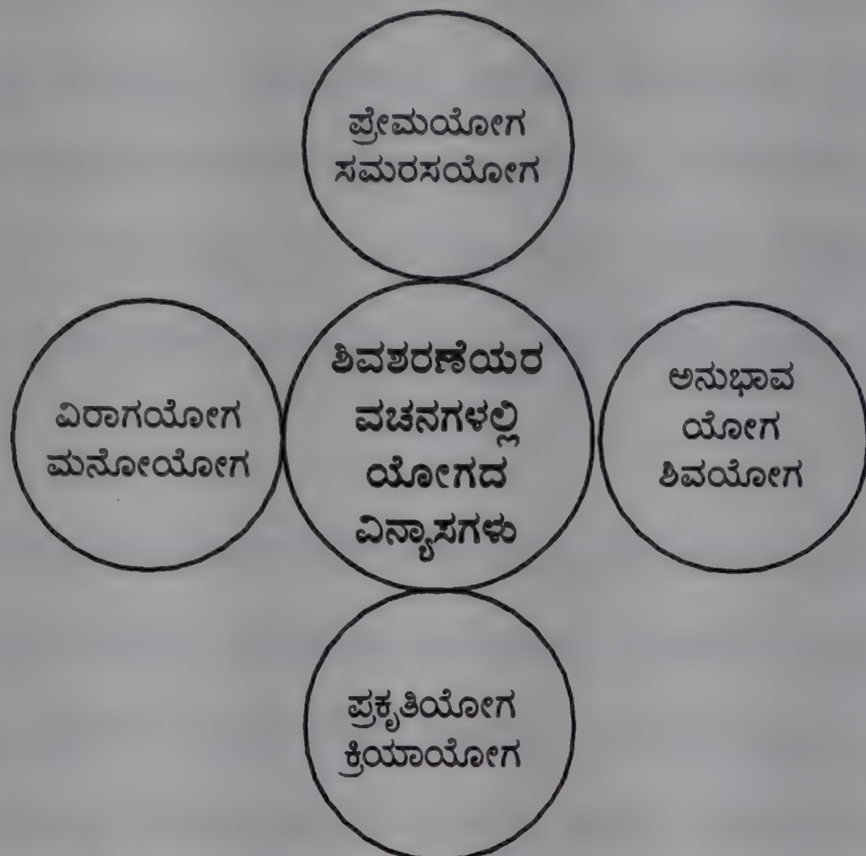
೧೯ ಫ.ಗು.ಹಳಕಟ್ಟಿಯವರ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-೬, ವಚನ ಪಿತಾಮಹ ಡಾ.ಫ.ಗು.ಹಳಕಟ್ಟಿ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ, ಬಿ.ಎಲ್.ಡಿ.ಇ.ಸಂಸ್ಥೆ, ವಿಜಾಪುರ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೯೮-೮೯೯.

ಅಧ್ಯಾಯ-ನಾಲ್ಕು

ಶಿವಶರಣೆಯರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯ–ನಾಲ್ಕು

ಶಿವಶರಣೆಯರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು

ಶಿವಶರಣೆಯರ ಯೋಗದ ವಚನಗಳು ಯೋಗ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ಶೋಧನೆಯ ಶುದ್ಧೀಕರಣಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಧಕರನ್ನು ಲೌಕಿಕ ಮಿತಿಗಳಿಂದ ಮೇಲೆತ್ತಿ ದೈವೀ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣಗಳಾಗಿವೆ. ಸಾಧಕನ ಅಂತರಂಗದ ಭಾವಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಲು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿವೆ.

ಹೆಣ್ಣು ಮಾಯೆ ಎಂದು ಛೇಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪುರುಷ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಹೆಣ್ಣು ಮಾಯೆಯಲ್ಲ ಮನದ ಮುಂದಣ ಆಸೆಯೇ ಮಾಯೆ ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸುವ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ರೂಪುಗೊಂಡರು. ಶರಣೆಯರು ಅಂದು ತೋರಿದ ಸ್ವಂತಿಕೆ, ಸ್ವ ವಿಮರ್ಶೆ, ಆತ್ಮಸಮರ್ಥನೆ, ವಿವೇಚನೆಗಳಿಂದ, ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಗುಣಗಳಿಂದ ಇಂದಿಗೂ ನಮ್ಮ ನಡುವೆ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಉಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ಅವರು ಬರೆದಿರುವ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸಾಧಕರ ಬಾಳಿಗೆ ದಾರಿದೀಪಗಳಾಗಿವೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ನೋಡುವ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವೇ ಬೇರೆಯಾಗಿತ್ತು. ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ತೋರುವ ಅಸಮಾನತೆ, ಶೋಷಣೆ, ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ, ಪುರುಷ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎನ್ನುವ ಮನೋಭಾವನೆ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿತ್ತು. ಈ ಪರಂಪರೆಗಳಿಂದ

ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ೧೨ನೇ ಶತಮಾನವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯ ಕಾಲವಾಯಿತು. ಮಹಿಳೆಯರಿಗಾಗಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬದ್ಧತೆಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆಗೆದು ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅನುವು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅನುಭಾವದಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಸಮಾನಳಾಗಿ ಎದ್ದುನಿಂತು ಅನುಭವ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು ತನ್ನ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡಳು. ಶಿವಶರಣೆಯರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ನಿರೀಕ್ಷಣಾ ಭಾವ, ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣೆನ್ನುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದ ಸೌಹಾರ್ಧತಾ ಸಂಬಂಧಗಳು. ಕಾಯಕದ ಕುರಿತು ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪದ ನಿಲುವು, ತತ್ತ್ವ ಆದರ್ಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ.

ವಚನಗಳು ಶಿವಶರಣೆಯರ ಯೌಗಿಕ ನೆಲೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಶಿವಶರಣೆಯರ ಯೋಗದ ಸಾಧನೆಯ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ, ನೀಲಮ್ಮ, ಅಕ್ಕಮ್ಮ ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ, ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿ, ಲಿಂಗಮ್ಮ, ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಕಾಳವ್ವೆ, ಅಮುಗೆ ರಾಯಮ್ಮ, ಸಿದ್ಧಬುದ್ಧಯ್ಯಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಕಾಳವ್ವೆ, ಬೊಂತಾದೇವಿ ಮೊದಲಾದವರು ಮುಖ್ಯರೆನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ವಿವಿಧ ವಿಚಾರಗಳು ಮತ್ತು ಅನುಭಾವ ವಿಷಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಇವರ ವಚನಗಳು ಸತ್ವ, ತತ್ತ್ವ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಪುರುಷ ಅನುಭಾವಿಗಳ ವಚನಗಳ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸರಿಸಮವಾಗಿವೆ. ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಅಕ್ಕನಾಗಮ್ಮ ಶಿರದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಖಾಚಕ್ರದಲ್ಲಿ, ನೀಲಾಂಬಿಕೆ ಶಿರದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಸಮಾಧಿಯೋಗಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವುದು ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ಶಿವಶರಣೆಯರ ಜೀವನವೇ ಸಹಜಯೋಗವಾಗಿತ್ತು. ಶಿವಶರಣೆಯರು ಯೋಗ ರಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಶಿವಯೋಗ ಎಂಬ ನೂತನ ಯೋಗ ಪಥದ ಆವಿಷ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಪ್ರಧಾನ ಅಂಶವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ವಿಶೇಷ. ಲಿಂಗದ ಅನುಸಂಧಾನದ ಮೂಲಕ 'ಐಕ್ಯ' ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ಶಿವಶರಣೆಯರ ಯೋಗದ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಶಿವಶರಣೆಯರ ನಿತ್ಯದ ನಡೆ, ನುಡಿ, ಕಾಯಕ ಮತ್ತು ದಾಸೋಹವೇ ಹಾಗೂ ನಿತ್ಯದ ಜೀವನವೇ ಯೋಗಮಯವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಶಿವಶರಣೆಯರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಬೆರೆತಿರುವ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ವಿಚಾರಗಳು ಅವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಶಿವಶರಣೆಯರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗವು ಗಂಭೀರ ಆಶಯವಾಗಿದೆ. ಸ್ವಾನುಭಾವ

ಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ಚಿಂತನೆಯ ಉದ್ದೇಶ, ಅನುಭವದ ವಿನಿಮಯ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ಪರಿಷ್ಕರಣದ ಆಶಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಯೋಗವು ಸ್ವಾನುಭವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಅನುಸಂಧಾನದ ವೇದಿಕೆಯಾಗಿ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕಗೊಂಡಿವೆ.

೪.೧ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ :

"ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ ಮಹಾಯೋಗಿಣಿ. ಜ್ಞಾನ-ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಪನ್ನೆ. ಅಕ್ಕನ ಯೋಗಸಾಧನೆಯ ಅನುಭಾವ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವಂತಹದಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಕಾ ಅಂತರಂಗದ ಪ್ರಭೆ. ಅವಧಾನಿಯೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಭಕ್ತಿ-ಜ್ಞಾನ-ವೈರಾಗ್ಯಗಳು ಏಕೀಭವಿಸಿದ ತವನಿಧಿ. ಅಕ್ಕನ ಜೀವನ ಸುಂದರ ನಿರ್ಮಲ ಪವಿತ್ರ, ಆಕೆಯ ವಚನ ಎಂದೂ ಮಾಸದ, ಬಾಡದ ಸುರಕುಸುಮದಂತೆ, ಅದರ ಪರಿಮಳ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿ. ಸಾಕಾರ ಸ್ತ್ರೀರೂಪ ತಾಳಿ, ಗುರುಕರುಣೆಯಿಂದ ಸುಚಿತ್ತದ ಪುತ್ಥಳಿಯಾಗಿ, ರೂಹಿಲ್ಲದ ದೇವನೊಡನೆ ವಿವಾಹವಾಗಿ, ವಿಕಳಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಲಿ, ಲೋಕದ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಹರಿದು, ಶರಣರ ಕರುಣೆ ಪಡೆದು, ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿ, ಕಾಲ-ಕರ್ಮ-ಮಾಯೆಗಳನ್ನು ಗೆಲಿದು ಶ್ರೀಶೈಲದ ಕದಳಿಯಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯರಾದವರು. ಸುಚಿತ್ತದ ಪುತ್ಥಳಿ, ಸತ್ಯದ ಸೊಸೆ, ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ಅರ್ಧಾಂಗಿ, ಲಿಂಗ ಜೀವಿ, ಸದಾಸನ್ನಿಹಿತೆ, ಭಕ್ತಿಚರಿತೆ, ಶಿವಜ್ಞಾನಸಂಪನ್ನೆ, ತತ್ವಶಿಖಾಮಣಿ, ಪುಣ್ಯದ ಪುಂಜ, ನೈಷ್ಠೆಯ ಖಣಿ, ಸತ್ಯದ ಸದನ, ಭಕ್ತಿವಿರಕ್ತಿಗಳ ಸಾಕಾರ ಮೂರ್ತಿ, ಪರಮ ಚೇತನದಲ್ಲಿ ಪರವಶಳಾದ ಮಹಾದೀಪ್ತಿ. ಮಹಾಜೀವನದ ಪ್ರತೀಕ, ಅನುಪಮ ಶಕ್ತಿಯ ಸಂಕೇತ. ಅಕ್ಕಾ ಲೌಕಿಕದಲ್ಲಿ ಅಲೌಕಿಕ ಮಹಾಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ತೋರಲು ಮಹಾಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಮಹಾದೀಪ್ತಿಯಾಗಿ ಬಂದವರು. ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನ ಜೀವನಕಥನ ಉನ್ನತವಾದುದು; ಉಜ್ವಲವಾದುದು. ಸಂವೇದನಪೂರ್ಣವಾದುದು. ನಿವೇದನಾತ್ಮಕವಾದುದು. ಮಹಿಳಾಲೋಕದ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಉದಯಿಸಿದವರು. ಅಕ್ಕನ ಭಾವ ಸಮಾಧಿ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದುದು. ಅನುಭವಾನಂದ ಅನಂತ. ಅವಿಚಲ ಭಕ್ತಿ, ಶಕ್ತಿ ವಿಕಾಸದ ಸಂಕೇತ. ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ನೆ".[೧] ಮಾನವೀಯ ಸಹಜವಾದ ಸಂಕೋಚ ಸಂಕೋಲೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡವರು.

ಬಿಟ್ಟೆನೆಂದಡೆ ಬಿಡದೀ ಮಾಯೆ,
ಬಿಡದಿದ್ದಡೆ ಬೆಂಬತ್ತಿತ್ತು ಮಾಯೆ.
ಯೋಗಿಗೆ ಯೋಗಿಣಿಯಾಯಿತ್ತು ಮಾಯೆ.

ಸವಣಂಗೆ ಸವಣಿಯಾಯಿತ್ತು ಮಾಯೆ.
ಸತಿಗೆ ಪರಾಕಿಯಾಯಿತ್ತು ಮಾಯೆ.
ನಿನ್ನ ಮಾಯೆಗೆ ನಾನಂಜುವಳಲ್ಲ,
ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನದೇವಾ, ನಿಮ್ಮಾಣೆ.

– ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೩೦೩

"ಮಾಯೆಯಿಂದ ಸಚ್ಚರಿತ್ರ ಹಾಳಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾಯೆಯ ಬಲ ಅಂತಹದು. ಬಿಟ್ಟರೂ ಬಿಡದೆ ಬೆಂಬತ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ದೇಹ, ಮನಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತದೆ. ಮಾಯೆಯು ಯೋಗಿಣಿಯಾಗಿ ಯೋಗಿಗಳನ್ನು, ಸವಣಿಯಾಗಿ ಸವಣಿಗರನ್ನು, ಪರಾಕಿಯಾಗಿ ಯತಿಗಳನ್ನು ಕಾಡಿದ ಮಾಯೆ ಸಾಧಕರನ್ನು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ನುಂಗಿ ನೀರು ಕುಡಿದ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದೇನು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಮಾಯೆಯ ಕೆಸರನ್ನು ತೊಳೆಯಬೇಕಾದರೆ ಸಜ್ಜಲವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ".[೨] ಅಕ್ಕಾ ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಬಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಕಾರ್ಜುನನಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗಿ ಆತನ ಕರುಣೆಯ ಪಡೆಯುವುದೇ ಯೋಗದ ಸಾಧನ ಪಥ. ಅದೇ ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಸತ್ಪಥ.

ಮಾಯೆಯು ಕೂಡಾ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮಂಜುಗೊಳಿಸಿ ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕಲ್ಮಷಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಯೋಗ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕರು ಮಾಯೆಯನ್ನು ಅಳಿಯುವುದು ತುಂಬಾ ಮುಖ್ಯ. ಮಾಯೆ ಎಂಬುದು ಯೋಗ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಕುಂಠಿತ. ಮಾಯೆಯ ಬಲೆಗೆ ಸಾಧಕರು ಬೀಳದೆ ಸನ್ನಡತೆಯಿಂದ ನಡೆಯಬೇಕು. ಪರಮಚೈತನ್ಯಕ್ಕೆ ಶರಣಾಗಿ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆಯುವ ಅರಿವೇ ಸಾಧನೆಗೆ ದಾರಿಯಾಗಿದೆ.

೪.೧.೧. ಅಕ್ಕನ ಅನುಭಾವ ಯೋಗ :

ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಹೊಳೆದ ಅನುಭವದ ಸ್ಥಿತಿಯು ನೆಲೆಗೊಂಡು ನಿಲ್ಲುವ ಅವಸ್ಥೆಯು ಅನುಭಾವ ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವ ಯೋಗ ಪಥವು ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿದೆ. ಅನುಭಾವ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆ ಶೋಧನೆ. ಇದು ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಬಾಹ್ಯ ವಸ್ತು, ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತಿಯನ್ನು ತಾಳಿ, ಸಾಂಸಾರಿಕ, ಲೌಕಿಕ ವಿಷಯಾದಿ ಸುಖಗಳನ್ನು ಕ್ಷಣಿಕ ಎಂದು ಅರಿತು, ಅಲೌಕಿಕ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ

ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಯೋಗಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕ ಗುಣದ ಪರಿತ್ಯಾಗವಿದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಅಂತರಂಗದ ಶೋಧನೆಯ ನೆಲೆಯಿಂದ ಅನುಭಾವದ ನೆಲೆಗೆ ತಲುಪುವ ಗುರಿ ಯೋಗ ಜೀವನದ ಪರಮೋನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿದೆ.

ಮರ ಮರ ಮಥನಿಸಿ, ಕಿಚ್ಚು ಹುಟ್ಟಿ
ಸುತ್ತಣ ತರುಮರಾದಿಗಳ ಸುಡಲಾಯಿತ್ತು
ಆತ್ಮ ಆತ್ಮ ಮಥನಿಸಿ ಅನುಭಾವ ಹುಟ್ಟಿ
ಹೊದ್ದಿರ್ದ ತನುಗುಣಾದಿಗಳ ಸುಡಲಾಯಿತ್ತು.
ಇಂತಪ್ಪ ಮಹಾನುಭಾವರ ಅನುಭಾವವ ತೋರಿ
ಎನ್ನ ಒಡಲನುಳುಹಿಕೊಳ್ಳಾ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ.

– ಅಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೩೯

ಮರ ಮರ ಸಂಘರ್ಷದಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚಿನಿಂದ ಸುತ್ತಣ ತರುಗಳು ಸುಟ್ಟು ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಆತ್ಮ–ಪರಮಾತ್ಮಗಳ ಮಂಥನದಿಂದ ಅಂಗದ ಗುಣಗಳು ಸುಟ್ಟು ಅನುಭಾವ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸಜ್ಜನರ–ಅನುಭಾವಿಗಳ ಸಂಗದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಪರಮ ಸುಖ ಸಾಧ್ಯ. ತನುವಿನೊಳಗಣ ಗುಣವನ್ನು ಸುಡಲು, ಆತ್ಮಾನುಭವ ಪಡೆಯಲು ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಮಹಾನುಭಾವಿಗಳ ಸತ್ಸಂಗ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಸಾಧಕರ ಒಡನಾಟದ ಸಂಗ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಮುಖ್ಯ. ಸತ್ಸಂಗದಿಂದ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಸಜ್ಜನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಸಜ್ಜನಿಕೆಯಿಂದ ಅಂಗದಲ್ಲಿ ಕಾಡುವ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು ದೂರ ಉಳಿಯಬಹುದು. ಅನುಭಾವಿಗಳ ಸತ್ಸಂಗ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನು ಮಹಾನುಭಾವ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

೪.೧.೨ ಅಕ್ಕನ ಶಿವಯೋಗ :

ಮದನಾರಿಯೆಂಬ ಮಳೆ ಹೊಯ್ಯಲು,
ಶಿವಯೋಗವೆಂಬ ತೊರೆ ಬರಲು,
ಕಾಮನೆ ಅಂಬಿಗನಾದ ನೋಡಾ

ಕರ್ಮದ ಕಡಲೆನ್ನನೆಳದೊಯ್ವಾಗ
ಕೈಯ ನೀಡು ತಂದೆ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ.

– ಅಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ-೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೩೨೨

ಕಾಮನ ಬೀಜ ಮೊಳೆವುದು ಕಾಯದಲ್ಲಿ, ಅಂತಹ ಕಾಯ ಭಂಗವನ್ನೇ ಅಕ್ಕಾ ಗೆದ್ದಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಮ ಮಾಯೆಗಳ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಾ ವಿಜಯಶಾಲಿನಿ. ಜೀವ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಶಿವಭಾವವನ್ನು ತುಂಬುವುದೇ ಅಕ್ಕನ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಧ್ಯೇಯ ಕಾಮನ ಕೈಗೊಂಬೆಯಾದರೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಾಮನಿಗೆ ಅಕ್ಕನ ಮನ ಸೋತಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕಾಮನನ್ನೇ ಭಸ್ಮ ಮಾಡಿ ಅಂಬಿಗನನ್ನಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಕ್ಕನ ಮನಸ್ಸು ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನವಾಗಿದೆ. ಶಿವಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಅಕ್ಕನ ಜೀವ ದೇವತ್ವಕ್ಕೇರಿದೆ. ಶಿವಭಾವ ಸಂಪನ್ನೆಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನೇ ಕೈ ಹಿಡಿದಿರುವಾಗ ಕಾಮದ ಆಟ ನಿಂತಿದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ತ್ರಿಕರಣಗಳು ಪರಮ ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೇ ಮೀಸಲಾಗಿಡುವುದು ಯೋಗದ ಪ್ರಗತಿಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆ.

ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಮವು ಒಂದು. ಸಾಧಕನಾದವನು ಕಾಮನ ಕೈಗೊಂಬೆಯಾದರೆ ಅವನಿಗೆ ಶಿವಭಾವ ದೊರಕದು. ಕಾಯದ ಆಸೆ, ಜೀವದ ಜಂಜಡ, ಮಾಯೆಯ ಪಾಶ ಇವೆಲ್ಲವು ಅಳಿದು ಹೋಗಬೇಕು. ಜಾಗ್ರ, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸದಾ ಸಾಧಕ ಎಚ್ಚರದಿಂದಿದ್ದು ಕಾಯುವುದು ಉತ್ತಮ. ಇದರಿಂದ ಸಾಧಕನು ತ್ರಿಕರಣಗಳು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಪರವಸ್ತುವಿಗೆ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗುವ ಬೆಳಕಿನ ಪರಿ ತುಂಬಾ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

೪.೧.೩. ಅಕ್ಕನ ಸಮರಸ ಯೋಗ :

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕರ ಆತ್ಮ-ಪರಮಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮರಸತೆ ಹೊಂದುವುದೇ ಸಮರಸ ಯೋಗ. ಯೋಗದ ಪರಮಸ್ಥಿತಿಯೇ ಸಮರಸತೆ.

ಅಷ್ಟದಳ ಕಮಲದ ಆತ್ಮನೊಳಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಜನಿಸಿ,
ಕೂರುಮ ದಿಗುದಂತಿ ದಿಗುವಳೆಯವ ನುಂಗಿ,
ನಿಜಶೂನ್ಯ ತಾನಾದ ಬಳಿಕ, ತನ್ನ ತಾನರಿದ
ನಿಜಪದ ಭಿನ್ನಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಹುದೇ

ಕಂಗಳ ನೋಟದಲ್ಲಿ ಮನದ ಸೊಗಸಿನಲ್ಲಿ
ಅನಂಗನ ದಾಳಿಯನಗಲಿದೆನಣ್ಣಾ.
ಮರೀಚಿಕಾ ಜಲದೊಳಡಗಿದ ಪ್ರಾಣಿ ವ್ಯಾಧನ ಬಲೆಯೊಳಗಹುದೆ?
ಎನ್ನ ದೇವ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನಲ್ಲದೆ,
ಪರಪುರುಷರು ನಮಗಾಗದಣ್ಣಾ.

– ಅಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೯

ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ಕೈವಿಡಿದ ಅಕ್ಕನಿಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಮನವಿಲ್ಲ. ಶಿವಾನುಭವ ಶಿವದ ಆನಂದವೇ ಆಕೆಯ ಜೀವನದ ಉಸಿರಾಗಿತ್ತು. ನಾಲ್ಕು ದಳಗಳು ಊರ್ಧ್ವ ಮುಖವಾಗಿವೆ. ಎಂಟು ಅಧೋಮುಖವಾಗಿದೆ. ಎಂಟುದಳಗಳುಳ್ಳ ಹೃದಯ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಅಡಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೈಶ್ವರ್ಯವೆ ಅಷ್ಟದಳವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣ, ಈ ಅಷ್ಟದಳೇ, ಬಾಹ್ಯ ಜಗತ್ತನ್ನು ನುಂಗಿದೆ. ಪರಮನ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಜ್ಞಾನವು ಅರಿವಾದ ಬಳಿಕ ತನ್ನನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾನರಿತ ಮೇಲೆ ಜೀವ–ಪರಮರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆ ಕಾಣಸಿಗದು. ಕಣ್ಣೋಟವೆ ಶಿವಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಮನದ ಸೊಗಸು ನಿರಂಜನನ ಲಿಂಗಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಅನಂಗನ ದಾಳಿಗೆ ಒಡಲಾಗದು. ಬಿಸಿಲ್ಗುದುರೆ ಬೇಡನ ಬಲೆಯೊಳಗೆ ಸಿಗಲಾರದು. ಈ ಕಾರಣ ಶಿವಾನುಭವ ಶಿವಾನಂದವೇ ಉಸಿರಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿ ಸಮರಸಯೋಗದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನವಾಗಿದೆ.

ಸಾಧಕನು ಅಂಗ–ಲಿಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯ ಪಡೆಯಲು ಮನವು ಲಿಂಗ ಸ್ವರೂಪ ದಿಂದಿರಬೇಕು. ಸಾಧಕರ ಗುರಿಯು ಶಿವಾನುಭವ ಪಡೆಯುವುದಾಗಿರಬೇಕು. ಆಗ ಯಾವ ಮಾಯೆಯು ಸಾಧಕರನ್ನು ತನ್ನ ಬಲೆಯೊಳಗೆ ಸೆಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸಾಧಕರಿಗೆ ಉಸಿರಾಟವೇ ಶಿವಾನಂದವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುವ ಪ್ರಖರತೆಯ ಅರಿವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

೪.೧.೪. ಅಕ್ಕನ ಪ್ರೇಮ ಯೋಗ :

ವಚನಕಾರರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮಯೋಗ, ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಗಾಢವಾದುದು. ಪ್ರೇಮಯೋಗದ ಬಲವೇ ಬಲ. ವಜ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಯೋಗಿಗೆ ಸಮರಸತೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರೇಮ ಯೋಗ ನಿಗೂಢವಾಗಿದೆ. ಲಿಂಗದ ಸ್ನೇಹದಲ್ಲಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ದೂರಗಾಮಿಯಾಗಿದೆ.

ಅಕ್ಕನ ಯೋಗವು ಪ್ರೇಮ ಯೋಗ. ಪ್ರೇಮ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯತೆ ಇದೆ. ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ಪ್ರೇಮಯೋಗ ಸಾತ್ವಿಕದ್ದು, ಏಕನಿಷ್ಠವಾದದ್ದು, ನಿರಂತರವಾದದ್ದು ಅಕ್ಕನದು ಹೃದಯಗತ ಯೋಗಶಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಕನ ಅಂಗಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಜುನನಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಪ್ರೇಮಯೋಗ ಆಕೆಯ ತನು ಮನಗಳನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡಿತ್ತು. ಕರಣೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿತ್ತು.

ಎನ್ನ ಮನವ ಮಾರುಗೊಂಡನವ್ವಾ
ಎನ್ನ ತನುವ ಸೂರೆಗೊಂಡನವ್ವಾ
ಎನ್ನ ಸುಖವನೊಪ್ಪುಗೊಂಡನವ್ವಾ
ಎನ್ನ ಇರವನಿಂಬುಗೊಂಡನವ್ವಾ
ಚನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ಒಲುಮೆಯವಳಾನು

– ಅಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೦೫

ಅಕ್ಕನ ಹೃನ್ಮನದ ಸಪ್ರೇಮಯೋಗ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಪರಮನದೇ ಚಿತ್ತಾರ, ಮನದ ತುಂಬ ಅವನದೇ ನೆನಹು. ಮನ ಮಗ್ನಳಾಗಿ ಸ್ವಸುಖವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪರಮನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಆತನ ಅರಿವೆ ಆಕೆಯ ಅರಿವು. ಆತನನ್ನು ಉಳಿದು ಅಕ್ಕನಿಗೆ ಬೇರೆನೂ ಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಕ್ಕನ ಮನಸ್ಥಿತಿಯೇ ಯೋಗದ ಸಾಧನೆಗೆ ಮೂಲವಾಗಿದೆ.

ಸಾಧಕರ ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಸದ್ಭಾವನೆಗಳೇ ಮೂಲ ಮಂತ್ರ, ಮನಸ್ಸಿನ ಹೊಯ್ದಾಟ ಸಲ್ಲದು. ಮನದ ತುಂಬಾ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದ ತಲ್ಲೀನತೆ, ಸಪ್ರೇಮ ಮುಖ್ಯ. ಸಾಧಕರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಣಾಭಾವ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಆನಂದ ಲಭಿಸುವುದು.

ಅಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿಯವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೦೮) ವಚನದಲ್ಲಿ ಇರುಳು ನಾಲ್ಕು ಜಾವ ನಿಮ್ಮ ವಿಕಾಳವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರ್ಪೆನು' ಎಂಬ ಹಂಬಲದ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿದೆ. ಅಕ್ಕನಿಗೆ ಹಗಲಿರುಳು ಪರಮನು ಒಲಿವನೋ, ಒಲಿಯನೋ ಎಂಬ ಕಳವಳ; ಆತನಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲ. ಆತನದೇ ವಿಕಳಾವಸ್ಥೆ. ದೇಹ ಭಾವ ಅಳಿದಿದೆ, ಮನೆ ಮಾರುಗಳ ಮಮಕಾರವಿಲ್ಲ. ಹೊತ್ತೆಲ್ಲ ಆತನ ಹಂಬಲಕ್ಕೆ ಮೀಸಲು. ಒತ್ತಾಸೆಯ ಮುಡಿಪು. ಚೆನ್ನನ ನೆನಹೇ ಅವಳಿಗೆ ಮೆಲುಕು. ಊಟ, ನಿದ್ರೆ, ಏನು ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಆತನ ಇರವೆ ಅಕ್ಕನ

ಇರವು. ಕಾಣಲೇಬೇಕೆಂಬ ತವಕ, ಕೂಡುವ ತವಕ. ಪರವಶತೆಯೆ ಪ್ರಾಣವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಸದಾ ಕಾಲ ಪರಮನ ನೆನಹೇ ಸಾಧಕನ ಹಂಬಲವಾಗಿರಬೇಕು.

ಸಾಧಕರಾದವರಿಗೆ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ತೀವ್ರ ಹಂಬಲವಿರಬೇಕು. ದೇಹಭಾಧೆಗಳು ಕಾಡಿದರೂ ಪರಮನನ್ನು ಸೇರುವ ತವಕ ಮುಖ್ಯ. ಪ್ರಸನ್ನತೆಯಿಂದ ಸಾಧಕರ ಮನ ಪರಮನಿಗೆ ಸದಾಕಾಲ ಮೀಸಲಾಗಿರಬೇಕು.

ಅಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿಯವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೧)ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಉದಯದಲೆದ್ದು ನಿಮ್ಮ ನೆನೆವೆನಯ್ಯಾ, ಚನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಯ್ಯಾ, ನೀನಾದಾಗ ಬಂದೆಯ ಎನ್ನದೇವಾ' ಎಂಬ ಕಾತುರ ಭಾವ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಕಾ ಭಕ್ತಿ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಮನದ ಮೊರೆಯನ್ನು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಉದಯದಲ್ಲಿ ಉದಾತ್ತ ನೆನಹು, ಕಸದೆಗೆಯುವಿಕೆ, ಚಳಿ ಹೊಡೆಯುವಿಕೆ, ಹಸೆಹಂದರ ಹಾಕಿರುವಿಕೆ, ಅಡಿಗಳಿಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿರುವಿಕೆಗಳು ತಿಳುಹಿದ ಶುಭ ಸಂದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಪರವಶತೆಯ ಹಂಬಲವಿರಬೇಕೆಂದು ಅಕ್ಕಾ ಮನದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಧಕರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ದೈನಂದಿನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಜರುಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಶುಭದ ಸಂಕೇತಗಳಾದರೆ ಪರಮನ ಸಾನಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಧಕ ಮೀಸಲು. ಸಾಧಕರಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯ ಭಾವ, ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಪರವಶತೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆಗ ಸಾಧಕನ ದೈನಂದಿನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಶುಭ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿ ಮೂಡುತ್ತವೆ.

ಕಾಣುತ್ತ ಕಾಣುತ್ತ ಕಂಗಳ ಮುಚ್ಚಿದೆ ನೋಡವ್ವಾ
ಕೇಳುತ್ತ ಕೇಳುತ್ತ ಮೈ ಮರೆದೊರಗಿದೆ ನೋಡವ್ವಾ
ಹಾಸಿದ ಹಾಸಿಗೆಯ ಹಂಗಿಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತ್ತು ಕೇಳವ್ವಾ
ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನದೇವರದೇವನ ಕೂಡುವ ಕೂಟ
ನಾನೇನೆಂದರಿಯದೆ ಮರೆದೆ ಕಾಣವ್ವಾ

– ಅಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿ

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೫೬

ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ಸುಖ ಕ್ಷಣಹೊತ್ತು ಇರಗೊಡದಾಗಿದೆ. ಆತನ ಸಮರಸ ಸುಖ ಅಂತಹದು. ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲಿಯೂ ಆತನದೇ ಧ್ಯಾನ. ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಆತನ ದರ್ಶನ; ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಮಿಲನ, ಮೈ ಮರವೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಸಿಗೆಯ ಹಂಗು ಇಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಈ ದಿವ್ಯ ಯೋಗದ ಸುಖಾನುಭವ ಮಾತಿಗೆ ನಿಲುಕದ್ದಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಅಕ್ಕನ ಪ್ರೇಮ ಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಶರಣೆ ಅಕ್ಕಾ ತನು-ಮನ-ಭಾವದಲ್ಲಿ, ಲಿಂಗದ ನೆನೆಹು, ಪ್ರೇಮದ ಹಂಬಲವಿರಬೇಕು ಎಂದು ಯೋಗ ಸಾಧನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಶಿಖರದ ಔನ್ನತ್ಯಕ್ಕೇರಿದ ಅಕ್ಕ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಸಂಕೋಲೆಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನಲ್ಲಿ ತಾನು ಒಂದಾಗುವ ತನ್ಮಯತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಲೌಕಿಕವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸುವ ತಳಮಳವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅದಕ್ಕೆ ಮೂರ್ತರೂಪ ನೀಡಿ ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಈ ವಚನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಧಕನಿಗೆ ದೈನಂದಿನ ತಳಮಳಗಳು ಸಹಜ. ಪರಮನ ಭಾವದಲ್ಲಿ ನೆನೆಯುವ ಮನದ ನೆಲೆಯನ್ನು ಅಕ್ಕಾ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ದೈನಂದಿನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಸದಾ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಘಟನೆಗಳು ಸಾಧಕರಿಗೆ ತಳಮಳವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಅಂತಃಕರಣದ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ದುಃಖ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಳಮಳವಾದಾಗ ಸಾಧಕರು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪರ ವಸ್ತುವನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತಿರಬೇಕು. ಸಾಂಸಾರಿಕ ತಳಮಳಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಪರಮನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಲೀನವಾಗುವಂತೆ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಶಿವಭಾವದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರೆ ಸಾಧಕರು ದಿವ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು.

೪.೧.೫. ಅಕ್ಕನ ಪ್ರಕೃತಿ ಯೋಗ :

ಅಕ್ಕನಿಗೆ ಚೆನ್ನಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ಮೇಲಿನ ಮನದ ಉತ್ಕಟತೆಯ ಭಾವ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಯೋಗದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಆಪ್ತತೆಯೇ ಪ್ರಕೃತಿಯೋಗವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ.

ಚಿಲಿಪಿಲಿ ಎಂದು ಓದುವ ಗಿಳಿಗಳಿರಾ, ನೀವು ಕಾಣಿರೆ ನೀವು ಕಾಣಿರೆ,
ಸರವೆತ್ತಿ ಪಾಡುವ ಕೋಗಿಲೆಗಳಿರಾ ನೀವು ಕಾಣಿರೆ-ನೀವು ಕಾಣಿರೆ;
ಎರಗಿ ಬಂದಾಡುವ ತುಂಬಿಗಳಿರಾ, ನೀವು ಕಾಣಿರೆ-ನೀವು ಕಾಣಿರೆ,
ಕೊಳನ ತಡಿಯೊಳಾಡುವ ಹಂಸೆಗಳಿರಾ, ನೀವು ಕಾಣಿರೆ-ನೀವು ಕಾಣಿರೆ
ಚನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನೆಲ್ಲಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಿರೆ ಹೇಳಿರೆ

– ಅಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ-೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೧೧

ಅಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿಯವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ-೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೫೨) ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಎನ್ನೊಡೆಯ ಚನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನದೇವನ ಕಂಡಡೆ ಕರೆದು ತೋರಿರೆ' ಎಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಅಕ್ಕನಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಶಿವನಂತೆ ಶೋಭಿಸಿ, ದಿವ್ಯ ಭಾವ ಮೂಡಿಸಿದೆ. ಜಡ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಆತನಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ತವಕ ತುಂಬಿದೆ. ಮಾಮರಗಳು, ಬೆಳದಿಂಗಳು, ಗಿಳಿ, ಕೋಗಿಲೆ, ತುಂಬಿ, ಹಂಸೆ, ನವಿಲುಗಳು ಮನೋನಿರೋಧ ಮಾಡುವ ಯೋಗಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಕ್ಕನ ಪ್ರೇಮಾಲಾಪ ಅಂತರಂಗದ ಧ್ವನಿಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮ ಪುರುಷನಿರುವುದನ್ನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ್ನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತ ಕೇಳುತ್ತ ಮನೋಲೀನವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕನ ಆಪ್ತತೆ, ಒಳದನಿ ವಚನದ ಅಮೃತವಾಗಿ ಉಕ್ಕಿದೆ".[೩]

ಸಾಧಕರಿಗೆ ಸಕಲ ಜೀವರಾಶಿಗಳಲ್ಲೂ ಲೇಸನ್ನೇ ಬಯಸುವ, ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಪರಮನನ್ನು ಕಾಣುವ ಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಗಬೇಕು.

೪.೧೬. ಅಕ್ಕನ ಯೋಗಾಂಗ ತ್ರಿವಿಧಿ :

"ಯೋಗಾಂಗಾನುಭಾವ ವಿಷಯವೇ ಯೋಗಾಂಗದ ಅರವತ್ತೇಳು ತ್ರಿಪದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ 'ಯೋಗಾಂಗ ತ್ರಿವಿಧಿ'ಯು ಯೋಗತತ್ವ ನಿರೂಪಣೆಗೇ ಮೀಸಲಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಕೃತಿಯಾದರೂ, ಇಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನ ಸ್ವಾನುಭವವೇ ಮೂಲವಾಗಿರು ವುದರಿಂದ ಇದು ಅನುಭವ ಕಾವ್ಯವೂ ಹೌದು. ಅಕ್ಕನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಅನುಸಂಧಾನದ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸರಳವಾಗಿ ಭಾವಗಮ್ಯವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ.

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಅನುಭಾವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವ ತ್ರಿವಿಧಿ ಪದಪ್ರಯೋಗವು ಕಾವ್ಯದ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಿಸಿರದೇ ಯೋಗದ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಶಿವಯೋಗದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗಗಳಾಗಿರುವ ಧಾರಣ-ಧ್ಯಾನ-ಸಮಾಧಿಯ ಮೂಲಕ ಅಂದರೆ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಧಾರಣ-ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಧ್ಯಾನ-ಭಾವಲಿಂಗಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಗವು ಲಿಂಗವಾಗುವ ವಿಕಾಸ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ 'ತ್ರಿವಿಧಿ'ಯು ಸಂಕೇತವಾಗಿರುವಂತಿದೆ.

ಬುದ್ಧಿ-ಭಾವ-ಜ್ಞಾನ-ವಿಜ್ಞಾನದ ಅದ್ಭುತಶಕ್ತಿ ಚೈತನ್ಯದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಶಿವಾಂಶಿಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಸಾಧಕನ ಜೀವಿತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನ ಅಹಂಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಕಾರಣವಾಗಿ ಮರವೆ-ಮೋಹದ ವಿಷಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ತನ್ನ 'ನಿಜದೆಚ್ಚರಕ್ಕೆ' ಕುರುಡಾಗಿದ್ದಾನೆ. ತನಗೆ ತಾ ಅನ್ಯನಾಗಿ-ಭಿನ್ನನಾಗಿ ದ್ವೈತಭಾವದ ಭ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ತೊಳಲಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನೊಳಗಿರುವ 'ಮಹಾದೇವತ್ವ'ವನ್ನು ಮರೆದು ಅಲ್ಪಮಾನವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಮನುಕುಲವನ್ನು ಸ್ವಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ವಂಚಿಸಿ ವಿಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿರುವುದು ಅಜ್ಞಾನ. ಈ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ, ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿ, ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಬೆಳಕಿಗೆ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡಾಗ, ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನೊಳಗಿರುವ ದೇವಕಳೆಯ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಧಕನ ಅಂಗ-ಮನ-ಪ್ರಾಣ-ಭಾವದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಜೀವ-ದೇಹ ನಾನೆಂಬ ದ್ವೈತದ ಕತ್ತಲೆ ಸರಿಯುತ್ತದೆ. ಸ್ವಸ್ವರೂಪ ದರ್ಶನ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ದೇಹ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಲಿಂಗಪ್ರಜ್ಞೆಯಾಗಿ ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳಲು, ಶಿವಾದ್ವೈತ ಭಕ್ತಿಯ ಬೆಳಗು ಅಂತರಂಗ-ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ನೆಲಸುವಂತಾಗಲು ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧನೆಯೇ ನಿಚ್ಚಣಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಯೋಗ ಸಾಧಕರನ್ನು ಆತ್ಮಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಅಣಿಗೊಳಿಸಿ, ಲಿಂಗಾಂಗ ಭಾವಕ್ಕೆ ಎಚ್ಚರಿಸಿ, ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಲುಕಿಸುವ ಪರಿಪೂರ್ಣಯೋಗವಾಗಿರುವ ಶಿವಯೋಗದ ಸಾಧನೆ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಿಯ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಅನುಭವ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಾಧಕರನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯುವ ಯೋಗಾಂಗ ತ್ರಿವಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನ ನಿರ್ವಚನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ".[೪]

ಒಂಬತ್ತು ವೆಜ್ಜದಾ ತುಂಬಿದ ಕೊಡನೊಳಗೆ
ಸಂಭ್ರಮದ ಮುತ್ತು ಇರುತಿಹುದು, ಅದರನುವ
ನಂಬಿ ಕಂಡವನೆ ಕಡುಜಾಣ

"ಈ ಕಾಯವು ಒಂದು ಕೊಡವಿದ್ದಂತೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ೯ ರಂಧ್ರಗಳಿವೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯವೆಂಬ ಮುತ್ತು ಇದೆ. ಆದರೆ ಸಾಧಕನು ವಿಷಯ ಸುಖಗಳಿಗೆ ಹರಿಯುವ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಕಾಮ-ಕ್ರೋಧ-ಲೋಭ-ಮೋಹ-ಮದ-ಮತ್ಸರಾದಿ ವಿಕಾರಗಳಿಗೆ ಮಗ್ನವಾಗಬಾರದು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಲಿಂಗಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸುವುದೇ ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಮೊದಲ ಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಕರಣೇಂದ್ರಿಯ-ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು, ಇವುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವ ದೇಹಧರ್ಮವನ್ನು, ಲಿಂಗಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸಿದಾಗ, ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಇಂದ್ರಿಯ ವಶವಾದ ದೇಹವು ಲಿಂಗನೆಲೆಯಾದ ದೇವಾಲಯವಾಗುತ್ತದೆ".[೫]

ಅಂತರಂಗದ ಅಂದಿನ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿರುವ ಆದಿಗುರು ಪರಶಿವನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಯೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಯೋಗಾಂಗ ತ್ರಿವಿಧಿಯ ಗುರುಸ್ತುತಿಯ ಭಕ್ತಿನಿವೇದನೆಯೊಂದಿಗೆ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ.

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಅಂಗದ ವಿಕಾರಗಳು ಅಜ್ಞಾನದ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದ್ದು, ವಚನಕಾರರು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಈ ವಿಕಾರನಡೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಧಕರ ದೇಹ ಧರ್ಮವು ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಾಗ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಸಾಧಕರ ವಶವಾಗಿ ಅಂಗವು ಲಿಂಗದ ನೆಲೆಗೆ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುವುದು. ಸಾಧಕರಿಗೆ ಯಾವುದೇ ದೇಹ ವಿಕಾರಗಳು ತಟ್ಟದೇ ಮನಸ್ಸು ಲಿಂಗ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನವಾಗುವುದು. ಅಂಗಗಳು ಸುಟ್ಟು ಲಿಂಗ ಗುಣಗಳಾಗುವುವು.

೪.೧.೭. ಅಕ್ಕನ ವಿರಾಗಯೋಗ :

ಮನವಿಡಿದು ಮಹೋನ್ನತಿಗೇರಿದ ಮಹಾಯೋಗ. ಸತ್ಯಶುದ್ಧಿಗೆ ಅಮೃತತತ್ವಸಿದ್ಧಿಗೆ ವಿರಾಗ ಯೋಗವೇ ಯೋಗ. ವಿರಾಗವೆ ನಿಜ ಕೈವಲ್ಯ ಮೂಲ. ವಿರಾಗದಿಂದಲೇ ಭವಬಂಧನ ನಿರಸನ. ಜನ್ಮಕರ್ಮ ನಿರ್ಮೂಲನ, ಆಶೆ, ಮಮತೆ, ಅಹಂಕಾರ, ಅಭಿಮಾನಗಳ ತ್ಯಾಗವೆ ತ್ಯಾಗ. ರಾಜ ರಜೋಗುಣ ಜನ್ಮ. ತ್ಯಾಗ–ವಿರಾಗಗಳು ಸತ್ವಗುಣ ಸಂಭವಗಳು. ಅಕ್ಕಾ ಘನರತಿ ವಿರಾಗಿಣಿ. ತ್ಯಾಗ ಕರಣಗಳ ತ್ಯಾಗ ಸಮರ್ಪಣ ಸಣ್ಣದಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಮೀಸಲಾಗಿರಿಸಿ ಅರ್ಪಿಸುವಲ್ಲಿದೆ.

ಮೂಲದ್ವಾರದ ಬೇರ ಮೆಟ್ಟಿ ಭೂಮಂಡಲವನೇರಿದೆ,
ಆಚಾರದ ಬೇರ ಹಿಡಿದು ಐಕ್ಯದ ತುದಿಯನೇರಿದೆ,
ವೈರಾಗ್ಯದ ಸೋಪಾನದಿಂದ ಶ್ರೀಗಿರಿಯನೇರಿದೆ.
ಕೈವಿಡಿದು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಾ ಚನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ

– ಅಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೩೪೪

"ಮೂಲದ್ವಾರದ ಬೇರ ಮೆಟ್ಟಿ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನೇರಿದ್ದಾರೆ ಅಕ್ಕಾ. ಮೂಲದ್ವಾರ ಅಂದರೆ ಪೂರ್ವವಾಸನೆ, ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಕರ್ಮವಾಸನೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯದಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಮೆಟ್ಟುವಿಕೆ, ಭೂಮಂಡಲವೆಂದರೆ ಈ ಜೀವಾತ್ಮ. ಈ ಜೀವಾತ್ಮ ಜಡ್ಡಾಗಿದೆ. ಈ ಜಡತ್ವನ್ನು

ಜಾಡಿಸಿ ಮೇಲಕ್ಕೇರಿದ್ದಾರೆ ಅಕ್ಕಾ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಜನ್ಮಕರ್ಮ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರುವ ಏರಿಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಅಕ್ಕಾ. ಆಚಾರದ ಬೇರ ಹಿಡಿದು ಐಕ್ಯದ ತುದಿಯನೇರಿದೆ, ಇದು ಅಕ್ಕನ ಶಿವಯೋಗದ ಕ್ರಮ, ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ಸಾಧನೆ. ವೈರಾಗ್ಯದ ಸೋಪಾನದಿಂದ ಶ್ರೀಗಿರಿಯನೇರಿದೆ ಎಂಬುದು ವಿರಾಗ. ವಿರಾಗದ ಭಾವವೇ ವೈರಾಗ್ಯ. ದೈಹಿಕ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ, ದೈವೀ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿಯೇ ವಿರಾಗಯೋಗ. ಒಳಗಿನ ಚಿತ್ಕಳೆಯೇ ಶ್ರೀಗಿರಿ, ಭೂಮಂಡಲ, ಐಕ್ಯದ ತುದಿ, ಶ್ರೀಗಿರಿಯನೇರಲು ಇದ್ದ ನಿಚ್ಚಣಿಕೆ. ಷಟ್ಸ್ಥಲದಿಂದ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಐಕ್ಯದ ತುದಿಯನ್ನು ಏರಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವ ಯೋಗದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನ ಯೌಗಿಕ ಅನುಭವಗಳು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ಮಿಂಚಿದ್ದರೂ ವೀರವಿರಾಗಿಣಿಯಾದ ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನ ಶಿವಯೋಗ ಸಿದ್ಧಿಯ ಉಜ್ವಲ ಪ್ರಕಾಶವು ಯೋಗಾಂಗ ತ್ರಿವಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿದೆ".[೬]

ಸಾಧಕರಾದವರು ಬಾಹ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯ ತಾಳಬೇಕು. ಪೂರ್ವ ಜನ್ಮದ ಕರ್ಮಗಳು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಬಾಧಿಸಬಾರದು. ದೈಹಿಕ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗದೇ ದೈಹಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ದಿವ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತಾಳಬೇಕು. ಆಗ ಸಾಧಕರ ದಿವ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮನಸ್ಸು ಶಿವಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅನುವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೊರೆವ ನಾದವ ಕೇಳಿ ಉರಿವ ಜ್ಯೋತಿಯ ನೋಡಿ
ಸುರಿವ ಅಮೃತವನು ಸವಿದುಂಡ ಕಾರಣದಿ
ತೊರೆದನು ಜನನ ಮರಣಗಳ

– ಯೋಗಾಂಗ ತ್ರಿವಿಧಿ

"ಅಂತರ್ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತ, ಸುರಿವ ಅಮೃತವ ಸವಿಯುತ್ತ ಅಕ್ಕ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಶಿವಯೋಗಿಯ ನವಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಫುರಿಸುವ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ನವಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ನವನಾದ ಅನುಭಾವ ಅಕ್ಕನದು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಸಂಕಲ್ಪ ವಿಕಲ್ಪವೆಂಬ ಜನನ ಮರಣಗಳೆಲ್ಲ ತೊಲಗಿ ಹೋಗಿವೆ".[೭]

ಸಾಧಕರಿಗೆ ಸಂಕಲ್ಪ–ವಿಕಲ್ಪಗಳು, ಹುಟ್ಟು–ಸಾವು ಎಂಬ ಧೋರಣೆ ಸಲ್ಲದು. ಹುಟ್ಟು–ಸಾವು ಎಂಬುದು ದೇಹಭಾವವೇ ಹೊರತು ದೇವಭಾವವಲ್ಲ. ಗುಣಾತೀತನಾಗಿ ಶಿವಯೋಗದ

ಉಜ್ವಲ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಆನಂದಿಸಲು ಯೋಗದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಅರಿವು ಬಹಳ ಮಹತ್ತರವಾದುದು. ಆಗ ಯೋಗದ ಮುನ್ನೆಡೆಯನ್ನು ಸಾಧಕರು ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ.

೪.೧.೮. ಅಕ್ಕನ ಕ್ರಿಯಾ ಯೋಗ :

ಕಾಣುವುದು ದರ್ಶನಯೋಗ. ಎರಗುವುದು ಕ್ರಿಯಾಯೋಗ. ಇವೆರಡೂ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಬಾಳಿನ ಜೀವಾಳ. ಕ್ರಿಯಾಯೋಗಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಸಾಧಕನ ದುರ್ವ್ಯಸನ ದೂರಾಗುತ್ತವೆ. ರಾಗದ್ವೇಷಗಳು ಅಸ್ಮಿತೆ ಅಭಿನಿವೇಶಗಳು ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಸುಳಿಯವು. ದುರಭಿಮಾನ ದುರಹಂಕಾರಗಳಿರವು. ಸಾಧಕನು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡಬಾರದ್ದನ್ನು ನೋಡನು, ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳಬಾರದ್ದನ್ನು ಕೇಳನು. ಬಾಯಿಯಿಂದ ಆಡಬಾರದ್ದನ್ನು ಆಡನು. ತ್ಯಾಗಿಯಾಗಿರುವನು. ಸ್ವಾರ್ಥಿಯಾಗನು. ಸಂತೋಷಚಿತ್ತನಾಗಿರುವನು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಅಂತಃಕರಣ ವಿಕಾರಕ್ಕೆ ಅಜ್ಞಾನವೆ ಕಾರಣ. ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮಯಾಮಲವೆನ್ನುವರು. ಅದರಿಂದ ಆತ್ಮ ಶಕ್ತಿ ಕುಂದುತ್ತದೆ. ಅನಾಹುತ ಸಂದಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತರಂಗ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ ಅತ್ಯಗತ್ಯ.

ಕಣ್ಗೆ ಶೃಂಗಾರ ಗುರುಹಿರಿಯರ ನೋಡುವುದು
ಕರ್ಣಕ್ಕೆ ಶೃಂಗಾರ ಪುರಾತನರ ಸಂಗೀತ ಕೇಳುವುದು
ವಚನಕ್ಕೆ ಶೃಂಗಾರ ಸತ್ಯವ ನುಡಿವುದು
ಸಂಭಾಷಣೆಗೆ ಶೃಂಗಾರ ಸದ್ಭಕ್ತರ ನುಡಿಗಡಣ
ಕರಕ್ಕೆ ಶೃಂಗಾರ ಸತ್ಪಾತ್ರಕ್ಕೀವುದು
ಜೀವಿಸುವ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಶೃಂಗಾರ ಗಣಮೇಳಾಪ
ಇವಿಲ್ಲದ ಜೀವಿಯ ಬಾಳುವೆ ಏತಕ್ಕೆ ಬಾತೆಯಯ್ಯಾ?
ಚನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ.

– ಅಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೪೨

"ವಚನಗಳು ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಕ್ರಿಯಾಯೋಗದ ಕಲೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಧಕನಿಗೆ ಕ್ರಿಯಾಯೋಗವೇ ಸಾಧನ. ಸಾಧಕನ ಕಾಯಕ್ಕೆ ಸತ್ ಸಂಪಾದನೆಯೇ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗ. ವಿಕೃತಿಯಿಲ್ಲದ ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದಲೇ ಕ್ರಿಯಾ ಯೋಗ ಸಿದ್ಧಿ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಕರ, ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ ಮಾತುಗಳ ಸಜ್ಜನಿಕೆಯ ಕ್ರಿಯಾಯೋಗವೇ ಶಿವಯೋಗ".[೮]

ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅರಿವಾದಡೇನೂ, ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆ ಇಲ್ಲದನ್ನಕ್ಕ ಎಂಬ ವಚನದ ನುಡಿಯಂತೆ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಜ್ಞಾನದ ಆಚರಣೆಯೇ ಕ್ರಿಯಾಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಸಾಧಕರು ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವಂತನಾಗದೇ, ಅರಿತುದನ್ನು ಕ್ರಿಯೆಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಬೇಕು. ಯೋಗವು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಕ್ರಿಯಾಯೋಗ ಸಾಧಕನಲ್ಲಿ ಅಳವಡುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಯಾಯೋಗದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕರು ನೈತಿಕ ಗುಣಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಅಂತರ್ಮುಖಿಯಾಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಕ್ರಿಯಾಯೋಗ ಅಳವಡಲು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಸಜ್ಜನಿಕೆ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ. ಕ್ರಿಯಾಯೋಗವು ಸಾಧಕರ ಯೋಗ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ದಾರಿದೀಪವಾಗಿದೆ.

೪.೧.೯. ಅಕ್ಕನ ಶಾಂತಿಯೋಗ :

ಅಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿಯ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ :: ೩೮೬) ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಸಜ್ಜನೆಯಾಗಿ ಮಜ್ಜನಕ್ಕೆರೆವೆ, ಶಾಂತಳಾಗಿ ಪೂಜೆಯ ಮಾಡುವೆ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಕ್ಕಾ ಪ್ರಖರಯೋಗಿಣಿ. ಸುಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸದಾಚಾರ ಸಜ್ಜನ ಸಂಪನ್ನಳಾಗಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮನಮುಟ್ಟಿ ಮಜ್ಜನಗೈಯುತ್ತಿರುವರು. ಚಿತ್ತದ ಚಂಚಲತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮನಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿ ಶಾಂತ ಚಿತ್ತಳಾಗಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಾರ್ಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಮಾಡುವ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಬುವ ಉಭಯವು ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ತಾನೆ ಎಂಬ ಸಮರತಿಯಿಂದ ಹೃದಯತುಂಬಿ ಹಾಡುತ್ತಾ, ಹೇ ದೇವಾ ಎಂದು ಭಾವ ತುಂಬಿ ಮೂಡಿದೆ. ಅರ್ಚನೆಯ ಕಾರಣ ಶಾಂತಿಯೋಗ ಅಳವಟ್ಟಿದೆ.

ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಚಿತ್ತ ಸಮತೆ ಬಹಳ ಅಗತ್ಯ. ಸಾಧಕರು ಸೈರಣೆಯಿಂದ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞರಾಗಿ ಸಮಚಿತ್ತರಾಗಿರಬೇಕು. ಆಗ ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಸಮತೆ ಅಳವಟ್ಟು ಉಭಯ ಭಾವ ನಷ್ಟವಾಗಿ ಸುಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮನ ಶಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ.

೪.೨ ಲಿಂಗಾನುಭಾವಿ ಲಿಂಗಮ್ಮ :

"ಹಡಪದ ಅಪ್ಪಣ್ಣನವರ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಲಿಂಗಮ್ಮತಾಯಿ ಉನ್ನತ ಅನುಭಾವಿ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಚನಕಾರ್ತಿ. ಈಕೆಯ ಲಿಂಗಾನುಭೂತಿ, ಬೆಳಗ ಕಾಣುವ ಬಗೆ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯ ಸ್ವಯಾನುಭೂತಿ. ಶರಣೆ ಲಿಂಗಮ್ಮತಾಯಿ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತುಂಗ ಶಿಖರಕ್ಕೇರಿದವರು. ಆರೂಢಯೋಗಿಣಿ. ತನುವಿಡಿದು ಮಹಾಘನವ ಕಂಡವರು. ಘನವಿಡಿದು ಮನವ ನಿಲ್ಲಿಸಿದವರು. ಮನವ ನಿಲಿಸಿ ಪ್ರಾಣದ

ನೆಲೆನರಿದು, ಬೆರೆದು ಪರಾತ್ಪರ ಜ್ಞಾನ ಜ್ಯೋತಿ ಕಂಡು ಮಹಾಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಓಲಾಡಿ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಬಟ್ಟ ಬಯಲಾಗಿರುವ ಭಾವ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಲಿಂಗಮ್ಮನದು ನಿರಾಳನಿಲವಿನ ಲಿಂಗಾನುಭೂತಿ. ಲಿಂಗಮ್ಮನ ತನು ಬೆಳಗು, ಮನ ಬೆಳಗು, ಬಗೆ ಬೆಳಗು, ಮಾತು ಬೆಳಗು, ನಡೆ ಬೆಳಗು, ಆತ್ಮ ಬೆಳಗು".[೯]

"ಆಧಾರವ ಬಲಿಯೆ ಬೇಗೆವರಿಯಿತ್ತು
ಕಿಚ್ಚು ಆವರಿಸಿ ಊರ್ಧ್ವಕ್ಕೇರಿತ್ತು
ಸಾಸಿರದಳದ, ಅಮೃತದ ಕೊಡ ಕಾಯಿತ್ತು
ಕಾಯ್ದ ಅಮೃತ ಉಕ್ಕಿ ತೊಟ್ಟಕ್ಕೆ, ಅಮೃತವನುಂಡು
ಹಸಿವು ಕೆಟ್ಟಿತ್ತು; ತೃಷೆಯಡಗಿತ್ತು; ನಿದ್ರೆಯರತಿತ್ತು;
ಅಂಗಗುಣವಳಿಯಿತ್ತು; ಲಿಂಗಗುಣ ನಿಂದಿತ್ತು;
ಸಂಗಸುಖ ಹಿಂಗಿತ್ತು;
ಅಂಗಲಿಂಗವೆಂಬ ಉಭಯವಳಿದು;
ಮಂಗಳ ಮಹಾ ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿಯೆ ಓಲಾಡಿ ಸುಖಿಯಾದೆನಯ್ಯಾ
ಅಪ್ಪಣ್ಣ ಪ್ರಿಯ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣಾ"

– ಹಡಪದ ಲಿಂಗಮ್ಮನವರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೩೪

"ಆಧಾರವೆಂದರೆ ಶರೀರದ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗವಾದ ಮಿದುಳು. ಬಲಿಯೆ ಎಂದರೆ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸು ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯು ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನ ಮೂಲಕ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಶಕ್ತಿಕಣಗಳನ್ನು ಒಳಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ನೇರವಾಗಿ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಆಗ ಗ್ರಂಥಿಯು ಮೆಲೊಟೋನಿನ್ ಎಂಬ ದ್ರವರೂಪಿ ಅಮೃತ ಸ್ರವಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಸಿರದಳದ ಅಮೃತದ ಕೊಡ ಕಾಯಿತ್ತು: ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವೂ ಇದೇ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ರವಿಸಿದ ಅಮೃತವೂ ಪಿಟ್ಯೂಟರಿ ಗ್ರಂಥಿಯ ಮೂಲಕ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ನಡೆವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಆರೋಗ್ಯ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವು ಸದೃಢವಾಗಿ ಆಯುಷ್ಯವು ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಶರಣರ ತರ್ಕದಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾದ ಸತ್ಯವೇ ಅಡಗಿದೆ. ಮೂಲಾಧಾರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುವ ಪರಮ ಶಕ್ತಿಯ ನಿಗ್ರಹದಿಂದ ಉದ್ದೀಪನಗೊಂಡ ಕುಂಡಲಿನಿಯೂ ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿ ಚಲಿಸಿ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಹಸ್ರಾರ ಸಹಸ್ರದಳ ಮಧ್ಯದ ಅಮೃತಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು ಮೀಟಿದ,

ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸೂಸಿದ ತತ್ ರಸದಿಂದ ಹಸಿವು, ತೃಷೆ, ನಿದ್ರೆಗಳೆಲ್ಲ ಹಿಂಗಿ ದೇಹಗುಣಗಳು ಅಳಿದು ದೇವಗುಣಗಳು ನೆಲೆಸಿ ಅಂಗ-ಲಿಂಗಗಳು ಅಭಿನ್ನವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಯುವುದು ಎಂದು ನಿವೇದಿಸಿರುವುದು ಯೋಗದ ಪರಿಣಾಮವೆಂಬಂತೆ ಲಿಂಗಮ್ಮನ ತಾಯಿಯವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು".[೧೦]

ಸಾಧಕರಿಗೆ ಲಿಂಗ ನೀರಿಕ್ಷಣೆ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಮೂಲ. ಸಾಧಕರು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಲಿಂಗನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರೆ ಯೋಗದ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಬಹುದು. ಮಹಾಬೆಳಕಿನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು, ಕಣ್ಣಿನ ಬೆಳಕಿನ ಗ್ರಾಹಕಗಳು ಹೀರಿ, ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಗೆ ತಲುಪಿ ಮೆಲೊಟೊನಿನ್ ದ್ರವ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ, ಆ ದ್ರವವು ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ದೇವಗುಣಗಳು ಸಾಧಕನಲ್ಲಿ ಮೈದಾಳುವುವು.

೪.೨.೧. ಮನೋ ಯೋಗ :

ಶಿವಶರಣೆ ಲಿಂಗಮ್ಮತಾಯಿ ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಮನೋಯೋಗದ ಮಹತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅರಿವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆಕೆಯ ವಚನಗಳು ಮನವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ-ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಯೋಗ ಸಮಾಧಿಯಾಗುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂಸ್ಕಾರದ ಆವಿಷ್ಕಾರವೇ ಮನೋಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಮನುಜ ಸಹಜ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಲೋಭ ಮೋಹಗಳನ್ನು ಮನದ ಚಂಚಲತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಸೂಕ್ತ ಮಾರ್ಗವೇ ಮನೋಯೋಗವಾಗಿದೆ.

ತನುವೆಂಬ ಹುತ್ತಕ್ಕೆ ಮನವೆಂಬ ಸರ್ಪ ಆವರಿಸಿ
ಹೆಡೆ ಎತ್ತಿ ಆಡುತ್ತಿರಲು, ಆ ಸರ್ಪನ ಕಂಡು ನಾ ಹೆದರಿಕೊಂಡು,
ಗುರು ಕರುಣವೆಂಬ ಪರುಷ ತಂದು ಮುಟ್ಟಿಸಲು,
ನೋಟ ನಿಂದಿತ್ತು, ಹೆಡೆ ಅಡಗಿತ್ತು ಹಾವು ಬಯಲಾಯಿತ್ತು.
ಆ ಗುರುಕರುಣವೆಂಬ ಪರುಷವೆ ನಿಂದಿತ್ತು.
ನಿಂದ ಪರುಷವನೆ ಕೊಂಡು ನಿಜದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಯಲಾಗುವ
ಶರಣರ ಪಾದವ ನಂಬಿ ಕೆಟ್ಟು ಬಟ್ಟಬಯಲಾದೆನಯ್ಯಾ.
ಅಪ್ಪಣ್ಣಪ್ರಿಯ ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣಾ

– ಹಡಪದ ಲಿಂಗಮ್ಮನವರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ-೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೩೦೩

"ಕಾಯವು ಹುತ್ತವಾದರೆ, ಹುತ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಹಾವೇ ಮನವಾಗಿದೆ. ಇದು ಯೋಗಕ್ಕೆ ವಾಯುವಿಕಾರವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಹೆದರಿಕೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರ ಗುರುವಿನ ಅನುಗ್ರಹವೇ ಆಗಿದೆ. ಗುರುವಿನ ಕರುಣೆಯೇ ಪರುಷಮಣಿಯಾಗಿದೆ. ಆ ಪರುಷ ಮಣಿಯನ್ನು ಅಂಗಾಂಗಕ್ಕೆ ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಸೋಂಕಿಸಿದರೆ ಅಂದರೆ ಮಂತ್ರಧ್ಯಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಮನೋಗುಣ ಅಳಿದು ದಿವ್ಯಮನವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಕಲ್ಪ ವಿಕಲ್ಪಗಳು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಶರಣೆ ಲಿಂಗಮ್ಮ ತನುಮನ-ಭವಭಯ ಗೆದ್ದಿದ್ದಾರೆ. ಆಕೆಯು ಗುರು ಕರುಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತತೆ ಹೊಂದಿ ಲಿಂಗಾನುಭವಿ ಆಗಿದ್ದರು. ಗುರುಕರಣದಿಂದ ಅಂತಃಕರಣ ವಾಯುವಿಕಾರ ಅಳಿದು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆ."[೧೧]

ಸರ್ವವಿಕಾರಗಳಿಗೂ ಗುರುವಿನ ಅನುಗ್ರಹ ಮುಖ್ಯ. ಭವಿತನದ ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಲು ಗುರುವಿನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಮನೋಗುಣ ತೊಲಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯತೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಭವಿಯಿಂದ ಭಕ್ತನಾಗಿ ಸಾಧನಾಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಾಧಕ ಬರುವನು. ಮನಸ್ಸು ನಿರ್ಭಾವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಸನ್ನದ್ಧವಾಗುವುದು. ಸಾಧಕರ ದೇಹ ವಿಕಾರಗಳು ನಾಶವಾಗುವುವು. ಇದರಿಂದ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಅನುಭವಗಳು ಮೂಡುತ್ತವೆ.

ಹಡಪದ ಲಿಂಗಮ್ಮನವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ-೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨೪೭) ವಚನದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ 'ಕನ್ನಡಿಯ ನೋಡಿದಂತೆ ಮನನಿರ್ಮಳವಾದಲ್ಲದೆ, ಘನವ ಕಾಣಬಾರದು ನಮ್ಮ ಅಪ್ಪಣ್ಣಪ್ರಿಯ ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕರಿಗೆ "ಮನದಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲೆಯಿದ್ದರೆ ಅಂದರೆ ಮನ ಮಾಸಿದ್ದರೆ ಲಿಂಗದ ಬೆಳಗ ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಸಾಧಕನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕತ್ತಲೆ ಆವರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಮಕ್ಕೆ, ಕ್ರೋಧಕ್ಕೆ, ಲೋಭಮೋಹಗಳಿಗೆ ಮದ ಮತ್ಸರಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುವುದೇ ಮನದ ಕತ್ತಲೆ. ಇದರಿಂದ ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸ್ಥಿರತೆ ದಕ್ಕದು. ಶಾಂತಿ ಸಮಾಧಾನವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಭೋಗದಾಸೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ತ್ಯಾಗದ ಅಭಿಲಾಷೆ ಇರದು. ಬಹಿರಂಗದ ಬಯಕೆ ಬಲವಾಗಿ, ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಪರಚಾಟ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮನದ ಕತ್ತಲೆಯೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ".[೧೨] ಆದಕಾರಣ, ಕನ್ನಡಿಯ ತೋರುವ ಸಹಜ ರೂಪಿನಂತೆ ಮನ ನಿರ್ಮಲವಾದಲ್ಲದೆ ಮಹಾಘನವನ್ನು ಕಾಣಲಾಗದು.

ಸಾಧಕರು ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯಿಂದ ಹೊರಬರಬೇಕು. ಯೋಗ ಸಾಧಕರು ಜೀವನದ ಕ್ಷಣಿಕತೆ ಮತ್ತು ನಶ್ವರತೆಯನ್ನು ಅರಿತು, ಸಾಧನೆಗೆ ಪರಿಪಕ್ವವಾದರೆ ಸಾಧಕರ ಮನಸ್ಸು ನಿರ್ಮಲ

ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸಾಧಕರಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನ ದುರ್ಭಾವಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಮುಖ್ಯ. ಮಹಾಘನದ ಬೆಳಕು ಅನುಭವಿಸಲು ಯೋಗದ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನ ನಿರ್ಮಲತೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಅಂಗವ ಮರೆದವಂಗೆ ಲಿಂಗದ ಹಂಗೇಕೊ?
ಅರಿವ ಕಂಡವಂಗೆ ಕುರುಹಿನ ಹಂಗೇಕೊ?
ತಾನು ತಾನಾದವಂಗೆ ಧ್ಯಾನದ ಹಂಗೆಕೊ?
ಮನ ಮುಗ್ಧವಾದವಂಗೆ ಮಾನವರ ಹಂಗೇಕೊ?
ಆಸೆಯಳಿದವಂಗೆ ಧ್ಯಾನದ ಹಂಗೆಕೊ?
ಕಾಮನ ಸುಟ್ಟವಂಗೆ ಕಳವಳದ ಹಂಗೆಕೊ?
ನಡೆಗೆಟ್ಟವಂಗೆ ನುಡಿಯ ಹಂಗೇಕೊ?
ನಿಶ್ಚಿಂತವಾದವಂಗೆ ಉಚ್ಚರಣೆಯ ಹಂಗೇಕೋ?
ತನ್ನ ಮರೆದು ನಿಮ್ಮನರಿದ ಶರಣಂಗೆ।
ಅಲ್ಲೆ ಐಕ್ಯಕಂಡೆಯಾ ಅಪ್ಪಣ್ಣಪ್ರಿಯ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ।

– ಹಡಪದ ಲಿಂಗಮ್ಮನವರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨೬೧

ಅಂಗದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಳೆಯಲು ಲಿಂಗದ ಹಂಗಿರಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಲಿಂಗದ ಹಂಗು ಬೇಡ. ಅದರಂತೆ ಅರಿವು ಕಂಡವಂಗೆ ಕುರುಹಿನ ಹಂಗು, ತಾನು ತಾನಾದವಂಗೆ ಧ್ಯಾನದ ಹಂಗು, ಮನ ಮುಗ್ಧವಾದವಂಗೆ ಮಾನವರ ಹಂಗು, ಆಸೆಯಳಿದವರಿಗೆ ಧ್ಯಾನದ ಹಂಗು, ಕಾಮನ ಸುಟ್ಟವಂಗೆ ಕಳವಳದ ಹಂಗು, ನಡೆಗೆಟ್ಟವಂಗೆ ನುಡಿಯ ಹಂಗು, ನಿಶ್ಚಿಂತನಾದವಂಗೆ ಉಚ್ಚರಣೆಯ ಹಂಗು, ತನ್ನ ತಾ ಮರೆದು, ಪರಮನನ್ನರಿತ ನಿಜ ಶರಣಂಗೆ ಯಾವ ಹಂಗಿನ ಬಾಧೆಯೂ ಕಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಾಧಕರಿಗೆ ಪರಮನ ಅರಿವು ಅರಿತರೆ ದೈಹಿಕ ಗುಣಗಳು ನಾಶಹೊಂದುವುವು. ಯೋಗದ ಕಟಿಬದ್ಧತೆ, ಸ್ವದ್ವರ್ತನೆ ಮತ್ತು ಯೋಗದ ಒಲವು ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದರೆ, ಸದಾ ನಿರಂತರವಾದ ಪರಮನ ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಸಾಧಕರಿಗೆ ನಡೆ–ನುಡಿಯ ಪರಿಶುದ್ಧತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಮನವ ಗೆದ್ದೆಹೆನೆಂದು, ತನುವ ಕರಗಿಸಿ ಕಾಯವ ಮರುಗಿಸಿ,
ನಿದ್ರೆಯ ಕೆಡಿಸಿ ವಿದ್ಯೆಯ ಕಲಿತಿಹೆನೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಹೀನರಿರಾ ನೀವು ಕೇಳಿರೋ,
ನಮ್ಮ ಶರಣರು ಮನವನೆಂತು ಗೆದ್ದಹರೆಂದಡೆ

ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧವ ನೀಗಿ, ಲೋಭ ಮೋಹ ಮದ ಮತ್ಸರವ ಛೇದಿಸಿ,
ಆಸೆ ರೋಷವಳಿದು, ಜಗದ ಪಾಶವ ಬಿಟ್ಟು,
ಆ ಮರುಗಿಸುವ ಕಾಯವನೆ ಪ್ರಸಾದ ಕಾಯವ ಮಾಡಿ ಸಲಹಿದರು.
ಕೆಡಿದುವ ನಿದ್ರೆಯನೆ ಯೋಗಸಮಾಧಿಯ ಮಾಡಿ,
ಸುಖವನೇಡಿಸಿ ಜಗವನೆ ಗೆದ್ದ ಶರಣರ ಬುದ್ಧಿಹೀನರೆತ್ತಬಲ್ಲರೊ
ಅಪ್ಪಣ್ಣಪ್ರಿಯ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣಾ?

– ಹಡಪದಪ್ಪಣ್ಣಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಲಿಂಗಮ್ಮ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨೪೪

"ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾದ ಮನದ ಚಾಂಚಲ್ಯತೆಯನ್ನು ಗೆದ್ದಿರುವೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು, ತನುವ ಕರಗಿಸಿ, ಕಾಯವ ಮರುಗಿಸಿ, ನಿದ್ರೆಯ ಕೆಡಿಸಿ, ವಿದ್ಯೆಯ ಕಲಿತಿರುವೆನೆಂದು ಜಂಭದ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾ, ಬುದ್ಧಿವಂತನರೆನಿಸಿಕೊಂಡವರಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧವ ನೀಗಿ, ಲೋಭ ಮದ, ಮತ್ಸರವ ಛೇದಿಸಿ ಆಸೆರೋಷವಳಿದು, ಜಗದ ಪಾಶವ ಬಿಟ್ಟು, ಕಾಯವನ್ನು ಪ್ರಸಾದಕಾಯವೆಂದು ತಿಳಿದು, ನಿದ್ರೆಯನೇ ಯೋಗ ಸಮಾಧಿಯ ಮಾಡಿ, ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯ ಲೌಕಿಕ ಸುಖವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಜಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು ಶರಣರು. ಇದು ನಿಜವಾದ ಬುದ್ಧಿವಂತರ ಬದುಕು. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜಂಭದ ಬದುಕನ್ನು ನಡೆಸುವ ಅಜ್ಞಾನ ಒಳಿತಲ್ಲ ಎಂದು ಯೋಗದ ಅಭ್ಯಾಸಿಗರಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ".[೧೩]

ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗ ಶುದ್ಧವಿಲ್ಲದೆ ನುಡಿವರು, ಸಂತೆಯ ಸೂಳೆಯರಂತೆ
ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗವೆಂಬುದಿಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಶಿವಶರಣರಿಗೆ,
ಅಂತರಂಗವೆಲ್ಲ ಅರುಹಾಯಿತ್ತು; ಬಹಿರಂಗವೆಲ್ಲ ಲಿಂಗವಾಯಿತ್ತು.
ಆ ಲಿಂಗದಲ್ಲೆ ನುಡಿದು, ಲಿಂಗದಲ್ಲೆ ನಡೆದು,
ಲಿಂಗದಲ್ಲೆ ಮುಟ್ಟಿ ಲಿಂಗದಲ್ಲೆ ವಾಸಿಸಿ,
ಲಿಂಗದಲ್ಲೆ ಕೇಳಿ, ಲಿಂಗದಲ್ಲೇ ನೋಡಿ
ಸರ್ವಾಂಗವು ಲಿಂಗವಾಗಿ, ಆ ಲಿಂಗವ ನೋಡುವ ಕಂಗಳಲ್ಲೆ ಐಕ್ಯ,
ಕಂಡೆಯಾ, ಅಪ್ಪಣ್ಣ ಪ್ರಿಯ ಚೆನ್ನ ಬಸವಣ್ಣ

– ಹಡಪದ ಲಿಂಗಮ್ಮನವರು
– ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ ೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೩೪೨

ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗ ಶುದ್ಧವಿಲ್ಲದವರನ್ನು ಸಂತೆಯಲ್ಲಿ ಶರೀರವ ಮಾರುವ ಸೂಳೆಯಂತೆ ಎಂದು ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತರಂಗ-ಬಹಿರಂಗ ಎಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಲಿಂಗ ನಡೆ, ಲಿಂಗ ನುಡಿ, ಲಿಂಗ ನೋಟ, ಲಿಂಗದ ಮಾತು ಸದಾಚಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಆಚರಿಸಿದರೇ ಸರ್ವಾಂಗವು ಲಿಂಗಮಯವಾಗುವುದು. ಅಂಗ-ಲಿಂಗಾಂಗವಾಗುವ ಯೋಗ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ವಚನವಿದು.

ಹಡಪದ ಲಿಂಗಮ್ಮನವರು (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ :೧೨೫೩) ತಮ್ಮ ವಚನದಲ್ಲಿ 'ತನುವ ಕರಗಿಸಿ ಹರಿವ ಮನವ ನಿಲಿಸಿ' ಎಂದು ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾನುಭವದ ಪರಮಾನಂದದಲ್ಲಿ ತನು ಭಾವವ ಕರಗಿಸಿ, ಚಂಚಲತನದಿಂದ ಚರಿಸುವ ಮನವನು ಸಾಧಕನು ಲಿಂಗಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಿಲಿಸಿ, ಅಂಗದ ವಿಕಾರ ಗುಣಗಳೆಲ್ಲವನು ಅಳಿದು, ಸರ್ವಾಂಗದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗದ ಗುಣವ ನಿಲಿಸಿ, ಜೀವ ಭಾವ ಅಳಿದು, ಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ ಸವೆದು, ತಾನೇ ಮಹಾದೇವನಾದ ಮಹಾಶರಣರ ನಿಲುವನ್ನು ಜಡ ಮಾನವರು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಮನಸ್ಸು, ಮರ್ಕಟನಂತೆ ಚಾಂಚಲ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಕ್ಷಣಿಕ ಆಸೆ-ಆಮಿಷಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಹಂಬಲವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸಾಧಕರಿಗೆ ಲಿಂಗ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಮನಸ್ಸಿನ ಏಕಾಗ್ರೀಕರಣ ಮುಖ್ಯ. ಮನಸ್ಸು ಯೋಗ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿದ್ದು, ವಿಕಾರಗಳು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಂಟದಂತೆ ಸರ್ವಾಂಗದಲ್ಲಿ ದೈವಿಕ ಭಾವ ಹೊಂದುವಂತೆ ಮನಸ್ಸು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಬೇಕು. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಹಾದೇವ ಭಾವ ನೆಲೆಸಲು ಸಾಧಕರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು.

೪.೩ ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ :

"ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ ಶ್ರೇಷ್ಠಚಾರಿಣಿ, ಅನನ್ಯ ಅಪೂರ್ವ ಆತ್ಮಶೋಧಿನಿ, ಆತ್ಮ ನಿವೇದಿನಿ, ಸ್ವಯಗುರು ಚೇತನಕಾಂಕ್ಷಿಣಿ. 'ಕಣ್ಣ ಕಟ್ಟಿ ಕನ್ನಡಿಯ ತೋರಿತ್ತೋ ಅಜಗಣ್ಣಾ ನಿನ್ನ ಯೋಗ' ಎಂದು ಪರಿತಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈಕೆಯದೂ ಅನುಭಾವಿಕ ನೆಲೆ. ಅಣ್ಣನೂ, ಗುರುವೂ ಆಗಿದ್ದ ಅಜಗಣ್ಣನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಶೋಕಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತ ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕನನ್ನು ಸಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಭುವಿನ ಜೊತೆ ಆಕೆ ನಡೆಸಿದ ಸಂಭಾಷಣೆ, ತಾತ್ತ್ವಿಕ ವಾಗ್ವಾದ ಉನ್ನತ ಅನುಭಾವದ ಚರ್ಚೆ ಎನಿಸಿದೆ. ಇದು ಮುಕ್ತಯಕ್ಕನ ಅನುಭಾವಿಕ ನಿಲವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ".[೧೪]

೪.೩.೧ ಸಮರಸ ಯೋಗ :

ಘನಮಹಿಮರ ಸಂಗದಿಂದ
ಘನಕ್ಕೆ ಘನವೇದ್ಯವಾದ ಬಳಿಕ,
ಅರಿಯಲಿಲ್ಲ- ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ
ಕೂಡಲಿಲ್ಲ-ಅಗಲಲಿಲ್ಲ
ಮನ ಮೇರೆದಪ್ಪಿ ನಿರವಯಲಾದ ಸುಖವ
ಶೂನ್ಯ-ನಿಶೂನ್ಯವೆಂದು
ನುಡಿಯಲುಂಟೆ ಶಬ್ದ ಮುಗ್ಧವಾಗಿ?
ಎನ್ನ ಅಜಗಣ್ಣ ತಂದೆಯ ಬೆರೆಸಿದ ಬಳಿಕ,
ಉರಿಯುಂಡ ಕರ್ಪುರದಂತಾದೆನಯ್ಯ

– **ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ**
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ-೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೧೧೨

"ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕನಿಗೆ ಗುರುತತ್ವವೇ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ. ಅಜಗಣ್ಣ (ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲದಾತ), ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ (ಸಾವಿಲ್ಲದವರು), ಶಿವಯೋಗಿಣಿ. ಗುರು ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಶಿವಾಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಾಧನೆಯ ಮಾಡಿ ಶಿವಾಚಾರಿಣಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಜಗಣ್ಣ ಗುರುವೆಂಬ ತಂದೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಘನಕ್ಕೆ ಘನವಾಗಿ ತನುಮನವಿಲ್ಲದಂತಾಗಿದೆ. ಅರಿವು-ಮರೆವಿನ ಹಂಗಿಲ್ಲ, ಅಗಲಿದೆ-ಕೂಡಿದೆ ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿ ಇಲ್ಲ. ಭಾವವೆಲ್ಲವೂ ನಿರ್ಭಾವ ಅಂಗವೆಂಬ ಕರ್ಪೂರ ಲಿಂಗ ಜ್ಯೋತಿಯಲ್ಲಿ ಕರಗಿದೆ, ಕರಿಗೊಂಡ ಬಳಿಕ ಅಂಗ-ಲಿಂಗದ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕನಿಗೆ ಸಮರಸಯೋಗದ ಆನಂದ ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ".[೧೫]

ಸಾಧಕರಿಗೆ ಅಂಗ-ಲಿಂಗ ಎಂಬ ಭಾವ ಸಲ್ಲದು. ಈ ಉಭಯ ಭಾವವಳಿದು ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯ ಸಾಧಿಸಲು ಗುರು ಮಾರ್ಗ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸೇ ಗುರುವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಅಲ್ಲಮರು. ಸಾಧಕರಿಗೆ ಗುರು ಕಾರುಣ್ಯದಿಂದ ಅರಿವು-ಮರೆವು, ಅಗಲಿದೆ-ಕೂಡಿದೆ ಎಂಬ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಸಾಧಕನು ಹೊರಬಂದು ಲಿಂಗಭಾವ ಮೂಡುತ್ತದೆ.

೪.೪ ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿ :

ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿ ಹಾಗೂ ಮೋಳಿಗೆ ಮಾರಯ್ಯ ಶಿವಶರಣರ ಸಮುದಾಯದ ಅಪರೂಪದ ದಂಪತಿಗಳು. ಕಟ್ಟಿಗೆ ಮಾರುವ ಕಾಯಕ. ಪರಮ ದಾಸೋಹಿ. ವಿನಯ ಸಂಪನ್ನೆ.

ಸುಗಂಧದ ಮೂಲದ ಬೇರಿನ ಗಂಧ
ಎಲೆ ಬಳ್ಳಿಯನೇತಕ್ಕೆ ವೇಧಿಸದು?
ಕುಸುಮದ ವಾಸನೆ, ತನ್ನಯ ತೊಟ್ಟು ಎಲೆ ಕೊನರು ಬೇರುವನೇಕೆ ವೇಧಿಸದು?
ಇದು ಇಷ್ಟ-ಪ್ರಾಣಯೋಗದ ಭೇದ,
ಗಿಡುಗಿಡುವಿಗೆ ಕುರುಹಲ್ಲದೆ,
ಗಂಧ-ಗಂಧ ಕೂಡಿದಲ್ಲಿ ದ್ವಂದ್ವವಾಗಿ ಬೆರೆದಲ್ಲಿ
ಕದಂಬ ಗಂಧವಲ್ಲದೆ, ಒಂದರ ಗಂಧವೆಂದು ಸಂಧಿಸಿ ತೆಗೆಯಲಿಲ್ಲ.
ಅವರು ನಿಂದ ನಿಂದ ಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಾಗಿಪ್ಪರು.
ಇದು ದೃಷ್ಟಾನುಭಾವ ಸಿದ್ಧಿ,
ಸರ್ವಸ್ಥಲಭೇದ, ವಿಶ್ವತೋಮುಖ ರೂಪು,
ಎನ್ನಯ್ಯಪ್ರಿಯ ಇಮ್ಮಡಿ ನಿಃಕಳಂಕ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು
ತತ್ವಭಿತ್ತಿಸ್ವರೂಪನು.

– ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ-೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೧೯೮

ಸುಗಂಧಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾದುದು ಬೇರು. ಆ ಬೇರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ವಾಸನೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಎಲೆ-ಬಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಹರಡದೆ, ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸುವಾಸನೆಯನ್ನು ತುಂಬುತ್ತದೆ. ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಸುಗಂಧ ಅತ್ಯಂತ ಆಸ್ವಾದನೀಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿರುವ ಸುವಾಸನೆ, ಅದೇ ಹೂವಿನ ತೊಟ್ಟಿನಲ್ಲಾಗಲೀ, ಎಲೆಯ ಕೊನರಿನಲ್ಲಾಗಲೀ ಇರದು. ಹೂ ಹಾಗೂ ಸುಗಂಧವನ್ನು ಬೇರೆ ಮಾಡಿ ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂಗದಿಂದ ಲಿಂಗವೆಂಬ ಶಿವಕಳೆ ಹಿಡಿದು ಪ್ರಾಣಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆರೆದು ಲಿಂಗಾಂಗ ಯೋಗವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದವರು ಶರಣೆಯರು. ಇದು ಸ್ವಾನುಭಾವದ ಗುಣ. ಇದನ್ನೇ ದೃಷ್ಟಾನುಭಾವಸಿದ್ಧಿ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಭಕ್ತಸ್ಥಲ ಒಂದೇ ಎಂದರೂ ಇದು ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಲದಲ್ಲೂ ಅಡಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಲವಿಡಿದು ಸಾಧಿಸಿದರೂ ಪರಮಚೈತನ್ಯದ ಮೂಲ ಅಡಗಿದೆ. ಇದು

ಬಸವಾದಿ ಶರಣರು ಸಾಧಿಸಿ ತೋರಿದ ಸರ್ವಸ್ಥಲಭೇದವಾಗಿದೆ. ಪರಮಚೈತನ್ಯದ ಅನುಭೂತಿಯೂ ಯೋಗ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಕಾಷ್ಠವ ಸುವರ್ಣವ ಮಾಡಿದೆನೆಂಬ ಘಾತುಕತನವೆ ನಮ್ಮ ಭಕ್ತಿ?
ಸಕಲ ದೇಶ ಕೋಶ ವಾಸ ಭಂಡಾರ ಸವಾಲಕ್ಷ ಮುಂತಾದ ಸಂಬಂಧ,
ಸ್ತ್ರೀಯರ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದೆನೆಂಬ ಕೈಕೂಲಿಯ ನಿಮ್ಮ ಭಕ್ತಿ?
ಬಸವಣ್ಣ ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಪ್ರಭುದೇವರು ಮುಂತಾದ
ಏಳುನೂರೆಪ್ಪತ್ತು ಅಮರಗಣಂಗಳ ಭಾವವಿದ್ದಂತೆ ನಿಮ್ಮ ಅಗಡವೇಕಯ್ಯಾ?
ನಿಮ್ಮ ಅರಿವಿಂಗೆ ಇದಿರಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಹೆನೆಂಬ ಭಿನ್ನ
ಭಾವವುಂಟೆ ಅಯ್ಯಾ?
ಕರ್ಪುರದ ಅರಣ್ಯವ ಕಿಚ್ಚುಹತ್ತಿ ಬೆಂದಲ್ಲಿ
ಭಸ್ಮ ಇದ್ದಿಲೆಂದು ಲಕ್ಷಿಸಲುಂಟೆ?
ನಿಮ್ಮ ಭಾವವ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಿ.
ನಿಮ್ಮ ಕೂಟಕ್ಕೆ ಎನ್ನ ನಾಚಿಕೆಯ ಬಿಡಿಸಿದ ತೆರನ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಿ
ಶಕ್ತಿಯ ಮಾತೆಂದು ಧಿಕ್ಕರಿಸಬೇಡಿ.
ಹೊರಗೆ ಕೂಡಿಹೆನೆಂಬುದು ನಿಮ್ಮ ಅರಿವಿಂಗೆ ಹಾನಿ.
ಎನ್ನಯ್ಯಪ್ರಿಯ ಇಮ್ಮಡಿ ನಿಃಕಳಂಕಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ,
ನಿಮ್ಮ ಶರಣರ ನೆಲೆಯ ನೀವೇ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಿ

– ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೫ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೧೬೦

"ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಬಂಗಾರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆನೆಂಬ ಅರ್ಥಹೀನ ಅಹಂಕಾರ ಭಕ್ತಿಗೆ ಸಲ್ಲದು, ಸಮಸ್ತ ರಾಜ್ಯ, ಭಂಡಾರ, ಸ್ವರಾಜ್ಯದಾಳ್ವಿಕೆಯ ವೈಭೋಗ, ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಗ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದೆನೆಂಬ ತ್ಯಾಗದ ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುವ ಕೂಲಿಯಲ್ಲ ಈ ಭಕ್ತಿ. ಶಿವನನ್ನು ಕೂಡಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆಯ ಈ ಭಕ್ತಿ? ಬಸವಣ್ಣ, ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ, ಅಲ್ಲಮಾದಿ ಪ್ರಮಥರು, ಏಳುನೂರೆಪ್ಪತ್ತು ಅಮರಗಣಂಗಳು ಅರಿದಾಚರಿಸಿ, ಅನುಭವದಾನಂದದಲ್ಲಿರುವ ಭಕ್ತಿಯು ನಿಜವಾದ ಭಕ್ತಿ. ಅರಿವಿನ ಕುರುಹಾಗಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವಿಡಿದು, ಲಿಂಗವೇ ನೀವಾಗಲರಿಯದೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಶಿವನೆಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಕೂಡುವೆ ಎಂಬ ಭಿನ್ನಭಾವ ಸಲ್ಲದು, ಎಂಬ ನೇರ ನುಡಿಗಳ ಮುಖೇನ ಮೋಳಿಗೆ ಮಾರಯ್ಯನವರನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಕರ್ಪೂರರನ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಬಿದ್ದು ಸುಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ. ಸುಟ್ಟ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಇದ್ದಿಲು, ಬೂದಿ ಎಂದು ಯಾರಾದರೂ ಹುಡುಕಿ ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವೆ? ಉರಿಯುಂಡ ಕರ್ಪೂರದ ತೆರದಿ ಒಳ-ಹೊರಗಿಲ್ಲದಂತೆ ನಿಶ್ಯೇಷವಾಗುವ ಭಕ್ತಿಯ ಬೆಳಗು, ಆನಂದದ ಕೂಟದಲ್ಲಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷ ನಡೆಸುವ ಸಂಸಾರ ಕೂಟಕ್ಕೆ ನಾಚಿಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಒಂದಾಗುವ ತೆರನಂತೆ, ಇಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಸಂಸಾರವಿದೆ. ಅಂಗ-ಲಿಂಗ ಎಂಬ ಉಭಯ ಲಜ್ಜೆಯ ತೊರೆದು, ಸಮರಸಾನಂದಭಾವ ಹೊಂದಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಲಿಂಗಭಕ್ತಿಯಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಯೋಗ ಸಾಧಕರು ಶರಣತ್ವದ ನೆಲೆಯ ತಿಳಿದು, ಅರಿದಾಚರಿಸಿ, ನಿಜಪದ ಹೊಂದಿದಂತೆ ನಡೆಯಬೇಕು. ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿಯವರು ಇಮ್ಮಡಿ ನಿಃಕಳಂಕ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನನ್ನು ಲಿಂಗಮುಖೇನ ನೋಡಿ-ಮಾಡಿ, ಕೂಡುವ ನಿಜದ ನಿಲುವು ದೃಢ ನಿಶ್ಚಯವಿರಬೇಕು ಎಂದು ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಭಿನ್ನಭಕ್ತಿಯ ಯೋಗ ಪಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ".[೧೬]

೪.೫ ನೀಲಮ್ಮ :

ಬಸವಣ್ಣನವರ ಸಹಧರ್ಮಿಣಿ. ಬಸವನ ಅನುಭವ ವಿವರ ಕಂಡು 'ವಿಚಾರಪತ್ನಿ ಯಾದೆನಯ್ಯಾ ಸಂಗಯ್ಯ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಪರಮದಾಸೋಹಿ. ಬಸವಣ್ಣನೇ ಗುರುವೆಂದು, ಬಸವಣ್ಣನೇ ಲಿಂಗವೆಂದು ಬಸವಣ್ಣನೇ ಪ್ರಸಾದವೆಂದು ನಂಬಿದ್ದರು.

ಬೆಳಕಿನ ಪ್ರಭೆ ಥಳಥಳಿಸಿ ಹೊಳೆಯಲು
ಆ ಬೆಳಗಿನೊಳಗೆ ಬೆಳೆದ ಶಿಶುವಾನಯ್ಯ.
ಕಳೆಯರಿಯದೆ ಬೆಳೆದೆನು ತಿಳಿಹಿಲ್ಲದೆ ನಿಂದೆನು
ಸಂಗಯ್ಯನಲ್ಲಿ ಬಸವಾ ಬಸವಾಯೆನುತಿರ್ದೆನು

- ನೀಲಮ್ಮ

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೫ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೦೧೨

ಲೋಕವನ್ನು ಬೆಳಗಿದ ಆ ಬಸವ ಬೆಳಗು ನೀಲಮ್ಮ ತಾಯಿಯ ಮನವನ್ನು ಬೆಳಗಿದೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಮಹಾಪುರುಷರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕ ಯೋಗ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಸನಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಧಕರಿಗೆ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಮಹಾನುಭಾವಿಗಳ ಸತ್ಸಂಗ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಯೋಗದ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಗೇರಲು ಮಹತ್ವವಾಗಿದೆ. ಮಹಾನುಭಾವಿಗಳ ಸಂಗದಿಂದ ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಅನುಭವ ಪಡೆಯಲು ಮಾರ್ಗಸೂಚಕವಾಗಿದೆ.

ನೀಲಮ್ಮ ತಾಯಿಯವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೫ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೩೫) ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಆಹಾ ಮನವೆ, ಸಂತೈಸಿಕೊ ನಿನ್ನ ನೀನೆ' ಎಂದು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಅರಿವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಯೋಗ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕರು ಸಮಾಧಾನ ಚಿತ್ತದಿಂದ ಬದುಕನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆಗುಹೋಗುಗಳೆಲ್ಲವು ಶಿವನ ಇಚ್ಛೆ ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಸಾದಮಯವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಮನೋಭೂಮಿಕೆಯು ಯೋಗ ಜೀವನದ ಕೈಗನ್ನಡಿಯಾಗಿದೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಬಂದ ಹಡಪದ ಅಪ್ಪಣ್ಣನವರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ತನ್ನ ಕರಸ್ಥಲ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಬಸವನ ರೂಪ ಬೆಳಗಿದ ಸಂಗಯ್ಯನ ಹಂಗು ಸಹ ನನಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಪ್ಪಣ್ಣನವರಿಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನೀಲಮ್ಮತಾಯಿಯ ಯೋಗದ ನಿಲುವು ಖಚಿತವಾಗಿ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದೆ. ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಂತಃಶಕ್ತಿ, ಆತ್ಮ ಶಕ್ತಿಯೇ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಸಾಧಕರಿಗೆ ಅವಘಡಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿನಿಲ್ಲುವ ಆತ್ಮಸ್ಥೈರ್ಯ ಅಂತರಂಗದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತದೆ. ಅಂತರ್ ಚಕ್ಷುವಿಗೆ ಘೋರವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪಳಿಸಿದರೂ ಯೋಗ ಜೀವಿಯು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಚಿತ್ತದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಎಲ್ಲವೂ ಪರಮನ ಇಚ್ಛೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತತೆ ಭಾವ ಅಳವಡುವುದು.

ಮುಖವಿಲ್ಲದ ಕನ್ನಡಿಯ ನೋಡಲು,
ಆ ಕನ್ನಡಿಯ ರೂಪಿನೊಳಗೆ ಸಂಗಯ್ಯನ ರೂಪು ಕಾಣಬಂದಿತ್ತು,
ಆ ರೂಪನರಿದು ಪರಣಾಮವ ಕಂಡು ಬದುಕಿದೆನಯ್ಯಾ,
ಪ್ರಸನ್ನದವಳಾಗಿ ಪ್ರಭಾಪರಿಣಾಮಿಯಾದೆನು,
ಗಮನದಸಂಗ ನಿಸ್ಸಂಗವಾಗಿ ಎನಗಿಹಪರವಿಲ್ಲವಯ್ಯಾ ಸಂಗಯ್ಯಾ.

– ನೀಲಮ್ಮ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೫ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೦೪೫

"ಕನ್ನಡಿಯ ಬಿಂಬದೊಳಗೆ ಸಂಗಯ್ಯನ ರೂಪು ಕಾಣಬಂದಿತ್ತು. ಕನ್ನಡಿ ಆತ್ಮನ ಪ್ರತೀಕವಾದರೆ ಸಂಗಯ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. ಲಿಂಗದ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಯ್ಯನ ಅನುಭಾವವನ್ನು ನೀಲಮ್ಮ ತಾಯಿಯವರು ಬಸವಣ್ಣನವರಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಗಯ್ಯನ ಅನುಭಾವದ ಆನಂದದಿಂದ ಪ್ರಸನ್ನತೆ ಬಂದಿದೆ. ಯೋಗದ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಗದ ಸಂಗ– ನಿಸ್ಸಂಗವಾದರೆ ಇಹ ಪರ ಎಂಬ ಭೇದವಿರುವುದಿಲ್ಲ".[೧೭]

ಸಾಧಕರ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯು ನಿರಂತರವಾಗಿದ್ದಾಗ, ಸಾಧಕರ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಸನ್ನತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅಂಗದ ಭಾವ ಹಿಂಗಿ ಲಿಂಗವೇ ತಾನಾದ ಭಾವ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಆಗ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಅಂಗ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗ ಬೇರೆ ಎಂಬ ಭಾವ ಮೂಡದು. ನಿಜ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಕಾಣುವ ಅನುಭೂತಿ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು.

ಆಡಲಿಲ್ಲವಯ್ಯಾ ನಾನು ಹೆಣ್ಣು ರೂಪ ಧರಿಸಿ;
ನುಡಿಯಲಿಲ್ಲವಯ್ಯಾ ನಾನು ಹೆಣ್ಣು ರೂಪ ಧರಿಸಿ,
ನಾನು ಹೆಣ್ಣಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ನಾನು ಇಹಪರನಾಸ್ತಿಯಾದವಳಯ್ಯಾ.
ನಾನು ಉಭಯದ ಸಂಗವ ಕಂಡು ಕಾಣದಂತಿದ್ದೆನಯ್ಯಾ
ಸಂಗಯ್ಯಾ, ಬಸವ ಬಯಲ ಕಂಡ ಕಾರಣ

– ನೀಲಮ್ಮ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೫ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೩೪೨

ನಾನು ಹೆಣ್ಣು ರೂಪವನು ತೊಟ್ಟು ಹೆಣ್ಣಾಗಿ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಡಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ಹೆಣ್ಣು ರೂಪವನು ತೊಟ್ಟು ಹೆಣ್ಣಾಗಿ ವಚನವ ನುಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಬೆರೆದು ಹೆಣ್ಣಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ನಾನು ಇಹಪರ ದೇವ ಭಕ್ತ ಎಂಬ ಉಭಯ ಭಾವ ನಷ್ಟವಾದವಳು. ಗುರು ಬಸವನ ಬಯಲಲ್ಲಿ ಬೆರೆದ ಕಾರಣದಿಂದ ನಾನು ಅಂಗ ಲಿಂಗ ಉಭಯವಳಿದು ಸಮರಸ ಕಂಡು ಸ್ವಲಿಂಗಿಯಾದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾ ನೀಲಮ್ಮ ತಾಯಿ ಸಮರಸಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮಿಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಧಕರು ಲಿಂಗದ ಸಾಮರಸ್ಯ ಪಡೆಯಲು ಲಿಂಗವೇ ತಾನುಗುವ ಭಾವ ಹೊಂದಿ ಸಮರಸ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಉತ್ತುಂಗದ ಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಧಕನು ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದ ಸಾನಿಧ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಸ್ಥಿತಿ ಅವರ್ಣನೀಯ. ಇದುವೇ ಸಾಧಕರಿಗೆ ದಿವ್ಯ ಯೋಗ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿ.

೪.೬ ಅಕ್ಕಮ್ಮ :

ವ್ರತ ಆಚರಣೆ, ನೇಮಶೀಲ ಇವುಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಶಿಸ್ತುಬದ್ಧ ಜೀವನಕ್ರಮವನ್ನು ಯೋಗ ಸಾಧಕರು ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಗುರುಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಗಂಭೀರವಾದ ನಡೆನುಡಿ ವ್ರತಯೋಗಕ್ಕೆ ನಿಯಮ. ಸತ್ಯ ಸನ್ಮಾರ್ಗದ ಆಚರಣೆಯೇ ಅಕ್ಕಮ್ಮನವರ ವ್ರತಯೋಗವಾಗಿದೆ.

೪.೬.೧. ವ್ರತಯೋಗ :

"ಶೀಲ, ವ್ರತ, ನೇಮ ಆಚಾರ ಇವು ಇವರ ವಚನಗಳ ಮೂಲದ್ರವ್ಯ. ಆಚಾರವೇ ಪ್ರಾಣವಾದ ರಾಮೇಶ್ವರಲಿಂಗ ಎಂದು ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಆಚಾರವೇ ಪ್ರಾಣರೂಪೆಂಬ ಅಚಲತೆಯನ್ನು ತೋರಿದ್ದಾರೆ. ಆಚಾರ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಯೋಗಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವ್ರತವೇ ಸರ್ವಸ್ವ ವ್ರತವೇ ಜೀವ. ವ್ರತ ತಪ್ಪಿದಡೆ ಯೋಗಿಯಲ್ಲ, ವ್ರತಯೋಗ ಇವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿದೆ. ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗ ಶುದ್ಧಿ, ಧಾನ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಶುದ್ಧಿ, ಸದ್ಬುದ್ಧಿ ಸದಾಚಾರ ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೆ ನಡೆನುಡಿ ಇವುಗಳು ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಇರಲೇಬೇಕಾದ ಗುಣ ವಿಶೇಷಗಳಾಗಿವೆ".[೧೮]

ವ್ರತಾಚಾರವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿಪ್ಪರಯ್ಯ
ವ್ರತವೆಂದೇನು ಆಚಾರವೆಂದೇನು?
ಅನ್ಯರು ಮಾಡಿದ ದ್ರವ್ಯವನೊಲ್ಲದಿಪ್ಪುದು ವ್ರತವೆ?
ಆರನು ಕರೆಯದಿಪ್ಪುದು ಆಚಾರವೆ?
ಪರಸ್ತ್ರೀ ಪರಧನಂಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂದೆಗೆ ಒಡಲಾಗದಿದ್ದುದೆ ವ್ರತ.
ಸರ್ವಭೂತಹಿತನಾಗಿ ದಯವಿದ್ದುದೆ ಆಚಾರ.
ಇಂತೀ ಕ್ರೀಯನರಿತು, ಕ್ರೀಯ ಶುದ್ಧತೆಯಾಗಿ ನಿಂದುದೆ
ಆಚಾರವೆ ಪ್ರಾಣವಾದ ರಾಮೇಶ್ವರಲಿಂಗದ ನೇಮ.

– ಅಕ್ಕಮ್ಮ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೫ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೫೬೭

ಪರಸ್ತ್ರೀ ಪರಧನಂಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂದೆಗೆ ಒಡಲಾಗದಿದ್ದುದೆ ವ್ರತಯೋಗ. ಅರಿವಿನಿಂದ ಆಚರಿಸಿದರೆ ಯೋಗ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೆಟ್ಟ ನಡೆಗಳು ವ್ರತಕ್ಕೆ ಭಂಗವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ವ್ರತವೆಂದರೆ ಮಹಾಜ್ಞಾನದಾಚರಣೆ. ಮಾನವನಿಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ಸಮಯವೆಂದರೆ ಆಯುಷ್ಯ. ಅದನ್ನು ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಸಾಧಕರಿಗೆ ಸದಾಚಾರ, ಸನ್ನಡತೆ, ಸನ್ಮಾರ್ಗ, ಸದ್ಭಾವ, ಸತ್ಸಂಗವು ಸತ್ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಕಲಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಧಕರು ಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯೆ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಸುಜ್ಞಾನದ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ತಪ್ಪದೇ ಪಾಲಿಸುವುದೇ ವ್ರತಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಇದುವೇ ಸಾಧಕರು ಯೋಗದ ಸಾಕ್ಷತ್ಕಾರದೆಡೆಗೆ ತಲುಪುವ ಕ್ರಮ.

ವ್ರತವೆಂಬುದೇನು? ವಸ್ತುವಕಾಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿಚ್ಚಣಿಕೆ :
ವ್ರತವೆಂಬುದೇನು? ಇಂದ್ರಿಯಂಗಳ ಸಂದಮುರಿವ ಕುಲಕುಠಾರ.
ವ್ರತವೆಂಬುದೇನು? ಸಕಲ ವ್ಯಾಪಕಕ್ಕೆ ದಾವಾನಳ.
ವ್ರತವೆಂಬುದೇನು? ಸರ್ವದೋಷನಾಶನ.
ವ್ರತವೆಂಬುದೇನು? ಚಿತ್ತ ಸುಯಿಧಾನದಿಂದ
ವಸ್ತುವ ಕಾಂಬುದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದ ಗುತ್ತಗೆ.
ವ್ರತವೆಂಬುದೇನು? ಆಚಾರವೆ ಪ್ರಾಣವಾದ ರಾಮೇಶ್ವರ ಲಿಂಗವು ಅವರಿಗೆ
ತತ್ತಲ ಮಗನಾಗಿಪ್ಪನು

– ಅಕ್ಕಮ್ಮ

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೫ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೫೬೪

ಹೀಗೆ ಆಚಾರ ವ್ರತದ ಬಗೆಗೆ ಅಕ್ಕಮ್ಮ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ತನ್ನ ಕಾಯ ಮನ ಅರಿದು ಮಾಡಿಕೊಂಬುದೆ ವ್ರತ, ಉಳಿದವು ವ್ರತಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲ, ಆಚಾರವಲ್ಲ ಇದೇ ಆಣತಿ. ವ್ರತಾಚಾರಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಒಲವು ತೋರಿರುವ ಶಿವಶರಣೆ ಅಕ್ಕಮ್ಮ ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧ ಕಾಯಕವನ್ನು ಯೋಗ ಭಕ್ತನು ನಿಷ್ಠೆ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸಬೇಕು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ವ್ರತ ಆಚರಣೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ರತವೆಂಬುದು ಪರವಸ್ತುವನ್ನು ಕಾಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿಚ್ಚಣಿಕೆ. ಇಂದ್ರಿಯಂಗಳ ಮದವನ್ನು, ಚಂಚಲವಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸುಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಂದು ಪರವಸ್ತುವನ್ನು ಕಾಂಬುದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದ ಗೊತ್ತು ಎಂದು ವ್ರತಾಚರಣೆಗೆ ಮೊದಲು ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ನೀತಿ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಧಕರಿಗಾಗಿ ಸಜ್ಜವ ವ್ರತ, ಸದಾತ್ಮ ಯುಕ್ತಿ, ಸನ್ಮಾರ್ಗದ ಆಚರಣೆಯು ವ್ರತಯೋಗದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ವ್ರತಯೋಗವು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧ ಕಾಯಕ ಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತದೆ. ವ್ರತಯೋಗವು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳಿಂದ ಪಾರುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು, ಚಂಚಲ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಸಾಧಕರಿಗೆ ವ್ರತಯೋಗವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಕ್ಕಮ್ಮ ತಾಯಿಯವರು (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೫ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೯೧) 'ತನ್ನ ಸ್ವಯಕಾರ್ಯದಿಂದ ಮಾಡುವ ಭಕ್ತನ ವ್ರತವೆ ವ್ರತ' ಎಂದು ಸಾಧಕರಿಗೆ ವ್ರತಯೋಗದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಕ್ಕಮ್ಮನವರದು ವ್ರತಯೋಗ. ದೇಹದ ಶ್ರಮದಿಂದ ಕಾಯಕದಿಂದ ಬಂದ ದ್ರವ್ಯ ಲೇಸೇ ಹೊರತು ಶ್ರಮವಹಿಸದ ಕಾಯಕದಿಂದ ಬಂದ ದ್ರವ್ಯ ವ್ರತಾಚರಣೆಗೆ

ಸಲ್ಲದು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ವ್ರತ ಆಚರಣೆ, ನೇಮಶೀಲ ಇವುಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಶಿಸ್ತುಬದ್ಧ ಜೀವನಕ್ರಮವನ್ನು ಭಕ್ತನಾದವನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು ಗುರುಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರು, ಹಗುರವಾದ ಕಾಡುಹರಟೆಗೆ ತೊಡಗಬಾರದು. ಗಂಭೀರವಾದ ನಡೆನುಡಿ ಇರಬೇಕು. ಹಾಸ್ಯ, ಪರಿಹಾಸ್ಯ, ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ವ್ರತ ಆಚರಣೆಗೆ ಭಂಗ, ಕಳವು, ಹುಸಿ, ಪರದ್ವಾರ ಮಾಡುವುದನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಸತ್ಯ ಸನ್ಮಾರ್ಗಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಗುರು ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಸದ್ವರ್ತನೆ ಸನ್ನಡತೆ ಇರಬೇಕೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವ್ರತವೆಂಬುದು ಮನ ವಿಕಾರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದ ಗೊತ್ತು. ಸಾಧಕನಾದವನು ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನೇ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಸಂಯಮವಾದ ಜೀವನ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಒಳಗು ಮಾಡಿ ತನು ಮನವ ಪಳಗಿಸುವುದು ಅಂತರಂಗದ ಶೀಲ ಎಂದು ಅಕ್ಕಮ್ಮನು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಧಕರು ದುರ್ಭಾವದಿಂದ ಕೆಟ್ಟ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಬೇಕು. ಮಾನವನಿಗೆ ನಿಯಮಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ಬದುಕನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಭವಿತನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಸಾಧಕನು ವ್ರತದ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಂಶಗಳ ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಯುವನು. ವ್ರತಯೋಗದಿಂದ ಸಾಧಕನು ಸ್ವಚ್ಚಾರಿತ್ರವಂತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಉರಿಲಿಂಗ ಪೆದ್ದಿ ಕಾಳವ್ವೆಯ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ :೫ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೭೩೫) ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧವಿಲ್ಲದುದು ಕಾಯಕವಲ್ಲ; ಆಸೆಯೆಂಬುದು ಭವದ ಬೀಜ' ಎಂದು ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ದುಡಿಯುವ ಕಾಯಕ ಮಾಡದವರು ಭಕ್ತರೇ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮೋಸ ವಂಚನೆ ಅಪಹರಣವಿಲ್ಲದೆ ಸದಾಚಾರ ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧ ಶ್ರಮವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದು ಕಾಯಕವೆನಿಸದು. ತನು ಮನದಿಂದ ಕಾಯಕವ ಮಾಡಿ ಗಳಿಸದೆ ಅನ್ಯರ ಧನ ಧಾನ್ಯಾದಿ ಆಸ್ತಿಯ ಬಯಸುವ ಆಸೆಯೇ ಭವದು:ಖಕ್ಕೆ ಬೀಜ. ತನ್ನ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತನಾಗಿ ಅನ್ಯರ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಪಡೆಯಬಾರದು. ಆಸೆಯಿಲ್ಲದ ನಿರಾಶೆಯೆ ಎಂದೆಂದೂ ಭವ ಬಂಧನವಿಲ್ಲದ ನಿತ್ಯ ಮುಕ್ತಿ. ಲಿಂಗ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧ ಕಾರ್ಯಗೈದು ಸದ್ಭಕ್ತಿ ಎನಿಸುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಳವ್ವೆಯ ಕಾಯಕ ಯೋಗದ ಮಹತ್ವ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ವ್ರತಯೋಗವು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಸದ್ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತದೆ. ಅತಿ ಆಸೆ ಪಡೆದಂತೆ, ಭವದಿಂದ ಪಾರು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸತ್ಯವಾದ ಶುದ್ಧವಾದ ಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡುವಂತೆ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಕಾಯಕಯೋಗದ ಅರಿವನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತದೆ.

೪.೭ ಸೂಳೆ ಸಂಕವ್ವೆ :

ಅವರು ಸೂಳೆ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಬಂದು ಭಕ್ತೆಯಾದರು. ಭಕ್ತಿ ಕಾರಣವಾಗಿ ಇತರ ಪುರುಷರಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವವರಲ್ಲ. ಇದು ಅವರ ವ್ರತಯೋಗ. ದೇವದಾಸಿಯರ ಯೋಗ ಸಾಧಕಿಯ ಸಾಧನೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುವುದರಿಂದ ಇದು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

ಒತ್ತೆಯ ಹಿಡಿದು ಮತ್ತೊತ್ತೆಯ ಹಿಡಿಯೆ,
ಹಿಡಿದಡೆ ಬತ್ತಲೆ ನಿಲಿಸಿ ಕೊಲುವರಯ್ಯಾ;
ವ್ರತಹೀನನರಿದು ಬೆರೆದಡೆ
ಕಾದ ಕತ್ತಿಯಲಿ ಕೈಕಿವಿ ಮೂಗ ಕೊಯ್ಯುವರಯ್ಯಾ
ಒಲ್ಲೆನೊಲ್ಲೆ ಬಲ್ಲೆನಾಗಿ ನಿಮ್ಮಾಣೆ ನಿರ್ಲಜ್ಜೇಶ್ವರ

– ಸೂಳೆ ಸಂಕವ್ವೆ
– ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨೩೪

ಸಂಕವ್ವೆಯದು ಭಕ್ತಿಯೋಗ ಮಾರ್ಗ. ಏಕದೇವೋಪಾಸನೆಯು ಈ ವಚನದ ವಸ್ತುವಾಗಿದೆ. ನಿರಾಕಾರ ಲಿಂಗವನ್ನು ನಂಬಬೇಕು. ಗುರುವಿನ ಹಸ್ತ–ಮಸ್ತಕ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಲಿಂಗದೀಕ್ಷೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಅನ್ಯ ದೈವಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ದೇವದಾಸಿಯರು ಅನೇಕ ವಿಟರಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸಂಕವ್ವೆಯ ಪರಿಬೇರೆ. ಆಕೆಯು ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಆಕೆಯ ತನ್ನ ವೃತ್ತಿ ಜೀವನದ ನೈತಿಕತೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವ್ರತಯೋಗದ ಆಚರಣೆಯು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಗುರುವಿನ ಕಾರುಣ್ಯದಿಂದ ನೈತಿಕತೆಯ ಸುಂದರ ಬದುಕು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ನೈತಿಕತೆಯಿಂದ ವ್ರತಯೋಗ ಮಾಡಲು ಸಾಧಕನು ಸನ್ನದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಬೊಂತಾದೇವಿ :

ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ವೈರಾಗ್ಯ ಭಾವನೆಯನ್ನು ತಾಳಿ, ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿ ಯೋಗ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರದು ಗುಪ್ತ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯ ಯೋಗ ಜೀವನವಾಗಿತ್ತು. ಆಕೆಯ ಅನುಭಾವ ಸಾಧನೆ, ಸಮತಾಭಾವ ಯೋಗದ ಕಳಕಳಿಗೆ ಹಿಡಿದ ಕೈಗನ್ನಡಿಯಾಗಿದೆ.

ಅಮುಗೆ ರಾಯಮ್ಮನದು ವ್ರತಯೋಗ. ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ, ವೈರಾಗ್ಯ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕ. ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಕಾಳವ್ವೆಯು ದಲಿತ ವಚನಕಾರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದು, ವ್ರತಾಚರಣೆಯ ಮಹತ್ವ, ಪ್ರಸಾದದ ಮಹಿಮೆ, ಕಾಯಕನಿಷ್ಠೆ ಈಕೆಯ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು. ವ್ರತಯೋಗ ಇವರದು. ಸೂಳೆ ಸಂಕವ್ವೆಯು ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ

ವೇಶ್ಯಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ನಂತರ ಸಾತ್ವಿಕ ಬದುಕಿನಿಂದ ಈಕೆಯದು ವ್ರತಯೋಗ. ಸಿದ್ಧಬುದ್ಧಯ್ಯಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಕಾಳವ್ವೆಯದು ಸಹಾ ವ್ರತಯೋಗವಾಗಿದೆ.

ಕಾಟಕೂಟಯ್ಯಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ–ರೇಚವ್ವೆ, ರೇವಣ ಸಿದ್ದಯ್ಯಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ –ರೇಕಮ್ಮ, ಗುಂಡಯ್ಯಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ – ಕೇತಲದೇವಿ, ಬತ್ತಲೇಶ್ವರ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ – ಗುಡ್ಡವ್ವೆ, ಎಡೆಮಠದ ನಾಗಿದೇವಯ್ಯಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಮಸಣಮ್ಮ, ಕೊಟ್ಟಣದ ಸೋಮಮ್ಮ, ಬಾಚಿ ಕಾಯಕದ ಬಸವಯ್ಯಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಕಾಳವ್ವೆ, ಕಾಲಕಣ್ಣಿಯ ಕಾಮಮ್ಮ, ಕೊಂಡೆಯ ಮಂಚಣ್ಣಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ, ದಸರಯ್ಯಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ–ವೀರಮ್ಮ ಮುಂತಾದ ಶಿವಶರಣೆಯರು ವ್ರತನೇಮವೇ ಯೋಗಜೀವನಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವು ಎಂದು ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಚನ ಚಳುವಳಿ ತನ್ನ ಅಯಸ್ಕಾಂತದ ಸೆಳೆತದಿಂದ ತನ್ನತ್ತ ಅನೇಕ ಕೆಳವರ್ಗದ ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿತು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಅವರಿವರೆನ್ನದೆ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಮನಸೋತ ಎಲ್ಲರೂ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣು ಎಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಬಂದು ಸೇರಿದರು. ಹೀಗೆ ಬಂದವರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಿಧದ ಜನರೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಸಮಾಜವು ಒಂದು ಸಂಕೀರ್ಣ ಸಮಾಜವಾಗಿತ್ತು.

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಿವಶರಣೆಯರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ಸೇರಿದಂತೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ಮನೋಧರ್ಮದವರಿದ್ದರು. ಲಿಂಗಮ್ಮ, ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿ, ನೀಲಾಂಬಿಕೆ, ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ವಿವಿಧ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ತರದ ಶಿವಶರಣೆಯರು ಗೃಹಸ್ಥ ಜೀವನದಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದವರು. ಅವರು ವಿವಿಧ ಕಾಯಕಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ, ಅವರೆಲ್ಲರ ಮಾರ್ಗ ಶಿವಯೋಗ ಮಾರ್ಗ. ವಿವಿಧ ಮನೋಧರ್ಮಗಳ ಸಾಧಕರಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಸಾಧನೆಯ ಏಕತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಮತ್ತು ಅವರವರು ತಲುಪಿದ ಸಿದ್ಧಿಗಳ ಆಯಾ ಹಂತದಿಂದ ಅವರನ್ನು ವಿಕಾಸದತ್ತ ಏರಿಸಲು ಶಿವಯೋಗ ಸಮರ್ಥ ಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆ.

ಹೆಣ್ಣು ಶೂದ್ರಳೆಂದು, ಯೋಗಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅನರ್ಹಳೆಂದು ವಂಚಿತವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರೂ, ಸತ್ಯನಿಷ್ಠವಾದ ಜ್ಞಾನದ ತೇಜಸ್ಸು, ತಮ್ಮ ಅದಮ್ಯ ಅಂತ:ಶಕ್ತಿ, ಆತ್ಮಸ್ಥೈರ್ಯ ಮತ್ತು ಉನ್ನತ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟದ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ಶಿವಾನುಭಾವಿಗಳಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಶಿವಶರಣೆಯ ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಯೋಗದ ಘನತೆ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಯೋಗದ ಬಗೆಗಿನ ದಾರಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿವೆ.

*****

ಕೊನೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು :

೧ ಶ್ರೀಜಚನಿ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಶರಣ–ಶರಣೆಯರು, ಸಂಪಾದಕರು : ಡಾ.ವೀರಣ್ಣ ರಾಜೂರ, ಶ್ರೀ ನಿಡುಮಾಮಿಡಿ ಜಗದ್ಗುರು ಮಠ, ಗೂಳೂರು ಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ–೫೬೧ ೨೧೮. ಬಾಗೆಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೦೪

೨ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೪೧

೩ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೬೮–೬೯

೪ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯವರ ಯೋಗಾಂಗ ತ್ರಿವಿಧಿಯ ತವನಿಧಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯೆ : ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧರಾಮ ಬೆಲ್ದಾಳ ಶರಣರು, ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಮಹಾಮನೆ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬಸವ ಕಲ್ಯಾಣ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨–೧೭

೫ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೩೦

೬ ಶ್ರೀ ಜಚನಿ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಸಂಪಾದನೆಯ ಸೊಂಪು ಎಸಳು ನಾಲ್ಕು (ಆರೋಹಣ ಸಂಪುಟ), ಸಂಪಾದಕರು : ಡಾ.ವರದಾ ಶ್ರೀನಿವಾಸ, ಶ್ರೀ ನಿಡುಮಾಮಿಡಿ ಜಗದ್ಗುರು ಮಠ, ಗೂಳೂರು ಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ–೫೬೧ ೨೧೮. ಬಾಗೆಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೧೬–೧೨೦

೭ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯವರ ಯೋಗಾಂಗ ತ್ರಿವಿಧಿಯ ತವನಿಧಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯೆ : ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧರಾಮ ಬೆಲ್ದಾಳ ಶರಣರು, ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಮಹಾಮನೆ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬಸವ ಕಲ್ಯಾಣ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೭–೪೮

೮ ಶ್ರೀಜಚನಿ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಶರಣ–ಶರಣೆಯರು, ಸಂಪಾದಕರು : ಡಾ.ವೀರಣ್ಣ ರಾಜೂರ, ಶ್ರೀ ನಿಡುಮಾಮಿಡಿ ಜಗದ್ಗುರು ಮಠ, ಗೂಳೂರು ಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ–೫೬೧ ೨೧೮. ಬಾಗೆಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೨೦–೮೨೧.

೯ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೧೫೫

೧೦ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ ಪುಟ ೧೧೭೯–೧೧೮೦.

೧೧ ಶರಣೆ ಹಡಪದ ಲಿಂಗಮ್ಮನವರ ವಚನಾನುಭಾವ, ಲೇಖಕರು : ವಿ.ಸಿದ್ಧರಾಮಣ್ಣ ಶರಣರು, ಸಂಚಾಲಕರು: ಅನುಭವ ಮಂಟಪ, ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೧–೪೨.

೧೨ ಶ್ರೀಜಚನಿ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಶರಣ–ಶರಣೆಯರು, ಸಂಪಾದಕರು : ಡಾ.ವೀರಣ್ಣ ರಾಜೂರ, ಶ್ರೀ ನಿಡುಮಾಮಿಡಿ ಜಗದ್ಗುರು ಮಠ, ಗೂಳೂರು ಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ–೫೬೧ ೨೧೮. ಬಾಗೆಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೧೬೩–೧೧೬೪.

೧೩ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ ಪುಟ–೧೧೬೭–೧೧೬೮.

೧೪ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ ಪುಟ – ೧೧೯೩

೧೫ ಅದೇ ಪುಸ್ತಕ ಪುಟ – ೧೧೯೫–೯೬.

೧೬ ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿಯ ಆಯ್ದ ವಚನಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಸಂಪುಟ–೭, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು : ಮಾತೆ ವಾಗ್ದೇವಿಯವರು. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೭–೨೮

೧೭ ಶರಣರ ಆಯ್ದ ವಚನಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಸಂಪುಟ–೯, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು : ಮಾತೆ ವಾಗ್ದೇವಿಯವರು. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೦೭

೧೮ ವಚನ ಸಮಗ್ರ ಸಂಪುಟ–೫, ಶಿವಶರಣೆಯರು, ಸಂಪಾದಕರು : ಡಾ.ವೀರಣ್ಣ ರಾಜೂರ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ: ೩೬–೩೭

ಅಧ್ಯಾಯ–ಐದು

ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗಾಂಗಗಳು

೫.೧ ಅಂಗದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಮಸ್ತಕ ಯೋಗ

೫.೨ ಕಾಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗ

೫.೩ ಶಿವಯೋಗಾಂಗಗಳು

೫.೪ ಮನಮಗ್ನಯೋಗ

೫.೫ ಕುಂಡಲಿನೀ ಯೋಗ

೫.೬ ಷಟ್ ಚಕ್ರ ಭೇದಯೋಗ

೫.೭ ಸಕೀಲಯೋಗ

೫.೮ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ ಯೋಗ

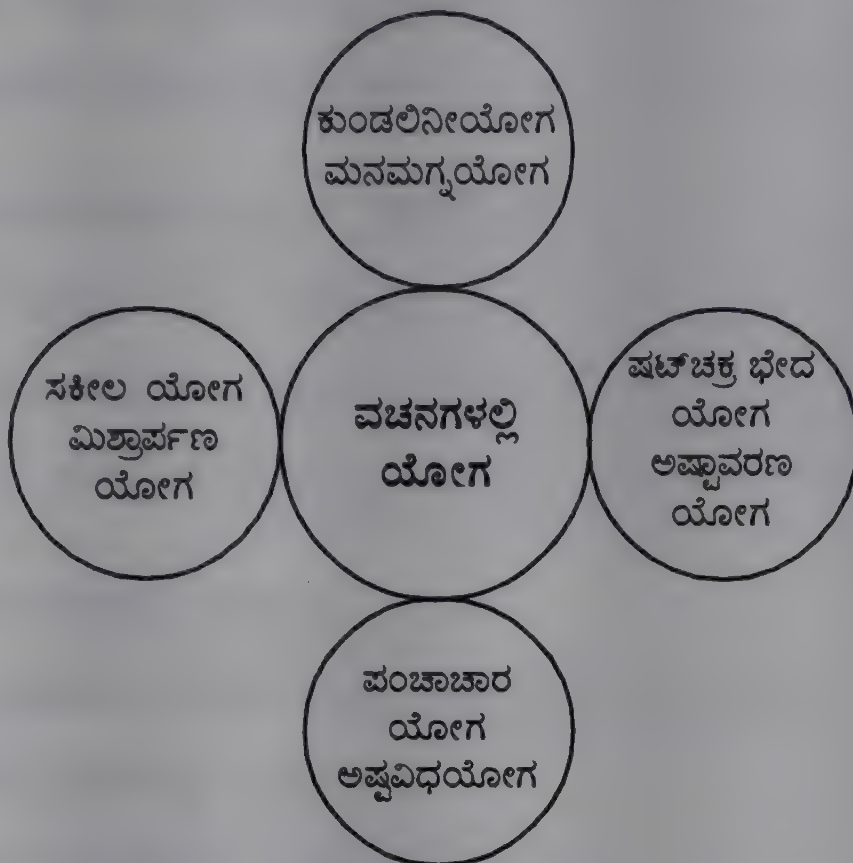
೫.೯ ಅಷ್ಟಾವರಣ ಯೋಗ

೫.೧೦ ಪಂಚಾಚಾರ ಯೋಗ

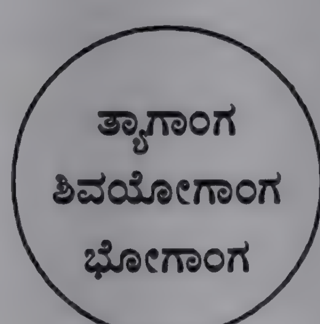
೫.೧೧ ಅಷ್ಟವಿಧಯೋಗ

ಅಧ್ಯಾಯ–ಐದು

ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗಾಂಗಗಳು

ವಚನಕಾರರು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಆತ್ಮ ಶೋಧಕರು. ವಚನಗಳ ಆಶಯವೇ ಯೋಗ ಅಭ್ಯಾಸಿಗರನ್ನು ಜಾಗ್ರತೆಗೊಳಿಸುವುದು, ಜೀವನವನ್ನು ಹಸನುಗೊಳಿಸುವುದು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ತೊಡಗಿ ಅದರ ಅನಿವಾರ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡವರು. ವಚನಗಳು ಆಂತರಿಕ ಜಗತ್ತಿನ ಮಹಾಯಾತ್ರೆಯ ಯೌಗಿಕ ನೆಲೆಗಳು. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರಾಕಾರ ಪರಮನನ್ನು ಸಾಕಾರ ರೂಪವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡವರು. ವಚನಗಳು ಯೋಗ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯೋಗ ಸಾಧಕರ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಜೀವನ ದರ್ಶನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರ ಯೋಗತತ್ವವು ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಯೋಗಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಸಮಗ್ರ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಧನೆಗೆ ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಯೋಗತಂತ್ರದ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಅವಶ್ಯಕ. ಈ ಜಾಗತೀಕರಣ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ

ಯೋಗದ ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ವಿಶಾಲಗೊಳಿಸಿದರೆ ವಚನಕಾರರ ಯೌಗಿಕ ನೆಲೆಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ. ಯೋಗ ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳ ದುರ್ಭಾವ, ದುರ್ವಿಚಾರ, ದುಷ್ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಅಳಿಸಿ ಸದ್ಭಕ್ತಿ, ಸುಜ್ಞಾನ, ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತದೆ. ಯೋಗದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಅಭ್ಯಾಸಿಗರಿಗೆ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ, ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಸ್ಫುಟಗೊಂಡು ಭಕ್ತನಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯೋಗದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅನುವಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಅಂಗತ್ರಯಗಳಾದ ತ್ಯಾಗಾಂಗ, ಭೋಗಾಂಗ, ಯೋಗಾಂಗಗಳು ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಮಹತ್ವದ ಅಂಗಗಳು. ಅಂಗ ಗುಣಗಳನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ ಅಂಗವೇ ತ್ಯಾಗಾಂಗ, ನಂತರ ಬದುಕಿನ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಲಿಂಗಾರ್ಪಿತದೊಂದಿಗೆ ಭೋಗಿಸುವುದೇ ಭೋಗಾಂಗ, ಮುಂದೆ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯ ಹೊಂದಿದ ಅಂಗವೇ ಯೋಗಾಂಗ.

ತನುಗುಣವಳಿದಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಗಾಂಗ,
ಲಿಂಗದೊಡನೆ ಸಕಲಭೋಗಂಗಳ ಭೋಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಭೋಗಾಂಗ,
ನಿಜದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿದಲ್ಲಿ ಯೋಗಾಂಗ,
ಇಂತೀ ತ್ರಿವಿಧದಲ್ಲಿಯೆ ಶಿವಯೋಗಾಂಗ.
ಇದಲ್ಲದನ್ಯಯೋಗಂಗಳೆಲ್ಲಾ ವಿಯೋಗಂಗಳಯ್ಯಾ
ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಸೋಮೇಶ್ವರಾ.

– ಆದಯ್ಯ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ – ೬ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೪೭

ಯೋಗ ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳ ಸಾಧನೆಯ ಪ್ರಥಮ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಏನನ್ನು ಕಂಡರೂ ಬೇಕೆಂಬ ಭಾವ, ಎಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಸಾಲದೆಂಬ ಮನಸ್ಥಿತಿ. ಕೋಪ, ತಾಪ, ಆಸೆ ಇವುಗಳನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಬೇಕು. ಗುರುಕಾರುಣ್ಯದಿಂದ ಪಡೆದ ಅಂಗವನ್ನು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಸಾಧಕರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ಕಷ್ಟಗಳು ಬಂದರೂ, ಲಿಂಗಪ್ರಸಾದವೆಂದೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಎಲ್ಲವನ್ನು ಪರಮನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿ, ಕೂಡುವುದೇ ಯೋಗಾಂಗ. ತ್ಯಾಗಾಂಗ, ಭೋಗಾಂಗ ಮತ್ತು ಯೋಗಾಂಗಗಳ ಸಮೀಕರಣವೇ ಶಿವಯೋಗಾಂಗವಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಯೋಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಯೋಗವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಯೋಗಾಂಗ ಭೋಗಾಂಗ ತ್ಯಾಗಾಂಗ ಈ ತ್ರಿವಿಧವನು ಮರೆದು,
ಭಕ್ತಿಯೋಗದ ಮೇಲೆ ನಿಂದು, ರಾಜಯೋಗದ ಮೇಲೆ ನಿಂದು

ನಡೆದು ನುಡಿದು ತೋರುವರು ನಮ್ಮ ಶರಣರು
ಗುರು ಲಿಂಗ ಜಂಗಮ ಈ ತ್ರಿವಿಧವನು,
ಸುಖ ದುಃಖ ಚಿಂತೆ ಸಂತೋಷವೆಂಬುವ ಕಳೆದು,
ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿಲಯವೆಂಬುವಂ ಸುಟ್ಟು
ದೃಕ್ಕು ದೃಶ್ಯ ನಿಜವೆಂಬ ತ್ರಿಕರಣವ ಏಕವ ಮಾಡಿ,
ಪಿಂಡಾಂಡ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಒಂದೆಂಬುದನರಿದು
ಸಂದಹರಿದು ನಿಂದ ನಿಜಾನಂದದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಮುಂದೆಂಬುದನರಿಯದೆ,
ನಿಮ್ಮೊಳೊಂದಾದ ಲಿಂಗೈಕ್ಯಂಗೆ ವಂದಿಸಿ ವಂದಿಸಿ,
ಎನ್ನ ಬಂಧನ ಹರಿದು, ನಾನು ಬಟ್ಟಬಯಲಾದೆನಯ್ಯಾ,
ಬಸವಪ್ರಿಯ ಕೂಡಲಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣಾ.

– **ಹಡಪದ ಅಪ್ಪಣ್ಣನವರು**
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೯ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೦೧೭

ಯೋಗಾಂಗ, ಭೋಗಾಂಗ, ತ್ಯಾಗಾಂಗ ಇವುಗಳನ್ನು ಮೀರಿದುದು ಭಕ್ತಿಯೋಗ. ಇವುಗಳ ಸಮಾಗಮವೇ ರಾಜಯೋಗ. ಈ ಸ್ಥಲವನ್ನು ಮೀರಿ ನುಡಿದಂತೆ ನಡೆದು ಪರಮಯೋಗಿಗಳಾದರು ವಚನಕಾರರು. ಯೋಗ ಸಾಧಕರು ತನು-ಮನ-ಭಾವವನ್ನು ಗುರು-ಲಿಂಗ-ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿರಿಸುವುದು. ಸುಖ, ದುಃಖ, ಚಿಂತೆ, ಸಂತೋಷಗಳನ್ನು ಅತಿಗೆಳೆದು, ಹುಟ್ಟು-ಸಾವು ಎಂಬ ಭಾವ ಸುಟ್ಟು ನೋಡುವ ನೋಟ, ನೋಡಲ್ಪಡುವ ವಸ್ತು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಪಿಂಡಾಂಡ-ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಒಂದೆಂದರಿದು ಆಚರಿಸಿ ಪರಮನಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಬೇಕು. ಈ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಅನುಸರಿಸಿ, ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಶಿವಯೋಗಾಂಗ ರಸಾನುಭೂತಿಯಾಗಿದೆ.

ತ್ಯಾಗಾಂಗವಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ
ಭೋಗಾಂಗನಾಗಿ ಸುಖಿಸುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ
ಯೋಗಾಂಗನಾಗಿ ವಾಯುದ್ವಾರ ಭೇದಂಗಳನರಿತು
ಧ್ಯಾನ ಧಾರಣ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದಡೂ ಒಂದು ಕುರಿತು ಲಕ್ಷಿಸಿ
ವಸ್ತು ಇದೇನೆಂದು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದಲ್ಲದಾಗದು.
ಹಿಂದಕ್ಕಾದ ದೇವಪದವಂತರು

ಮುಂದಕ್ಕೆ ಅರಿದು ಕೂಡುವ ಅರುಹಿರಿಯ ಶರಣತತಿಗಳೆಲ್ಲರು
ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದಲ್ಲದೆ ದೃಷ್ಟವ ಕಾಣರು
ಇದು ಕಾರಣ, ಬಾಹ್ಯಕರ್ಮ ಅಂತರಂಗ ಶುದ್ಧ
ನಿರವಯವೆಂಬುದೊಂದು ಕುರುಹಿನ ನೆಮ್ಮುಗೆ
ಉಂಟಹನ್ನಕ್ಕ ವಿಶ್ವಾಸಬೇಕು
ಇದು ಸಂಗನಬಸವಣ್ಣ ಕೊಂಡು ಬಂದ ಲಿಂಗದ ಬಟ್ಟೆ.
ಬ್ರಹ್ಮೇಶ್ವರಲಿಂಗವೆಂಬ ವಸ್ತುವ ಕೂಡುವ ದೃಷ್ಟ.

– ಬಾಹೂರ ಬೊಮ್ಮಣ್ಣ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ –೮, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೭೨

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕರ ನೋಡುವ ಕಣ್ಣು, ನುಡಿವ ಬಾಯಿ, ಕೇಳುವ ಕಿವಿ, ಮೂಸಿಸುವ ನಾಸಿಕ, ಹಿಡಿವ ಹಸ್ತ, ನಡೆವ ಕಾಲು, ನೆನೆವ ಮನ, ಅರಿವ ಚಿತ್ತ, ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ತಲೆಹಾಕುವ ಅಹಂಕಾರ ಸಾಧನೆಗೆ ತಡೆಯಾಗಿದೆ. ಅಹಂಕಾರವು ಭೋಗಾಂಗದ ಬೀಜ. ಗುಣತ್ರಯಾತ್ಮಕ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಒಂದು ಗುಣ; ಒಂದು ಅಂತಕರಣ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಗದ ಒಂದು ವಿಕಾರ. ಸಂಸಾರಾಂಕುರ ಬೀಜ. ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಜೀವಾತ್ಮನನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಕರಣ. ಹಾಗಾಗಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ ಅಂಗದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟುದೇ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ಮಾರ್ಗ. ಭತ್ತವನ್ನು ಸಂಸ್ಕಾರಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಅಕ್ಕಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅತಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಒಂದು ಅನ್ನ ಇಷ್ಟು ಸಂಸ್ಕರಣೆಗೊಳಪಡಬೇಕಾದರೆ 'ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧಿಸಲು' ಸಾಧನೆಯ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ಸಂಸ್ಕಾರಬೇಕು. ದೇಹದ ಒಳಗೆ ಹೊರಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೂಡಾ ಕುಂದಿಲ್ಲದೇ, ಕೇಡಿಲ್ಲದೇ, ಕೆಸರಿಲ್ಲದೇ, ನ್ಯೂನ್ಯತೆಯಿಲ್ಲದೆ, ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಶುದ್ಧ, ಪವಿತ್ರ ನಿರ್ಮಲವಾದ ತನುತ್ರಯಗಳ ಪರಿಪಕ್ವಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸಾಧಕ ಹೊಂದಿದರೆ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಮರಸ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಸಿದ್ಧಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ಶಿವಯೋಗ.

೫.೧ ಅಂಗದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಮಸ್ತಕ ಯೋಗ :

"ಅಂಗ ಇದು ಮೂಲ ನಾಮಪದ ರೂಪ. ಸಾಮಾನ್ಯಾರ್ಥ : ಒಡಲು, ದೇಹ, ಶರೀರ. ವಿಶೇಷಾರ್ಥ : ಶಿವಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಜೀವಿ. ಅಂಗಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿ ಪದಗಳು : ಶರೀರ, ದೇಹ, ಕಾಯ, ತನು, ಮೈ, ಒಡಲು, ಘಟ. ಅಂಗ ಎಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇಹ ಅಥವಾ ಶರೀರ

ಎಂಬುದು ಬಾಹ್ಯ ಅರ್ಥ. ಕಾಯ ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯ ಪದವನ್ನು ಅಂಗಕ್ಕೆ ಶಿವಶರಣರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಒಡಲು, ಮೈ, ದೇಹ, ಶರೀರ, ತನು ಮತ್ತು ಕಾಯ ಈ ಪದಗಳು ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾರ್ಥಕವಾಗಿಯಾದರೂ ಅಂಗ ಮತ್ತು ಕಾಯಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಅರ್ಥ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಗ ಪದವು ಮೂಲತ: ಸಂಸ್ಕೃತದ್ದು. ದೇಹ ಅಥವಾ ದೇಹದ ಯಾವುದೇ ಭಾಗ. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಭಾಗ, ದೇಶದ ಹೆಸರು, ಎಲವು, ಚಿಹ್ನೆ, ಮಂಚ, ಹೊದಿಕೆ, ಚೆಲುವಿಕೆ ಹೀಗೆ ಇನ್ನೂ ವಿಧದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಅಂಗ ಪದವು ಹೊಂದಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಂಗ ಪದವನ್ನು ದಾರ್ಶನಿಕ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಗುರುವು ದೀಕ್ಷೆಯ ಮೂಲಕ ಶಿಷ್ಯನ ಅಂಗದ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು, ಶಿಷ್ಯನ ಕಾಯದ ಮೇಲೆ, ಶರೀರದ ಮೇಲೆ, ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ, ದೇಹ, ಶರೀರ ಇವು ಲಿಂಗದೀಕ್ಷೆಗಿಂತ ಮೊದಲು ಇದ್ದಂಥವು. ಲಿಂಗ ಸಂಸ್ಕಾರವಾದ ಮೇಲೆ ಅವು ಅಂಗವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ದಾರ್ಶನಿಕ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲ್ಪಡುವ ಪದ. 'ಅಂಗಕ್ಕೆ ಲಿಂಗವ ಕೊಟ್ಟವ ಆಚಾರ್ಯನಾದ' ಎಂಬ ಶರಣರ ನುಡಿಯಂತೆ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಅಂಗದ ಮೇಲೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ದೇಹವು ಮಲ, ಮೂತ್ರ, ಮಾಂಸ ಮಜ್ಜೆಯ, ಪಿಚ್ಚು, ಸಿಂಬಳ, ಬೆವರು, ಸಗಣಿಗಳಂತಹ ಹೊಲಸುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡೊಡನೆ ಅದು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಪರಿಶುದ್ಧ ಅಂಗವಾಗಿ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕಾರ ಸಾಧನೆಗಳು ಬೇಕು. ಆಚಾರ–ವಿಚಾರ, ನಡೆ–ನುಡಿ, ಪೂಜೆ–ಪುರಸ್ಕಾರ, ರೀತಿ–ನೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಆಗಬೇಕು. ಅಂಗ ಇರುವವರೆಗೂ ಲಿಂಗಪೂಜೆ ನಡೆಯಬೇಕು. "ಅಂಗ ಉಳ್ಳನ್ನಬರ ಲಿಂಗಪೂಜೆಯು ಬೇಕು" ಅಂಗವೆಂಬ ಹದಗೊಂಡ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಲಿಂಗವೆಂಬ ಸುಜ್ಞಾನ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಬೆಳೆಯೇ ವಿಶ್ವಾಸವೆಂಬ ಭತ್ತ, ಅದನ್ನು ಉಂಡು ಸುಖಿಯಾಗಿ ಬಾಳು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಒಕ್ಕಲಿಗ ಮುದ್ದಣ್ಣ. ಅಂಗವು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಸಾಧನ".[೧]

ಪ್ರಥಮ ಗುರು ಕಾಣಲಿಕೆಯಾಗಿ ಕರ್ಮಂಗಳು ಬೆದರಿ ಬೆಚ್ಚಿದವು.
ಹುಸಿಯಾಮಿಷ ತಾಮಸ ಕುಟಿಲಂಗಳು
ತವಗೆ ನಿಂದಿರೆಠ್ಠವಿಲ್ಲೆನುತಿದ್ದವು.
ಸದ್ಗುರು ಕಾರುಣ್ಯ ಹಸ್ತಮಸ್ತಕ ಸಂಯೋಗದಲ್ಲಿ

ಪೂರ್ವಗುಣವಳಿದು ಪುನರ್ಜಾತನಾಗಿ,
ಕರಣಾದಿಗಳ ಕಳೆದು ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಉಳಿದು
ಅನುಪಮ ಸುಖ ಸಾರಾಯ ಶರಣನೆನಿಸಿ
ಇದನರಿದು ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಜಂಗಮದಲ್ಲಿ ಕರುಣವ ಪಡೆದು
ಭವಿಯನೊಲ್ಲೆನೆಂದು ಬೇರೆ ನಿಂದ ಕಾರಣ
ಕೂಡಲಚೆನ್ನ ಸಂಗಮದೇವಾ ನಿಮ್ಮ ಶರಣ ಭವಕಲ್ಪತವ ಕಳೆದ

– ಚೆನ್ನ ಬಸವಣ್ಣನವರು

ವಚನ ಸಮಗ್ರ ಸಂಪುಟ :೩ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೬

ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅರಿವೇ ಗುರು. 'ಶಿವಪಥವರಿವೊಡೆ ಗುರುಪಥ ಮೊದಲು'. ಗುರುಕಾರುಣ್ಯವೇ ಮೂಲ. 'ಗುರು' ಈ ಶಬ್ದವೇ ಅಚ್ಚರಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲನೇ ಸಾರಿ ಗುರುವನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಅವನಲ್ಲಿಯ ಅಶುದ್ಧತೆ ಮಾಯವಾಗುವ ಬಗೆಯು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಅಂದರೆ ನಿಜವಾದ ಗುರುವಿನ ಮೊದಲ ನೋಟದಿಂದಲೇ ಕರ್ಮಗಳು ನಾಶವಾಗುವುದು, ಹಾಗಾಗಿ ಗುರು ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಸಾಧಕನಾಗಿರಲೇಬೇಕು. ಸುಳ್ಳು ಆಸೆ, ಆಮಿಷ, ತಾಮಸ ಬುದ್ಧಿ, ಕುಟಿಲತೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಯವಾಗಲು ಗುರುವಿನ ಮೂಲಕ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಹಸ್ತಮಸ್ತಕ ಸಂಯೋಗದ ಲಿಂಗದೀಕ್ಷೆ ಅಗತ್ಯ. ಅಂದರೆ ಗುರುವಿನ ಹಸ್ತವು ಸಾಧಕನ ಮಸ್ತಕದ ಮೇಲಿಟ್ಟು, ಗುರುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಕರಾತ್ಮಕ ಭಾವನೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಧಾರೆ ಎರೆದಾಗ ಅವಗುಣಗಳೆಲ್ಲವು ಇಲ್ಲವಾಗುವುವು. ಗುರುವಿನಿಂದ ಪಡೆದ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಮರುಹುಟ್ಟು ಸಂಭವಿಸಿ, ಕತ್ತಲೆಯ ಭವಿತನವನ್ನು ಉದಾತ್ತೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಕೇವಲ ಲಿಂಗ-ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಗುರು ಕಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ ಸಾಧಕ-ಭಕ್ತನಾಗಿ ಜನನ-ಮರಣದಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ನಿಜಶರಣನೆನಿಸುವನು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಗುರುವಿನ ಹಸ್ತಮಸ್ತಕ ಸಂಯೋಗದಿಂದಾಗುವ ಪರಿಣಾಮವು.

೫.೨ ಕಾಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗ :

ಯೋಗದ ಸಾಧನೆಗೇ ಸಾಧಕನ ಕಾಯವೇ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. 'ಶರೀರಮಾಧ್ಯಂ ಖಲು ಧರ್ಮಸಾಧನಂ' ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯಂತೆ ಕಾಯವೆಂಬ ಸಾಧನವಿಲ್ಲದೇ ಯೋಗ ಸಾಧನೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಾಯಕ್ಕೆ ದೇಹ, ಘಟ, ಅಂಗ ಎಂಬ ನಾನಾ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಕಾಯದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಚೈತನ್ಯವಿದೆ. ಈ

ಕಾಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಯೋಗಕ್ಕೆ ಕಾಯದ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ. ಈ ಕಾಯವನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಮಾಡಲು ವಚನಗಳೇ ಆಧಾರ. ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಯದ ಮುಖೇನ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಪೂರಕವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಯೋಗ ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ಸಾಧಕನು ಕಾಯದ ಅಂಗ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ಲಿಂಗಮಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಯೋಗದ ಸಾಧನೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ: ೪ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೩೭೮) ತಮ್ಮ ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಶಿವಯೋಗದ ಲೇಸಿನ ಠಾವ ತೋರು, ಕಪಿಲಸಿದ್ಧಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ' ಎಂದು ಬೇಡುವ ಪರಿ ಇದೆ. ಅಂಗ-ಮನ-ಪ್ರಾಣಗಳ ವಿಕಾರಗಳಿಗೆ ಕಾಮಕ್ರೋಧ ಲೋಭಗಳೇ ಬೇರು. ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಮನ, ಬುದ್ಧಿ ಇವು ಮಾನವನಿಗೆ ದೇವನಿತ್ತ ದಿವ್ಯ ಕಾಣಿಕೆಗಳು. ಸಾಧಕನ ದೇಹ ಪರಮನಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಕಾರಣ ಪರಮನಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು. "ಕೂಡಲ ಸಂಗನ ಒಲಿಸಲು ಬಂದ ಪ್ರಸಾದ ಕಾಯವ ಕೆಡಿಸಲಾಗದು. ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯದ ಲೌಕಿಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯ ಆಸೆ ಮನವನ್ನು ಘಾಸಿಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಧಕನ ಕಾಯ ಜೀವಕ್ಕೆ ತೊಡಕಾದ ಮಾಯೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಮನವನ್ನು ಲಿಂಗಮನವನ್ನಾಗಿಸಿದರೆ ಯೋಗ ಸಾಧಕರ ಕಾಯವು ಪ್ರಸಾದಕಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗದ ಅರಿವಿನ ಮಾರ್ಗವಾದ ಯೋಗದ ನಿಲುವನ್ನು ತೋರಿರಿ ಎಂಬ ಧೈನ್ಯತೆಯ ಭಾವ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಸಾಧಕರಿಗೆ ಯೋಗದ ಉನ್ನತಿಗೆ ದೇಹವೇ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಪರಮನು ಕೊಟ್ಟ ದೇಹವನ್ನು ಕೆಡಿಸಲಾಗದು. ಆಸೆ-ಆಮಿಷ, ಕ್ರೋಧ ಎಂಬ ಮಾಯೆಯ ಸಂಕುಲ ಸದಾ ಬಲೆಯನ್ನು ಬೀಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಯವು ಪ್ರಸಾದ ಕಾಯವಾಗಲು ಶಿವಯೋಗದ ಮಾರ್ಗ ಮುಖ್ಯ. ಎಲ್ಲಾ ಮನಸ್ಸಿನ, ಲೌಕಿಕತನವನ್ನು ಕಳೆಯಲು ದೇಹವನ್ನೇ ದೇವಾಲಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು ಸಾಧಕ.

ಕಾಯದ ಗುಣವನರಿಯದೆ ಕರ್ಮಯೋಗವ ಮಾಡಬಹುದೆ?
ಕರ್ಮದ ಗುಣವನರಿಯದೆ ಆತ್ಮಯೋಗವ ಮಾಡಬಹುದೆ?
ಆತ್ಮನ ಗುಣವನರಿಯದೆ ವರ್ಮಯೋಗವ ಕಾಣಬಹುದೆ?
ನೀರಿನಿಂದಲಾದ ಕೆಸರ ನೀರಿಂದಲೆ ತೊಳೆವಂತೆ,
ಮುಳ್ಳು ಮುಳ್ಳಿನಿಂದವೆ ಕಳೆವಂತೆ,
ಕರ್ಮದಿಂದ ಸತ್ಕರ್ಮ ಮರ್ಮದಿಂದ

ನಿಜಮರ್ಮ ಸೂಜಿಯ ಮೊನೆಯ ದಾರದಂತೆ
ಇದು ಲಿಂಗ ಒಡಗೂಡಿದ ಕ್ರಿಯಾಪಥಯೋಗ.
ಶಂಭುವಿನಿಂದಿತ್ತ ಸ್ವಯಂಭವಿನಿಂದತ್ತ ಅತಿಬಳ ನೋಡಾ,
ಮಾತುಳಂಗ ಮಧುಕೇಶ್ವರನು.

– ದಾಸೋಹದ ಸಂಗಣ್ಣ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ :೭ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೦೮೯

ಕರ್ಮ ಎಂದರೆ ಕಾಯಕ ಕ್ರಿಯೆ. ಬೇಕು–ಬೇಡಗಳನ್ನರಿತು ಸರಿಯಾದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲದೆ ನಿರರ್ಥಕವಾದ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯೆಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಾರದು, ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನರಿಯದೆ, ಸ್ವಸ್ವರೂಪ, ಜ್ಞಾನವೆನಿಸುವ ಆತ್ಮಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗದು. ಆತ್ಮಯೋಗದ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ, ಮೂಲದರಿವಿನ ಜ್ಞಾನವಾಗದು. ಅದರ ರಹಸ್ಯ ತಿಳಿಯದು. ಯಾವ ರೀತಿ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರಿನಂಶ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಮಣ್ಣು ಕೆಸರಾಗುತ್ತದೆ. ಕೈಕೆಸರನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ, ಕೆಸರನ್ನು ಮತ್ತೆ ನೀರಿಲ್ಲದೆ ತೊಳೆದರೆ, ಕೆಸರೇ ವಿನಹ: ಶುದ್ಧ ನೀರಾಗದು. ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಸತ್ಕರ್ಮ, ಇವುಗಳ ಮರ್ಮದಿಂದ ನಿಜದ ನೆಲೆಯು ಸೂಜಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅತೀಸಣ್ಣ ರಂಧ್ರದೊಳಗೆ ಪೋಣಿಸುವ ಶ್ರಮದಂತೆ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಇದುವೇ ಅಂಗ–ಲಿಂಗವನೊಡಗೂಡಿದ ಕ್ರಿಯಾಪಥಯೋಗವು.

ಸಾಧಕರ ಕಾಯವೇ ಕೈಲಾಸವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಕಾಯದಿಂದ ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು, ಸತ್ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವುದು. ನೀರಿನಿಂದಲಾದ ಕೆಸರನ್ನು ತೊಳೆಯಲು ನೀರು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ. ಕಾಯದಿಂದುಂಟಾದ ವಿಕಾರಗಳಿಗೆ ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಯು ಕಾಯದ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕಳೆಯಬಹುದು.

ದಾಸೋಹದ ಸಂಗಣ್ಣ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ – ೭, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೧೨೮) ನವರು ತಮ್ಮ ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಭಕ್ತನ ಕ್ರೀ, ಮಾಹೇಶ್ವರನ ನಿಶ್ಚಯ, ಪ್ರಸಾದಿಯ ನಿಷ್ಠೆ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಯ ಯೋಗ, ಶರಣನ ನಿಬ್ಬೆರಗು, ಐಕ್ಯದ ನಿರ್ಲೇಪ' ಎಂದು ನಿಜಯೋಗ ತತ್ವದ ಕೂಟದ ಬಗೆಯನ್ನು ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಕ್ತಿನ ಕ್ರಿಯೆ, ಮಾಹೇಶ್ವರನ ನಿಶ್ಚಯ, ಪ್ರಸಾದಿಯ ನಿಷ್ಠೆ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಯ ಯೋಗ, ಶರಣರ ನಿಬ್ಬೆರಗು, ಐಕ್ಯದ ನಿರ್ಲೇಪ ಈ ಆರೂ ಷಟ್ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಾಧನೆಯ ನಿಬ್ಬೆರಗು, ಐಕ್ಯದ ನಿರ್ಲೇಪ. ಈ ಆರು ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಾಧನೆಯ ನಿಜತತ್ತ್ವದ ಕೂಟವೆನಿಸುವುದು. ಈ

ಯೋಗದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಗೊಂಡು ಭಕ್ತಿ,ಜ್ಞಾನ, ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗಳು ಪುಟಗೊಂಡು ಪರಿಶುದ್ಧವಾದಾಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಸುಚಿತ್ತ, ನಿರಹಂಕಾರ ಸುಮನ, ಸುಬುದ್ಧಿ, ಸುಜ್ಞಾನ, ಸದ್ಭಾವಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನಗೊಳ್ಳುವುವು.

ಸಾಧಕರು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಷಟಸ್ಥಲಗಳನ್ನು ಸಾಧನೆಯ ನಿಜಯೋಗವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ತನ್ನ ಪರಿಶುದ್ಧನಾಗಿ ಯೋಗದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಭಾವದ ಉತ್ತುಂಗದ ಸ್ಥಿತಿ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಜನನ ಮರಣಕ್ಕೊಳಗಹ ಆತ್ಮನ ಪರಿಭವಕ್ಕೆ ಬರ್ಪುದು,
ಇಲ್ಲವೆಂದು ನುಡಿವುತ್ತಿಹರು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಯೋಗಿಗಳು.
ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸೋಂಕಿದ ವ್ಯಾಧಿ ಆತ್ಮಂಗಲ್ಲದೆ ಶರೀರಕ್ಕುಂಟೆ?
ಘಟಕ್ಕೆ ನೋವಲ್ಲದೆ ಆತ್ಮಂಗೆ ನೋವೆಲ್ಲಿಯದೆಂಬುದು ಹುಸಿ.
ಘಟದಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಆತ್ಮನು ಘಟವ ಬಿಟ್ಟು,
ಮತ್ತೆ ಘಟಕ್ಕೆ ಚೇತನಿಸಬಲ್ಲುದೆ?
ನಾನಾ ಸುಖಂಗಳ ಸುಖಿಸಬಲ್ಲುದೆ?
ಇದು ಕಾರಣ, ಕ್ರೀಯೆವಿಡಿದು ಮಾಡುವಂಗೆ ಕರ್ಮಶೇಷವಿಲ್ಲ.
ನಿಃಕ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಚರಿಸುವಂಗೆ ನಾನಾ ಭವವುಂಟಾಗಿ.
ಇಂತೀ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪರಿಭವಕ್ಕೆ ಬರಬಾರದು.
ಬಂದಡೆ ಅಳಿವು ಉಳಿವನರಿಯಬೇಕು, ಅರಿಯಲಾಗಿ ಮರೆಯಬೇಕು.
ಆ ಮರವೆ ತಾನೆ ತೆರಹಿಲ್ಲದರಿಕೆ ಕಾಣಾ, ನಿಃಕಳಂಕ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ.

– ಮೋಳಿಗೆ ಮಾರಯ್ಯ

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೮ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೭೭೦

ಜನನ–ಮರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಆತ್ಮನು ಪುನಃ ಜನಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಯೋಗಿಗಳು ಹೇಳುವರು. ಶರೀರಕ್ಕೆ ಒದಗಿರುವ ವ್ಯಾಧಿಯು ಆತ್ಮಂಗೂ ಬರುತ್ತದೆಯಾದರೆ, ಶರೀರಕ್ಕೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ತ್ವದಿಂದಾದ ದೇಹಕ್ಕೆ ನೋವಲ್ಲದೆ ಆತ್ಮಂಗೆ ನೋವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮಾತು ಸುಳ್ಳು. ಘಟದಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯವೆನಿಸುವ ಆತ್ಮನು, ದೇಹವ ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೆ ಘಟಕ್ಕೆ ಚೇತನಿಸದು. ನಾನಾ ರೀತಿಯ ಸುಖವನ್ನು ಸುಖಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಶರೀರಕ್ಕೆ

ಮರುಹುಟ್ಟು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡದವರಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟು-ಸಾವು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಬರುವುದು. ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಯ ಸಾಧಕನ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಜನನವಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಬಂದರೂ, ಅಳಿವು-ಉಳಿವಿನ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದಿರಬೇಕು. ಅರಿತು ಮರೆಯಬೇಕು. ಮರೆವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಏಕೋಭಾವವಿರಬೇಕು.

ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸೋಂಕಿದ ವ್ಯಾಧಿ ಆತ್ಮಂಗಲ್ಲದೆ ಶರೀರಕ್ಕುಂಟೆ? ಎಂದು ಮೋಳಿಗೆ ಮಾರಯ್ಯನವರು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯೋಗ ಅಭ್ಯಾಸಿಗರಿಗೆ ಜನನ-ಮರಣ ಭಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಮೂಲ ತಳಹದಿಯಾಗಿದೆ.

ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ-೩, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨೪) ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಮಾಂಸಪಿಂಡವೆಂದೆನಿಸದೆ ಮಂತ್ರಪಿಂಡವೆಂದೆನಿಸಿದ ಬಸವಣ್ಣ' ಎಂದಿದೆ. ಮನುಷ್ಯರ ಭೌತಿಕ ಶರೀರವು ರಕ್ತಮಾಂಸಾದಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದು ಅದು ಲೌಕಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಭವದ ದೇಹವನ್ನು ಗುರು ಕಾರುಣ್ಯದ ಮುಖೇನ ಮಂತ್ರದೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ದೈವೀಕರಿಸಿ ಭವಿಯನ್ನು ಭಕ್ತನಾಗಿಸುವನು. ಆಗ ಲಿಂಗದ ನೆನಹೇ ಸಾಧಕನ ಮನದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸುವ ಕಾರಣ ವಾಯುಪ್ರಾಣಿಯಾಗದೆ ಲಿಂಗಪ್ರಾಣಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವನು. ಸಾಧಕನು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಮಾಡಿದರೆ ಯೋಗಿಯ ಮನವು ಪರಮನ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗುವುದು. ಆಗ ಜಗಭರಿತನಾಗದೆ ಶರಣಭರಿತನೆಂಬ ಅಭಿದಾನದಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವನು.

ಸಾಧಕನು ಭೌತಿಕ ಭೋಗದ ಬಗ್ಗೆ ಆಕರ್ಷಣೆ ಉಂಟಾದರೆ ಮತ್ತೆ ಭವದ ಕೂಪಕ್ಕೆ ಬೀಳುತ್ತಾನೆ. ಗುರು ಕಾರುಣ್ಯ ಗಳಿಸಿದ ಭಕ್ತ ಸಾಧಕನ ಮನವು ಲಿಂಗಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಯೋಗಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಅಳವಟ್ಟು ಮನದಲ್ಲಿ ಪರಮಚೈತನ್ಯದ ನೆಲೆಯು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಸವಣ್ಣನವರ (ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ-೧, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೯) ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಬತ್ತಿಸ ರಾಗವ ಹಾಡಯ್ಯ ಉರದಲೊತ್ತಿ ಬಾರಿಸು ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಾ' ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವೀಣೆಯು ಸಂಗೀತದ ಒಂದು ಸಾಧನ. ಈ ದೇಹವನ್ನೇ ವೀಣೆಯನ್ನಾಗಿ ಸಾಧಕನು ಅಣಿಮಾಡಬೇಕು. ಕಳಸ ಪ್ರಾಯವಾಗಿರುವ ಶಿರವನ್ನು ವೀಣೆಯ ಬುರುಡೆ

ಯನ್ನಾಗಿಯೂ, ಶರೀರದೊಳಗಿರುವ ನರಗಳನ್ನು ತಂತಿಯನ್ನಾಗಿಸಿಯೂ, ಬೆರಳನ್ನು ನುಡಿಸುವ ಕಡ್ಡಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ದೇಹವನ್ನು ಅಣಿಗೊಳಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಬತ್ತೀಸರಾಗ (೩೨)ರಾಗಗಳು ಹಾಡಿ ಉರದಲೊತ್ತಿ ಬಾರಿಸು ಎಂಬ ನುಡಿಗಳು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಇದು ತೀವ್ರ ಹಂಬಲದ ಸಾಧಕನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಾಗಿದೆ.

ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಎನ್ನ ಕಾಯವ ದಂಡಿಗೆಯ ಮಾಡಯ್ಯ' ಎಂದು ಪರಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ ಪರಿ ಇದು. ಸಾಧಕರು ಸಹಾ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹವನ್ನು ಅಣಿಗೊಳಿಸುವ ಕಲೆಗಾರಿಕೆಯ ಅರಿವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ವಚನಗಳು ದಾರಿದೀಪವಾಗಿದೆ.

೫.೩ ಶಿವಯೋಗಾಂಗಗಳು :

ವಚನಕಾರರು ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧನಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್‌ಮುಖಿ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ, ಕುಂಡಲಿನೀ ಯೋಗ, ಮನಮಗ್ನಯೋಗ, ಷಟ್‌ಚಕ್ರ ಭೇದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುಗಳು ನಿಷ್ಣಾತರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮನಮಗ್ನಯೋಗದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ : 'ವಾಕ್ಕು ಪಾಕವಾದಡೇನೋ ಮನ ಪಾಕವಾಗದನ್ನಕ್ಕರ' ಎಂಬ ಶರಣರ ವಾಣಿಯಂತೆ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಇಂದ್ರನಂತಿದೆ ಮನಸ್ಸು. ಕರಣಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಕರಣಿಕನಂತಿದೆ ಮನಸ್ಸು. ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದೆ ಆಜ್ಞೆ, ಮನಸ್ಸು ಗುಣಿಸಿದ್ದೆ ಲೆಕ್ಕ. ಅದನ್ನು ಮೀರಿ ಯಾವ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ನಡೆಯುವಂತಿಲ್ಲ ನಡೆದು ಬಾಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಮನ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕರಣಂಗಳೆಲ್ಲ ನರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಜಯಿಸುವುದೆಂದರೆ ಮನ ಘನಮನ, ಉನ್ಮನವಾಗುವುದು. ಮನಕ್ಕೆ ಅನಂತ ಮುಖ. ಹತ್ತು ಕಡೆ ಹರಿಯುವ ಮನವನ್ನು ಒಂದು ತಹಬಂದಿಗೆ ತರಲು ಗುರುಕಾರುಣ್ಯಬೇಕು. ಗುರು ಮನೋವೇಗವನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಪರಮ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ಬಾಹ್ಯ ಮನವನ್ನು ಅಂತರ್ಮನಸ್ಸನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಆತನದು. ತನ್ನ ಕರುಣಾಮೃತವನ್ನು ಸುರಿದು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಿ ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಅಪಾರ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ಗುರುವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾರೂ ಕೊಡಲಾರರು.

ಶಿವಯೋಗಿಯಾದವನ ಮನವಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಮನಮಗ್ನದ ವಿಸ್ತಾರ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಿಜವಾದ ಯೋಗಿಗೆ ಮನದ ಚಂಚಲ ಸ್ವಭಾವಗಳಾವುವು

ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲದಿರುವುದನ್ನು ಇದೆ ಎಂದಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಅಡಗಿಸಿರುವೆ ಎಂದಾಗಲೀ ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಬಾಹ್ಯ ಜಗತ್ತಿನೊಡನೆ ನಡೆಸುವ ಅಂತಹ ಮನದ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಯೋಗಿಯ ಮನದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸತ್ಯದ ನಿಲುವನ್ನು ಅರಿತ ಶರಣನ ಮನಸ್ಥಿತಿ ತೋರುವುದೂ ಇಲ್ಲ ಅಥವಾ ಅಡಗುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಭಾವ ಅವನದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮನಮಗ್ನವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಮೂಲವಾಗಿ ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಸ್ವಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನಬೇಕು. ಅರಿವನರಿದು ಮರಹ ಮರೆದು, ಸಂಕಲ್ಪ ಸಂಶಯವಳಿಯಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತಿರುವೆ ಎಂದರೆ ಅಹಂಕಾರದ ನಿಲುವೆನಿಸಿ ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದೇ ರೀತಿ ಅಜ್ಞಾನವೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಅದು ಮನಕ್ಕೆ ನಿಲುಕದ ಮಾತು. ಅರಿತೆ ಮರೆತೆ ಎಂದರೆ ಭಾವಸಂಕಲ್ಪ ಬಿಡದು ಅಲ್ಲದೆ ಅದು ನಿರ್ಭಾವದ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಯಾರೂ ಮನಮಗ್ನಯೋಗ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಮನವೆಂದರೆ ಅದು ಸಾಧಕರ ಮಹಾದೇವನ ಅರಿವಿನ ಭಂಡಾರ. ಸಂಕಲ್ಪ ವಿಕಲ್ಪಗಳೆ ಮನದ ಮೂಲ ಲಕ್ಷಣ. ಇದು ಅಳಿದು ನಿಂತಾಗ ಮನವೆಂದು ಕರೆದರು ಅಳಿಯದಿರುವಾಗ ಮಹಾಜ್ಞಾನದಾಗರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಳಿಯಿತು ಅಥವಾ ಅಳಿಯಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಭಾವ ಸಾಧಕನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಸಮಸ್ಥಿತಿಯೇ ಪರಮನ ವಾಸಸ್ಥಾನ.

ಯೋಗ ಸಾಧಕರು ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಅವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟು ಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಮಾಡದೇ ಇರುವಲ್ಲಿ, ಜೀವಾತ್ಮನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ತಾನೇ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಅಹಂಕರಿಸಿ ತನ್ನ ನಿಜದ ನಿಲವ ಮರೆತು ದೇಹದ ಸಕಲ ಕರಣ ವಿಷಯಂಗಳಲ್ಲಿ ಮನಮಗ್ನವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಯೋಗಸಾಧಕನು ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಂಥಹ ಯೋಗಸಾಧಕನು ಶಿವಶರಣರ ವಚನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡಿ, ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಮನವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲಾಗದು. ಇವರನ್ನು ಕುನ್ನಿ ಮಾನವರೆಂದು ವಚನಕಾರರು ಹೆಸರಿಸುವರು.

ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಕಣ್ಣಿನ ಮೂಲಕ ಕಾಣುವ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ, ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ತ್ವದಿಂದಾದ ಕಾಯದ ಕರಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ, ಅಂತ:ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಮನವೆಂಬ ಕರಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ, ಭಾವನೆಯೊಡಗೂಡಿದ ಅಂತರ್ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಆ ನಿತ್ಯ ನೂತನ ಚೇತನವನ್ನು ದೇಹದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದನಳವಡಿಸಿಕೊಂಡ ಕಾರಣ ಮನಮಗ್ನವಾಗಿ ನಿಜಪದವನ್ನು ಸಾಧನಾ ಪಥದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆವನು.

೫.೪ ಮನಮಗ್ನಯೋಗ :

ಅಷ್ಟದಳ ಕಮಲವ ಸುತ್ತುವ ಜೀವಾತ್ಮನ
ಮೆಟ್ಟಿದ ದಳವನರಿಯದೆ,
ಆನು ಭಕ್ತನೆಂತೆಂಬೆ ! ಆನು ಶರಣನೆಂತೆಂಬೆ !
ಆನು ಲಿಂಗೈಕ್ಯನೆಂತೆಂಬೆ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಾ
ಎನ್ನ ಮನವು ಸಮಾಧಾನವಾಗದನ್ನಕ್ಕ

– **ಬಸವಣ್ಣನವರು**
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೧, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೭೯

ಪರಮನಿಂದ ಸೃಜಿಸಲಾದ ಅದ್ಭುತ ಹಾಗೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಾದರಿ ಈ ಮಾನವ. ಅಂತೆಯೇ ಈ ತನು ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಕಮಲವಿದ್ದಂತೆ. ಕಮಲದ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭಾಗವಾದುದು ಮನ. ಅಬ್ಬಾ ಇದರ ಬಣ್ಣನೆ ಅತಿ ಭವ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಹನ್ನೆರಡು ದಳಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ದಳಗಳು ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇನ್ನುಳಿದ ಎಂಟು ಅಧೋಮುಖವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಾವುವೆಂದರೆ, ಇಂದ್ರದಳ, ಅಗ್ನಿದಳ, ಯಮದಳ, ನೈರುತ್ಯದಳ, ವರುಣದಳ, ವಾಯುದಳ, ಕುಬೇರದಳ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯದಳ. ಇದು ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾದರೆ, ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳು, ಎರಡು ಕಿವಿಗಳು, ಎರಡು ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳು, ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ನಾಲಿಗೆ. ಇವು ತನುವನ್ನು ಹಿಡಿದು, ತನುವಿಗೆ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿವೆ.

ಆದರೆ, ತನುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಾತ್ಮನನ್ನು ಈ ಎಂಟುದಳಗಳು ಆವರಣವಾಗಿ ಸುತ್ತುವರಿದು ನಿಂತಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಲಾಗದೆ ದಳಗಳ ಸಂಗ ಮಾಡಿ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಕ್ಷಣಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆತಿದ್ದಾನೆ. ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಂತಿರುವ ರೀತಿ ಸರಿಯೇ ಅಥವಾ ತಪ್ಪೇ ಎಂಬ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಅವನಿಗಿಲ್ಲ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತನೆಂದು ಕರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಯತನಕ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಸತ್ಯದ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಅವನಿಗರಿವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಶರಣನಾಗಲಾರ. ಹಾಗೆ ಶರಣನಿಗೆ ಈ ಜ್ಞಾನ ಹೊಳೆಯದಿದ್ದರೆ ಆತ ಎಂದೂ ಲಿಂಗೈಕ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಂಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿದ ಮನ ಅಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಅಷ್ಟದಳ ಕಮಲಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲುವ ಬದಲು ಅವುಗಳನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದು ಮನಮಗ್ನವಾಗಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಮನಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವೆಂಬುದಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಮನಮಗ್ನಯೋಗ ದಾರಿದೀಪವಾಗಿದೆ.

ಶಿವಯೋಗವಾದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರಯೋಗ ಮಾಬುದಯ್ಯಾ,
ಸಂಸಾರಯೋಗ ಮಾದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಾನುಗ್ರಹಯೋಗವಯ್ಯಾ,
ಭಕ್ತಾನುಗ್ರಹಯೋಗವಾದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾನುಗ್ರಹಯೋಗವಯ್ಯಾ,
ಲಿಂಗಾನುಗ್ರಹಯೋಗವಾದಲ್ಲಿ ಜಂಗಮಾನುಗ್ರಹಯೋಗವಯ್ಯಾ,
ಜಂಗಮಾನುಗ್ರಹಯೋಗವಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾದಾನುಗ್ರಹಯೋಗವಯ್ಯಾ,
ಪ್ರಸಾದಾನುಗ್ರಹಯೋಗವಾದಲ್ಲಿ ತ್ರಿವಿಧ ಸನುಮತಯೋಗವಯ್ಯಾ,
ತ್ರಿವಿಧ ಸನುಮತಯೋಗವಾದಲ್ಲಿ ಮನಮಗ್ನಯೋಗವಯ್ಯಾ,
ಮನಮಗ್ನಯೋಗವಾದಲ್ಲಿ ಕೂಡಲಚೆನ್ನಸಂಗನಲ್ಲಿ
ಲಿಂಗಸಂಯೋಗವಯ್ಯಾ

– ಚೆನ್ನ ಬಸವಣ್ಣನವರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೩, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೭೦೬

ಶಿವಯೋಗವಾದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರಯೋಗ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುವುದು. ಸಂಸಾರಯೋಗ ಇಲ್ಲವಾದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಾನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾಗುವನು. ಭಕ್ತಾನುಗ್ರಹಯೋಗವಾದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ. ಲಿಂಗಾನುಗ್ರಹಯೋಗವಾದಲ್ಲಿ ಜಂಗಮಾನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ. ಜಂಗಮಾನುಗ್ರಹ ಯೋಗವಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾದಾನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ. ಪ್ರಸಾದಾನುಗ್ರಹ ಯೋಗವಾದಲ್ಲಿ ತ್ರಿವಿಧ ಸನುಮತ ಯೋಗವೆನಿಸುವುದು. ತ್ರಿವಿಧ ಸನುಮತಯೋಗವೇ ಮನಮಗ್ನಯೋಗವು. ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಈ ಮನಮಗ್ನಯೋಗವಾದುದೇ ಲಿಂಗಸಂಯೋಗವು.

ಲಿಂಗ ಕರಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮತ್ತೆ ಕಂಗಳು ತುಂಬಿವರಿಯದಿರ್ದಡೆ,
ಆ ಲಿಂಗಪೂಜೆಯಾಕೆ ?
ಲಿಂಗ ಜಿಹ್ವೆಯಲ್ಲಿ ನೆನೆವಾಗ ಅಂಗವ ಮರೆಯದಿರ್ದಡೆ
ಆ ಲಿಂಗದ ನೆನಹದೇಕೆ ?
ಲಿಂಗವಾರ್ತೆಯ ಕಿವಿತುಂಬ ಕೇಳಿ
ಸರ್ವಾಂಗ ಝೊಂಪಿಸಿ ಮನಮಗ್ನವಾಗಿ ಇರದಿರ್ದಡೆ,
ಉರಿಲಿಂಗತಂದೆಯ ಸಿರಿಯ ನೆನೆಯಲೇಕೆ ?

– ಉರಿಲಿಂಗದೇವ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೬, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨೫೫

ಶ್ರೀಗುರುಕಾರುಣ್ಯದ ಮುಖೇನ ಲಿಂಗವು ಸಾಧಕನ ಕರಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ಬಿಜಂಗೈಯ್ಯುವುದು. ಆಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅದರೊಂದಿಗಿನ ನಿರಂತರ ಸಾಧನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಕಂಗಳ ಮೂಲಕ ಅಶ್ರುಜಲಬಿಂದುಗಳು ಹರಿಯದಿರ್ದಡೆ ಅದು ಲಿಂಗಪೂಜೆ ಎನಿಸದು. ನಾಲಿಗೆಯ ಮುಖೇನ ಪರಮನ ನಾಮಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡುವಾಗ ಅಂಗಭಾವ ಅಳಿದಿರಬೇಕು ಇಲ್ಲವಾದಡೆ ಅದು ಲಿಂಗದ ನೆನಹೆನಿಸದು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಲಿಂಗದ ಬಗ್ಗೆ ಸನ್ನುಡಿಗಳನ್ನು ಆಲಿಸುವಾಗ ಮನಮಗ್ನವಾಗಿ ಸಾಧಕನ ಸರ್ವಾಂಗವು ರೋಮಾಂಚಿತವಾಗಬೇಕು. ಇಂಥಹ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಲಿಂಗ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸಾಧಕನು ಅನುಭವಿಸದಿದ್ದಡೆ ಅಂಥಹ ಲಿಂಗದ ನೆನಹನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ವ್ಯರ್ಥ.

ಸತ್ತು ಚಿತ್ತು ಆನಂದ ನಿತ್ಯಪರಿಪೂರ್ಣನೆಂದೆಂಬರು.
ನಾನದ ಮನದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಮಾತಾಡುವೆನಲ್ಲದೆ ಕ್ರೀಯಿಂದ ಕಾಣೆ.
ಸತ್ತೆ ಗುರು, ಚಿತ್ತೆ ಲಿಂಗ, ಆನಂದವೆ ಜಂಗಮ.
ನಿತ್ಯವೆ ಪ್ರಸಾದ, ಪರಿಪೂರ್ಣವೆ ಪಾದೋಕವೆಂಬುದನವಗ್ರಹಿಸಿ ನಿಂದು,
ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಭಕ್ತನಾದೆನಯ್ಯಾ.
ನಿತ್ಯನಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ವಂದಿಸುವೆ.
ಆನಂದದಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಜಂಗಮದ ಪಾದೋದಕವ ಕೊಂಬೆ.
ಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿ ನಿಮ್ಮನರ್ಚಿಸಿ ಪೂಜಿಸಿ ಪರವಶನಪ್ಪೆ ನಾನು.
ಭಕ್ತಿಪ್ರಸಾದ ಮುಕ್ತಿಪ್ರಸಾದ ನಿತ್ಯಪ್ರಸಾದವ
ನಿಮ್ಮ ಜಂಗಮದಲ್ಲಿ ವರವ ಪಡೆದು,
ಕಲಿದೇವರದೇವಾ, ನಿಮ್ಮ ಶರಣ ಪ್ರಭುದೇವರ
ಶ್ರೀಪಾದದಲ್ಲಿ ಮನಮಗ್ನನಾಗಿರ್ದೆನಯ್ಯ.

– ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಿದೇವರು

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೮, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೭೫೬

ಸತ್, ಚಿತ್ ಆನಂದ ನಿತ್ಯ, ಪರಿಪೂರ್ಣವೆಂಬುದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿರುವ ವಿಶೇಷ ಪರಿಭಾಷೆ. ಹೀಗೆಂದು ಎಲ್ಲ ಸಂತರು ಶರಣರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ, ಅವನು ನಿರಾಕಾರ ಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಕಾರಣ ಅವನನ್ನು ಕಣ್ಣಿಂದ ಯಾರೂ ನೋಡಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಭಾವ ಯೋಗಸಾಧಕನದೂ ಕೂಡ. ಆದರೆ, ಶರಣರ ಪ್ರಕಾರ ಸತ್ತೆ ಗುರು, ಚಿತ್ತೆ ಲಿಂಗ, ಆನಂದವೆ ಜಂಗಮ, ನಿತ್ಯವೆ ಪ್ರಸಾದ,

ಪರಿಪೂರ್ಣವೆ ಪಾದೋದಕ ಇವೈದೂ ತತ್ತ್ವಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸತ್ಯದ ನಿಲುವನ್ನು ಯೋಗಸಾಧಕನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ನಿತ್ಯನಾಗಿ ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ವಂದಿಸಬೇಕು. ಆನಂದದಿಂದ ಜಂಗಮದ ಪಾದೋದಕವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಸಮರ್ಪಣಾ ಭಾವದಿಂದ ಅರ್ಚಿಸಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ ಪರವಶನಾಗಿ ಆನಂದದಿಂದ ಓಲಾಡುತ್ತಾ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾದ, ಮುಕ್ತಿಪ್ರಸಾದ ಮತ್ತು ನಿತ್ಯ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಆಗ ಮನದ ಮಲಿನಗಳೆಲ್ಲ ಹೋಗಿ, ಒಳ ಹೊರಗೆಲ್ಲ ಪರಿಶುದ್ಧಭಾವ ಅಳವಟ್ಟು ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಚೈತನ್ಯ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಮನಮಗ್ನನಾಗಿ ಇದರ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದೆ ನಿರಂತರ ಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ನಿತ್ಯತೃಪ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

೫.೫ ಕುಂಡಲಿನೀ ಯೋಗ :

"ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಮಾನಸಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಿವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನವರು ಇವುಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರಿಯ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಯಶಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಬಳಸುವರು. ಈ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತಿರುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರೆ ನಮ್ಮೊಳಗೆ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿ ಸಂಚಯವಾಗುವುದು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಈ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ, ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿ ಬೇರೆ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ತುಚ್ಛ ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಸಿದರೆ, ಬಹುದೂರದಲ್ಲಾಗುವುದನ್ನು ನೋಡುವುದು, ಕೇಳುವುದು, ಇತರರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅರಿಯುವುದು, ದೂರಾಲೋಚನೆ ಮಾಡುವುದು ಹಾಗೂ ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಮನೋಭಾವದಿಂದ ಇರುವ ಕ್ಷಮತೆ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಬರುವುದು. ಅದುವೇ ಕುಂಡಲಿನಿ ಶಕ್ತಿ.

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಕುಂಡಲಿನಿಯು ಚೈತನ್ಯದ ಸೃಜನ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಬೆನ್ನೆಲುಬಿನ ಮೂಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅದು ಅಧೋಮುಖವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯೋಗಸಾಧಕನು ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುವಂತೆ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ನಾಡಿಯ ಎರಡೂ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಇಡಾ ಮತ್ತು ಪಿಂಗಳಾ ನಾಡಿಗಳಿವೆ. ಇವು ಬೆನ್ನೆಲುಬಿನ ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿವೆ ಹಾಗೂ ಸುಷುಮ್ನ ನಾಡಿಯು ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ".[೨]

ಮಾನವನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಸಾವಿರ ನಾಡಿಗಳೇ ಪ್ರಧಾನ ನಾಡಿಗಳು.
ಅದರೊಳಗೆ ಹದಿನೈದು ನೂರು ನಾಡಿಗಳೇ ಕಾರಣ ನಾಡಿಗಳು.
ಇದರಲ್ಲಿ ಏಳು ನೂರು ನಾಡಿಗಳೇ ಅತಿಮುಖ್ಯ ನಾಡಿಗಳು.

ಅದರೊಳಗೆ ನೂರು ಮುಖ್ಯ ನಾಡಿಗಳು.
ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಐವತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ನಾಡಿಗಳು.
ಇದರಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಪ್ರಯೋಜನ ನಾಡಿಗಳು.
ಮತ್ತೆ ಇದರಲ್ಲಿ ದಶವಿಧ ಭೇದನಾಡಿಗಳೊಳಗೆ
ಇಡಾ, ಪಿಂಗಳಾ, ಸುಷುಮ್ನವೆಂಬ ಈ ತ್ರಿವಿಧ ನಾಡಿಗಳು ಬೀಜನಾಡಿಗಳಾಗಿವೆ.
ಕರಣ ಹಸಿಗೆ

"ಈ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿಯು ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ನಾಡಿಯು ಸಾಧಕನ ಗುದಸ್ಥಾನದಿಂದ ಬೆನ್ನೆಲುಬಿನ ನಡುವೆ ತಂತಿಯಂತೆ ತಲೆಯ ಹಿಂದಿನವರೆಗೂ ಉದ್ದವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬಲಗಡೆಗೆ ಪಿಂಗಳನಾಡಿಯು ಕಪಾಲ ಪರಿಯಂತರ ಇದ್ದು ಬಲಮೂಗಿನಿಂದ ಹೊರ ಹೋಗುವುದು. ಇಡಾ ನಾಡಿಯು ಸುಷುಮ್ನ ನಾಡಿಯ ಎಡಗಡೆಯಿಂದ ಮೂಲಾಧಾರದಿಂದ ಕಪಾಲ ಪರಿಯಂತರ ಹೋಗಿ ಮಿದುಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಸುಷುಮ್ನನಾಡಿಯ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮರಂಧ್ರವಿರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರವು. ಈ ಸುಷುಮ್ನನಾಡಿಯನ್ನು ಚೈತನ್ಯಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಯೋಗಸಾಧಕನ ಯೋಗ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಅಧಿಕವಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲಿ ಓಂಕಾರ ಜ್ಯೋತಿಯ ಬೆಳಕನ್ನು ಯೋಗಸಾಧಕನು ಕಾಣುವ ಪರಿಕ್ರಮವೆ ಯೋಗವು. ಸತ್ಯ ಸಾಧಕನು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶವು".[೩]

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ಎಲ್ಲ ನಾಡಿಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಇರುವ ಸಹಸ್ರಾರವೆನಿಸಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನಾಡಿಯ ಒಳಹೊಕ್ಕು ನೋಡಲು ಯೋಗಸಾಧಕನಿಗೆ ಓಂಕಾರಜ್ಯೋತಿಯ ಬೆಳಗು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು.

ಕುಂಡಲಿ ಭ್ರೂಮಧ್ಯವನೊಂದಿನಿಂದು, ಪೂರ್ವ ಹೃದಯವ ಪೂರೈಸಿ,
ಮಧ್ಯ ಹೃದಯವನವಗ್ರಹಿಸಿ, ಊರ್ಧ್ವ ಹೃದಯವನೊಡಗೂಡಿ,
ಪಶ್ಚಿಮಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣನಿವಾಸಿಯಾಗಿಪ್ಪನಾ ಶರಣ.
ಓಂ ಮೂಲದ ಆ ಪಶ್ಚಿಮ ಶಿಖಾಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಮನೋಭಾವವಡಗಿ,
ಸಹಸ್ರದಳ ಕಮಲದ ಬಯಲೊಳಗೆ ಬಯಲಾಗಿ,
ನೀನು ತಾನಾದ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನ ಶ್ರೀಪಾದಕ್ಕೆ

ಶರಣೆಂದು ಬದುಕಿದೆನು ಕಾಣಾ,

ಕಪಿಲಸಿದ್ಧಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ.

– ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರರು

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೪, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೬೨

ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಅಧೋಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ಕುಂಡಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಊರ್ಧ್ವಕ್ಕೇರಿಸಲು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಯೋಗ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ದೇಹವನ್ನು ಆಸನಗಳ ಮುಖೇನ ಶುದ್ಧೀಕರಣಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಮುಖೇನ ಉಸುರಿನ ಉಚ್ಛ್ವಾಸ ನಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಸಾಧಕನು ಮನವನ್ನು ಧ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಸತ್ಯದ ಸನ್ನಡತೆಯ ನಡೆಯಿಂದ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಬಹಳ ದಿವಸಗಳ ನಿರಂತರ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಕುಂಡಲಿ ಜಾಗ್ರತಿಯಾಗುವುದು. ಇದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯು. ಸಾಧಕನು ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಾಧಕನ ಉಸಿರಾಟವು ಲಯಬದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕು. ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣ ನಿವಾಸಿಯಾಗಿರುವ ಆ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದೇಹಭಾವವಡಗಿ, ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯು ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತಾ, ಮನಸ್ಸು ಶುದ್ಧವೂ ಶಾಂತವೂ ಆಗುವುದು. ಆಗ ಸಹಸ್ರದಳ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಬಯಲೊಳಗಿನ ಬಯಲಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ವಸ್ವರೂಪದ ಭಾವ ಅಳವಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಯೋಗ ವಿಕಾಸವು ನಡೆಯುತ್ತ ಹೋಗಿ ಜಪ ಮತ್ತು ಧ್ಯಾನದಿಂದ ದಿವ್ಯಗಾನವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಸಾಧಕನು ತನ್ನೊಳಗೇ ದಿವ್ಯ ಸಂಗೀತದ ನಾದವನ್ನು ಆಲಿಸುವನು. ಆಗ ಮಲಗಿರುವ ಸರ್ಪಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿ ಅದು ಉನ್ನತ ಸ್ತರಗಳಿಗೇರಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವುದು. ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವ ಸುಷುಮ್ನನಾಳದ ಮೂಲಕ ಮೇಲೆ ಹರಿಯುತ್ತ ಹೋಗಿ ಸಹಸ್ರಾರದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಪರಮನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಯುವನು.

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಗ್ರತವಾದ ಕುಂಡಲಿನಿಯು ಕೆಳಗಿನ ಕೇಂದ್ರಗಳಾದ ಮೂಲಾಧಾರ, ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ, ಮಣಿಪೂರಕದಿಂದ ಹಾದುಹೋಗಿ ಅನಾಹತವನ್ನು ತಲುಪುವುದು. ಇದು ಹೃದಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಆಗ ಸಾಧಕನ ಮನದಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಜಾಗ್ರತವಾಗಿ ದಿವ್ಯಜ್ಯೋತಿ ಕಾಣುವುದು. ನಂತರ ಸಹಸ್ರದಳವನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಸಾಧಕನು ಸಮಾಧಿಸ್ಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವನು. ಇವನೇ ನಿಜವಾದ ಶರಣ.

ಕುಂಡಲಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣನಿವಾಸಿಯಾಗಿಪ್ಪ

ಪಶ್ಚಿಮದ್ವಾರದ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುರುದ್ರರ

ಅಧೋನಾಳ ಮಧ್ಯನಾಳ ಊರ್ಧ್ವನಾಳಮಂ ಕಳೆದು,
ಶೂನ್ಯಸ್ಥಾನದ ಹೂವಿನ ಪರಿಮಳದ ಚಿತ್ಪದಾಂಬುವ ಧರಿಸಿ,
ಮನಮಗ್ನನಾಗಿ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವೆಂಬ ಸಂದು ನಷ್ಟವಾದಿರವ
ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಸೋಮೇಶ್ವರಾ, ನಿಮ್ಮ ಶರಣ ಬಲ್ಲ.

– **ಆದಯ್ಯ**
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೬, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮೮೬

"ಕುಂಡಲಿನಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಜಾಗ್ರತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಾಧಕನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಶಕ್ತಿಯು ಕೇವಲ ಪರಮನ ಚಿಂತನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ಅರಿಯಲು ಇಚ್ಛಿಸುವನು. ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿಲಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದವರ ವಿಚಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿರುವನು. ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಸಂಭಾಷಣೆ ಸಾಧಕನ ಮನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ವೇದನೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅನಿವಾರ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಪರಿಸರದಿಂದ ದೂರವಿರಲು ಆಶಿಸುವನು. ಆಧಾರ, ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನಚಕ್ರಗಳು ಅಧೋನಾಳಗಳೆಂದೂ, ಮಣಿಪೂರಕ, ಅನಾಹತಚಕ್ರಗಳು ಮಧ್ಯನಾಳಗಳೆಂದೂ ವಿಶುದ್ಧಿ, ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರಗಳನ್ನು ಊರ್ಧ್ವನಾಳಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವೆಲ್ಲದರಲ್ಲಿರುವ ಭಾವವನ್ನು ಮೇಲೇರುತ್ತಾ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಬೇಕು–ಬೇಡ, ಆಯಿತು–ಆಗದು, ಇದೆ–ಇಲ್ಲ ಈ ರೀತಿಯ ದ್ವಂದ್ವ ಭಾವದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿರುವನು. ಶೂನ್ಯಸ್ಥಾನವೆನಿಸಿದ ಬ್ರಹರಂಧ್ರ ಹಾಗು ಶಿಖಾಚಕ್ರಗಳಿಗೆ ಏರಿದಾಗ ಸಾಧಕನು ಎಲ್ಲ ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಭೌತಿಕ ದೇಹದ ಭಾವ ಇರುವುದಿಲ್ಲ".[೪]

ಸಾಧಕನು ಮನಮಗ್ನನಾಗಿ, ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು ಪುಳಕಿತನಾಗಿರುವನು. ಅದುವೇ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವಾಗಿ ನೆಲೆಯಾಗಿರುವುದು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯ ಸಾಧಕನು ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಸಮನಾದ ಪ್ರೀತಿ ಗೌರವಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವನು. ಅವನಲ್ಲಿ ಭೇದಭಾವವಿರದು. ಇದುವೇ ನಿಜವಾದ ಶರಣನ ಲಕ್ಷಣವು.

೫.೬ ಷಟ್ ಚಕ್ರ ಭೇದಯೋಗ :

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ "ಶರೀರತ್ರಯಗಳೆನಿಸುವ ಕಾರಣ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುವ ಅನೇಕ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದುಗಳಿವೆ. ಇವೇ ಚಕ್ರಗಳು. ಕಾಯದ ಬೆನ್ನೆಲುಬಿನಲ್ಲಿ ತಲೆಯಿಂದ

ಬುಡದವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವುವು. ಇದರ ಮೂಲಕ ಶಕ್ತಿಯು ಹರಿಯುವುದು. ಪ್ರವಹಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯು ಚೈತನ್ಯದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ್ದು, ಅದರ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ. ಕಾರಣ ಶಕ್ತಿಯು ಹರಿಯುವ ಮಾಧ್ಯಮವು ಈ ಚಕ್ರಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶಕ್ತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ಜಂಕ್ಷನ್‌ಸ್ಥಾನಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ, ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಚಲನೆಯು, ಮೊದಲು ಚಕ್ರಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಹಿಸಿ, ಇವುಗಳ ದ್ವಾರ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅವಯವಗಳಿಗೆ ಪಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಅಣುಚಕ್ರವು ಮೂಲ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಚಕ್ರಗಳಿಗೆ ಚೈತನ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಅದ್ಭುತವಾದ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಮಾನವನ ಲಲಾಟದಲ್ಲಿ ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರವಿದ್ದು (ಭ್ರೂಮಧ್ಯ) ಅದು ಮಹಾಲಿಂಗ ಸ್ಥಾನ. ಮಿದುಳಿನ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ನೆತ್ತಿಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರ ಇದಕ್ಕೆ ನಿಃಕಲ ಲಿಂಗವೆಂಬ ಹೆಸರು. ನೆತ್ತಿಯ ಭಾಗ ಶಿಖಾಚಕ್ರವೆಂದು ಅದುವೆ ನಿಶ್ಶೂನ್ಯಲಿಂಗ. ಮಸ್ತಕದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರ ಅದುವೆ ನಿರಂಜನ ಲಿಂಗ. ಈ ಲಿಂಗದ ಕೆಳಗೆ ಇರುವ ಅಣುಚಕ್ರವನ್ನು ಸಹಜಸ್ಥಲವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಣುಚಕ್ರದಿಂದಲೇ ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿ ಚಲನೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಚಲನೆಯು ಸ್ನಾಯುಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಶರೀರದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪಸರಿಸುವಲ್ಲಿ ನರಗಳು ಅಥವಾ ನಾಡಿಗಳು ಸ್ನಾಯುಗಳೊಂದಿಗೆ ಮೊದಲು ಬೆನ್ನೆಲುಬಿನ ರಂಧ್ರದೊಳಗಿಂದ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚಕ್ರಗಳ ಮುಖೇನ ಶರೀರದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಪಸರಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮೂಲ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಚೈತನ್ಯ ವಸ್ತು ಪಿಂಡಾಂಡದೊಳಗೂ ಚೈತನ್ಯ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ನಿರಾಕಾರ ವಸ್ತುವೇ ಸಾಕಾರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಈ ದೇಹಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ".[೫]

ಆಧಾರ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಮಣಿಪೂರಕ ಅನಾಹತ
ವಿಶುದ್ಧ ಆಜ್ಞೆ ಎಂದೆಂಬರು
ಈ ಆರ ಬಲ್ಲಡೆ ನೀವು ಹೇಳಿರೇ.
ಆದಿಯನುಳ್ಳುದೆ ಆಧಾರ;
ಆಧಾರವ ಕೂಡಿಪ್ಪುದೆ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ;
ಮಣಿಯ ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿಪ್ಪುದೆ ಮಣಿಪೂರಕ;
ಆಸೆಯಿಲ್ಲದುದೆ ಅನಾಹತ;

ಅಲ್ಲ ಅಹುದೆಂಬುದನತಿಗಳೆಯದಿಹುದೆ ವಿಶುದ್ಧಿ
ಸರ್ವ ಜೀವಂಗಳಲ್ಲಿ ದಯವನುಳ್ಳದೆ ಆಜ್ಞೆ ;
– ಇಂತಪ್ಪುದೀಗ ಶಿವಯೋಗ.
ಉಳಿದ ಅಭ್ಯಾಸಯೋಗಿಗಳ ಕಂಡು ನಗುತಿರ್ದೆನಯ್ಯಾ,
ಕಪಿಲಸಿದ್ಧಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಯ್ಯಾ.

– ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೪, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೭೧

"ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಆರು ಚಕ್ರಗಳು. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ ಆಧಾರ, ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ, ಮಣಿಪೂರಕ, ಅನಾಹತ, ವಿಶುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರಗಳು. ಇದು ಒಂದು ರೀತಿಯಾದರೆ, ಲಿಂಗಕ್ಕಾಧಾರ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಕ್ಕಾಶ್ರಯ ರೂಪನಪ್ಪ ಸದ್ಭಕ್ತನ ಕಾಯದ ಕರಸ್ಥಲವೇ ಆಧಾರಚಕ್ರ, ನಾದ ಮಂತ್ರ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿರುವ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಚಕ್ರ, ತತ್ತ್ವದ ರೂಪದ ಬೆಳಗನ್ನು ಕಾಣುವ ಲಿಂಗಾಂಗಿಯ ಶಿರಸ್ಥಲವೇ ಮಣಿಪೂರಕ, ಬಹಿರಂಗದ ಹಾಗೂ ಬಾಹ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆಸೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಅನಾಹತ ಚಕ್ರವು. ಸಂಕಲ್ಪ ವಿಕಲ್ಪ, ಬೇಕುಬೇಡಗಳನ್ನು ತೊಡೆದಿರುವುದೇ ವಿಶುದ್ಧಿಚಕ್ರವು. ಸರ್ವ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ದಯಾಪರತ್ವದಿಂದಿರುವುದೇ ಆಜ್ಞೆಯು. ಇವೇ ಲಿಂಗಧಾರಣ ಷಟ್ ಸ್ಥಾನಗಳೇ ಷಟ್ ಚಕ್ರಗಳು. ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಈ ಆರು ಸ್ಥಲಗಳ ಮರ್ಮವನರಿತು, ಆರು ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಮೂಲ ಧ್ಯೇಯ. ಇದು ಶರಣರು ಕಂಡ ಶಿವಯೋಗ. ಉಳಿದ ಅಭ್ಯಾಸಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಮಾರ್ಗವಲ್ಲ".[೬]

ಆಧಾರ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಮಣಿಪೂರಕ
ಅನಾಹತ ವಿಶುದ್ಧಿ ಆಜ್ಞೆಯವ ನುಡಿದಡೇನು
ಆದಿ ಅನಾದಿಯ ಸುದ್ದಿಯ
ಕೇಳಿದಡೇನು ಹೇಳಿದಡೇನು
ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದುದ ತಾನರಿಯದನ್ನಕ್ಕರ.
ಉನ್ಮನಿಯ ರಭಸದ ಮನ ಪವನದ ಮೇಲೆ
ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಯ್ಯನ ಭೇದಿಸಲರಿಯರು.

– ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೭೦

ಈ ವಚನದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯವರು 'ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದುದ ತಾನರಿಯದನ್ನಕ್ಕರ ಉನ್ಮನಿಯ ರಭಸದ ಮನ ಪವನದ ಮೇಲೆ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಯ್ಯನ ಭೇದಿಸಲರಿಯರು' ಅಂದರೆ ಯೋಗ ಅಭ್ಯಾಸಿಗರು ಮೂಲ ನಿರಾಕಾರ ಲಿಂಗತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಮೊದಲು ಆಧಾರ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಮಣಿಪೂರಕ ಅನಾಹತ ವಿಶುದ್ಧಿ ಆಜ್ಞಾ ಚಕ್ರಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಸಾಧಿಸದೆ, ಆದಿ ಅನಾದಿಗಳ ಸುದ್ದಿಗಳನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತಾ ಲಿಂಗ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕು.

ಭಕ್ತನ ಕ್ರೀ, ಮಾಹೇಶ್ವರನ ನಿಶ್ಚಯ, ಪ್ರಸಾದಿಯ ನಿಷ್ಠೆ,
ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಯ ಯೋಗ, ಶರಣನ ನಿಬ್ಬೆರಗು, ಐಕ್ಯದ ನಿರ್ಲೇಪ.
ಇಂತೀ ಆರುಸ್ಥಲವನವಗವಿಸಿ ಕಲೆದೋರದೆ ನಿಂದುದು
ವಿರಕ್ತನ ಏಕಸ್ಥಲದಾಟ, ನಿಜತತ್ವದ ಕೂಟ!
ಶಂಭುವಿನಿಂದಿತ್ತ ಸ್ವಯಂಭುವಿನಿಂದತ್ತ ಅತಿಬಳ ನೋಡಾ,
ಮಾತುಳಂಗ ಮಧುಕೇಶ್ವರನು.

– ದಾಸೋಹದ ಸಂಗಣ್ಣ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೭, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೧೨೮

ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಅಂಗಸ್ಥಲಗಳೆನಿಸಿದ ಭಕ್ತ, ಮಹೇಶ ಪ್ರಸಾದಿ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ, ಶರಣ ಐಕ್ಯ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಕ್ತನ ಕ್ರೀ, ಅಂದರೆ ಅರಿವಿಗೆ ಬಂದುದನ್ನು ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಮಾಹೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ದ್ವಂದ್ವ ನೀತಿ ಇರದೆ ತಾ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯ ಮತ್ತು ನಿಶ್ಚಲ ಮನಸ್ಥಿತಿ ಇರಬೇಕು. ಪ್ರಸಾದಿಯಲ್ಲಿ ಏಕ ನಿಷ್ಠೆ ಅಳವಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಯಾದವನು ಅಂಗದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಕ್ರೀಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂಗ ಲಿಂಗದ ಸಂಗದಿಂದಿರಬೇಕು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಶರಣನಿಗೆ ಆನಂದ ಉಂಟಾಗಿ, ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ನಿಬ್ಬೆರಗಿನಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲಾದ ಬದಲಾವಣೆ ನಿಬ್ಬೆರಗಿನಿಂದ ನೋಡುವನು. ಆರನೇ ಸ್ಥಲವಾದ ಐಕ್ಯನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಭಾವದ ಕಾರಣ ಯಾವ ವಿಚಾರವೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಲೇಪವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಆರು ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಆಯಾ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಜದ ನಿಲುವಿನ ಅನುಭವವನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೆ ಅನುಭವಿಸುವನು. ಅದುವೆ ವಿರಕ್ತನ ಏಕಸ್ಥಲದಾಟ ಮತ್ತು ನಿಜತತ್ತ್ವದ ಕೂಟ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಯ ಯೋಗ, ಶರಣನ ನಿಬ್ಬೆರಗು, ಐಕ್ಯದ ನಿರ್ಲೇಪ.

ಶಿವಭಾವದಿಂದ ಆತ್ಮ ಹುಟ್ಟಿ, ಶಿವ ತಾನೆಂಬ
ಉಭಯವನಲಂಕರಿಸಿದನಾಗಿ ಆತ್ಮಂಗೆ ಭಾವನೆಂಬ ಹೆಸರಾಯಿತ್ತು,
ಆತ್ಮ ಬಂದು ಆಕಾಶವ ಕೂಡಿದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಹೆಸರಾಯಿತ್ತು,

ಆತ್ಮ ಬಂದು ವಾಯುವ ಕೂಡಿದಲ್ಲಿ ಮನವೆಂಬ ಹೆಸರಾಯಿತ್ತು,
ಆತ್ಮ ಬಂದು ಅಗ್ನಿಯ ಕೂಡಿದಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರವೆಂಬ ಹೆಸರಾಯಿತ್ತು,
ಆತ್ಮ ಬಂದು ಅಪ್ಪುವ ಕೂಡಿದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ಹೆಸರಾಯಿತ್ತು,
ಆತ್ಮ ಬಂದು ಪೃಥ್ವಿಯ ಕೂಡಿದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತೆಂಬ ಹೆಸರಾಯಿತ್ತು,
ಚಿತ್ತು ಆಚಾರಲಿಂಗವ ಧರಿಸಿಪ್ಪುದು,
ಬುದ್ಧಿ ಗುರುಲಿಂಗವ ಧರಿಸಿಪ್ಪುದು,
ಅಹಂಕಾರ ಶಿವಲಿಂಗವ ಧರಿಸಿಪ್ಪುದು,
ಮನಸ್ಸು ಜಂಗಮಲಿಂಗವ ಧರಿಸಿಪ್ಪುದು,
ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ಧರಿಸಿಪ್ಪುದು,
ಭಾವ ಮಹಾಲಿಂಗವ ಧರಿಸಿಪ್ಪುದು,
ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಲಿಂಗ ತಾನು ತಾನಾಗಿರಬೇಕು.

– ಆದಯ್ಯ

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೬, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೧೦೨

ಅಂತಃಕರಣಗಳಾದ ಚಿತ್ತ, ಬುದ್ಧಿ, ಅಹಂಕಾರ, ಮನ, ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಭಾವ ಇವುಗಳ ಪಂಚೀಕರಣವಾದ ರೀತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಲ್ಲಿ ಶಿವಸ್ವರೂಪವೇ ತಾನು ಎಂಬ ಶಿವಭಾವದಿಂದ ಆತ್ಮ ಹುಟ್ಟಿದಾಗ, ಆತ್ಮನಿಗೆ ಭಾವವೆಂದೆನಿಸುವುದು. ಆತ್ಮವು ಪಂಚ ಮಹಾಭೂತಗಳಾದ ಆಕಾಶದೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿದಾಗ ಜ್ಞಾನವೆಂದೂ, ವಾಯುವ ಕೂಡಿದಲ್ಲಿ ಮನವೆಂದೂ, ಅಗ್ನಿಯ ಕೂಡಿದಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರವೆಂದೂ, ಅಪ್ಪುವ ಕೂಡಿದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯೆಂದೂ ಮತ್ತು ಪೃಥ್ವಿಯ ಕೂಡಿದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನ ಅಂತ:ಕರಣಗಳೆನಿಸಿರುವ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಆಚಾರಲಿಂಗ, ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಗುರುಲಿಂಗ, ಅಹಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗ, ಮನದಲ್ಲಿ ಜಂಗಮಲಿಂಗ, ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ಹಾಗೂ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಮಹಾಲಿಂಗವನ್ನು ಲಿಂಗಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಎಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಕನು ಲಿಂಗದ ನಡೆ, ಲಿಂಗದ ನೋಟ, ಲಿಂಗದ ನುಡಿ, ಲಿಂಗದ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂಬ ಭಾವದಿಂದ ಲಿಂಗವೇ ತಾನೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿರುವರು.

೧. ದೇವದೇಹಿಕ ಭಕ್ತನಾಗಿ
ಶ್ರೋತ್ರವ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಕೇಳಲಿತ್ತು ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ
ಪ್ರಸಾದ ಶ್ರೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೇಳುವನಾ ಶರಣನು.

೨. ತ್ವಕ್ಕು ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸೋಂಕಲಿತ್ತು
ಪ್ರಸಾದ ತ್ವಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸೋಂಕುವನಾ ಶರಣನು.
೩. ನೇತ್ರವ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ನೋಡಲಿತ್ತು
ಪ್ರಸಾದ ನೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನೋಡುವನಾ ಶರಣನು.
೪. ಜಿಹ್ವೆಯ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ರುಚಿಸಲಿತ್ತು
ಪ್ರಸಾದ ಜಿಹ್ವೆಯಲ್ಲಿ ರುಚಿಸುವನಾ ಶರಣನು.
೫. ಪ್ರಾಣವ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಘ್ರಾಣಿಸಲಿತ್ತು
ಪ್ರಸಾದ ಘ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವನಾ ಶರಣನು.
೬. ಮನವ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ನೆನೆಯಲಿತ್ತು
ಪ್ರಸಾದ ಮನದಲ್ಲಿ ನೆನೆವನಾ ಶರಣನು.
ಇದು ಕಾರಣ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಶರಣಂಗೆ
ಪ್ರಸಾದವಲ್ಲದಿಲ್ಲವಯ್ಯಾ.

– ಆದಯ್ಯ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೬, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೭೪

ಯೋಗ ಸಾಧನಾ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ಸಾಧಕನು ಲಿಂಗ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಂಗಷಟ್ ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತನು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಕ್ರಿಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಶ್ರೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸುಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಸಾದವಾಗಿ ಕೇಳುವನು. ತ್ವಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಜಂಗಮಲಿಂಗವನ್ನು ಸೋಂಕಿಸಿ ಅಂದರೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸುಸ್ಪರ್ಶವನ್ನು ಪ್ರಸಾದರೂಪದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸುವನು. ನೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸುರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಸಾದರೂಪವಾಗಿ ನೋಡುವನು. ಜಿಹ್ವೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುಲಿಂಗವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸುರುಚಿಯನ್ನು ರುಚಿಸುವನು. ನಾಸಿಕದಲ್ಲಿ ಆಚಾರಲಿಂಗವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸುಚಿತ್ತದಿಂದ ಆಘ್ರಾಣಿಸುವನು. ಮನದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗದ ನೆನಹೇ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಪ್ರಸಾದಮನದಿಂದ ಅನುಭವಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಆಯಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಲಿಂಗದ ಮುಖಾಂತರ ಅರ್ಪಿಸಿ ಬಂದುದನ್ನು ಪ್ರಸಾದರೂಪವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಆಚರಿಸುವನು. ಹೀಗಾಗಿ ನಿಜವನರಿತ ಶರಣನಿಗೆ ಹೊರಗಿನ ಪ್ರಸಾದವು ಪ್ರಸಾದವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಗುದಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಆಧಾರಚಕ್ರ, ಪೃಥ್ವಿಯೆಂಬ ಮಹಾಭೂತ,
ಚತುಃಕೋಣೆ ಚೌದಳ ಪದ್ಮ, ಅಲ್ಲಿ ಇಹ ಅಕ್ಷರ ನಾಲ್ಕು–ವ, ಶ, ಷ, ಸ,

ಅದರ ವರ್ಣ ಸುವರ್ಣ, ಅದಕ್ಕೆ ಅಧಿದೇವತೆ ದಾಕ್ಷಾಯಣಿ.
ಲಿಂಗಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನಚಕ್ರ, ಅಪ್ಪುವೆಂಬ ಮಹಾಭೂತ,
ಧನುರ್ಗತಿ, ಷಡುದಳ ಪದ್ಮ, ಅಲ್ಲಿ ಇಹ ಅಕ್ಷರವಾರು–ಬ, ಭ, ಮ, ಯ, ರ, ಲ,
ಅದರ ವರ್ಣ ಪಚ್ಚೆಯ ವರ್ಣ, ಅದಕ್ಕೆ ಅಧಿದೇವತೆ ಬಹ್ಮನು.
ನಾಭಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಣಿಪೂರಕವೆಂಬಚಕ್ರ, ತೇಜವೆಂಬ ಮಹಾಭೂತ,
ತ್ರಿಕೋಣೆ, ದಶದಳ ಪದ್ಮ ಅಲ್ಲಿ ಇಹ ಅಕ್ಷರ ಹತ್ತು–
ಡ, ಢ, ಣ, ತ, ಥ, ದ, ಧ, ನ, ಪ, ಫ
ಅದರ ವರ್ಣ ಕೃಷ್ಣವರ್ಣ, ಅದಕ್ಕೆ ಅಧಿದೇವತೆ ವಿಷ್ಣು.
ಹೃದಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅನಾಹತಚಕ್ರ, ವಾಯುವೆಂಬ ಮಹಾಭೂತ,
ಷಟ್ಕೋಣೆ, ದ್ವಾದಶಗಳ ಪದ್ಮ ಅಲ್ಲಿ ಇಹ ಅಕ್ಷರ ಹನ್ನೆರಡು–
ಕ, ಖ, ಗ, ಘ, ಙ, ಚ, ಛ, ಜ, ಝ, ಞ, ಟ, ಠ,
ಅದರ ವರ್ಣ ಕುಂಕುಮವರ್ಣ, ಅದಕ್ಕೆ ಅಧಿದೇವತೆ ಮಹೇಶ್ವರನು.
ಕಂಠಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶುದ್ಧಿಚಕ್ರ, ಆಕಾಶವೆಂಬ ಮಹಾಭೂತ,
ವರ್ತುಲಾಕಾರ, ಷೋಡಶದಳ ಪದ್ಮ ಅಲ್ಲಿ ಇಹ ಅಕ್ಷರ ಹದಿನಾರು–
ಅ, ಆ, ಇ, ಈ, ಉ, ಊ, ಋ, ೠ, ಲೃ, ಲೄ,
ಏ, ಐ, ಓ, ಔ, ಅಂ, ಅಃ,
ಅದರ ವರ್ಣ ಶ್ವೇತವರ್ಣ, ಅದಕ್ಕೆ ಅಧಿದೇವತೆ ಸದಾಶಿವನು.
ಭ್ರೂಮಧ್ಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರ, ಮನವೆಂಬ ಮಹಾಭೂತ,
ತಮಂಧಾಕಾರ, ದ್ವಿದಳಪದ್ಮ ಅಲ್ಲಿ ಇಹ ಅಕ್ಷರವೆರಡು– ಹಂ, ಕ್ಷಂ,
ಅದರ ವರ್ಣ ಮಾಣಿಕ್ಯವರ್ಣ, ಅದಕ್ಕೆ ಅಧಿದೇವತೆ ಶ್ರೀಗುರು.
ಉನ್ಮನೀಜ್ಯೋತಿ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದ ಮೇಲೆ. ಸಹಸ್ರದಳ ಪದ್ಮ,
ಅಲ್ಲಿ ಅಮೃತವಿಹುದು ಅಲ್ಲಿ 'ಓಂ' ಕಾರಸ್ವರೂಪವಾಗಿ
ಗುಹೇಶ್ವರಲಿಂಗವು ಸದಾಸನ್ನಹಿತನು.

– ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೨, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೮೮

೬ X ೬ = ೩೬ ತತ್ತ್ವಗಳು

ವಿವರ	೧.	೨.	೩.	೪.	೫.	೬
ಚಕ್ರ	ಆಧಾರ	ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ	ಮಣಿಪೂರಕ	ಅನಾಹತ	ವಿಶುದ್ಧಿ	ಆಜ್ಞಾ
ಭೂತ	ಪೃಥ್ವಿ	ಅಪ್ಪು	ತೇಜ	ವಾಯು	ಆಕಾಶ	ಮನ
ದಳ	ನಾಲ್ಕು	ಆರು	ಹತ್ತು	ಹನ್ನೆರಡು	ಹದಿನಾರು	ಎರಡು
ಅಕ್ಷರ	ವಶಷಸ	ಬಭಮಯರಲ	ಡಢಣತಥದಧನಪಫ	ಕ–ಚವರ್ಗ ಟಠ	ಅ ಟು ಅ:	ಹಂಕ್ಷಂ
ವರ್ಣ	ಸುವರ್ಣ	ಪಚ್ಚೆ	ಕೃಷ್ಣ	ಕುಂಕುಮ	ಶ್ವೇತ	ಮಾಣಿಕ್ಯ
ಅಧಿದೇವತೆ	ದಾಕ್ಷಾಯಿಣಿ	ಬ್ರಹ್ಮ	ವಿಷ್ಣು	ಮಹೇಶ್ವರ	ಸದಾಶಿವ	ಶ್ರೀಗುರು

ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಪೂರಕವಾದ ಚಕ್ರ, ಭೂತ, ದಳ, ಅಕ್ಷರ, ವರ್ಣ, ಮತ್ತು ಅಧಿದೇವತೆಗಳು ಇರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದರ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ನೀಡಿದೆ. ಇದು ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಆಂತರ್ಯದ ಯೋಗ ಪ್ರಗತಿಯ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ.

೫.೭ ಸಕೀಲಯೋಗ :

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ "ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸಕೀಲಗಳು ಮುಖ್ಯ ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸಕೀಲಗಳ ಮೂಲ ಅರ್ಥ, ಅನ್ವಯ, ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಸ್ವರೂಪಾರ್ಥ, ಸಂಬಂಧಾರ್ಥ, ನಿಶ್ಚಯಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಅರಿದು ಆನಂದಿಸಿ ಸುಖಿಗಳಾದರು ಶರಣರು. ಸಕೀಲಗಳು ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಸಕೀಲವೆಂದರೆ ರಹಸ್ಯವೆಂದರ್ಥ. ಅಂದರೆ ಕೀಲ, ಶಬ್ದ ಸಂಬಂಧ ಸೂಚಕವಾಗಿದ್ದು ಎರಡನ್ನು ಜೋಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಇದರ ಪಾತ್ರ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಅಂಗ ಲಿಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಕೀಲಗಳ ಅರಿವು ಬೇಕೇ ಬೇಕು. ಸ್ಥಲಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಯಾವುದರಿಂದ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದೋ ಅದು ಸಕೀಲವೆನಿಸುವುದು".[೭]

"ಸಕೀಲಗಳು ಅನೇಕವಿವೆ. ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಹೇಗೆ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಲು ಒಂದು ಕೀಲವು ಸಹಾಯಕಾರಿಯೋ ಹಾಗೆ ಈ ಸಕೀಲಗಳು ಸ್ಥಲಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಸಹಾಯಕಾರಿಗಳು. ಸಕೀಲಗಳು ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಷಡ್ವಿಧ ಸಕೀಲಗಳು, ಅಷ್ಟವಿಧ ಸಕೀಲಗಳು, ೧೦೮ ವಿಧ ಸಕೀಲಗಳು, ೨೧೬ ಸಕೀಲಗಳು ಮಹತ್ವವಾದವುಗಳು".[೮]

ವಚನಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಕೀಲಗಳ ಅರಿವು, ಯೋಗ ಜೀವನದ ಅಂತರ್ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಾಧಕನಿಗೆ ದಾರಿ ದೀಪವಾಗಿದೆ.

ಆಚಾರಲಿಂಗ ಗುರುಲಿಂಗ ಶಿವಲಿಂಗ

ಜಂಗಮಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ಮಹಾಲಿಂಗವೆಂದಿಂತು

ಲಿಂಗಸ್ಥಲವಾರಕ್ಕಂ ವಿವರ:

೧. ಆಚಾರಲಿಂಗಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ:ಸದಾಚಾರ, ನಿಯತಾಚಾರ, ಗಣಾಚಾರ

ಇದಕ್ಕೆ ವಿವರ:

ಎಲ್ಲ ಜನವಹುದೆಂಬುದೆ ಸದಾಚಾರ.

ಹಿಡಿದ ವ್ರತನಿಯಮವ ಬಿಡದಿಹುದೆ ನಿಯತಾಚಾರ.

ಶಿವನಿಂದೆಯ ಕೇಳದಿಹುದೆ ಗಣಾಚಾರ.

೨. ಗುರುಲಿಂಗಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ:ದೀಕ್ಷೆ, ಶಿಕ್ಷೆ, ಸ್ವಾನುಭಾವ.

ಇದಕ್ಕೆ ವಿವರ :

ದೀಕ್ಷೆಯೆಂದಡೆ ಗುರು, ಶಿಕ್ಷೆಯೆಂದಡೆ ಜಂಗಮ,

ಸ್ವಾನುಭಾವವೆಂದಡೆ ತನ್ನಿಂದ ತಾನರಿವುದು.

೩. ಶಿವಲಿಂಗಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ:ಇಷ್ಟಲಿಂಗ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ, ತೃಪ್ತಿಲಿಂಗ

ಇದಕ್ಕೆ ವಿವರ :

ಶ್ರೀಗುರು ಕರಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹವ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟುದೀಗ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ,

ತನುಗುಣ ನಾಸ್ತಿಯಾದುದೇ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ,

ಜಾಗ್ರಸ್ವಪ್ನಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವಲ್ಲದೆ

ಪೆರತೊಂದನರಿಯದಿಪ್ಪುದೆ ತೃಪ್ತಿಲಿಂಗ.

೪. ಜಂಗಮಲಿಂಗಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ :ಸ್ವಯ, ಚರ, ಪರ,

ಇದಕ್ಕೆ ವಿವರ : ಸ್ವಯವೆಂದಡೆ ತಾನು.

ಚರವೆಂದಡೆ ಲಾಂಛನ ಮುಂತಾಗಿ ಚರಿಸುವುದು.

ಪರವೆಂದಡೆ ಅರಿವು ಮುಂತಾಗಿ ಚರಿಸುವುದು.

೫. ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ :ಶುದ್ಧ, ಸಿದ್ಧ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ

ಇದಕ್ಕೆ ವಿವರ :

ಶುದ್ಧವೆಂದಡೆ ಗುರುಮುಖದಿಂದ ಮಲತ್ರಯವ ಕಳೆದುಳಿದ ಶೇಷ,

ಸಿದ್ಧವೆಂದಡೆ ಲಿಂಗಮುಖದಿಂದ ಕರಣಮಥನಂಗಳ ಕಳೆದುಳಿದ ಶೇಷ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದಡೆ ಜಂಗಮಮುಖದಿಂದ ಸರ್ವಚೈತನ್ಯಾತ್ಮಕ ತಾನೆಯಾಗಿ ಖಂಡಿತವಳಿದುಳಿದ ಶೇಷ.

೬. ಮಹಾಲಿಂಗಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ:ಪಿಂಡಜ, ಅಂಡಜ, ಬಿಂದುಜ.

ಇದಕ್ಕೆ ವಿವರ :

ಪಿಂಡಜವೆಂದಡೆ ಘಟಾಕಾಶ.

ಅಂಡಜವೆಂದಡೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ.

ಬಿಂದುಜವೆಂದಡೆ ಮಹಾಕಾಶ.

ಇಂತು ಲಿಂಗಸ್ಥಲ ಅರಕ್ಕಂ ಹದಿನೆಂಟು ಸ್ಥಲವಾಯಿತ್ತು.

ಇನ್ನು ಅಂಗಸ್ಥಲವಾವುವೆಂದಡೆ:

ಭಕ್ತ, ಮಾಹೇಶ್ವರ, ಪ್ರಸಾದಿ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ, ಶರಣ, ಐಕ್ಯ.

ಇನ್ನು ಅಂಗಸ್ಥಲವಾರಕ್ಕೆ ವಿವರ :

೧. ಭಕ್ತಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ :ಗುರುಭಕ್ತ, ಲಿಂಗಭಕ್ತ, ಜಂಗಮಭಕ್ತ.

ತನುಕ್ರೀಯಿಂದ ತನುಮನಧನವನರ್ಪಿಸುವನಾಗಿ ಗುರುಭಕ್ತ.

ಮನಕ್ರೀಯಿಂದ ಮನತನುಧನವನರ್ಪಿಸುವನಾಗಿ ಲಿಂಗಭಕ್ತ.

ಧನಕ್ರೀಯಿಂದ ಧನಮನತನುವನರ್ಪಿಸುವನಾಗಿ ಜಂಗಮಭಕ್ತ.

೨. ಮಾಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ:

ಹಲೋಕವೀರ, ಪರಲೋಕವೀರ, ಲಿಂಗವೀರ. ಅದಕ್ಕೆ ವಿವರ :

ಮರ್ತ್ಯಲೋಕದ ಮಹಾಗಣಂಗಳು ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ,

ಷಡ್ದರ್ಶನಂಗಳ ನಿರಸನವ ಮಾಡಿ,

ತನ್ನ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣವ ವೆಚ್ಚಿಸುವನಾಗಿ ಇಹಲೋಕವೀರ.

ದೇವಲೋಕದ ದೇವಗಣಂಗಳು ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ,

ಸರ್ವಸಂಗಪರಿತ್ಯಾಗವ ಮಾಡಿ ಚತುರ್ವಿಧಪದಂಗಳ

ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಮೋಕ್ಷಂಗಳ ಬಿಟ್ಟಿಹನಾಗಿ ಪರಲೋಕವೀರ.

ಅಂಗಲಿಂಗಸಂಗದಿಂದ ಸರ್ವಕರಣಂಗಳು

ಸನ್ನಹಿತವಾಗಿಪ್ಪನಾಗಿ ಲಿಂಗವೀರ.

೩. ಪ್ರಸಾದಿಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ :

ಅರ್ಪಿತಪ್ರಸಾದಿ, ಅವಧಾನಪ್ರಸಾದಿ, ಪರಿಣಾಮಪ್ರಸಾದಿ

ಅದಕ್ಕೆ ವಿವರ :

ಕಾಯದ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಕಲಪದಾರ್ಥಂಗಳು

ಇಷ್ಟಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಂಬನಾಗಿ ಅರ್ಪಿತಪ್ರಸಾದಿ.

ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಂಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಚಲಿಂಗಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಮಾಡಿ,

ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸುಖವನಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮನದ ಕೈಯಲ್ಲಿ

ಕೊಟ್ಟು ಕೊಂಬನಾಗಿ ಅವಧಾನಪ್ರಸಾದಿ.

ಅಂಗಾಶ್ರಯವಳಿದು ಲಿಂಗಾಶ್ರಯವುಳಿದು,

ಭಾವಭರಿತನಾಗಿಪ್ಪನಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಪ್ರಸಾದಿ.

೪. ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ :

ಆಚಾರಪ್ರಾಣಿ, ಲಿಂಗಪ್ರಾಣಿ, ಜಂಗಮಪ್ರಾಣಿ.

ಅದಕ್ಕೆ ವಿವರ :

ಮನೋವಾಕ್ಕಾಯದಲ್ಲಿ ಆಚಾರವ ಅವಗ್ರಹಿಸಿಹನಾಗಿ ಆಚಾರಪ್ರಾಣಿ.

ಬಾಹ್ಯೋಪಚಾರಂಗಳ ಮರೆದು ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನೆ

ಪೂಜೆಯ ಮಾಡುವನಾಗಿ ಲಿಂಗಪ್ರಾಣಿ.

ಬಾಹ್ಯಭಕ್ತಿಯ ಮರೆದು ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ತನ್ನ ತನುಮನಪ್ರಾಣಂಗಳ

ನಿವೇದಿಸುವನಾಗಿ ಜಂಗಮಪ್ರಾಣಿ

೫. ಶರಣಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ:

ಇಷ್ಟಲಿಂಗಾರ್ಚಕ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾರ್ಚಕ, ತೃಪ್ತಿಲಿಂಗಾರ್ಚಕ

ಅದಕ್ಕೆ ವಿವರ :

ಅನಿಷ್ಟ ನಷ್ಟವಾಯಿತ್ತಾಗಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಾರ್ಚಕ.

ಸ್ವಯಪರವನರಿಯನಾಗಿ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾರ್ಚಕ.

ಇಹಪರವನರಿಯನಾಗಿ ತೃಪ್ತಿಲಿಂಗಾರ್ಚಕ.

೬. ಐಕ್ಯಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ :

ಕಾಯಲಿಂಗೈಕ್ಯ, ಜೀವಲಿಂಗೈಕ್ಯ, ಭಾವಲಿಂಗೈಕ್ಯ.

ಅದಕ್ಕೆ ವಿವರ :

ಕ್ರಿಯೆಯರತುದೆ ಕಾಯಲಿಂಗೈಕ್ಯ

ಅನುಭಾವವರತುದೆ ಜೀವಲಿಂಗೈಕ್ಯ

ಅರಿವು ಸಿನೆ ಬಂಜೆಯಾದುದೆ ಭಾವಲಿಂಗೈಕ್ಯ
ಇಂತೀ ಅಂಗಸ್ಥಲ ಅರಕ್ಕಂ ಹದಿನೆಂಟು ಸ್ಥಲವಾಯಿತ್ತು.
ಉಭಯಸ್ಥಲ ಮೂವತ್ತಾರರೊಳಗಾದ ಸರ್ವಾಚಾರಸಂಪತ್ತನು
ಕೂಡಲಚೆನ್ನಸಂಗಯ್ಯನಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನೆ ಬಲ್ಲ.

– ಚೆನ್ನ ಬಸವಣ್ಣ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೩ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೭೨೦

ಸಾಕಾರ–೧೮ ನಿರಾಕಾರ–೧೮ ಒಟ್ಟು ೩೬ ಸಕೀಲಗಳ ಕ್ರೋಢೀಕರಣ

ನಿರಾಕಾರ ಹದಿನೆಂಟು ಸ್ಥಲದಲಿ ಲಿಂಗಸ್ಥಲವಾರಕ್ಕೆ ವಿವರ

ಲಿಂಗಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ	೧	೨	೩
ಆಚಾರಲಿಂಗಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ	ಸದಾಚಾರ	ನಿಯತಾಚಾರ	ಗಣಾಚಾರ
ಗುರುಲಿಂಗಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ	ದೀಕ್ಷೆ	ಶಿಕ್ಷೆ	ಸ್ವಾನುಭಾವ
ಶಿವಲಿಂಗಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ	ಇಷ್ಟಲಿಂಗ	ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ	ಭಾವಲಿಂಗ
ಜಂಗಮಲಿಂಗಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ	ಸ್ವಯ	ಚರ	ಪರ
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ	ಶುದ್ಧ ಪ್ರಸಾದ	ಸಿದ್ಧ ಪ್ರಸಾದ	ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಸಾದ
ಮಹಾಲಿಂಗಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ	ಪಿಂಡಜ	ಅಂಡಜ	ಬಿಂದುಜ

ಸಾಕಾರ ಹದಿನೆಂಟು ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಅಂಗಸ್ಥಲವಾರಕ್ಕೆ ವಿವರ:

ಅಂಗಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ	೧	೨	೩
ಭಕ್ತಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ	ಗುರು ಭಕ್ತ	ಲಿಂಗಭಕ್ತ	ಜಂಗಮಭಕ್ತ
ಮಹೇಶಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ	ಇಹಲೋಕವೀರ	ಪರಲೋಕವೀರ	ಲಿಂಗವೀರ
ಪ್ರಸಾದಿಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿದ	ಅರ್ಪಿತಪ್ರಸಾದಿ	ಅವಧಾನಪ್ರಸಾದಿ	ಪರಿಣಾಮಪ್ರಸಾದಿ
ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಸ್ಥಲ	ಆಚಾರಪ್ರಾಣಿ	ಲಿಂಗಪ್ರಾಣಿ	ಜಂಗಮಪ್ರಾಣಿ
ಶರಣಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ	ಇಷ್ಟಲಿಂಗಾರ್ಚಕ	ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾರ್ಚಕ	ತೃಪ್ತಿಲಿಂಗಾರ್ಚಕ
ಐಕ್ಯಸ್ಥಲ ತ್ರಿವಿಧ	ಕಾಯಲಿಂಗೈಕ್ಯ	ಜೀವಲಿಂಗೈಕ್ಯ	ಭಾವಲಿಂಗೈಕ್ಯ

ಈ ಕೋಷ್ಟಕವನ್ನು ಸಕೀಲಗಳ ಸಂಬಂಧದ ವಿವರವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಅಂಗ–ಲಿಂಗ ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಯೋಗದ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನ ಮನದೊಳಗೆ ನಡೆಯುವ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದೆ.

ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ೧೬ ಇಂಟು ೬ = ೯೬ (ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ), ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ೧೯೭೧ ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು ಇತರ ಸಾಹಿತ್ಯ ೯೬ ಸಕೀಲಗಳು)

ವಿವರ	ವೃತ್ತ	ಕಟಿ	ವರ್ತುಲ	ಗೋಮುಖ	ನಾಳ	ಗೋಳಕ
ಆಕೃತಿ	ತಾರಕ	ದಂಡ	ಕುಂಡಲಾ	ಅರ್ಧಚಂದ್ರ	ದರ್ಪಣ	ಓಂಕಾರ
ಪ್ರಣಮ	ನಕಾರ	ಮಃಕಾರ	ಶಿಕಾರ	ವಾಕಾರ	ಯಕಾರ	ಓಂಕಾರ
ಚಕ್ರ	ಆಧಾರ	ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ	ಮಣಿಪೂರಕ	ಅನಾಹತ	ವಿಶುದ್ಧಿ	ಆಜ್ಞಾ
ಅಂಗ	ಭಕ್ತ	ಮಹೇಶ	ಪ್ರಸಾದಿ	ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ	ಶರಣ	ಐಕ್ಯ
ಹಸ್ತ	ಸುಚಿತ್ತ	ಸುಬುದ್ಧಿ	ನಿರಹಂಕಾರ	ಸುಮನ	ಸುಜ್ಞಾನ	ಸದ್ಭಾವ
ಲಿಂಗ	ಆಚಾರ	ಗುರು	ಶಿವ	ಜಂಗಮ	ಪ್ರಸಾದ	ಮಹಾ
ಮುಖ	ಘ್ರಾಣ	ಜಿಹ್ವೆ	ನೇತ್ರ	ತ್ವಕ್ಕು	ಶ್ರೋತ್ರ	ಹೃದಯ
ಶಕ್ತಿ	ಕ್ರಿಯಾ	ಜ್ಞಾನ	ಇಚ್ಛಾ	ಆದಿ	ಪರಾ	ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿ
ಭಕ್ತಿ	ಶ್ರದ್ಧಾ	ನಿಷ್ಠೆ	ಸಾವಧಾನ	ಅನುಭವ	ಆನಂದ	ಸಮರಸ
ಪದಾರ್ಥ	ಗಂಧ	ರಸ	ರೂಪ	ಸ್ಪರ್ಶ	ಶಬ್ದ	ತೃಪ್ತಿ
ಪ್ರಸಾದ	ಸುಗಂಧ	ಸುರಸ	ಸುರೂಪು	ಸುಸ್ಪರ್ಶನ	ಸುಶಬ್ದ	ಸುತೃಪ್ತಿ
ಕಲೆ	ನಿವೃತ್ತಿ	ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ	ವಿದ್ಯಾ	ಶಾಂತಿ	ಶಾಂತ್ಯಾತೀತ	ಶಾಂತ್ಯಾತೀ–ತೋತ್ತರ
ಸಾದಾಖ್ಯ	ಕರ್ಮ	ಕರ್ತೃ	ಮೂರ್ತಿ	ಅಮೂರ್ತಿ	ಶಿವ	ಮಹಾ
ಲಕ್ಷಣ	ಸತ್ತು	ಚಿತ್ತು	ಆನಂದ	ನಿತ್ಯ	ಪರಿಪೂರ್ಣ	ಅಖಂಡ
ಸಂಜ್ಞೆ	ಪರ	ಗೂಢ	ಶರೀರಸ್ಥ	ಲಿಂಗಕ್ಷೇತ್ರ	ಅನಾದಿವತ್	ಮಹಾ
ವೇದ	ಋಗ್	ಯಜುರ್	ಸಾಮ	ಅಥರ್ವಣ	ಅಜಪೆ	ಗಾಯತ್ರಿ

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕರು ಗುರುವಿನ ಹಸ್ತ–ಮಸ್ತಕದ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಪಡೆದ ಲಿಂಗವನು ಕರಮನಭಾವಂಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಅನಿಮಿಷ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಅರ್ಚಿಸಿ, ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಕೂಡುವುದು. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಅಳವಟ್ಟಾಗ ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾನರಿತು ಅಂತರ್ ಪಯಣದ ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ನೋಟದ ವಿವರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಆದಿ ಅನಾದಿಯಿಂದತ್ತತ್ತ ಮೀರಿ ತೋರುವ ಪರಾತ್ಪರವಸ್ತುವೆ
ತನ್ನ ಚಿದ್ವಿಲಾಸದಿಂದ ತಾನೆ ಜಗತ್ಪಾವನಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ,
ತನ್ನಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯ ಷಟ್ಸಲಮಾರ್ಗವಿಡಿದು
ಭಕ್ತಿಪ್ರಿಯರಾಗಿ, ತಮ್ಮಂತರಂಗದೊಳಗೆ
ಷಡ್ವಿಧಸಕೀಲ ಛತ್ತೀಸ ಸಕೀಲ ನಾಲ್ವತ್ತೆಂಟು ಸಕೀಲ ಐವತ್ತಾರು ಸಕೀಲ

ಅರುವತ್ತಾರು ಸಕೀಲ, ತೊಂಬತ್ತಾರುಸಕೀಲ ನೂರೆಂಟುಸಕೀಲ
ಇನ್ನೂರ ಹದಿನಾರು ಸಕೀಲ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ಸಕೀಲಂಗಳನೊಳಕೊಂಡು,
ಬೆಳಗುವ ಗುರು ಲಿಂಗ ಜಂಗಮವ ಕಂಗಳು ತುಂಬಿ,
ತನು ತುಂಬಿ ಪ್ರಾಣ ತುಂಬಿ ಸರ್ವಾಂಗ ತುಂಬಿ,
ಅರ್ಚಿಸಲರಿಯದೆ, ಹಲವನರಸಿ, ತೊಳಲುವ ಮೂಳರ ಕಂಡು
ಬೆರಗಾದೆ ನೋಡಾ, ಕಲಿದೇವರದೇವ.

– ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಿತಂದೆ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೮, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೯೭

ಆದಿ ಅನಾದಿಯಿಂದ ಅತ್ತ ತ್ತ ಮೀರಿ ತೋರುವ ಪರಾತ್ಪರ ವಸ್ತುವೇ ತನ್ನ ಲೀಲಾ ವಿಲಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ತಾನು ಅದರ ಹೊರಗಿದ್ದು, ಜೀವ ರಾಶಿಗಳು ಆಳುವ ಆಟವನ್ನು ನೋಡಲು ಜಗತ್ತು ಪಾವನ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿರುವುನು. ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ, ವೈರಾಗ್ಯ ಷಟ ಸ್ಥಲ ಮಾರ್ಗವಿಡಿದು ಆಚರಿಸಿ ಭಕ್ತಿಪ್ರಿಯರಾಗಿ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಸಕೀಲಂಗಳನ್ನೊಳಕ್ಕೊಂಡು ಆಚರಿಸಿದ ಪರಿಯನ್ನು ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಿತಂದೆಗಳು ವಚನದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸುವರು. ಇಂತಹ ಸಕೀಲಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದವರು ಮೂಢರು. ಅಂತಹವರನ್ನು ಕಂಡು ನೋಡಿ ಬೆರಗಾಗಿದ್ದಾರೆ ಶರಣರು. ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನು ಸಕೀಲಯೋಗದ ಅರಿವಿರಬೇಕು.

೫.೮ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ ಯೋಗ :

"ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಲಿಂಗದೊಡಗೂಡಿರುವುದೇ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣವು. ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇದು ಸಾಧ್ಯವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಯಾರ್ಪಣ, ಕರುಣಾರ್ಪಣ ಭಾವಾರ್ಪಣವೆಂದು ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸಮೀಕರಣವೇ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ ಯೋಗ. ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಷಡ್ವಿಧಾಂಗವನ್ನು ಷಡ್ವಿಧಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಒಡಗೂಡಿಸಿ ಷಡ್ವಿಧಲಿಂಗ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಷಡ್ವಿಧ ಭಕ್ತಿವಿಡಿದು ಆಚರಿಸಿ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯನೊಡನಿರವು ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ".[೯]

ಪೃಥ್ವಿ ಅಪ್ಪು ತೇಜ ವಾಯು ಆಕಾಶ ಆತ್ಮ
ಮೊದಲಾದ ಷಡುಸ್ಥಲಂಗಳ ವಿವರವೆಂತೆಂದಡೆ:

ಪೃಥ್ವಿ ಭಕ್ತ, ಅಪ್ಪು ಮಾಹೇಶ್ವರ, ಅಗ್ನಿ ಪ್ರಸಾದಿ,
ವಾಯು ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ, ಆಕಾಶ ಶರಣ, ಆತ್ಮನೈಕ್ಯ.
ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿ:****
ಇಂತೆಂದುದಾಗಿ, ಷಡಂಗಕ್ಕೆ ಲಿಂಗಂಗಳಾವಾವೆಂದಡೆ:
ಭಕ್ತಂಗೆ ಆಚಾರಲಿಂಗ, ಮಾಹೇಶ್ವರಂಗೆ ಗುರುಲಿಂಗ,
ಪ್ರಸಾದಿಗೆ ಶಿವಲಿಂಗ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಗೆ ಜಂಗಮಲಿಂಗ,
ಶರಣಂಗೆ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ, ಐಕ್ಯಂಗೆ ಮಹಾಲಿಂಗ.
ಇಂತೀ ಷಡ್ವಿಧಲಿಂಗಂಗಳಿಗೆ ಕಳೆಯಾವೆಂದಡೆ:
ಆಚಾರಲಿಂಗಕ್ಕೆ ನಿವೃತ್ತಿಕಳೆ, ಗುರುಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಕಳೆ,
ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾಕಳೆ, ಜಂಗಮಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿಕಳೆ,
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಶಾಂತ್ಯಾತೀತಕಳೆ, ಮಹಾಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಶಾಂತ್ಯತೀತೋತ್ತರ ಕಳೆ.
ಇಂತೀ ಷಡ್ವಿಧಲಿಂಗಂಗಳಿಗೆ ಮುಖಂಗಳಾವಾವೆಂದಡೆ:
ಆಚಾರಲಿಂಗಕ್ಕೆ ನಾಸಿಕ ಮುಖ, ಗುರುಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಜಿಹ್ವೆ ಮುಖ,
ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ನೇತ್ರ ಮುಖ, ಜಂಗಮಲಿಂಗಕ್ಕೆ ತ್ವಕ್ಕು ಮುಖ,
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಶ್ರೋತ್ರಮುಖ, ಮಹಾಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಹೃನ್ಮುಖ.
ಇಂತೀ ಷಡ್ವಿಧಲಿಂಗಂಗಳಿಗೆ ಹಸ್ತಂಗಳಾವಾವೆಂದಡೆ:
ಆಚಾರಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸುಚಿತ್ತ ಹಸ್ತ, ಗುರುಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸುಬುದ್ಧಿ ಹಸ್ತ,
ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ನಿರಹಂಕಾರ ಹಸ್ತ, ಜಂಗಮಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸುಮನ ಹಸ್ತ,
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸುಜ್ಞಾನ ಹಸ್ತ, ಮಹಾಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸದ್ಭಾವ ಹಸ್ತ.
ಇಂತೀ ಷಡ್ವಿಧ ಲಿಂಗಂಗಳಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾವಾವೆಂದಡೆ:
ಆಚಾರಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಗಂಧತೃಪ್ತಿ, ಗುರುಲಿಂಗಕ್ಕೆ ರಸತೃಪ್ತಿ,
ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ರೂಪುತೃಪ್ತಿ, ಜಂಗಮಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಪರುಶನ ತೃಪ್ತಿ,
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಶಬ್ದತೃಪ್ತಿ,
ಮಹಾಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರೀತಿಯೇ ತೃಪ್ತಿ.
ಇಂತೀ ಷಡ್ವಿಧಲಿಂಗಂಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿಗಳಾವಾವೆಂದಡೆ:
ಆಚಾರಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ, ಗುರುಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ,

ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿ, ಜಂಗಮಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಆದಿಶಕ್ತಿ,
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಪರಾಶಕ್ತಿ, ಮಹಾಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿ.
ಇಂತೀ ಷಡ್ವಿಧಲಿಂಗಂಗಳಿಗೆ ಭಕ್ತಿ ಯಾವಾವೆಂದಡೆ:
ಆಚಾರಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿ, ಗುರುಲಿಂಗಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಠಾಭಕ್ತಿ,
ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅವಧಾನಭಕ್ತಿ, ಜಂಗಮಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅನುಭವಭಕ್ತಿ,
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಆನಂದಭಕ್ತಿ, ಮಹಾಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸಮರಸಭಕ್ತಿ.
ಇಂತೀ ಷಡ್ವಿಧಲಿಂಗಂಗಳಿಗೆ ವಿಷಯಂಗಳಾವಾವೆಂದಡೆ:
ಎಳಸುವುದು ಆಚಾರಲಿಂಗದ ವಿಷಯ,
ಎಳಸಿ ಮೋಹಿಸುವುದು ಗುರುಲಿಂಗದ ವಿಷಯ,
ಮೋಹಿಸಿ ಕೂಡುವುದು ಶಿವಲಿಂಗದ ವಿಷಯ,
ಕೂಡಿ ಸುಖಂಬಡುವುದು ಜಂಗಮಲಿಂಗದ ವಿಷಯ,
ಸುಖಂಬಡೆದು ಪರಿಣಾಮತೆಯನೆಯಿದೂದು ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗದ ವಿಷಯ,
ಪರಿಣಾಮತೆಯನೆಯ್ದಿ ನಿಶ್ಚಯಬಡೆವುದು ಮಹಾಲಿಂಗದ ವಿಷಯ.

೧. ಇನ್ನು ಆಚಾರಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣದ ವಿವರವೆಂತೆಂದಡೆ:
ಬೇರು ಗೆಡ್ಡೆ ಗೆಣಸು ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿಯ ಗಂಧವನರಿವುದು
ಆಚಾರಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಆಚಾರಲಿಂಗ.
ಮರ ತಿಗುಡು ಹಗಿನ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿಯ ಗಂಧವನರಿವುದು
ಆಚಾರಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಗುರುಲಿಂಗ.
ಚಿಗುರು ತಳಿರು ಪತ್ರೆ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿಯ ಗಂಧವನರಿವುದು
ಆಚಾರಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಶಿವಲಿಂಗ.
ನನೆ ಮೊಗ್ಗೆ ಅರಳು ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿಯ ಗಂಧವನರಿವುದು
ಆಚಾರಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಜಂಗಮಲಿಂಗ.
ಕಾಯಿ ದೋರೆ ಹಣ್ಣು ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿಯ ಗಂಧವನರಿವುದು
ಆಚಾರಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ.
ಇಂತಿವರಲ್ಲಿಯ ಗಂಧತೃಪ್ತಿಯನರಿವುದು,
ಆಚಾರಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಹಾಲಿಂಗ.

೨. ಇನ್ನು ಗುರುಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣದ ವಿವರವೆಂತೆಂದಡೆ:
ಮಧುರವಾದ ರುಚಿಯನರಿವುದು ಗುರುಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಆಚಾರಲಿಂಗ,
ಒಗರವಾದ ರುಚಿಯನರಿವುದು ಗುರುಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಗುರುಲಿಂಗ,
ಖಾರವಾದ ರುಚಿಯನರಿವುದು ಗುರುಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಶಿವಲಿಂಗ,
ಆಮ್ರವಾದ ರುಚಿಯನರಿವುದು ಗುರುಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಜಂಗಮಲಿಂಗ,
ಕಹಿಯಾದ ರುಚಿಯನರಿವುದು ಗುರುಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ,
ಲವಣವಾದ ರುಚಿಯನರಿವುದು ಗುರುಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಹಾಲಿಂಗ.

೩. ಇನ್ನು ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣದ ವಿವರವೆಂತೆಂದಡೆ:
ಪೀತವರ್ಣವಾದ ರೂಪನರಿವುದು ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಆಚಾರಲಿಂಗ,
ಶ್ವೇತವರ್ಣವಾದ ರೂಪನರಿವುದು ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಗುರುಲಿಂಗ,
ಹರಿತವರ್ಣವಾದ ರೂಪನರಿವುದು ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಶಿವಲಿಂಗ,
ಮಾಂಜಿಷ್ಟವರ್ಣವಾದ ರೂಪನರಿವುದು
ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಜಂಗಮಲಿಂಗ,
ಕಪೋತವರ್ಣವಾದ ರೂಪನರಿವುದು ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ,
ಇಂತಿವರ ಸಂಪರ್ಕಸಂಯೋಗವರ್ಣವಾದ ರೂಪನರಿವುದು
ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಹಾಲಿಂಗ.

೪. ಇನ್ನು ಜಂಗಮದಲ್ಲಿಯ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣದ ವಿವರವೆಂತೆಂದಡೆ:
ಕಠಿಣವಾದ ಪರುಶನವನರಿವುದು ಜಂಗಮಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಆಚಾರಲಿಂಗ,
ಮೃದುವಾದ ಪರುಶನವನರಿವುದು ಜಂಗಮಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಗುರುಲಿಂಗ,
ಉಷ್ಣವಾದ ಪರುಶನವನರಿವುದು ಜಂಗಮಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಶಿವಲಿಂಗ,
ಶೈತ್ಯವಾದ ಪರುಶನವನರಿವುದು ಜಂಗಮಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಜಂಗಮಲಿಂಗ,ಇಂತೀ
ಪರುಶನ ನಾಲ್ಕರ ಮಿಶ್ರಪರುಶನವನರಿವುದು
ಜಂಗಮಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ,
ಪರುಶನೇಂದ್ರಿಯ ತೃಪ್ತಿಯನರಿವುದು ಜಂಗಮಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಹಾಲಿಂಗ.

೫. ಇನ್ನು ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣದ ವಿವರವೆಂತೆಂದಡೆ:
ಘಂಟೆ ಜಯಘಂಟೆ ತಾಳ ಕಾಸಾಳ ಮೊದಲಾದ ವಾದ್ಯವನರಿವುದು

ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಆಚಾರಲಿಂಗ,
ವೀಣೆ ರುದ್ರವೀಣೆ ತುಂಬುರುವೀಣೆ ಕಿನ್ನರವೀಣೆ ಕೈಲಾಸವೀಣೆ
ಮೊದಲಾದ ತಂತಿಕಟ್ಟಿ ನುಡಿವ ವಾದ್ಯವನರಿವುದು
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಗುರುಲಿಂಗ,
ಪಟಹ ಪಡಡಕ್ಕೆ ಡಿಂಡಿಮ ಆವುಜ ಪಟಾವುಜ ಮೃದಂಗ ಮುರಜ ಭೇರಿ
ಮೊದಲಾದ ವಾದ್ಯವನರಿವುದು ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಶಿವಲಿಂಗ,
ಕಹಳೆ ಹೆಗ್ಗಹಳೆ ಶಂಖ ವಾಂಸ ನಾಗಸರ ಉಪಾಂಗ ಮೊದಲಾದ
ವಾದ್ಯವನರಿವುದು ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಜಂಗಮಲಿಂಗ,
ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಮೊದಲಾದ ವಾದ್ಯವನರಿವುದು
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ,
ಪಂಚಮಹಾವಾದ್ಯಂಗಳ ತೃಪ್ತಿಯನರಿವುದು
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಹಾಲಿಂಗ.

೬. ಇನ್ನು ಮಹಾಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣದ ವಿವರವೆಂತೆಂದಡೆ:
ಆಚಾರಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣದ ತೃಪ್ತಿಯನರಿವುದು
ಮಹಾಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಆಚಾರಲಿಂಗ,
ಗುರುಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣದ ತೃಪ್ತಿಯನರಿವುದು
ಮಹಾಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಗುರುಲಿಂಗ,
ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣದ ತೃಪ್ತಿಯನರಿವುದು
ಮಿಶ್ರಷಡ್ವಿಧಸ್ಥಲ ಷಡುಸ್ಥಲ ಮಹಾಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಶಿವಲಿಂಗ,
ಇಂತೀ ನೂರೆಂಟು ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಾಗಿ
ಜಂಗಮಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣದ ತೃಪ್ತಿಯನರಿವುದುಸ್ಥಲ ನಿಃಸ್ಥಲವನೆಯ್ದಿ
ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣದ ತೃಪ್ತಿಯನರಿವುದು
ಮಹಾಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ,
ಅವಿರಳಭಾವ ಭಾವೈಕ್ಯ ನಿರ್ದೇಶನತೃಪ್ತಿಯನರಿವುದು
ಮಹಾಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಹಾಲಿಂಗ.

೧. ಇನ್ನು ಆಚಾರಲಿಂಗ ಮೋಹಿತನಾದಡೆ
ಸತಿ ಸುತ ಬಾಂಧವರಲ್ಲಿಯ ಮೋಹವಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು.
ಆಚಾರಲಿಂಗ ಭಕ್ತನಾದಡೆ ಸ್ವಯ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿರಬೇಕು.
ಆಚಾರಲಿಂಗ ವೀರನಾದಡೆ ಪೂರ್ವವನಳಿದು ಪುನರ್ಜಾತನಾಗಬೇಕು.
ಆಚಾರಲಿಂಗ ಪ್ರಾಣಿಯಾದಡೆ ಭವಿಗಳಿಗೆ ತಲೆವಾಗದಿರಬೇಕು.
ಆಚಾರಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದಿಯಾದಡೆ ಜಿಹ್ವೆ ಲಂಪಟವಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು.
ಆಚಾರಲಿಂಗ ತೃಪ್ತನಾದಡೆ ಭಕ್ತಕಾಯ ಮಮಕಾಯನಾಗಿರಬೇಕು.

೨. ಇನ್ನು ಗುರುಲಿಂಗ ಮೋಹಿತನಾದಡೆ ತನುಗುಣ ನಾಸ್ತಿಯಾಗಿರಬೇಕು.
ಗುರುಲಿಂಗ ಭಕ್ತನಾದಡೆ ತನು ಗುರುವಿನಲ್ಲಿ ಸವೆಯಬೇಕು.
ಗುರುಲಿಂಗ ವೀರನಾದಡೆ ಭವರೋಗಂಗಳಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು.
ಗುರುಲಿಂಗ ಪ್ರಾಣಿಯಾದಡೆ ಪ್ರಕೃತಿಗುಣರಹಿತನಾಗಿರಬೇಕು.
ಗುರುಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದಿಯಾದಡೆ ಗುರುಪ್ರಸಾದವನಲ್ಲದೆ ಸ್ವೀಕರಿಸದಿರಬೇಕು.
ಗುರುಲಿಂಗ ತೃಪ್ತನಾದಡೆ ಅರಸುವ ಅರಕೆಯಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು.

೩. ಇನ್ನು ಶಿವಲಿಂಗ ಮೋಹಿತನಾದಡೆ ಮನಗುಣ ನಾಸ್ತಿಯಾಗಿರಬೇಕು.
ಶಿವಲಿಂಗ ಭಕ್ತನಾದಡೆ ಲಿಂಗದ ಏಕೋಗ್ರಾಹಕತ್ವವಳವಟ್ಟಿರಬೇಕು.
ಶಿವಲಿಂಗ ವೀರನಾದಡೆ ಕಾಲಕರ್ಮಾದಿಗಳಿಗಳುಕದಿರಬೇಕು.
ಶಿವಲಿಂಗ ಪ್ರಾಣಿಯಾದಡೆ ಜನನಮರಣಂಗಳಿಗೊಳಗಾಗದಿರಬೇಕು.
ಶಿವಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದಿಯಾದಡೆ ಶಿವಪ್ರಸಾದವನಲ್ಲದೆ ಸ್ವೀಕರಿಸದಿರಬೇಕು.
ಶಿವಲಿಂಗ ತೃಪ್ತನಾದಡೆ ದ್ವೈತಾದ್ವೈತವಳಿದಿರಬೇಕು.

೪. ಇನ್ನು ಜಂಗಮಲಿಂಗ ಮೋಹಿತನಾದಡೆ ಪ್ರಾಣಗುಣನಾಸ್ತಿಯಾಗಿರಬೇಕು.
ಜಂಗಮಲಿಂಗ ಭಕ್ತನಾದಡೆ ಜಂಗಮದಲ್ಲಿ
ಧನಮನವ ಮುಟ್ಟಿ ಸವೆಯಬೇಕು.
ಜಂಗಮಲಿಂಗ ವೀರನಾದಡೆ ಭಯಭಂಗವಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು.
ಜಂಗಮಲಿಂಗ ಪ್ರಾಣಿಯಾದಡೆ ತಥ್ಯಮಿಥ್ಯರಾಗದ್ವೇಷಂಗಳಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು.
ಜಂಗಮಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದಿಯಾದಡೆ ಭೋಗಭೂಷಣಂಗಳಾಸೆಯಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು.
ಜಂಗಮಲಿಂಗ ತೃಪ್ತನಾದಡೆ ದೇಹೋಹಮ್ಮಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು.

೫. ಇನ್ನು ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ಮೋಹಿತನಾದಡೆ
ಶಬ್ದಜಾಲಂಗಳಿಗೆ ಕಿವಿಯೊಡ್ಡದಿರಬೇಕು.
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ಭಕ್ತನಾದಡೆ ದಾಸೋಹಮ್ಮಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು.
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ವೀರನಾದಡೆ ಚಿದಹಮ್ಮಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು.
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ಪ್ರಾಣಿಯಾದಡೆ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದೊಳಭಿನ್ನನಾಗಿರಬೇಕು.
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದಿಯಾದಡೆ ಪ್ರಸಾದಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿರಬೇಕು.
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ತೃಪ್ತನಾದಡೆ ಇಂದ್ರಿಯಂಗಳಿಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು.

೬. ಇನ್ನು ಮಹಾಲಿಂಗ ಮೋಹಿತನಾದಡೆ
ಅಣಿಮಾದಿ ಅಷ್ಟಮಹದೈಶ್ವರ್ಯಂಗಳ ಬಯಸದಿರಬೇಕು.
ಮಹಾಲಿಂಗ ಭಕ್ತನಾದಡೆ ಅಷ್ಟಮಹಾಸಿದ್ಧಿಗಳ ನೆನೆಯದಿರಬೇಕು.
ಮಹಾಲಿಂಗ ವೀರನಾದಡೆ ಚತುರ್ವಿಧ ಪದವಿಯ ಹಾರದಿರಬೇಕು.
ಮಹಾಲಿಂಗ ಪ್ರಾಣಿಯಾದಡೆ ಇಹಪರಂಗಳಾಸೆ ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕು.
ಮಹಾಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದಿಯಾದಡೆ
ಅರಿವು ಮರಹಳಿದು ಚಿಲ್ಲಿಂಗಸಂಗಿಯಾಗಿರಬೇಕು.
ಮಹಾಲಿಂಗ ತೃಪ್ತನಾದಡೆ ಭಾವಸದ್ಭಾವನಿರ್ಭಾವನಳಿದು ಭಾವೈಕ್ಯವಾಗಿ
ತಾನಿಃದಿರೆಂಬ ಭಿನ್ನಭಾವ ತೋರದಿರಬೇಕು.
ಇಂತೀ ನೂರೆಂಟು ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಾಗಿ
ಮಿಶ್ರಷಡ್ವಿಧಸ್ಥಲ ಷಡುಸ್ಥಲ ತ್ರಿಸ್ಥಲ ಏಕಸ್ಥಲವಾಗಿನೂರೆಂಟು ಸ್ಥಲ/
ಮಿಶ್ರಷಡ್ವಿಧಸ್ಥಲ
ಸ್ಥಲ ನಿಃಸ್ಥಲವನೆಯ್ದಿ
ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಸೋಮೇಶ್ವರಲಿಂಗ ತಾನು ತಾನಾಗಿರಬೇಕಯ್ಯಾ.

– ಆದಯ್ಯ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೬, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೦೯೯

ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ–೩೬/ಷಡ್ವಿಧ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ–೩೬/ಮಿಶ್ರಷಡ್ವಿದ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ–೩೬

೧. ಷಟ್ ಸ್ಥಲಗಳಿಗೆ ವಿವರ-೩೬ ಸ್ಥಲಗಳು

ಈ ಕೋಷ್ಟಕವು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅಂತಸ್ಥ ಧ್ಯಾನದ ಕುರಿತು ನೀಡಿರುವ ವಿಶೇಷ ಮಾಹಿತಿಯು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಭೂತ	ಪೃಥ್ವಿ	ಅಪ್ಪು	ತೇಜ	ವಾಯು	ಆಕಾಶ	ಆತ್ಮ
ಅಂಗ	ಭಕ್ತ	ಮಹೇಶ	ಪ್ರಸಾದಿ	ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ	ಶರಣ	ಐಕ್ಯ
ಲಿಂಗ	ಆಚಾರ	ಗುರು	ಶಿವ	ಜಂಗಮ	ಪ್ರಸಾದ	ಮಹಾ
ಕಲೆ	ನಿವೃತ್ತಿ	ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ	ವಿದ್ಯಾ	ಶಾಂತಿ	ಶಾಂತ್ಯಾತೀತ	ಶಾಂತ್ಯಾತೀ-ತೋತ್ತರ
ಮುಖ	ನಾಸಿಕ	ಮೂಗು	ನೇತ್ರ	ತ್ವಕ್ಕು	ಶ್ರೋತ್ರ	ಹೃದಯ
ಹಸ್ತ	ಸುಚಿತ್ತ	ಸುಬುದ್ಧಿ	ನಿರಹಂಕಾರ	ಸುಮನ	ಸುಜ್ಞಾನ	ಸದ್ಭಾವ
ತೃಪ್ತಿ	ಸುಗಂಧ	ಸುರಸ	ಸುರೂಪು	ಸುಸ್ಪರ್ಶ	ಸುಶಬ್ದ	ಪ್ರೀತಿ
ಶಕ್ತಿ	ಕ್ರಿಯಾ	ಜ್ಞಾನ	ಇಚ್ಛಾ	ಆದಿ	ಪರಾ	ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿ
ಚಕ್ರ	ಆಧಾರ	ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ	ಮಣಿಪೂರಕ	ಅನಾಹತ	ವಿಶುದ್ಧಿ	ಆಜ್ಞಾ
ವಿಷಯ	ಎಳಸು-ವುದು	ಎಳಸಿ-ಮೋಹಿಸು	ಮೋಹಿಸಿ-ಕೂಡು	ಕೂಡಿಸು-ಖಂಬಡು	ಸುಖದಿಂ ಪರಿಣಾಮ	ಪರಿಣಮಿಸಿ ನಿಶ್ಚಯ

೨. ಷಡ್ವಿಧ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ ೩೬

ಆಚಾರಲಿಂಗ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ	ಬೇರು, ಗೆಡ್ಡೆ, ಗೆಣಸುರಲ್ಲಿಯ	ಗಂಧವನರಿವುದು	ಆಚಾರಲಿಂಗದೊಳಗಣ ಆಚಾರಲಿಂಗ
	ಮರ, ತಿಗುಡು, ಹಗಿನ	ಗಂಧವನರಿವುದು	ಆಚಾರಲಿಂಗದೊಳಗಣ ಗುರುಲಿಂಗ
	ಚಿಗುರು, ತಳಿರು, ಪತ್ರೆ	ಗಂಧವನರಿವುದು	ಆಚಾರಲಿಂಗದೊಳಗಣ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ
	ನನೆ, ಮೊಗ್ಗು, ಅರಳು	ಗಂಧವನರಿವುದು	ಆಚಾರಲಿಂಗದೊಳಗಣ ಜಂಗಮಲಿಂಗ
	ಕಾಯಿ, ದೋರೆ, ಹಣ್ಣು	ಗಂಧವನರಿವುದು	ಆಚಾರಲಿಂಗದೊಳಗಣ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ
	ಇಂತಿವರಲ್ಲಿಯ ಗಂಧ ತೃಪ್ತಿ	ಗಂಧವನರಿವುದು	ಆಚಾರಲಿಂಗದೊಳಗಣ ಮಹಾಲಿಂಗ
ಗುರುಲಿಂಗ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ	ಮಧುರವಾದ	ರುಚಿಯನರಿವುದು	ಗುರುಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಆಚಾರಲಿಂಗ
	ಒಗರಾದ	ರುಚಿಯನರಿವುದು	ಗುರುಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಗುರುಲಿಂಗ
	ಖಾರವಾದ	ರುಚಿಯನರಿವುದು	ಗುರುಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಶಿವಲಿಂಗ
	ಆಮ್ರವಾದ	ರುಚಿಯನರಿವುದು	ಗುರುಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಜಂಗಮಲಿಂಗ
	ಕಹಿಯಾದ	ರುಚಿಯನರಿವುದು	ಗುರುಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ
	ಲವಣದಲ್ಲಿಯ	ರುಚಿಯನರಿವುದು	ಗುರುಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಹಾಲಿಂಗ

ಶಿವಲಿಂಗ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ	ಪೀತವರ್ಣವಾದ ಶ್ವೇತವರ್ಣವಾದ ಹರಿತವರ್ಣವಾದ ಮಾಂಜಿಷ್ಠವರ್ಣವಾದ ಕಪೋತವರ್ಣವಾದ ಸಂಪರ್ಕಸಂಯೋಗ ವರ್ಣವಾದ	ರೂಪವನರಿವುದು ರೂಪವನರಿವುದು ರೂಪವನರಿವುದು ರೂಪವನರಿವುದು ರೂಪವನರಿವುದು ರೂಪವನರಿವುದು	ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಆಚಾರಲಿಂಗ ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಗುರುಲಿಂಗ ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಶಿವಲಿಂಗ ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಜಂಗಮಲಿಂಗ ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಹಾಲಿಂಗ
ಜಂಗಮಲಿಂಗ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ	ಕಠಿಣವಾದ ಮೃದುವಾದ ಉಷ್ಣವಾದ ಶೈತ್ಯವಾದ ಮಿಶ್ರಪರುಶನ ಪರುಷೇಂದ್ರಿಯ ತೃಪ್ತಿಯ	ಸ್ಪರ್ಶನವನರಿವುದು ಸ್ಪರ್ಶನವನರಿವುದು ಸ್ಪರ್ಶನವನರಿವುದು ಸ್ಪರ್ಶನವನರಿವುದು ಸ್ಪರ್ಶನವನರಿವುದು ಸ್ಪರ್ಶನವನರಿವುದು	ಜಂಗಮಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಆಚಾರಲಿಂಗ ಜಂಗಮಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಗುರುಲಿಂಗ ಜಂಗಮಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಶಿವಲಿಂಗ ಜಂಗಮಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಜಂಗಮಲಿಂಗ ಜಂಗಮಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ಜಂಗಮಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಹಾಲಿಂಗ
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ	ಘಂಟೆ, ಜಯಘಂಟೆ, ತಾಳ, ಕೌಸಾಳ ರುದ್ರ, ತುಂಬುರು, ಕಿನ್ನರ ವೀಣೆ ಡಿಂಡಿಮ, ಮೃದಂಗ ಭೇರಿ ಕಹಳೆ, ಹೆಗ್ಗಹಳೆ ಶಂಖ ನಾಗಸರ ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಪಂಚಮಹಾವಾದ್ಯಗಳ ತೃಪ್ತಿ	ವಾದ್ಯವನರಿವುದು ವಾದ್ಯವನರಿವುದು ವಾದ್ಯವನರಿವುದು ವಾದ್ಯವನರಿವುದು ವಾದ್ಯವನರಿವುದು ವಾದ್ಯವನರಿವುದು	ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಆಚಾರಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಗುರುಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಶಿವಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಜಂಗಮಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಹಾಲಿಂಗ
ಮಹಾಲಿಂಗ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ	ಆಚಾರಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ ಗುರುಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ ಜಂಗಮಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ ಮಹಾಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ	ತೃಪ್ತಿಯನರಿವುದು ತೃಪ್ತಿಯನರಿವುದು ತೃಪ್ತಿಯನರಿವುದು ತೃಪ್ತಿಯನರಿವುದು ತೃಪ್ತಿಯನರಿವುದು ತೃಪ್ತಿಯನರಿವುದು	ಮಹಾಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಆಚಾರಲಿಂಗ ಮಹಾಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಗುರುಲಿಂಗ ಮಹಾಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಶಿವಲಿಂಗ ಮಹಾಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಜಂಗಮಲಿಂಗ ಮಹಾಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ಮಹಾಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮಹಾಲಿಂಗ

೩. ಮಿಶ್ರ ಷಡ್ವಿಧ ಮಿಶ್ರಾರ್ಪಣ ೩೬

೧. ಆಚಾರಲಿಂಗ	ಮೋಹಿತನಾದಡೆ	ಸತಿ ಸುತ ಬಾಂಧವರಲ್ಲಿ	ಮೋಹವಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು
ಆಚಾರಲಿಂಗ	ಭಕ್ತನಾದಡೆ	ಸ್ವಯಕಾಯದಲ್ಲಿ	ಇರಬೇಕು
ಆಚಾರಲಿಂಗ	ವೀರನಾದಡೆ	ಪೂರ್ವವನಳಿದು	ಮನರ್ಜಾತನಾಗಬೇಕು
ಆಚಾರಲಿಂಗ	ಪ್ರಾಣಿಯಾದಡೆ	ಭವಿಗಳಿಗೆ	ತಲೆವಾಗದಿರಬೇಕು
ಆಚಾರಲಿಂಗ	ಪ್ರಸಾದಿಯಾದಡೆ	ಜಿಹ್ವೆಲಂಪಟ	ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕು
ಆಚಾರಲಿಂಗ	ತೃಪ್ತನಾದಡೆ	ಭಕ್ತಕಾಯ ಮಮಕಾಯ	ಆಗಿರಬೇಕು
೨. ಗುರುಲಿಂಗ	ಮೋಹಿತನಾದಡೆ	ತನುಗುಣ	ನಾಸ್ತಿಯಾಗಿರಬೇಕು
ಗುರುಲಿಂಗ	ಭಕ್ತನಾದಡೆ	ತನು ಗುರುವಿನಲ್ಲಿ	ಸವೆಯಬೇಕು
ಗುರುಲಿಂಗ	ವೀರನಾದಡೆ	ಭವರೋಗಂಗಳು	ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕು
ಗುರುಲಿಂಗ	ಪ್ರಾಣಿಯಾದಡೆ	ಪ್ರಕೃತಿಗುಣ	ರಹಿತನಾಗಿರಬೇಕು
ಗುರುಲಿಂಗ	ಪ್ರಸಾದಿಯಾದಡೆ	ಗುರುಪ್ರಸಾದವನಲ್ಲದೆ	ಸ್ವೀಕರಿಸದಿರಬೇಕು
ಗುರುಲಿಂಗ	ತೃಪ್ತನಾದಡೆ	ಅರಸುವ	ಅರಕೆಯಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು
೩. ಶಿವಲಿಂಗ	ಮೋಹಿತನಾದಡೆ	ಮನಗುಣ	ನಾಸ್ತಿಯಾಗಿರಬೇಕು
ಶಿವಲಿಂಗ	ಭಕ್ತನಾದಡೆ	ಲಿಂಗದ ಏಕೋಗ್ರಾಹಕತ್ವ	ಅಳವಟ್ಟಿರಬೇಕು
ಶಿವಲಿಂಗ	ವೀರನಾದಡೆ	ಕಾಲಕರ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ	ಅಳುಕದಿರಬೇಕು
ಶಿವಲಿಂಗ	ಪ್ರಾಣಿಯಾದಡೆ	ಜನನ ಮರಣಗಳಿಗೆ	ಒಳಗಾಗದಿರಬೇಕು
ಶಿವಲಿಂಗ	ಪ್ರಸಾದಿಯಾದಡೆ	ಶಿವಪ್ರಸಾದವನಲ್ಲದೆ	ಸ್ವೀಕರಿಸದಿರಬೇಕು
ಶಿವಲಿಂಗ	ತೃಪ್ತನಾದಡೆ	ದ್ವೈತಾದ್ವೈತವು	ಅಳಿದಿರಬೇಕು
೪. ಜಂಗಮಲಿಂಗ	ಮೋಹಿತನಾದಡೆ	ಪ್ರಾಣಗುಣ	ನಾಸ್ತಿಯಾಗಿರಬೇಕು
ಜಂಗಮಲಿಂಗ	ಭಕ್ತನಾದಡೆ	ಜಂಗಮದಲ್ಲಿ ಧನಮನವ ಮುಟ್ಟಿ	ಸವೆಯಬೇಕು
ಜಂಗಮಲಿಂಗ	ವೀರನಾದಡೆ	ಭಯಭಂಗ	ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕು
ಜಂಗಮಲಿಂಗ	ಪ್ರಾಣಿಯಾದಡೆ	ತಥ್ಯಮಿಥ್ಯ ರಾಗದ್ವೇಶಂಗಳು	ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕು
ಜಂಗಮಲಿಂಗ	ಪ್ರಸಾದಿಯಾದಡೆ	ಭೋಗ ಭೂಷಣಂಗಳ ಆಸೆ	ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕು
ಜಂಗಮಲಿಂಗ	ತೃಪ್ತನಾದಡೆ	ದೇಹೋಹಮ್ಮು	ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕು
೫. ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ	ಮೋಹಿತನಾದಡೆ	ಶಬ್ದಜಾಲಂಗಳಿಗೆ ಕಿವಿ	ಒಡ್ಡದಿರಬೇಕು
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ	ಭಕ್ತನಾದಡೆ	ದಾಸೋಹಂ	ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕು
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ	ವೀರನಾದಡೆ	ಚಿದಹಂ	ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕು
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ	ಪ್ರಾಣಿಯಾದಡೆ	ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದೊಳಗೆ	ಅಭಿನ್ನನಾಗಿರಬೇಕು
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ	ಪ್ರಸಾದಿಯಾದಡೆ	ಪ್ರಸಾದ ಪ್ರಸನ್ನ	ಆಗಿರಬೇಕು
ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ	ತೃಪ್ತನಾದಡೆ	ಇಂದ್ರಿಯಂಗಳಿಚ್ಛೆ	ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕು

೬. ಮಹಾಲಿಂಗ	ಮೋಹಿತನಾದಡೆ	ಅಷ್ಟಮಹದೈಶ್ವರ್ಯಂಗಳ	ಬಯಸದಿರಬೇಕು
ಮಹಾಲಿಂಗ	ಭಕ್ತನಾದಡೆ	ಅಷ್ಟಮಹಾಸಿದ್ಧಿಗಳ	ನೆನೆಯದಿರಬೇಕು
ಮಹಾಲಿಂಗ	ವೀರನಾದಡೆ	ಚತುರ್ವಿಧ ಪದವಿಯ	ಹಾರದಿರಬೇಕು
ಮಹಾಲಿಂಗ	ಪ್ರಾಣಿಯಾದಡೆ	ಇಹಪರಂಗಳಾಸೆ	ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕು
ಮಹಾಲಿಂಗ	ಪ್ರಸಾದಿಯಾದಡೆ	ಅರಿವು ಮರಹಳಿದು	ಚಿಲ್ಲಿಂಗ ಸಂಗಿಯಾಗಿರಬೇಕು
ಮಹಾಲಿಂಗ	ತೃಪ್ತನಾದಡೆ	ಭಾವನಿರ್ಭಾವಸದ್ಭಾವಳಿದು ಭಾವೈಕ್ಯನಾಗಿ ಭಿನ್ನಭಾವ	ಅಳಿಯಬೇಕು

೫.೯ ಅಷ್ಟಾವರಣ ಯೋಗ :

ಯೋಗ ಅಧ್ಯಯನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳ ಕುರಿತು ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. "ಅಷ್ಟ ಎಂದರೆ ಎಂಟು, ಆವರಣವೆಂದರೆ ಹೊದಿಕೆ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜೀವಾತ್ಮ(ಅಂಗ)ನನ್ನು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅಧಿಭೌತಿಕ ಅಧಿದೈವಿಕ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ತಾಪತ್ರಯಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಈ ಗುರು,ಲಿಂಗ,ಜಂಗಮ, ಪಾದೋದಕ, ಪ್ರಸಾದ, ವಿಭೂತಿ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಮಂತ್ರಗಳೆಂಬ ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳಿಗೆ ನಿರ್ವಹಿಸಲಾಗಿದೆ". [೧೦]

ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾವರಣವೇ ಅಂಗ, ಪಂಚಾಚಾರವೇ ಪ್ರಾಣ, ಷಟ್ ಸ್ಥಲವೇ ಅನುಭಾವ ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನೇಕ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಕಾರಣ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಅಂಗ, ಪ್ರಾಣ, ಅನುಭಾವ ಈ ಮೂರೂ ತುಂಬ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು. ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಯಾವೊಂದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅದು ಅಪೂರ್ಣವೆನಿಸುವುದು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಅಂಗ ಸಾಕಾರವಾಗಿ, ಪ್ರಾಣ, ಅನುಭಾವಗಳು ನಿರಾಕಾರವಾಗಿವೆ. ಅಂಗವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಣಾತ್ಮಗಳ ವ್ಯಕ್ತವಾಗದು. ದೇಹವಿಲ್ಲದಿರ್ದಡೆ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಾಶ್ರಯವುಂಟೆ ಎಂಬ ಶರಣರ ನುಡಿಯಂತೆ ಅಷ್ಟಾವರಣ ರೂಪ ಅಂಗವೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮುಖ್ಯಸಾಧನ.

ಅಷ್ಟತನುಮೂರ್ತಿಗಳೆನಿಸುವ ಪೃಥ್ವಿ, ಅಪ್ಪು, ತೇಜ, ವಾಯು, ಆಕಾಶ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಆತ್ಮ, ಇವು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮಹದಾವರಣವಾಗಿರುವಂತೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕು ತಾನೇ ಮೂಲವಾಗಿರ್ಪ ಲಿಂಗವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಯೋಗ ಸಾಧಕ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಅಷ್ಟಾವರಣ ರೂಪವಾಗಿ ಮಂತ್ರ, ಭಸ್ಮ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಪಾದೋದಕ, ಪ್ರಸಾದ ಈ ಐದರಲ್ಲಿ, ಮಂತ್ರವು ಆಕಾಶತತ್ತ್ವವಾಗಿ, ಭಸ್ಮವು ವಾಯುತತ್ತ್ವವಾಗಿ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ತೇಜತತ್ತ್ವವಾಗಿ, ಪಾದೋದಕ ಜಲತತ್ತ್ವವಾಗಿ, ಪ್ರಸಾದವು

ಪೃಥ್ವಿತತ್ತ್ವ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಐದು ಮುಖಂಗಳಾದ ಗುರು, ಲಿಂಗ, ಜಂಗಮ, ಈ ಮೂರೂ, ಮೂರು ಅಂಗ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿವೆ. ಗುರುವು ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕಾಶರೂಪವಾದ ಅರಿವಿನ ಬೆಳಕಾಗಿ, ಲಿಂಗವು ಚಂದ್ರತತ್ತ್ವದ ಶೀತಲತೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ, ನಿರಾಕಾರ ಆತ್ಮವು ಜಂಗಮತತ್ತ್ವವಾಗಿ ಆ ಐದೂ ಮುಖಗಳಿಗೆ ಮೂರು ಅಂಗಗಳಾಗಿ ಜಾಗ್ರ ಸ್ವಪ್ನ ಸುಷುಪ್ತಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮಾನಂದ ಹೊಂದಲು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಸಾಧನೆಗೆ ಮುನ್ನ ಈ ಆವರಣಗಳ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಅರಿವು ಅತೀ ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾವರಣವೇ ಅಂಗವಾಗಿ, ಪಂಚಾಚಾರವೇ ಪ್ರಾಣವಾಗಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳನ್ನರಿತು ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಬಹಿರಂಗದಾಚರಣೆಗೆ ಪಂಚಾಚಾರಗಳೂ, ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವಿಯಾಗಲು ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಗಳು ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಂಡಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಮನೋವಿಕಾಸವಾಗಿ, ಸಂಸ್ಕಾರಗಟ್ಟಿಗೊಂಡು, ದೃಢತೆ ಬಲಿಯುತ್ತ, ಉನ್ನತಿಯ ಯೋಗ ಪ್ರಗತಿ ಪಥದತ್ತ ಸಾಗಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಅನುಸರಣೆಯು ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಪ್ರತಿದಿನದ ಆಚರಣೆಗಳಾಗಿ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಬೇಕು. ಉಸಿರಲ್ಲಿ ಉಸಿರಾಗಿ ಬೆರೆಯಬೇಕು. ಅಂತೆಯೇ ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳೆ ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅಂಗವಾಗಿ, ಪಂಚಾಚಾರವೇ ಪ್ರಾಣವಾಗಿ, ಷಟ್‌ಸ್ಥಲವು ಅನುಭಾವವಾಗಿ, ಸಾಧಕನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಜೀವಿಯಾಗಿ ಸರಳ ಸುಂದರ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸಲು ಮಾರ್ಗಸೂಚಿಗಳಾಗಿವೆ. ಯಾವ ರೀತಿ ಅಷ್ಟತನುಮೂರ್ತಿಗಳೆನಿಸುವ ಪೃಥ್ವಿ, ಅಪ್ಪು, ತೇಜ, ವಾಯು, ಆಕಾಶ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಆತ್ಮ, ಇವು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮಹದಾವರಣವಾಗಿರುವಂತೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕು ತಾನೇ ಮೂಲವಾಗಿರ್ಪ ಲಿಂಗವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಯೋಗ ಸಾಧಕ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಅಷ್ಟಾವರಣರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರವು ಆಕಾಶತತ್ತ್ವವಾಗಿ, ಭಸ್ಮವು ವಾಯುತತ್ತ್ವವಾಗಿ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ತೇಜತತ್ತ್ವವಾಗಿ, ಪಾದೋದಕ ಜಲತತ್ತ್ವವಾಗಿ, ಪ್ರಸಾದವು ಪೃಥ್ವಿತತ್ತ್ವ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ, ಗುರುವು ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕಾಶರೂಪವಾದ ಅರಿವಿನ ಬೆಳಕಾಗಿ, ಲಿಂಗವು ಚಂದ್ರತತ್ತ್ವದ ಶೀತಲತೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ, ನಿರಾಕಾರ ಆತ್ಮವು ಜಂಗಮತತ್ತ್ವವಾಗಿ ಜಾಗ್ರ ಸ್ವಪ್ನ ಸುಷುಪ್ತಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮಾನಂದ ಹೊಂದಲು ಕಾರಣವಾಗಿವೆ.

ಸಮತಾವಾದದ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತ ಅವುಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ನೈತಿಕ ಸೌಧವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳು ತುಂಬಾ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿಯೂ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳು

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನ ಮನವನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿ, ಯೋಗ ಬದುಕನ್ನು ಉನ್ನತಿಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತವೆ. ಅಷ್ಟ ಅವರಣಗಳು ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಬದುಕಿಗೆ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿವೆ. ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳೇ ಸಾಧಕನ ಬದುಕಿನ ಜ್ಞಾನ ಸಂಕೇತಗಳು:

(೧) ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳಲ್ಲಿ ಗುರು– ಪರಶಿವನ ಸತ್ ಸ್ವರೂಪ

ದೇವರು ಹಾಗೂ ಗುರು ಇವರಿಬ್ಬರ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಯಾರು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೋ ಅಂಥವರು ಪುಣ್ಯಶಾಲಿಗಳು. ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯ, ತಿರೋಧಾನ ಈ ನಾಲ್ಕೂ ಕಾರ್ಯಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆಯಾದರೂ, ಐದನೇ ಕಾರ್ಯವಾದ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಅವತಾರಿಕ ಪುರುಷರಾಗಿ ಪ್ರವಾದಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರಂತೆ. ಅದುವೇ ಗುರುಕಾರುಣ್ಯ. ಗುರು ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಪವಿತ್ರವಾದ ಹಾಗೂ ಅದ್ಭುತವಾದ ಪದ. ಜನ್ಮ ತಳೆದ ನಂತರ ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಆಮೇಲೆ ಗುರುಗಳ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಗು ಎಂದರೆ ಕತ್ತಲೆ, ರು ಎಂದರೆ ಬೆಳಕು. ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಅಂಧಕಾರವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವವರನ್ನು ಗುರು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವುದು.

ಶ್ರೀಗುರುವೆ ದಿವ್ಯಮಹಾಮುನಿಯೆ,
ಶ್ರೀಗುರುವೆ ಲೋಕವೀರೇಳ ಹೆತ್ತ
ಆನಂದಮಯ ಚಿನ್ಮಯ ಮಹಾಗುರುವೆ, ದೇವಾ,
ಶಿಷ್ಯಕಾರಣ ನೀವು ಪರಶಿವಮೂರ್ತಿಯಾದಿರಯ್ಯಾ,
ನಿತ್ಯಪ್ರಸಾದದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತನನು ಮಾಡಿದ
ನಿತ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯ ಗುರುವೆ,
ಕಪಿಲಸಿದ್ಧಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ.

– ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೪, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨೦೩

ಗುರು ತನ್ನ ವಿನೋದಕ್ಕೆ ಗುರುವಾದ
ಗುರು ತನ್ನ ವಿನೋದಕ್ಕೆ ಲಿಂಗವಾದ
ಗುರು ತನ್ನ ವಿನೋದಕ್ಕೆ ಜಂಗಮವಾದ
ಗುರು ತನ್ನ ವಿನೋದಕ್ಕೆ ಪಾದೋದಕವಾದ

ಗುರು ತನ್ನ ವಿನೋದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಾದವಾದ
ಗುರು ತನ್ನ ವಿನೋದಕ್ಕೆ ವಿಭೂತಿಯಾದ
ಗುರು ತನ್ನ ವಿನೋದಕ್ಕೆ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯಾದ
ಗುರು ತನ್ನ ವಿನೋದಕ್ಕೆ ಮಹಾಮಂತ್ರವಾದ
ಇಂತೀ ಭೇದವನರಿಯದೆ,
ಗುರು ಲಿಂಗ ಜಂಗಮ ಪಾದತೀರ್ಥ ಪ್ರಸಾದ
ವಿಭೂತಿ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಓಂ ನಮಃ ಶಿವಾಯಯೆಂಬ
ಮಂತ್ರವ ಬೇರಿಟ್ಟು ಅರಿಯಬಾರದು.
ಅದಲ್ಲದೆ ಒಂದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶ್ವಾಸ ಬೇರಾದಡೆ
ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿರ್ದ ಲಿಂಗವು ಜಾರಿತ್ತು
ಮಾಡಿದ ಪೂಜೆಗೆ ಕಿಂಚಿತ್ತು ಫಲಪದವಿಯ ಕೊಟ್ಟು
ಭವಹೇತುಗಳ ಮಾಡುವನಯ್ಯಾ
ಇಷ್ಟಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನೈಷ್ಠೆ ನಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ತ್ರಿವಿಧವ
ಮರಳಿ ಹಿಡಿಯದೆ ವಿರಕ್ತನಾದನಯ್ಯಾ ಗುರು
ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ.

– ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೫, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೯೯

ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಪರಮಚೈತನ್ಯದ ಅನುಭಾವಿಯಾಗಿ, ತನ್ನ ಅನುಭವವನ್ನು ಹಂಬಲಿಸುವ ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ತಿಳಿ ಹೇಳುವ ಗುರು ತನ್ನ ವಿನೋದಕ್ಕೆ ಗುರುವಾದ, ಲಿಂಗವಾದ, ಜಂಗಮವಾದ, ಪಾದೋದಕವಾದ, ಪ್ರಸಾದವಾದ, ವಿಭೂತಿಯಾದ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯಾದ, ಮಹಾಮಂತ್ರ ಸ್ವರೂಪಿಯಾಗಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳಾದ ಗುರು, ಲಿಂಗ, ಜಂಗಮ, ಪಾದೋದಕ, ಪ್ರಸಾದ, ವಿಭೂತಿ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರ ಇವೆಲ್ಲವೂ ತಮ್ಮದೆ ಆದ ಸ್ವತಂತ್ರ ತತ್ತ್ವಗಳು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂಬುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ವಿಶ್ವಾಸ ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ಅನುಭವವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮಾಡಿದ ಮಾಡುವ ಲಿಂಗಪೂಜೆ ನಿರರ್ಥಕವಾಗುವುದು. ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನು ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಇದು ಗುರು ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಪಾಲಿಸಲು ತಿಳಿಸಿದ ಆದ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯ.

ಪರಶಿವನೇ ಅಷ್ಟಾವರಣಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರಣ ಇವುಗಳು ಪರಶಿವಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿವೆ. ಗುರುವಾದಾತನು, ಲಿಂಗವಾದಾತನು, ಜಂಗಮವಾದಾತನು, ವಿಭೂತಿಯಾದಾತನು, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯಾದಾತನು, ಪಾದೋದಕವಾದಾತನು, ಪ್ರಸಾದವಾದಾತನು ಮತ್ತು ಪಂಚಾಕ್ಷರಿಯಾದಾತನು ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಪರಶಿವಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ.

(೨) ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ: ಚಿತ್ ಸ್ವರೂಪ

ಲಯ ಗಮನ ಶೂನ್ಯವಾಗಿರ್ಪುದು ಶಿವಲಿಂಗ ತಾನೆ ನೋಡಾ!
ಕೇವಲ ನಿಷ್ಕಲರೂಪವಾಗಿರ್ಪುದು ಪರತರ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ತಾನೆ ನೋಡಾ!
ಭಕ್ತನ ಕರಕಂಜದಲ್ಲಿ ಖಂಡಿತಾಕಾರದಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡಿರ್ದು
ಅನಿಷ್ಟವ ಕಳೆದು ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನೀವುದು ಪರವಸ್ತು ನೋಡಾ.
ಕೂಡಲಚೆನ್ನಸಂಗಮದೇವಾ, ನಿಮ್ಮ ಒಲವು.

– ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೩, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೫೧೦

ವಿಶ್ವವು ಗೋಲಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಸೂತ್ರ ಲಿಂಗ. ನಿರಾಕಾರ ನಿರ್ಗುಣವಾದ ಲಿಂಗವೆ ಶಿವಮಯವಾಗಿ ಪರಮನನ್ನು ಪೂಜಿಸಲು ಒಂದು ಆಕಾರವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಭಕ್ತನಾಗಲು ಅರುಹುವಿಡಿದು ಪೂಜಿಸಲೆಂದು ಗುರು ಕುರುಹು ಕೊಟ್ಟರು ಎಂಬ ಮಾತಿದೆ. ಈ ಕಾರಣ ವಿಶ್ವದ ಆಕಾರವೇ ಲಿಂಗದ ಆಕಾರವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಲಿಂಗವು ಯೋಗ ಧರ್ಮದ ಮೂಲ ಕೇಂದ್ರ ಶಕ್ತಿ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಲಿಂಗವೇ ಒಂದು ಸಾಧನ.

ಶಿವಲೋಕವನಿಚ್ಛೈಸಿ ಶಿವಪೂಜೆಯಂಗೈದೊಡೆ
ಮುಂದೆ ಶಿವಲೋಕವನ್ನೈದಿ ಅನಂತಕಾಲ ಶಿವಸುಖವನನುಭವಿಸುತಿರ್ದು
ಆ ಪುಣ್ಯವು ತೀರಲೊಡನೆ ಮರಳಿ ಧರೆಗಿಳಿದು
ಪೂರ್ವ ಪುಣ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಸತ್ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತಿರ್ಪನು ನೋಡಾ!
**ಎಂದುದಾಗಿ ಶಿವಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಶಿವಸಂಸ್ಕಾರ ಹೊಂದಿ
ಸದ್ಗುರುವಿನಿಂದ ಲಿಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯ ಪಡೆದು
ಅಷ್ಟಾವರಣವೆ ಅಂಗ, ಪಂಚಾಚಾರವೆ ಪ್ರಾಣವಾಗಿ ನಡೆದು

ಕಡೆಗೆ ಚಿರಸುಖಿಯಾಗುತಿರ್ಪನು ನೋಡಾ
ಕೂಡಲಚೆನ್ನಸಂಗಮದೇವಾ.

– ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೩, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೩೫೭

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನು ಶಿವಲೋಕವನಿಚ್ಚಿಸಿ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅನಂತಕಾಲದವರೆವಿಗೂ ಶಿವಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಪುಣ್ಯವು ತೀರಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಈ ಧರೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರೆ ಪೂರ್ವ ಪುಣ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಸತ್ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವನು. ಇದು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನು ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ಪಾಲಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅಷ್ಟಾವರಣವೆ ಅಂಗವಾಗಿ, ಪಂಚಾಚಾರವೆ ಪ್ರಾಣವಾಗಿ ಚಿರಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನು.

(೩) ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳಲ್ಲಿ ಜಂಗಮ – ಆನಂದ (ಅನುಭವ) ಸ್ವರೂಪ

ಜ ಎಂದಲ್ಲಿ ಜನನ ನಾಸ್ತಿಯಾಗಿ,
ಗ ಎಂದಲ್ಲಿ ಗಮನ ನಾಸ್ತಿಯಾಗಿ,
ಮ ಎಂದಲ್ಲಿ ಮರಣ ನಾಸ್ತಿಯಾಗಿ, ಅರಿತು ತಿರುಗುವುದು ಸ್ವಯ ಚರ ಪರವಲ್ಲದೆ,
ಕೂಟಕ್ಕೆ ನೆರೆದ ಅಗುಳಾಸೆಯ ವಿಹಂಗನಂತಾಗಬೇಡ
ತ್ರಿವಿಧಾಕ್ಷರವ ತ್ರಿಗುಣದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿ ತ್ರಿಗುಣಕ್ಕೆ ಹೊರಗಾಗು,
ತ್ರಿಗುಣರಹಿತ ಸಗುಣಭರಿತನಾಗು,
ಅದ ನಿನ್ನ ನೀನರಿ, ಲಿಂಗಜಂಗಮವೆ
ಪುಣ್ಯಾರಣ್ಯದಹನ ಭೀಮೇಶ್ವರಲಿಂಗ ನಿರಂಗಸಂಗ.

– ಕೋಲ ಶಾಂತಯ್ಯ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೭, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೪೪

ಜಂಗಮವೆಂದರೆ, ಜನನ, ಗಮನ, ಮರಣ ಈ ಮೂರೂ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮೀರಿದವರು. ತ್ರಿಗುಣಗಳಾದ ತಾಮಸಿಕ, ರಾಜಸಿಕ, ಸಾತ್ವಿಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಧಕನಾದವನು ತಾಮಸಿಕ ಗುಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಒಂದಗುಳಿಗಾಗಿ ಆಸೆ ಪಡುವ ಪಕ್ಷಿಯಂತೆ ಭೌತಿಕ ಸುಖಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತೊಡಗಿಸಬಾರದು. ಸಾಧಕನಾಗಲು ಸಕಾರರಾತ್ಮಕ ಭಾವನೆಯೊಡಗೂಡಿ ಪರಮನ ನೆನಹಿನಲ್ಲಿ ದಿನಕಳೆದು ನಿನ್ನನ್ನು ನೀನು ತಿಳಿದಾಗ ಮಾತ್ರವೇ ಜಂಗಮದ ಭಾವ ಅಳವಟ್ಟಂತೆ ಎಂಬ ಭಾವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

(೪) ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ:- ಆಕಾಶತತ್ತ್ವ

ಓಂಕಾರವೆಂಬ ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ
ಋಗ್ವೇದ ಯಜುರ್ವೇದ ಸಾಮವೇದ ಅಥರ್ವಣವೇದಗಳೆಂಬ
ನಾಲ್ಕು ಶಾಖೆಗಳು,
ಅನಂತವೈ ಉಪವೇದಂಗಳೆಂಬ ಉಪಶಾಖೆಗಳು,
ಶಾಸ್ತ್ರಂಗಳೆಂಬ ಅಂಕುರ ಪಲ್ಲವ, ಪುರಾಣಂಗಳೆಂಬ ಪುಷ್ಪ
ಆಗಮಂಗಳೆಂಬ ಕಾಯಿ ಬಲಿದು,
ಶ್ರೀ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಎಂಬ ಮಧುರಪಣ್ಣುಗಳು.
ಅಗಣಿತಫಲವನೂ ಅನಂತಕಾಲ ಭೋಗಿಸಲು
ಮತ್ತಂ ಜಿಹ್ವೆಯೊಳಗೆ ಬಂದಿರಲು ಭೋಗಿಸಿ ಸುಖಿಯಹುದಲ್ಲದೆ
ಇದಿರ ವಿದ್ಯೆಗಳೆಂಬ ಸಸಿಯ ಸಾಕಿ ಸಲಹಲುಂಟೆ
ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿಪ್ರಿಯ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ ?

– **ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿ**
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೬, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೩೪೬

ಮಂತ್ರಕಳೆ ಸಕಲ ಸತ್ಫಲವಾದ, ಆ ಸತ್ಫಲಗಳ ಆರೋಗಣೆಯಿಂದಾಗುವ ಮಂತ್ರವಿದ್ಯೆಗೆ ಹೊರಗಾದ ವಿದ್ಯೆಗಳ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಈ ವಚನದಲ್ಲಿ ರುಚಿಸಿ ಸಾಧಕನು ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಓಂಕಾರ ಅದೊಂದು ಮರ, ಅದಕ್ಕೆ ವೇದವೇದಾಂಗಗಳು ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳು. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಮೊಳಕೆ ಚಿಗುರುಗಳು, ಪುರಾಣಗಳು ಪುಷ್ಪಗಳು, ಆಗಮಗಳೆ ಕಾಯಿಗಳು, ಪಂಚಾಕ್ಷರಗಳೇ ರಸ ಫಲಗಳು, ಷಡಕ್ಷರವನ್ನು ಜಪಿಸುವುದೆ ರಸಫಲಾಸ್ವಾದನ; ಅದರಿಂದ ಅನಂತ ಆನಂದ. ಷಡಕ್ಷರ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಬೇರೆ ವಿದ್ಯೆಯಿಲ್ಲ. ಇದ್ದರೂ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಬೇಕೆನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರಿಲ್ಲ ಭ್ರಾಂತಿ; ಬೇರಿಲ್ಲ ಬಳಲಿಕೆ, ಎಂತಹ ರಮ್ಯರೂಪಕವಿದು. ಏನು ರಸವತ್ತಾದ ಮಂತ್ರಕಾವ್ಯವಿದು; ನಿಃಕಲ ಸಕಲವಾದ ಸ್ವರೂಪದ ದರ್ಶನವಿದರಲ್ಲಿದೆ. ಆಗಮಗಳ ಅಗ್ಗಳಿಕೆ ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಆಸ್ವಾದನೀಯ. ಓಂಕಾರ ಬೀಜವೂ ಅಹುದು; ವೃಕ್ಷವೂ ಅಹುದು, ಅದು ಅತ್ತ ನಿಷ್ಕಲವನ್ನು ಇತ್ತ ಸಕಲವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ವಸ್ತು. ಅವನಿರ್ವಚನೀಯವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ವಚನೀಯ ಮಂತ್ರ; ರಚನೀಯ ತಂತ್ರ. ಸುಖರಸದ ಮೂಲ. ಅದರ ನೋಟ ಚೆಂದ. ಅದರ ಊಟ ಆನಂದ, ಅದು ಅನಲ್ಪ ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿಯ ಅರಿವು ಮಾಗಿ ಬಂದ ಅಮೃತಫಲ.

(೫) ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭೂತಿ-ವಾಯು ತತ್ತ್ವ

ಯೋಗದ ಅರಿವಿನಲ್ಲಿ ಅನಾದಿ ಪರಶಿವನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾದ ಮಹಾ ಪ್ರಕಾಶವೇ ಚಿತ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಈ ಚಿತ್ತಿನ ಅಂಗಸ್ವರೂಪವೇ ಚಿದ್ವಿಭೂತಿಯು. ಈ ವಿಭೂತಿಯ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಲಿಂಗ ಪ್ರಕಾಶವು ಸಾಧಕ ಭಕ್ತನಲ್ಲಿ ಬೆಳಗುವದು.

ಅಯ್ಯಾ ಎನಗೆ ವಿಭೂತಿಯೇ ಕುಲದೈವ,
ಅಯ್ಯಾ ಎನಗೆ ವಿಭೂತಿಯೇ ಮನೆದೈವ,
ಅಯ್ಯಾ ಎನಗೆ ವಿಭೂತಿಯೇ ಸರ್ವಕಾರಣ,
ಅಯ್ಯಾ ಎನಗೆ ವಿಭೂತಿಯೇ ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿ,
ಅಯ್ಯಾ ಎನಗೆ ವಿಭೂತಿಯೇ ಸರ್ವವಶ್ಯ,
ಅಯ್ಯಾ ಕೂಡಲಚೆನ್ನಸಂಗಮದೇವಾ ಶ್ರೀ ಮಹಾವಿಭೂತಿಯೆಂಬ
ಪರಂಜ್ಯೋತಿ ನೀವಾದಿರಾಗಿ ಎನಗೆ ವಿಭೂತಿಯೇ ಸರ್ವ ಸಾಧನ.

– ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೩, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೧೮

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಶ್ರೀ ವಿಭೂತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನ ಮೈಬೆಳಗು. ಲಿಂಗದ ಮೈಬೆಳಗಾದ (ಚೈತನ್ಯ) ಭಸ್ಮದಿಂದ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಶಾರೀರಕ ಮಾನಸಿಕ ಆರೋಗ್ಯಗಳೆರಡು ಅಳವಡುತ್ತವೆ. ಸೂರ್ಯ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲೆಯು ಕಳೆಯುವಂತೆ, ಲಿಂಗದ ಭಸ್ಮಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಪಾಪ, ತಮಸ್ಸು ಮತ್ತು ಮಲತ್ರಯಗಳು ಅಲ್ಲದೆ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ.

ಅನಾದಿ ಪರಶಿವನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರ್ಪ ಮಹಾಪ್ರಕಾಶವೆ ಚಿತ್ ಎನಿಸಿತ್ತು. ಆ ಚಿತ್ತೆ ಚಿದಂಗ. ಆ ಚಿದಂಗದಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ಚಿದ್ವಿಭೂತಿಯನೊಲಿದು ಧರಿಸಿದ ಕಾರಣ ಶರಣ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗವಹುದು ತಪ್ಪದು ಕಾಣಾ ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿಪ್ರಿಯ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ.

ಚಿತ್ ಅದುವೇ ಪಿಂಡ, ಆ ಚಿತ್ಪಿಂಡವೇ ಲಿಂಗ. ಆ ಲಿಂಗದ ಬೆಳಗೇ ಭಸ್ಮ. ಇಂತಹ ಬೆಳಗು ಅಂಗ ಭೂಮಿಕೆಗೆ ಬಂದು ಅಳವಡಬೇಕು. ಆ ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಅಂಗಕ್ರಿಯೆಗಳೆಲ್ಲ ಸಾಂಗವಾಗಿ ಸಾಗಬೇಕು. ಇಂತಹ ಭಸ್ಮ ಧಾರಣ ಮಾಡಿದವನೇ ಪವಿತ್ರನು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಹೊರಗಿನ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಲಿಂಗದ ಮುಖಾಂತರ ಶರೀರದ ಒಳಕ್ಕೆ

ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆ ಚೈತನ್ಯವು ಶರೀರದ ತುಂಬೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಧಾರಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನ ದೇಹ ಮನ ದೋಷಗಳೆಲ್ಲ ಪಲ್ಲಟವಾಗಿ ಪಾವನವಾಗುತ್ತಾನೆ.

(೬) ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ: ಅಗ್ನಿತತ್ತ್ವ – ಜ್ಞಾನನೇತ್ರ

ಅಯ್ಯಾ ಎನಗೆ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯೇ ಸರ್ವಪಾವನವು
ಅಯ್ಯಾ ಎನಗೆ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯೇ ಸರ್ವಕಾರಣವು
ಅಯ್ಯಾ ಎನಗೆ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯೇ ಸರ್ವಸಾಧನವು
ಅಯ್ಯಾ ಎನಗೆ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯೇ ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿ
ಅಯ್ಯಾ ಎನಗೆ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯೇ ಸರ್ವಪಾಪಕ್ಷಯವು
ಅಯ್ಯಾ ನಿಮ್ಮ ಪಂಚವಕ್ತ್ರಂಗಳೇ ಪಂಚ ಮುಖ
ರುದ್ರಾಕ್ಷಂಗಳಾದುವಾಗಿ
ಅಯ್ಯಾ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಯ್ಯಾ
ಎನ್ನ ಮುಕ್ತಿಪಥಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಮಹಾರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯೇ ಸಾಧನವಯ್ಯಾ.

– ಬಸವಣ್ಣನವರು

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೧, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೮೩

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನಿಗೆ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ಧಾರಣವೇ ಸರ್ವಪಾವನ, ಸರ್ವಕಾರಣ, ಸರ್ವಸಾಧನ, ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ, ಪರಶಿವನ ಜ್ಞಾನನೇತ್ರವೇ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ. ಮಾಯಾ ಆವರಣಗಳನ್ನು ಸುಡುವ ಪರಶಿವನ ಅಗ್ನಿ ನೇತ್ರ. ದೇಹದಿಚ್ಛೆಗೆ ಹರಿದಾಡುವ ಮಾಯಾಕರಣಂಗಳ ಮೇಲೆ ಕರೆದ ಜ್ಞಾನಸಾರಾಮೃತ ದೃಷ್ಟಿಯೇ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ. ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಧರಿಸಿದ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಮಾಯಾ ಮರವೆಗೆ ಎಡೆಗೊಡದೆ ಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಚರಿಸಿ ಸದಾಚಾರ ಸತ್ಕ್ರಿಯವಂತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಧರಿಸಿದವರು ರಕ್ತದೊತ್ತಡ ಹಾಗೂ ಹೃದಯಾಘಾತಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಧರಿಸಿದ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಪರಶಿವನೇ ನಾನೆಂಬ ಭಾವ ನೆಲೆಗೊಂಡು ಸರ್ವರನ್ನು ಪರಶಿವ ಸ್ವರೂಪರಾಗಿ ಕಾಣುವ ಸುಜ್ಞಾನಭಾವ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅಳವಡುವುದು.

(೭) ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪಾದೋದಕ: ಜಲತತ್ತ್ವ

ಪಾದೋದಕವೆಂಬುದು ಪರಮಾತ್ಮನ ಚಿದ್ರೂಪು ನೋಡಾ,
ಪಾದೋದಕವೆಂಬುದು ಮೋಕ್ಷದ ಮಾರ್ಗ ನೋಡಾ,
ಪಾದೋದಕವೆಂಬುದು ಪಾಪದ ಕೇಡು ನೋಡಾ,
ಪಾದೋದಕವೆಂಬುದು ಪ್ರಮಥರ ಇರವು ನೋಡಾ,
ಪಾದೋದಕವೆಂಬುದು ಕಪಿಲಸಿದ್ಧಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ
ಮಹಿಮೆ ನೋಡಾ.

– ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೪, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೭೬೯

ಪಾದವೆಂದರೆ ಕಾಲಲ್ಲ, ಕಾಲು ತೊಳೆದ ನೀರು ಪಾದೋದಕವಲ್ಲ. ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಮೇಲೆ ಎರೆದ ಮಂತ್ರ ಜಲವೇ ಪಾದೋದಕ. ಪದವೆಂದರೆ ಲಿಂಗ, ಅರ್ಥವೆಂದರೆ ಭಕ್ತ. ಪಾದವೆಂದರೆ ಲಿಂಗಚೇತನ, ಉದಕವೆಂದರೆ ಊರ್ಧ್ವ ಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು. ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಕರುಣೆ, ವಿನಯ, ಸಮತಾಭಾವ ಲಿಂಗ ಚೇತನವೇ ಊರ್ಧ್ವ ಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯಕ್ಕೆ ಎಡೆ ಮಾಡಿ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಹೊರಗೆ ಕಾಲು ತೊಳೆದ ನೀರಾಗಲಿ, ಮಂದಿರಗಳ ತೀರ್ಥವಾಗಲಿ ಪಾದೋದಕವಲ್ಲ.

ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಗುರು ಲಿಂಗ ಜಂಗಮ ಪ್ರಸಾದವೆಂಬ ಚತುರ್ವಿಧದ ಏಕಸ್ವರೂಪವೇ ಪಾದೋದಕ. ಪಾದೋದಕ ಸ್ವರೂಪವಾದಾತನೇ ಭಕ್ತನು. ಭಕ್ತನೊಳಗೆ ಅಡಗಿ ತೋರುವ ಗುರು ಲಿಂಗ ಜಂಗಮ ಪ್ರಸಾದಕ್ಕೆ ಭಕ್ತನೇ ಆಧಾರ. ಆ ಭಕ್ತಂಗೆ ಚತುರ್ವಿಧ ಒಂದಾದ ಲಿಂಗವೇ ಆಧಾರ. ಇಂತು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಬಿಡದೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಆಧಾರ ಆಧೇಯವಾಗಿಪ್ಪುದೇ ಲಿಂಗಭಕ್ತನ ಇರವು.

(೮) ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾದ–ಪೃಥ್ವಿತತ್ತ್ವ

ಪ್ರಸಾದವೇ ಪರಮಜ್ಞಾನ, ಪ್ರಸಾದವೇ ಪರಾಪರ,
ಪ್ರಸಾದವೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ, ಪ್ರಸಾದವೇ ಪರಮಾನಂದ,
ಪ್ರಸಾದವೇ ಪರಮಗುರು, ಪ್ರಸಾದವೇ ಲಿಂಗ, ಪ್ರಸಾದವೇ ಜಂಗಮ

ಪ್ರಸಾದವೇ ಪರಿಪೂರ್ಣ, ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಸೋಮೇಶ್ವರಲಿಂಗದ ಪ್ರಸನ್ನತೆಯೇ ಪ್ರಸಾದ,
ಇಂತಪ್ಪ ಪ್ರಸಾದದ ಮಹಾತ್ಮೆಗೆ ಆನು ನಮೋ ನಮೋಯೆನುತಿರ್ದೆನು.

– ಆದಯ್ಯ

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೬, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೦೨೬

ಪ್ರಸಾದವೆಂದರೆ ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ವಚನ ಧರ್ಮದ ವಿಶೇಷ. ಆದರೆ, ಅರ್ಪಣದ ರೀತಿಯು ಮಾತ್ರ ವಿಶಿಷ್ಟತೆರನಾಗಿರುವುದು. ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನು ಲಿಂಗಧಾರಿಯಾದ ಕಾರಣ ಅವನು ಮಂತ್ರಮಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮಂತ್ರ ಶಕ್ತಿಯು ಅವನ ಶರೀರವನ್ನೆಲ್ಲ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಅವನ ಆಯಾ ಚಕ್ರಗಳಿರುವ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗರೂಪಾಗಿ ಸ್ಥಾಪ್ಯಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ತಾನು ಅನುಭವಿಸುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಈ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ ಭೋಗಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಪವಿತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವಾದಲ್ಲಿ ಕಿಲ್ಬಿಷವು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಈ ಹದವನ್ನು ಅರಿತು ವರ್ತಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ, ಇದು ಅವನ ಶಿವಾನುಭವಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಗೋಚರಿಸತಕ್ಕ ವಿಚಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನ ಚೈತನ್ಯ ಇಡೀ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿದೆ. ಅದೇ ಚೈತನ್ಯ ಪಿಂಡಾಂಡದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಸಾಧಕನು ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧ ಕಾಯಕದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದುದೆ ಪ್ರಸಾದ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ತನು ಮನ ಧನವನ್ನು ಗುರು ಲಿಂಗ ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿ, ಲಿಂಗದಿಂದ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಸತ್ಕ್ರಿಯಾಚರಣೆಯ ಸಾಧನೆಯ ಮೂಲಕ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸುವ ತೃಪ್ತಿಯೇ ಪರಮಪ್ರಸಾದ. ಈ ವಿಶ್ವಚೈತನ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮರಸಗೊಳಿಸುವುದೇ ಬಸವಯೋಗ/ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧನೆ.

೫.೧೦ ಪಂಚಾಚಾರ ಯೋಗ :

ಪಂಚಾಚಾರಗಳು ಯೋಗಧರ್ಮದ ಪ್ರಾಣಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಧಕನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಸಂಬಂಧವು ಪ್ರಾಣವಿರುವವರೆಗೆ ಇರುವದು.. ಪ್ರಾಣವಿಲ್ಲದಾಗ ಜಡಸ್ವರೂಪವಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇಹಾತ್ಮ ಸಂಬಂಧ ಜೀವನಕ್ಕೆ, ಇದರಂತೆ ಲಿಂಗವಂತನ ಅಂಗವಾದ ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳ ಮತ್ತು ಲಿಂಗವಂತನ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲವಾದ ಆತ್ಮನ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೂ ಪಂಚಪ್ರಾಣಗಳೇ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಗಳಾಗಿವೆ.

ಪಂಚಭೂತಾತ್ಮಕ ಜಡದೇಹದಲ್ಲಿ ಪಂಚಪ್ರಾಣಗಳು ಸುಳಿದಾಡಿದಾಗಲೇ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಚೈತನ್ಯ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅಂಗದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ ಸುಳಿದಾಗಲೇ ಅನುಭಾವ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಪಂಚಾಚಾರ ಆಚಾರಣಾತ್ಮಕವಾದವುಗಳು.

ಪಂಚಾಚಾರ

ಪಂಚ ಎಂದರೆ ಐದು, ಆಚಾರ ಅರ್ಥಾತ್ ಆ ಎಂದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ – ಗುರಿ ಮುಟ್ಟುವ ತನಕ, ಚರ ಚರಿಸುವಿಕೆ. ಗುರಿ ಮುಟ್ಟಲು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಆಚರಿಸಬೇಕಾದ ಐದು ಹಂತಗಳು. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ:

೧. ಲಿಂಗಾಚಾರ ೨. ಸದಾಚಾರ ೩. ಶಿವಾಚಾರ ೪. ಗಣಾಚಾರ ೫. ಭೃತ್ಯಾಚಾರ ಲಿಂಗಾಚಾರ ಸದಾಚಾರ ಶಿವಾಚಾರ ಗಣಾಚಾರ ಭೃತ್ಯಾಚಾರವೆಂಬ ಪಂಚಾಚಾರದ ಆಚರಣೆಯೆಂತೆಂದಡೆ:

೧. ಲಿಂಗವಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯವನರಿಯದಿಹುದೆ ಲಿಂಗಾಚಾರ
೨. ಸಜ್ಜನ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ತಂದು ಗುರು ಲಿಂಗ ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ನೀಡಿ ಸತ್ಯಶುದ್ಧನಾಗಿಹುದೇ ಸದಾಚಾರ
೩. ಶಿವಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಕುಲ ಗೋತ್ರ ಜಾತಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮವನರಸದೆ ಅವರೊಕ್ಕುದ ಕೊಂಬುದೆ ಶಿವಾಚಾರ
೪. ಶಿವಾಚಾರದ ನಿಂದೆಯ ಕೇಳದಿಹುದೆ ಗಣಾಚಾರ
೫. ಶಿವಶರಣರೆ ಹಿರಿಯರಾಗಿ ತಾನೆ ಕಿರಿಯನಾಗಿ ಭಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆಚರಿಸುವುದೆ ಭೃತ್ಯಾಚಾರ

ಇಂತೀ ಪಂಚಾಚಾರವುಳ್ಳ ಪರಮ ಸದ್ಭಕ್ತರ ಒಕ್ಕುದನಿಕ್ಕಿ ಸಲಹಯ್ಯಾ ಪ್ರಭುವೆ ಕೂಡಲಚೆನ್ನಸಂಗಯ್ಯಾ

– ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ – ೩, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೫೪೪

೧. ಲಿಂಗವಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯವನರಿಯದಿಹುದೆ ಲಿಂಗಾಚಾರ:

ಲಿಂಗವೆಂದರೆ ತೋರುವ ಈ ಸೃಷ್ಟಿ. ಯಾವುದರಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಲೀಲೆಯಾಡಿ ಕೊನೆಗೆ ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆಯೋ ಆ ಪರಾತ್ಪರ ಮಹಾಚೈತನ್ಯ

ವಸ್ತುವೆ ಲಿಂಗ. ಅದರ ವ್ಯಕ್ತರೂಪವೆ ಕರಸ್ಥಲದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ, ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನು ಇಷ್ಟಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನಿರಿಸಿ ಏಕದೋವೋಪಾಸಕನಾಗಿ ತನ್ನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಭಕ್ತಿ ಎಲ್ಲ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ತನುಮನ ಭಾವಶುದ್ಧವಾಗಿ ಏಕಾಗ್ರತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದೇ ಲಿಂಗಾಚಾರ.

೨. ಸಜ್ಜನ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ತಂದು ಗುರು ಲಿಂಗ ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ನೀಡಿ ಸತ್ಯಶುದ್ಧನಾಗಿಹುದೇ ಸದಾಚಾರ.

ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯಿಂದ ಸತ್ಯಶುದ್ಧ ಕಾಯಕವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದುದರಲ್ಲಿಯೇ ದಾಸೋಹದ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಈ ತತ್ತ್ವದ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿನ ಮೋಸ, ವಂಚನೆ, ದರೋಡೆ, ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳಂತಹ ದುಷ್ಟ ಅನಿಷ್ಟಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿವಾರಿಸಬಹುದು. ಸಾಧಕನು ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಮೇಲು ಕೀಳೆಂಬ ಭಾವವಿಲ್ಲದೆ ಶ್ರಮಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾನತೆ ನೀಡುವ ಮನೋಭಾವ ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು.

೩. ಶಿವಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಕುಲ ಗೋತ್ರ ಜಾತಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮವನರಸದೆ ಅವರೊಕ್ಕುದ ಕೊಂಬುದೆ ಶಿವಾಚಾರ

ಸಾಧಕ ಯಾವುದೇ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದಿಂದ ಬಂದವನಾದರೂ ಲಿಂಗದೀಕ್ಷಾ ಸಂಸ್ಕಾರ ಹೊಂದಿ ಭಕ್ತನಾದ ಮೇಲೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಜಾತಿ ಕುಲವನೆಣಿಸದೆ, ಉಂಬುವುದು ಉಡುವುದು ರೋಟಿ ಬೇಟಿ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಈ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ನಮ್ಮ ನಡುವಿನ ಜಾತಿಯ ಅಸಮಾನತೆ ಬೇರು ಸಮೇತ ಕಿತ್ತೆಸೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಾನತೆಗೆ ಮೂಲ ಕಾರಣವು.

೪. ಶಿವಾಚಾರದ ನಿಂದೆಯ ಕೇಳದಿಹುದೆ ಗಣಾಚಾರ

ಗಣಾಚಾರ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನಿಗೆ ತತ್ತ್ವ ವ್ಯಷ್ಟಿ ಸಮಷ್ಟಿಗಳೆರಡರ ಒಳಿತನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಆಗಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಕೆಡಕುಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಒಳಿತಿನ ಪರವಾದದ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ ಸದಾ ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಧಕನ ನಿಜವಾದ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಆತ್ಮ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಳೆರಡು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

೫. **ಶಿವಶರಣರೆ ಹಿರಿಯರಾಗಿ ತಾನೆ ಕಿರಿಯನಾಗಿ ಭಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆಚರಿಸುವುದೆ ಭೃತ್ಯಾಚಾರ**

ಭೃತ್ಯಾಚಾರವು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಸಾಧಕನಲ್ಲಿನ ಅಹಂಭಾವವನ್ನು ಅಳಿಸಿ ಸವಿನಯ, ಸೌಜನ್ಯ ಕಿಂಕರಭಾವ ಮುಂತಾದ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮನುಕುಲದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಸೌಹಾರ್ದತೆಗಳು ನೆಲೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

೫.೧೧ ಅಷ್ಟವಿಧಯೋಗ :

ಆಚಾರಲಿಂಗ ಗುರುಲಿಂಗ ಶಿವಲಿಂಗ ಜಂಗಮಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ
ಮಹಾಲಿಂಗ ಈ ಆರುಲಿಂಗಸ್ಥಲಗಳು.
ಭಕ್ತ ಮಹೇಶ್ವರ ಪ್ರಸಾದಿ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ ಶರಣ
ಐಕ್ಯನೆಂದಿಂತು ಆರು ಅಂಗಸ್ಥಲಗಳು.
ಅವರವರ ಸಂಬಂಧವಾವಾವೆಂದರೆ:
ಘ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಆಚಾರಲಿಂಗ ಸಂಬಂಧ
ಜಿಹ್ವೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುಲಿಂಗ ಸಂಬಂಧ
ನೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗ ಸಂಬಂಧ
ತ್ವಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಜಂಗಮಲಿಂಗ ಸಂಬಂಧ
ಶ್ರೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ಸಂಬಂಧ
ಭಾವದಲ್ಲಿ ಮಹಾಲಿಂಗ ಸಂಬಂಧ
ತತ್‌ಪದವೆಂದು ಲಿಂಗ, ತ್ವಂ ಪದವೆಂದು ಅಂಗ
ಅಸಿಪದವೆಂದುಭಯ ಸಂಬಂಧ.
ಭಕ್ತನೆಂಬ ಅಂಗಕ್ಕೆ ಆಚಾರಲಿಂಗ ಸುಚಿತ್ತವೆ ಹಸ್ತ.
ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯವೆ, ಮುಖ ಸದ್‌ಭಕ್ತಿ, ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ,
ಪರಿಮಳ ದ್ರವ್ಯ, ಅರ್ಪಿತ ಗಂಧ ಪ್ರಸಾದ.
ಮಹೇಶ್ವರನೆಂಬ ಅಂಗಕ್ಕೆ ಗುರುಲಿಂಗ, ಸುಬುದ್ಧಿಯೇ ಹಸ್ತ,
ಜಿಹ್ವೆಯೆ ಮುಖ, ನೈಷ್ಠಿಕವೇ ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ ಶಕ್ತಿ,
ರಸದ್ರವ್ಯಾರ್ಪಿತ ರುಚಿಪ್ರಸಾದ.

ಪ್ರಸಾದಿ ಎಂಬ ಅಂಗಕ್ಕೆ ಶಿವಲಿಂಗ, ನಿರಹಂಕಾರವೆ ಹಸ್ತ
ನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯವೆ ಮುಖ, ಸಾವಧಾನವೇ ಭಕ್ತಿ,
ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿ, ರೂಪ ಅರ್ಪಿತ, ರೂಪ ಪ್ರಸಾದ.
ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ ಎಂಬ ಅಂಗಕ್ಕೆ ಚರಲಿಂಗ
ಸುಮನವೆ ಹಸ್ತ,
ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯವೆ ಮುಖ, ಅನುಭವವೇ ಭಕ್ತಿ, ಆದಿಶಕ್ತಿ,
ಸೋಂಕೆ ಅರ್ಪಿತ, ಸ್ಪರ್ಶವೇ ಪ್ರಸಾದ.
ಶರಣನೆಂಬ ಅಂಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ, ಜ್ಞಾನವೇ ಹಸ್ತ
ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯವೇ ಮುಖ, ಆನಂದವೇ ಭಕ್ತಿ, ಪರಾಶಕ್ತಿ,
ಶಬ್ದವೆ ಅರ್ಪಿತ, ಶಬ್ದಪ್ರಸಾದ.
ಐಕ್ಯನೆಂಬ ಅಂಗಕ್ಕೆ ಮಹಾಲಿಂಗ, ಭಾವವೆ ಹಸ್ತ,
ಹೃದಯವೇ ಮುಖ, ಸಮರಸವೇ ಭಕ್ತಿ,
ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿ, ತೃಪ್ತಿಯೆ ಅರ್ಪಿತ, ಪರಿಣಾಮವೇ ಪ್ರಸಾದ.
ಇಂತು ಅಂಗ ಲಿಂಗ ಹಸ್ತ ಮುಖ ಶಕ್ತಿ ಭಕ್ತಿ
ಅರ್ಪಿತ ಪ್ರಸಾದ ಎಂಬ ಅಷ್ಟವಿಧದ ಬ್ರಹ್ಮದ ಭೇದವನರಿದು
ನಡೆಸಬಲ್ಲ ಮಹಾಮಹಿಮಂಗೆ ನಮೋ ನಮೋ ಎಂಬೆನಯ್ಯಾ
ಕೂಡಲಚೆನ್ನಸಂಗಮದೇವ

– ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ – ೩, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೬೬

ಅಷ್ಟವಿಧ ಯೋಗ

ವಿವರ	೧.	೨.	೩.	೪.	೫.	೬
ಲಿಂಗ	ಆಚಾರ	ಗುರು	ಶಿವ	ಜಂಗಮ	ಪ್ರಸಾದ	ಮಹಾ
ಅಂಗ	ಭಕ್ತ	ಮಹೇಶ	ಪ್ರಸಾದಿ	ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ	ಶರಣ	ಐಕ್ಯ
ಮುಖ	ಘ್ರಾಣ	ಜಿಹ್ವೆ	ನೇತ್ರ	ತ್ವಕ್ಕು	ಶ್ರೋತ್ರ	ಭಾವ
ಹಸ್ತ	ಸುಚಿತ್ತ	ಸುಬುದ್ಧಿ	ನಿರಹಂಕಾರ	ಸುಮನ	ಸುಜ್ಞಾನ	ಸದ್ಭಾವ
ಭಕ್ತಿ	ಸದ್ ಭಕ್ತಿ	ನಿಷ್ಠಾಭಕ್ತಿ	ಸಾವಧಾನ	ಅನುಭವ	ಆನಂದ	ಸಮರಸ

ಶಕ್ತಿ	ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ	ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ	ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿ	ಆದಿಶಕ್ತಿ	ಪರಾಶಕ್ತಿ	ಚಿಚ್ಛಕ್ತಿ
ದ್ರವ್ಯ	ಪರಿಮಳ	ರಸ	ರೂಪು	ಸೋಂಕೆ	ಶಬ್ದ	ತೃಪ್ತಿ
ಪ್ರಸಾದ	ಗಂಧ	ರುಚಿ	ರೂಪ	ಸ್ಪರ್ಶ	ಶಬ್ದ	ಪರಿಣಾಮ

ಪರಿಣಾಮ ತತ್-ಲಿಂಗ ತ್ವಂ-ಅಂಗ ಅಸಿ-ಸಂಬಂಧ

ಈ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಯೌಗಿಕ ಅಂಶಗಳಾದ ಅಂಗ-ಲಿಂಗ, ಭಕ್ತಿ-ಶಕ್ತಿ, ಹಸ್ತ-ಮುಖ, ಮತ್ತು ಪದಾರ್ಥ-ಪ್ರಸಾದ ಈ ಅಷ್ಟವಿಧ ಕ್ರಿಯೆಯ ವಿವರವನ್ನು ಆಯಾ ಲಿಂಗಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಯೋಗ ಸಾಧನಾ ಪಥದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕರು ಮುನ್ನಡೆಯಲು ಮಾರ್ಗಸೂಚಿಯಾಗಿ ನೀಡಿದೆ.

*****

ಕೊನೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

೧ ವಿಷಯ ವಚನ ಸಂಪುಟಗಳು, ಸಂಪುಟ –೧, ಅಂಗ, ಅನುಭಾವ, ಅರಿವು, ಸಂಪಾದಕರು : ಡಾ.ಸಂಗಮೇಶ ಸವದತ್ತಿಮಠ, ಶ್ರೀ ಚನ್ನಬಸವೇಶ್ವರ ಸಂಸ್ಥಾನ ಹಿರೇಮಠ, ಸುಕ್ಷೇತ್ರ ಹಾರಕೂಡ, ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೮–೧೨

೨ ಧ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜೀವನ, ಸ್ವಾಮಿ ಯತೀಶ್ವರಾನಂದ, ಪ್ರಕಾಶಕರು : ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮಠ, ಬಸವನಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೪೮.

೩ ಕರಣ ಹಸಿಗೆ, ಸಂಪಾದಕರು ಪೂಜ್ಯ ಚೆನ್ನಬಸವ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು, ಪ್ರಭುದೇವರ ಲಿಂಗಜ್ಞಾನ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆ, ಬಸವತತ್ವ ಪ್ರಚಾರ ಕೇಂದ್ರ, ವಿರಕ್ತಮಠ, ಪಾಂಡೋಮಟ್ಟಿ, ಚನ್ನಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕು. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೫೫

೪ ಧ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜೀವನ, ಸ್ವಾಮಿ ಯತೀಶ್ವರಾನಂದ, ಪ್ರಕಾಶಕರು : ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮಠ, ಬಸವನಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೪೮–೪೪೯

೫ ಅದೇ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೪೮–೪೪೯

೬ ವಚನ ಜ್ಞಾನ–ವಿಜ್ಞಾನ, (ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ), ರುದ್ರೇಶ ಗಂಗಾಧರ ಕಿತ್ತೂರ, ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಮೈಸೂರು. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨೧–೧೨೫.

೭ ಶತ ಏಕದ ನೆಲೆಮನೆ, (ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಜೀವನ ಮಾರ್ಗ), ಭಾರತೀ ಎಂ.ಕೆಂಪಯ್ಯ, ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಬಸವ ಸಮಿತಿ ಬಸವ ಭವನ, ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರ ವೃತ್ತ, ಬೆಂಗಳೂರು ೫೬೦೦೦೧. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೭೨

೮ ಫ.ಗು.ಹಳಕಟ್ಟಿ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಪುಟ–೬, ಸಂಪಾದಕರು : ಡಾ.ವೀರಣ್ಣ ರಾಜೂರ, ಧಾರವಾಡ. ವಚನ ಪಿತಾಮಹ ಡಾ.ಫ.ಗು.ಹಳಕಟ್ಟಿ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ. ಬಿ.ಎಲ್.ಡಿ.ಇ.ಸಂಸ್ಥೆ, ವಿಜಾಪುರ. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೧೮

೯ ಫ.ಗು.ಹಳಕಟ್ಟಿ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ – ೬, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೯೭೫–೯೭೬

೧೦ ಕಾಯಕ ಪರಿಣಾಮಿ, ಚೆನ್ನಬಸವ ಪಟ್ಟದೇವರು ಹಿರೇಮಠ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಭಾಲ್ಕಿ, ಬೀದರ್. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೫೧೮–೫೧೯.

ಅಧ್ಯಾಯ–ಆರು

ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ ವಿನ್ಯಾಸದ ಪ್ರಸ್ತುತತೆ

೬.೧ ಪ್ರಸ್ತುತತೆ

೬.೨ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳು

೬.೩ ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು

ಅಧ್ಯಾಯ–ಆರು

ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ ವಿನ್ಯಾಸದ ಪ್ರಸ್ತುತತೆ

"ಬಸವನ ಯೋಗದಿಂ ಹಸನಾಯಿತ್ಯೆ ಲೋಕ
ಚಂದದಿಂ ಬಸವಗತಿ ಎನ್ನಲು ಭವವು
ಹಿಂಗುವುದು ಬಸವಯ್ಯ ಬಸವಣ್ಣ ಶರಣು ಶರಣಾರ್ಥಿ
ಎಂದು ಬದುಕಿದೆನಯ್ಯ ಯೋಗಿನಾಥ"

ಶ್ರೀಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ ವಚನಗಳು, ಸಂಪಾದಕರು : ಡಾ. ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ.
ಮಿಶ್ರಸ್ತೋತ್ರದ ತ್ರಿವಿಧಿ ಸಂಖ್ಯೆ : ೨, ಪುಟದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪೮೪

ಯೋಗವೆಂದರೆ ಪೂರ್ಣಜೀವನ. ಅದು ಮಾನವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಪರಿಶುದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಒಂದು ವಿಧಾನ. ಯೋಗವು ಒಂದು ಸಮಗ್ರ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ, ಅದು ಕೇವಲ ಶರೀರ, ಮನಸ್ಸು ಅಥವಾ ಬುದ್ಧಿಗಳಿಗಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೂ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣ.

ಈ ಜಾಗತೀಕರಣ ಯುಗದ ಸಮಕಾಲೀನ ವಾಸ್ತವತೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಜೀವನ ವೇಗ, ತತ್ ಕ್ಷಣ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ, ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕ ಮನೋಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಇದರಿಂದ ಉದ್ವೇಗ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡ ಉಂಟಾಗಿ ಅಸಹನೆ, ಭಯ, ಅತಿಯಾಸೆ, ಮತ್ಸರ ಹಿಂಸಾಚಾರವೆಂಬ ಮನೋವಿಕಾರಗಳಿಂದ ನರಳಿ ಅಧಿಕ ರಕ್ತದೊತ್ತಡ, ಸಿಹಿ ಮೂತ್ರ, ಹೊಟ್ಟೆಹುಣ್ಣು, ನರಗಳ ದೌರ್ಬಲ್ಯತೆ, ನಿದ್ರಾಹೀನತೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಉಪಶಮನ ಹೊಂದಲು ಮಾನವ ಬಳಲಿ ಸುಸ್ತಾಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಆಧುನಿಕವಾದ ಔಷಧಿಗಳ ಮೊರೆ ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ ಈ ಔಷಧಿಗಳು,

ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಉಪಶಮನ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಅಡ್ಡ ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಯೋಗದ ಪ್ರಾಚೀನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ಮುಕ್ತ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಸಮಗ್ರ ಆರೋಗ್ಯದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗೆ ಒತ್ತು ನೀಡಿದರು. ಏಕೆಂದರೆ ದೇಹ, ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಯೌಗಿಕ ಸ್ತರಗಳ ನಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಸಮತೋಲನದಿಂದಾಗಿ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ನಾವು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಶಕ್ತರಾಗುತ್ತೇವೆಂದು ಅವರು ಅರಿತಿದ್ದರು. ಶತಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ದೇಹದ ಚಿಕಿತ್ಸಕ ಅಂಶವನ್ನು ವರ್ಧಿಸಲು ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಆರೋಗ್ಯದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಒಂದು ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಯಿದೆಯೆಂದು ಮನುಷ್ಯ ಅರಿತಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ವವು ಇಡಿ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ 'ಜೀವನ ವಿಧಾನ' ಯೋಗ ಎಂಬ ತಂತ್ರಗಳು ಗಣನೀಯ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದೆ.

೬.೧ ಪ್ರಸ್ತುತತೆ :

ಯೋಗವು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ವಿದ್ಯೆ. "ವಚನಗಳಲ್ಲಿಯ ಯೋಗವು ಮೋಕ್ಷದ ಹಾದಿಯನ್ನು ಸುಗಮಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತೊಳಲಾಡುವ ಕಾಯ–ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮರಸತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಯೋಗವು ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಗಳ ಸಂಗಮವಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಯೋಗವೇ ಪ್ರಧಾನ. ಆಂತರಿಕ ವೃದ್ಧಿಗೆ ಯೋಗವೇ ಮೊದಲ ಮೆಟ್ಟಿಲು".[೧] ಇದು ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಯೋಗದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ. ಯೋಗವನ್ನು ಇಂದಿನ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಅದರ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಯೋಗ ಅಭ್ಯಾಸಿಗರು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಾಯ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು ದೂರಮಾಡಲು ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಯೋಗದ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಯೋಗದ ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳಾದ ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟಕ್ಕೊಯ್ಯುವುದು. ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಾಯ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಮಶಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡಲು, ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಯೋಗದ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಯೋಗವು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಶಿಸ್ತು. ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಸ್ಥವಾದ, ಸದೃಢವಾದ, ಒಳ್ಳೆಯ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ ಸಾಧನ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಯೋಗವು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಕಲಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ವಚನಗಳು ಆರೋಗ್ಯದ ಕುರಿತು ಯೋಗದ ಧೋರಣೆಯು ಕೇವಲ ಸಮಗ್ರವಲ್ಲ. ಅದು ಸರಳ, ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ, ತಾತ್ವಿಕ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ, ಆರೋಗ್ಯದ

ದೈಹಿಕ (ಜೈವಿಕ) ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಕಾರಿ (ಕಾರ್ಯಕಾರಿ) ಅಂಶಗಳೊಂದಿಗೆ, ಅದು ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ತಾತ್ವಿಕ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಒತ್ತು ನೀಡಿವೆ.

೬.೨ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳು :

ಸಮಕಾಲೀನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗಲು ಅಭ್ಯಾಸಿಗರು ಕೆಲವು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. "ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಬಾಹ್ಯವ್ಯವಹಾರ ಲೋಲುಪ್ತತೆಯಿಂದ ದೂರವಾಗುವುದು. ಮಮತ್ವದವರೊಂದಿಗೆ ನಿಷ್ಠುರತೆಯಿಂದಿರುವುದು. ಮಲಮೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಪಮಿತಿಯೊಳಗಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶರೀರಕಾಂತಿ-ಮುಖಪ್ರಸನ್ನತೆ-ಸ್ವರಸಾಮ್ಯಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಉತ್ಸಾಹ, ಧೈರ್ಯ, ಸಾಹಸ ತತ್ವಜ್ಞಾನ, ನಿಶ್ಚಯ, ಸರ್ವಸಂಗ ಪರಿತ್ಯಾಗ ಎಂಬ ಆರುಗುಣಗಳೂ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಯೋಗ ಲಕ್ಷಣಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಿವೇಕ, ಇಹಪರಭೋಗ ವಿರತಿ, ಶಮೆ, ದಮೆ, ಉಪರತಿ, ತಿತಿಕ್ಷೆ, ಸಮಾಧಾನ ಶ್ರದ್ಧೆಗಳೆಂಬ ಸಾಧನಸಂಪತ್ತನ್ನು ಮುಮುಕ್ಷತ್ವ ಎಂಬ ಪ್ರಬಲತಮಕರಣಗಳೂ ಬೇಕು".[೨] ಅವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆಲಸ್ಯಾದಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು ಯೋಗಸಾಧನದಲ್ಲಿ ವಿಘ್ನ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಅದರಿಂದ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದಂತಾಗಿ ಹಿಮ್ಮುಖನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಮಿತಭೋಜನ ಮಿತವಾಕು ಮಿತ ನಿದ್ರೆಯ ಮಾಡಿರಣ್ಣಾ
ಯೋಗಸಿದ್ಧಿ ಬೇಕಪ್ಪಡೆ, ಅತ್ಯಾಹಾರ ಇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯವಹಾರ,
ರೇಕಣ್ಣಪ್ರಿಯ ನಾಗಿನಾಥನಲ್ಲಿ ಅಳಿಯದಂತೆ
ಉಳುಹಿಕೊಳ್ಳಿರಣ್ಣಾ ಯೋಗಸಾಧ್ಯವಪ್ಪನ್ನಕ್ಕ.

– ಬಹುರೂಪಿ ಚೌಡಯ್ಯ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೮, ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೭೮

"ಅತಿಯಾದ ಅಮೃತವೂ, ವಿಷ", ಎಂಬ ಮಾತು ಹಿತಮಿತದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. "ಭೋಜನ, ಮಾತು, ನಿದ್ರೆಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ದೈಹಿಕ, ಮಾನಸಿಕ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯದ ಸೂತ್ರಗಳು. ದೇಹವೇ ದೇವಾಲಯವೆಂದ ಶರಣರು, ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಬಹಳ ಕಾಳಜಿವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಂಗ ಕರಂಡದಲ್ಲಿಯೇ ಆತ್ಮ ಸುಗಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಇದರ ಪೋಷಣೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಲು ಬದ್ಧರಾಗಿರಬೇಕು".[೩] ಆದರೆ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗವು ದೇಹ

ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸದಾ ಹರಿದಾಡುವ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದೇ ಯೋಗ. ಬೇಕು ಬೇಡಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಆನಂದ-ಸಂತೃಪ್ತಿಯುತವಾದ ಚೈತನ್ಯಾತ್ಮಕ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವುದು ನಿಜವಾದ ಯೋಗ. ಉದಾತ್ತೀಕರಣ ಎಂದರೆ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವುದು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಯಾವುದೇ ವಸ್ತುವಿನ ಮೂಲವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸದೆ, ಅದರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಉನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಿರುಗಿಸುವುದು ಉದಾತ್ತೀಕರಣವೆನಿಸುವುದು. "ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸ್ವಭಾವವೆಂದರೆ, ನೋಡುವುದು, ಕೇಳುವುದು, ರುಚಿಸುವುದು, ಸ್ಪರ್ಶಿಸುವುದು, ವಾಸನೆ ಗ್ರಹಿಸುವುದು. ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಈ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಕೀಳುತನಕ್ಕೆ ಹೋಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರವಹಿಸಿ, ಆ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಸಕಾರಾತ್ಮಕವಾಗಿ ತಿರುಗಿಸುವುದು ಉದಾತ್ತೀಕರಣ".[೪] ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳನ್ನೂ ನಿಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ಸೂತ್ರಗಳೇ ಯೋಗ ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿದೆ.

ಸಮತೋಲನ ಮತ್ತು ಆಂತರಿಕ ಸಾಮರಸ್ಯ ಅಂದರೆ ಯುಕ್ತಾಹಾರ ಮತ್ತು ವಿಹಾರ - ಸರಿಯಾದ ಭೋಜನ, ಸರಿಯಾದ ಉಸಿರಾಟ ಮತ್ತು ಸರಿಯಾದ ಬದುಕು ಇವುಗಳಿಗೆ ಒತ್ತು ನೀಡಬೇಕು. ಸಾಧಕರು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಮತ್ತು ಅವರ ಪಥ್ಯದ ಅಭ್ಯಾಸಗಳು, ಬಾಹ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು, ಉಸಿರಾಟ ಅಭ್ಯಾಸಗಳು ಮತ್ತು ಯೋಚನಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದನ್ನು ಕಲಿತು ನಮ್ಮ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯದ ಮೇಲೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಶುದ್ಧ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಮನಸ್ಸಿನ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಮಂಡಿಗೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮರೆತು ಕೆಲಕಾಲವಾದರೂ ನಿಶ್ಚಿಂತ ಮನಸ್ಕರಾಗಿರುವುದು ಯೋಗದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉತ್ತಮವೆಂದು ವಚನಗಳು ಮೌಲ್ವೀಕರಿಸಿವೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿಗೂ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯೂ ಬೇಕೇಬೇಕು. ಅದರಂತೆ ಮನಸ್ಸಿಗಾದರೂ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಶರೀರದ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ ನಿದ್ರೆಯು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೂ ನಮ್ಮಲ್ಲನೇಕರಿಗೆ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲದೆ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಕೊಡಲು ಬರುವುದೆಂದು ಯೋಗವೂ ಮತ್ತು ಅನುಭವಿಕರಾದ ವಚನಕಾರರು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ರಾಮಬಾಣವೆಂದರೆ ಯೋಗ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ. ಮಾನವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ರೂಪಿಸುವುದು 'ಯೋಗವೇ' ಆಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮಾನಸಿಕ ಹಾಗೂ ನರಮಂಡಲಗಳ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ಮಾನಸಿಕ ಹಾಗೂ ಮೆದುಳಿನ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಕೈ ಹಾಕುವುದು ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಹೊಸ ಚಿಂತನೆಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶಮಾಡಿಕೊಡುವುದು ಯೋಗದ ಬುನಾದಿ.

ಮನುಷ್ಯನ ಅರಿವಿನಿಂದಲೇ ಅವನ ಜ್ಞಾಪಕ ಶಕ್ತಿ, ವಿಚಾರ ಶಕ್ತಿ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪ್ರಚೋದನೆ, ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಹೊರಹಾಕಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿರೂಪವಾದ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಅಂದರೆ ಶುದ್ಧ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುವುದೇ ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಯೋಗದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

೬.೩ ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು :

ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಶರೀರವೇ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಸಾಧನವು. ಶಾರೀರಿಕ ಆರೋಗ್ಯ, ಮಾನಸಿಕ ಶಾಂತಿ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧನವು ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. "ಶರೀರಮಾಧ್ಯಂಖಲು ಧರ್ಮಸಾಧನಮ್". ಮನುಷ್ಯನ ಭೌತಿಕ ಶರೀರವು ರಕ್ತಮಾಂಸಾದಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದು ಅದು ಲೌಕಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ವಚನಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಭವದ ದೇಹವನ್ನು ಮಂತ್ರದೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ದೈವೀಕರಿಸಿ ಭವಿಯನ್ನು ಭಕ್ತನನ್ನಾಗಿಸಿ ಆ ಭಕ್ತದೇಹ ಲಿಂಗಕಾಯ ವಾಗುವುದು. 'ಪ್ರಸಾದ ಕಾಯವ ಕೆಡಿಸಿಲಾಗದು' ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದ್ದು, ಆಹಾರವ ಕಿರಿದು ಮಾಡಿರಯ್ಯ, ಆಹಾರದಿಂ ವ್ಯಾಧಿ ಹಬ್ಬಿ ಬಲಿವುದು ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ರೋಗಗಳಿಂದ ದೂರವಿರಬೇಕೆನ್ನುವ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆ; ಒಡಲುಗೊಂಡು ಹುಟ್ಟಿದ ಘಟಕ್ಕೆ ಶತವ್ಯಾಧಿ, ಅದಕ್ಕೆ ನಾನಾ ಔಷಧಿ ತಂದು ಹೊರೆವರು ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಶರೀರದ ರೋಗವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಮಹತ್ವಗಳನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ನಾನಾ ರೋಗಗಳು ಬಂದು ದೇಹವ ಹಿಡಿದಲ್ಲಿ
ಶಿವಾರ್ಚನೆಯ ಬೆರಕೊಳ್ಳಿ, ಸಕಲ ಪುಷ್ಪಂಗಳಿಂದ
ತಪ್ಪದೆ ತ್ರಿಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ನೆನೆಹುಗೊಳ್ಳಿ
ಇದರಿಂದ ರುಜೆ ದರ್ಪಂಗೆಡುಗು, ಮರುಳುಶಂಕರ ಪ್ರಿಯ
ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರಲಿಂಗ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ

– ವೈದ್ಯಸಂಗಣ್ಣ
ಸಮಗ್ರ ವಚನಗಳ ಸಂಪುಟ:೯ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೨೧

ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಘಟಕವನ್ನಾಗಿ ಕಾಣಬೇಕೆಂದು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಕೆಮ್ಮು, ನೆಗಡಿ, ಜ್ವರ, ತಲೆನೋವು, ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ, ಕೈಕಾಲುಗಳ ರೋಗಗಳು ಕ್ಷಯ, ಅರ್ಬುದ,

ಕಾಲರಾ, ರಕ್ತದೊತ್ತಡ, ರಕ್ತಹೀನತೆ, ಮಧುಮೇಹ, ಹೃದಯವ್ಯಾಧಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು ದೈಹಿಕ ರೋಗಗಳು, ಚಿಂತೆ, ನಿರುತ್ಸಾಹ, ದುಮ್ಮಾನ, ಚಿತ್ತಭ್ರಮೆ, ಆಶೆ, ಆಮಿಷ, ಸಿಡುಕುತನ, ಉದ್ವೇಗ, ಭಯ,ರಾಗ, ದ್ವೇಷ, ಅಷ್ಟಮದಗಳು, ಸಪ್ತವ್ಯಸನಗಳು, ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಂಗಳು, ಪಂಚಕ್ಲೇಷಗಳು, ತಾಪತ್ರಯ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಮಾನಸಿಕ ರೋಗಗಳು, ಅಹಂಭಾವ, ಮಲತ್ರಯಗಳು, ಹಾಗೂ ಹುಟ್ಟು ಸಾವುಗಳು ಇವು ಜೀವಾತ್ಮಕ ರೋಗಗಳು. "ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಜೀವಾತ್ಮಗತ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಭವರೋಗವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ರೋಗನಿವಾರಣೆಗೆ ಅನೇಕ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಕ್ರಮಗಳಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಪದ್ಧತಿಗಳು ದೇಹದ ರೋಗಗಳನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ, ಮಾನಸಿಕ ರೋಗಗಳನ್ನು ಕೆಲವುಟ್ಟಿಗೆ ಗುಣಪಡಿಸಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಜೀವಾತ್ಮಗತವಾದ ಭವರೋಗವನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸಲಾರವು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನು ಮೊರೆಹೋಗಬೇಕಾಗಿದೆ".[೫] ಇದಕ್ಕೆ ಯೋಗ ಹಾಗೂ ಶಿವಯೋಗವೇ ಸಿದ್ಧೌಷಧಿಯಾಗಿದೆ.

> ಕಾಯ ನನ್ನದೆಂದು ನಚ್ಚಬೇಡಿರೋ,
> ಜೀವ ನನ್ನದೆಂದು ನಚ್ಚಬೇಡಿರೋ.
> ಕಾಯ ಜೀವವೆಂಬ ಪ್ರಕೃತಿಯನಳಿದು, ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ನಿಂದು,
> ನಿಶ್ಚಿಂತ ನಿರಾಕುಳ ನಿರ್ಭರಿತನಾಗಿರ್ದ ನೋಡಾ
> ಝೇಂಕಾರ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ರಭುವೆ.

– ಏಕಣ್ಣಯ್ಯ
ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ : ೧೦ ವಚನದ ಸಂಖ್ಯೆ: ೧೧೫೧

ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಲೌಕಿಕತೆಯಿಂದ ಪಾರಮಾರ್ಥವನ್ನು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಐಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಚನಗಳ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಿಂದಾಗಿ ಯೋಗವು ಭಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ದೈವಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಯೋಜಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯ ಹೊಂದುವುದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗ ಅಳವಡುವುದು ನಿಜಾಚರಣೆಯಿಂದ. ಶಿವಯೋಗದ ಆಚರಣೆಗೆ ತರಲು ಸತ್ಯಶುದ್ಧಕಾಯಕವನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಕರ್ಮಯೋಗ ಹಾಗೂ ಶಿವಯೋಗ ಒಂದು ನಾಣ್ಯದ ಎರಡು ಮುಖಗಳು. ಕರ್ಮಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಶಿವಸುಖದಲ್ಲಿ ಬದುಕುವುದು ಶಿವಯೋಗ. ಜಾತಿ, ಮತ, ವರ್ಣ, ವರ್ಗ, ಲಿಂಗಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ವೈಚಾರಿಕ–ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಿಲುವಿನಿಂದ ಪಾಲಿಸಬಹುದು. ವಚನಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸದಾಚಾರವೆಂದರೆ ಕಾಯಕ, ದಾಸೋಹ, ಶಿಸ್ತು

(ನಿಯಮಪಾಲನೆ), ನಡವಳಿಕೆ, ಅಹಿಂಸೆ ಮೊದಲಾದ ಸದ್ಗುಣಗಳ ಸಂಗಮ. ಇವುಗಳನ್ನು ಯೋಗ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಿಡದೆ ಪಾಲನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಕಾಯಕವೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಕೆಲಸವಲ್ಲ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ದೇವನೆಡೆಗೆ ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸುವ ಸೂತ್ರ. ದಾಸೋಹವೆಂದರೆ ಕರ್ತವ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಗುರುಲಿಂಗಜಂಗಮ ನೀಡುವ ಸೂತ್ರ. ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ ಸಮಯಪಾಲನೆ ಸಂಯಮಗಳಿಂದ ಶಿಸ್ತುಬದ್ಧವಾಗಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುವುದು. ಉತ್ತಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಡಾವಳಿಕೆಯಿಂದ ಜೀವನ ನಡೆಸುವುದು ಅಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದು ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಶರಣರು ಸದಾಚಾರ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವರು. ಕಲೆ-ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ ಯೋಗ. ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಚಾರಗಳು ಪ್ರಬುದ್ಧವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆಂಬ ಅಂಶ ಅವರ ಕಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಪಂಚವು ಮಾನವರಿಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರಶಾಂತವಾಗಿರಲು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. "ಸಾಧಕರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸದಾ ಸುಖ-ದುಃಖದ ತರಂಗಗಳು ಏಳುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಮಾನ-ಅಪಮಾನ, ಸ್ತುತಿ-ನಿಂದೆ, ಸೋಲು-ಗೆಲುವು, ಕಷ್ಟ-ನಷ್ಟ ಏನಾದರೂ ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಾತ್ರದ ತೆರೆಗಳು ಏಳುತ್ತವೆ. ಆಗ ಅಭ್ಯಾಸಿಗರ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ವ್ಯಗ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದುವೇ ಕಲಕಿದ, ರಾಡಿ ರಾಡಿಯಾದ ಮನ. ಇಂಥ ಮಲಿನತೆಯಾದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಪರಮ ಶಾಂತಿಯಾಗಲಿ, ಸತ್ಯ ದರ್ಶನವಾಗಲಿ ಎಂದೂ ಲಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಅವು ಎಲ್ಲ ತೆರನಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಮನದ ಚಂಚಲತೆ : ಮನಸ್ಸು, ಇಂದ್ರಿಯ ಚಾಪಲ್ಯ ಹಾಗೂ ಉಸಿರಿನ ಉರುವಣಿಗೆ – ಇವುಗಳನ್ನು ನಿರೋಧ ಮಾಡಬೇಕು. ಹರಿವ ಮನ-ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂಚಲತೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು. ಜಿಹ್ವೆ-ಗುಹ್ಯಾಲಂಪಟ-ಇಂದ್ರಿಯ ಸಂಚಲತೆಯನ್ನು ಕೆಡಿಸುವುದು. ಕ್ರಿಯಾಜ್ಞಾನ ಸಂಬಂಧ ಮಾಡುವುದು. ಮನದ ಸಂಚಲತೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಂಚಲತೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ; ವಾಯುವಿನ ಸಂಚಲತೆ ಮನದ ಚಂಚಲತೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ."[೬]

ಮನಶಾಂತಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮನಶಾಂತಿ ದೊರೆಯಬೇಕಾದರೆ, ನ್ಯಾಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಾ, ಪ್ರಲೋಭನೆಗಳ ಇತಿಮಿತಿಯನ್ನು ಅರಿತು ಮುಂದುವರೆಯಬೇಕು. ಹೆಣ್ಣು, ಹೊನ್ನು, ಮಣ್ಣು ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ನಾವು ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಿಡುಗಡೆ

ಪಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಉಸಿರು ಕಟ್ಟುವ ನಿಯಮಗಳಿಂದ 'ಮಾಯೆ'ಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಡಂಭಾಚಾರ. ಸಾಧಕನು ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು, ತನ್ನ ಕಾಯಕವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಮನಶಾಂತಿ ಪಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ಶರಣರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮನಸ್ಸು ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಸುಪ್ತಚೇತನ. ಸಾಧಕರಿಗೆ ವಚನಕಾರರು ಮನಮುಟ್ಟುವ ಸಾದೃಶ್ಯಗಳಿಂದ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯೋಗಿಯಾದವನು ಹಲವು ಪ್ರಲೋಭನೆಗಳಿಂದ ದೂರವಿರಬೇಕು. ವಿಷಯ ವಾಸನೆಗಳು ಅವನಿಗೆ ಹಿಡಿಸವು. ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಯೋಗಸಾಧನೆ ಸಾಧ್ಯ. ಮಾಗಿಯ ಮಳೆಯಂತೆ ಅದು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಸಾಗಬೇಕು.

"ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ವಚನಕಾರರು ಅಮೂಲ್ಯ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಸಮತೋಲನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕು. ದೇಹಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯಾದರೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಅದರ ಪರಿಣಾಮ ತೀವ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಮನಸ್ಸು ಏಕಾಗ್ರತೆಗೊಳ್ಳದು. ದೇಹವನ್ನು ಆರೋಗ್ಯದಿಂದಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ. ಅವಗುಣಗಳನ್ನು ತೊಡೆಯದೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವು ಬಾಧಿಸದಂತೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಾಧಕರು ಸ್ಥೈರಣೆ, ಸಮಾಧಾನ, ಕ್ಷಮಾಗುಣಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕ್ಷಮಿಸುವ ಗುಣ, ತಾಳ್ಮೆ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ. ಇವು ಸಾತ್ವಿಕ ಗುಣಗಳು".[೭]

ಮನಸ್ಸು ಹಾಗೂ ದೇಹದ ಸಮಾನತೆಯ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಲೋಕದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಸೂರ್ಯನೇ ಮೂಲ ಬೀಜವಾಗಿರುವಂತೆ ನಮ್ಮ ದೇಹದ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸೇ ಮೂಲ ಎಂಬುದನ್ನು ವಚನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮನಸ್ಸು ಮುಟ್ಟಲು ಬರುವಂತದಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ಅರಿಯಬೇಕಷ್ಟೆ. ಮನುಷ್ಯರಾದ ನಾವು, ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದಲೇ ಬುದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಚತುರತೆಯನ್ನು ತೋರಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಯೋಚಿಸುವ, ಕಲಿಯುವ, ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ, ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ನಮಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿಯೇ, ಮನುಷ್ಯ ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗಿಂತ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದೆ ದೇಹದ ಯಾವುದೇ ಕಾರ್ಯವೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮನುಷ್ಯನ 'ಕಾರ್ಯಾಂಗ'ವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಕೋಡಗ (ಕಪಿ) ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂಕೇತ. ಕೋಡಗ ಕೊಂಬೆ-ರೆಂಬೆಗೂ ಲಂಘಿಸುವಂತೆ ಮನಸ್ಸು ಅತ್ತಿತ್ತ ಹರಿದಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹರಿದಾಟವೇ ಮನಸ್ಸಿನ ಗುಣ.

ಇಂತಹ ಮನ ಚಂಚಲವಾಗಿದೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ಎರಡು ಗುಣಗಳು-ವಿಕ್ಷಿಪ್ತತೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸನ್ನತೆ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನಿಯಂತ್ರಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತತೆ ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ. ಯಾರಾದರೂ ಏನನ್ನಾದರೂ ಹೇಳಿದರೆ ತಕ್ಷಣ ಕೆರಳುತ್ತದೆ; ನಿಂದಿಸಿದರೆ ತಕ್ಷಣ ಉದ್ರೇಕಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೊಗಳಿದರೆ ಸಂತೋಷ ಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ತೆಗಳಿಕೆ ಹೊಗಳಿಕೆಗಳಿಗೆ ಕುಗ್ಗದ ಹಿಗ್ಗದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮತಾಗುಣವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ವಚನಕಾರರು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ಚಾಂಚಲ್ಯ ಅಥವಾ ಕದಡು ಹೋಗಿ ನಿರ್ಮಲವಾಗುವುದು ಯೋಗ್ಯ ಗುರುವಿನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ. ಮನಸ್ಸಿನ ಮಂಗತನದ ನಿವಾರಣೆಗೆ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಸಾಧನೆ ಬೇಕು. ಮನಸ್ಸಿನ ಚಾಂಚಲ್ಯವನ್ನು ಅಥವಾ ವಿಕಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲವಾಗಿಸುವುದು ಧ್ಯಾನಯೋಗ. ಶರಣರು ಸಕಾರತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಜೀವನ ನಡೆಸಿದವರು. ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಳುಕುತನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯೋಗ ಅಭ್ಯಾಸಿಗರ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋಬಾರಿ ವ್ಯಾಕುಲಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುವುದು. ಅನೇಕ ಸಲ ಅತಿ ಚಿಕ್ಕ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಹೊಯ್ದಾಡುವುದು. ಹಿರಿಮೆಯಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗೊಳಗಾಗುವುದು. ಕೀಳರಿಮೆಯಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಕುಬ್ಜವಾಗುವುದು. ಯಾರಾದರೂ ಬೈದರೆ ಮನಸ್ಸು ಮುದುಡುವುದು. ಹೊಗಳಿದರೆ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಹಿಗ್ಗುವುದು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ನಕಾರಾತ್ಮಕ ಮನೋಭಾವದ ಲಕ್ಷಣಗಳು. "ಶರಣರು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಘನಮನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡವರು. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿ ಸಾಧನೆಯ ಉತ್ತುಂಗಕ್ಕೇರಿದವರು. ಅವರು ಬೇಕು ಬೇಡಗಳನ್ನು ಮೀರಿದವರು. ಮನಸ್ಸಿನ ಹಿಗ್ಗು ಕುಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ನಿಂತವರು. ಮನಸ್ಸಿನ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ತಾವಿರದೆ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡವರು. ಹೀಗಾಗಿ ಅವರಲ್ಲಿ ನಕಾರಾತ್ಮಕವಾದ ಮನೋಗುಣವನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸು ಬಹಿರ್ಮುಖವಾದಾಗ ಪ್ರಪಂಚ, ಮನ ಅಂತರ್ಮುಖವಾದಾಗ ಪರಮಾರ್ಥ. ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಪಂಚದ ಕಡೆ ಹರಿದಾಗ ವಿಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿದಾಗ ಅವಿರಳಜ್ಞಾನ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ವಚನಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ".[೮] ಮನಸ್ಸಿನ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದೇ ಎಲ್ಲ ಯೋಗಗಳ ಮೊದಲ ಹಂತ. ಎಲ್ಲ ಯೋಗಗಳೂ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಕಾಸದ ಮೇಲೆಯೇ ನಿಂತಿದೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ನಿಯಂತ್ರಣ ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಮನಸ್ಸು ಎಂದರೇನು? ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯುವುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯ. ಮನಸ್ಸು ಎಂಬುದು ಆರನೆಯ ಇಂದ್ರಿಯ. ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲರೂ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ. ಅದು ಮಾನವನಿಗೆ ವಿಶ್ವದ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸು ಕೋತಿಯ ಹಾಗೆ ಮರದಿಂದ ಮರಕ್ಕೆ ನೆಗೆಯುತ್ತಿರುವುದು. ವಚನಕಾರರ ಮನವು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನಿಂತಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲಾರದೆ ಕೂಡಲಸಂಗಮನನ್ನು ಹೊಂದ ಬೇಕೆಂದರೂ

ಮನಸ್ಸು ಬಿಡುತ್ತಿಲ್ಲ ನಿಮ್ಮ ಚರಣ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಸದಾ ನಿಮ್ಮನ್ನೇ ನೆನೆವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸು ಎಂದು ಬೇಡಿರುವುದು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತಮಮಟ್ಟದ ಜೀವನದ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದನ್ನು ವಚನ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಲೌಕಿಕದಲ್ಲಿ ಭವದ ಮನಸ್ಸು ಚಂಚಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ತನಗೆ ಬೇಕೆನಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೀನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದಲಾದರೂ ಪಡೆಯಲು ಆಲೋಚಿಸುವುದು. ಅದು ಸದಾ ಸುಖವನ್ನೇ ಬಯಸುವುದು. ಸುಖವು ಯಾವ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದರೂ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹಿಂಜರಿಯದು. ಸುಖಭೋಗವನ್ನು ನೀಡುವ ವಿಷಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಮನಸ್ಸು ವಿವಿಧ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದು, ಸುಳ್ಳು ವಂಚನೆಮಾಡಿಯಾದರೂ ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಚಿಸುವುದು ತಾನು ಕೆಟ್ಟ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವೆನೆಂಬ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿದ್ದರೂ, ಅದನ್ನು ಸಿದ್ಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಆಲೋಚಿಸುವುದು ಅನೇಕರ ಮನಸ್ಸು, ಪರಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತ ಅಧೋಗತಿಗೆ ಎಳಸುವುದು. ಹೀಗೆ ಕಳವು ವಂಚನೆ ಪರಸ್ತ್ರೀ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವವರು ಮನವ್ಯಸನಿಗಳೆನಿಸುವರು. ಭಕ್ತರಾದವರು ಎಚ್ಚೆತ್ತುಕೊಂಡು ಈ ದುರಾಲೋಚನೆಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಬೇಕು. ಹಾವಿನಂತಹ ಮನಸ್ಸಿನ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯ ನಿತ್ಯ ಧ್ಯಾನಯೋಗ ಮುಖ್ಯ. ಅಂಗಗುಣಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ದೈವಿಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಯೋಗತತ್ತ್ವವು ಪ್ರಧಾನ ಅಂಶವಾಗಿದೆ.

ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಮನೋಗುಣಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮನಸ್ಸು ದೃಢಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮನಸ್ಸಿನ ಹೊಯ್ದಾಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು ಒಂದಲ್ಲ, ಎರಡಲ್ಲ, ಸಾವಿರಾರು ಕೇವಲ ಹೊರಗಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಮೀರದಿದ್ದರೆ ಆ ಗುಣಗಳೇ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಕಾಡುವವು. ಇದನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಮನೋಗುಣಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ನಕಾರಾತ್ಮಕ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ. ಅಂದಿನ ಶರಣರ ಜೀವನವೇ ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ವಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶರಣರ ಪ್ರಕಾರ ಮನಸ್ಸಿನ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳೇ ನಕಾರಾತ್ಮಕ, ಮನಸ್ಸಿನ ನಿಯಂತ್ರಣವೇ ಸಕಾರಾತ್ಮಕ, ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಂತರೆ ಮನಸ್ಸು ಘನಮನವಾಗುವುದು. ಇಂತಹ ಗುಣಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಶರಣರು ಸಾವಿರಾರು ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಿರುವರು.

ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗವನ್ನು ಕಲಿಯಲು ಜನರು ಆತುರಪಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಯೋಗ ಜೀವನವೆಂದರೆ ಕೇವಲ ತರ್ಕ ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಿಕತೆಯ ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿರದೆ ಜೀವನ ನಡೆಸುವ ಕಲೆಯೆ ಆಗಿದೆ. ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ದೇಹವನ್ನು ಸದೃಢವಾಗಿಡಲು ಯೋಗ ಮಹತ್ವೆನಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಆಂತರಿಕ ಆಚರಣೆ ಹಾಗೂ ಅಳವಡಿಕೆ ಬಹಳ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಜಾಗತೀಕರಣಯುಗದಲ್ಲಿ ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಬದುಕುತ್ತಿರುವ ಜನರು ಯೋಗದ ಮುಖೇನ ಮಾನಸಿಕ ಕಷ್ಟಗಳಿಂದ ದೂರಾಗಿ, ಯೋಗದ ಮೂಲಕ ಮನ:ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಯೋಗವು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆ.

ವಚನಕಾರರು ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ ಲೋಕ ಕಲ್ಯಾಣದೆಡೆಗೆಂದು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಮಾಜವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದರು. ವಾಸ್ತವತೆಗೆ ವಚನಕಾರರು ಯೋಗದ ಚಿಂತನೆಗಳು ಜಾಗೃತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿರುವುದು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ. ವಚನಕಾರರು ಯೋಗದ ತತ್ವಗಳು ಸಮಕಾಲೀನ ಸಂದಿಗ್ಧ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯೋಗಧರ್ಮವು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ.

"ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾಯಕ ಮತ್ತು ದಾಸೋಹದ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಇವತ್ತಿಗೂ ಪ್ರಸ್ತುತವೆನಿಸಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೋಟಿ ಕೋಟಿ ದುಡಿಯುವ ಕೈಗಳಿಗೆ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವಾಗ, ಕೋಟಿ ಕೋಟಿ ಜನ ತುತ್ತು ಕೂಳಿಗಾಗಿ ದುಡಿಯುವ ಕೈಗಳಿಗೆ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವಾಗ, ಕೋಟಿ ಕೋಟಿ ಜನ ಪರದಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಶರಣರು ತೋರಿದ ಈ ವಿನೂತನ ಮಾರ್ಗ ನಮ್ಮನ್ನು ನಿರುದ್ಯೋಗದ ಮತ್ತು ಹಸಿವಿನ ಸಂಕಷ್ಟಗಳಿಂದ ಪಾರುಮಾಡಬಲ್ಲದು".[೯]

ನಮ್ಮ ವರ್ತಮಾನದ ಸಂಕಷ್ಟವನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಶಿವಶರಣರ ರೀತಿ-ನಿಲುವುಗಳೇ ನಮಗೆ ಉಳಿದಿರುವ ಪರಿಹಾರ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. "ಶಿವಶರಣರ ಮಾನವೀಯತೆ, ಸಮಾನತೆ, ಪರಮನಲ್ಲಿದ್ದ ಹಂಬಲ, ವೈಚಾರಿಕತೆ ನಮಗಿಂದು ಬೇಕಾಗಿದೆ. ವಚನಗಳು ಮಾನವನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಜೀವನ ಸತ್ಯದ ಶೋಧನೆಗಳು. ಬುದ್ಧಿ, ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಇವು ಸತ್ಯಶೋಧನದ ಸಾಧನಗಳು".[೧೦] ವಚನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಯೋಗ ವಿನ್ಯಾಸದ ಮೌಲ್ಯಗಳು ವಾಸ್ತವದ ಬದುಕನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಮೇಲೆತ್ತಿ ಮುನ್ನಡೆಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ವಿಶ್ವದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ವಚನಗಳು ಅಪೂರ್ವ. ಸಮಕಾಲೀನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗ, ಎಲ್ಲ ವರ್ಣಗಳ ಜನಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ ಯೋಗ ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಯೋಗ ಅಗತ್ಯ. ಯೋಗ ಅಭ್ಯಾಸಿಗರು ಕಲ್ಯಾಣವಾಗುವ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಭಾಗವೆನಿಸಿದೆ. ಇಹ-ಪರವನ್ನು ಮೀರಿ ನಿಲ್ಲುವ ಅನುಭಾವಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಯೋಗ. ಆದರೆ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗವು ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಚಂಚಲ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸ್ಥಿರ ಮತ್ತು ಶಾಂತ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರುವುದು ಜೀವಾತ್ಮವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನೊಂದಿಗೆ ಸಂಯೋಗ ಮಾಡುವುದು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಧಾನ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಸಮಕಾಲೀನ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕ ನೆಲೆಯ ವಿಚಾರಗಳು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿನ ಯೋಗದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ, ಆಂತರಿಕ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ, ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಸದೃಡ ಆರೋಗ್ಯಕರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ವಚನಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತ ಬಹಳ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ.

*****

ಕೊನೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

೧ ವಚನ ಸಂಚಯ, ಸಂಪಾದಕರು : ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭು ಸ್ವಾಮೀಜಿ, ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಬಸವ ಯೋಗ ಟ್ರಸ್ಟ್, ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೦೮. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೩–೪

೨ ಅದೇ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೪–೫

೩ ಆರೋಗ್ಯಾಮೃತ, ಶ್ರೀ ಬಸವಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಪ್ರಭುದೇವ ಪ್ರಕಾಶನ, ಶ್ರೀಗುರುಬಸವ ಮಹಾಮನೆ, ಚೆನ್ನಯ್ಯಗಿರಿ, ಮನಗುಂಡಿ, ಧಾರವಾಡ. ೨೦೦೯. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೩

೪ ಬಸವ ಬೋಧಾಮೃತ, ಸಂಪಾದಕರು : ಹರ್ಡೇಕರ್ ಮಂಜಪ್ಪನವರು, ವಿಶ್ವ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಿಷನ್, ಬಸವ ಮಂಟಪ, ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು – ೧೦. ೨೦೦೫ ಸಂಖ್ಯೆ : ೬೭

೫ ವಚನ ನವನೀತ, ಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಮಹಾಜಗದ್ಗುರು ಲಿಂಗಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ವಿಶ್ವ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಿಷನ್, ಬಸವ ಮಂಟಪ, ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು – ೧೦. ೧೯೯೬ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೦

೬ ಆರೋಗ್ಯಾಮೃತ, ಶ್ರೀ ಬಸವಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಪ್ರಭುದೇವ ಪ್ರಕಾಶನ, ಶ್ರೀಗುರುಬಸವ ಮಹಾಮನೆ, ಚೆನ್ನಯ್ಯಗಿರಿ, ಮನಗುಂಡಿ, ಧಾರವಾಡ. ೨೦೦೯. ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೧೫೪

೭ ವಚನ ನವನೀತ, ಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಮಹಾಜಗದ್ಗುರು ಲಿಂಗಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ವಿಶ್ವ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಿಷನ್, ಬಸವ ಮಂಟಪ, ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು – ೧೦. ೧೯೯೬ ಸಂಖ್ಯೆ : ೬೫–೬೬

೮ ಶರಣ ಸಂಪದ, ಲೇಖಕರು : ಪ್ರೊ ಎಸ್.ಉಮಾಪತಿ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಪಂಪಮಹಾಕವಿ ರಸ್ತೆ, ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ೨೦೦೪. ಸಂಖ್ಯೆ : ೬೫

೯ ಶರಣರು ಹಾಗೂ ಸಂತರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾಳಜಿ, ಲೇಖಕರು : ಡಾ.ಕಾಶಿನಾಥ ಅಂಬಲಗೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಪಂಪ ಮಹಾಕವಿ ರಸ್ತೆ, ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ೨೦೦೬. ಸಂಖ್ಯೆ: ೨೫–೨೬

೧೦ ಅದೇ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ : ೩೮

ಅಧ್ಯಾಯ–ಏಳು

ಸಮಾರೋಪ

೭೧ ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲಿತಗಳು

ಅನುಬಂಧ (೧)

೧) ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು

೨) ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯ–ಏಳು

ಸಮಾರೋಪ

ಯೋಗ ಮತ್ತು ವಚನಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲಿತಗಳು

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಎಲ್ಲೂ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ನಡೆಸಿದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ, ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಾಯವಾದ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ, ಉಳಿದ ಆರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ, ಯೋಗ ವಿನ್ಯಾಸದ ಪರಿಕಲ್ಪನಾತ್ಮಕ ಚರ್ಚೆ, ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು, ಶಿವಶರಣೆಯರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು, ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗಾಂಗಗಳು, ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ ವಿನ್ಯಾಸದ ಪ್ರಸ್ತುತತೆ ಹಾಗೂ ಸಮಾರೋಪದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲಿತಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಆಗಿದೆಯೋ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿ, ನಂತರ ಅದು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟದ ವಚನಕಾರರು ರಚಿಸಿದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಯೌಗಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಯೋಗ ಜೀವನದ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗೆ ಬೇಕಾದ ನೆಲೆಯನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತಲೇ ಸಾಧನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸಿವೆ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಚನಕಾರರು ಮಾಡಿದ 'ಯೋಗ ಕ್ರಾಂತಿ'ಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಧ್ಯೇಯ–ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ಇಂದು ನಾವು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಪರಿ ಮತ್ತು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವ ಕ್ರಮವು ಸರಿಯಿದೆಯೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಶೋಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯೋಗಸಾಧಕರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಯೋಗದ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಆಚರಣೆಗೆ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ವಚನಕಾರರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವು ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಮಾದರಿಯಾಗಿದೆ. ವಚನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಯೋಗತತ್ತ್ವದ ಸಾರ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ವಚನಕಾರರು ಜ್ಞಾನ–ವಿಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವರು. ವಚನಕಾರರ ಯೋಗಸಾಧನೆಯ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಅವರು ಪಡೆದ ಅನುಭಾವ ಎಂತಹವರನ್ನೂ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ವಚನಕಾರರು ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವೈರಾಗ್ಯಗಳ ತವನಿಧಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಜೀವನದ ಸಹಜ, ಸಂಕೋಚದ ಸಂಕೋಲೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡವರು. ಯೋಗದ ಮೂಲಕ ಬದುಕಿನ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದವರು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಬಾಹ್ಯ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತಿಯನ್ನು ತಾಳಿ, ಸಾಂಸಾರಿಕ, ಲೌಕಿಕ ವಿಷಯಾದಿ ಸುಖಗಳು ಕ್ಷಣಿಕ ಎಂಬ ಅರಿವನ್ನು ವಚನಗಳು ಮೂಡಿಸಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಯೋಗ ಸಾಧಕರು ಅಲೌಕಿಕ ಪರಮ ಚೈತನ್ಯದ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಲು ಆಧಾರ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇದುವೇ ಯೋಗ ಸ್ವತಂತ್ರ ಜೀವನದ ಮೂಲವಾಗಿದೆ.

ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಘಟನೆಗಳು, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಆಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಪಾರದರ್ಶಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಷಯಗಳು ವಿಮರ್ಶೆಯ ಮೂಲಕ ಸಮಕಾಲೀನ ಬದುಕನ್ನು ಸಹ್ಯವಾಗಿಸುವ ಒಳನೋಟಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ನೆಲೆಗಟ್ಟು ಅಡಕವಾಗಿದ್ದು ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಯೌಗಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅವು ಪೂರಕವಾಗಿವೆ. ಲೌಕಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಯೋಗಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಬದುಕು ಅನೇಕ ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ದೈಹಿಕ ವಿಷಮತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸಿ, ಸರಿಯಾದ ಬದುಕಿಗೆ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಜೀವನದ ಆಗುಹೋಗುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶಿವನ ಇಚ್ಛೆ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರಸಾದವೆಂಬಂತೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಮನೋಭೂಮಿಕೆಯು ಯೋಗ ಜೀವನದ ಕೈಗನ್ನಡಿಯಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಯೋಗ ಧರ್ಮ, ಆಂತರಿಕದಿಂದ ಬಾಹ್ಯದ ಬದುಕನ್ನು ಹಸನುಗೊಳಿಸುವ ಬಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಭೀರವಾದ ಆಶಯಗಳಾಗಿ ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ದುರ್ಗುಣಗಳು ಸಾಧಕ ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಪಾಯಕಾರಿ. ಇವು ಮೈ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿದ ಕೊಳೆ. ಈ ಕೊಳೆಯನ್ನು ತೊಳೆಯದೆ ಮನಸ್ಸು ಶುದ್ಧವಾಗದು. ಮನಸ್ಸು ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗದೆ ಯೋಗ ಜೀವನ ಸಿದ್ಧಿಸದು. ಸಾಧಕರಿಗೆ ಶಿವನ ಹಂಬಲ, ದಿಟ್ಟತನ, ಗುರಿಯತ್ತ ಸಾಗುವ ದೃಢತೆಗಳು ಅತ್ಯವಶ್ಯಕ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದ ಯಾವುದೇ ಭಾಗದ ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ವಚನಗಳು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗಿವೆ. ವಚನಕಾರರು ಕಷ್ಟಕೋಟಲೆಗಳನ್ನು ದೃಢಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಎದುರಿಸಿದ ರೀತಿಯು ದಾರ್ಶನಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವವಾದುದು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನು, ಹೆಣ್ಣು, ಕೀರ್ತಿ, ಪದವಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳು ಒಂದೆಡೆ, ಇನ್ನೊಂದಡೆ ಕಷ್ಟ–ನೋವುಗಳೆಂಬ ಮಾಯೆಯ

ಹಗ್ಗದ ಕುಣಿಕೆಯು ಎಳೆದಾಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸಮತೆ, ಸೈರಣೆ ಮತ್ತು ಸಮಾಧಾನ ಚಿತ್ತದಿಂದ ಎದುರಿಸಲು ವಚನಗಳ ಯೋಗ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಸಾಧನೆಗೆ ಮಾರ್ಗಸೂಚಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಯೋಗದ ಬದುಕಿಗೆ ಕಪಟ ಮತ್ತು ಸೋಗಲಾಡಿತನವು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಜನರು ಧನಕನಕಾದಿಗಳ ಲಾಲಸೆಯಿಂದ ತಮಗೆ ಯಾರಿಂದ ಲಾಭವಾಗುವುದೋ ಅವರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮಾಡಲು ಹವಣಿಸುವರು. ಯೋಗ ಸಾಧಕರು ಇಂತಹ ವರ್ತನೆಯಿಂದ ದೂರವಿದ್ದು, ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಇತರ ಸಾಧಕರು ಮತ್ತು ಅನುಭಾವಿಗಳೊಡನೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಯೋಗ ಪಥದಲ್ಲಿ ಹೋಗುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಾಧಕನು ವಿಷಯ ಸುಖಗಳಿಗೆ ಹಂಬಲಿಸುವ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿ, ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ಲೋಭ, ಮೋಹ, ಮದ, ಮತ್ಸರಾದಿ ಮನೋವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವ ಬಗೆಯನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ದುಃಖಿತರನ್ನು ನೋಡಿ ಮರುಕ, ನೋವಿನಿಂದ ನರಳುವವರನ್ನು ಕಂಡು ಕರುಣೆ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ದಯೆ, ಕಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ, ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಗೌರವ, ಗುರುವಿನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಠೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಉನ್ನತ ಭಾವಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಯೋಗ ಜೀವನ ವಿಕಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ವಚನಗಳು ಯೋಗ ಸಾಧಕರನ್ನು ಸಾತ್ವಿಕ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ, ಸಾಧಕರು ಸದ್ಗುಣಿಗಳಾಗಿ ಸರಳ ಜೀವನ ನಡೆಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಯೋಗ ಜೀವನ ನಡೆಸುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ; ಅದು ಬದುಕಿನ ಮಾರ್ಗವಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅದರ ಆಚರಣೆ ಸಾಧ್ಯ. ಅದು ಅರಿವು ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಭವಿಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ದ್ವಂದ್ವಗಳಿರುವುದು ಸಹಜ. ಮನಸ್ಸು ದಿವ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಸನ್ನತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಸನ್ಮಾರ್ಗದ ಹಾದಿಯನ್ನು ವಚನಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಯೋಗ ಜೀವನವೆಂದರೆ, ಸಹಜವಾದ ಮತ್ತು ಸರಳವಾದ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಬದುಕುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅಂಗ ಮತ್ತು ಲಿಂಗದ ಸಂಗದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಅಂಗ ವಿಕಾರಗಳೂ ಅಳಿದು, ತಾನೇ ಲಿಂಗವಾಗಲು ವಚನಗಳು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ವಚನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಯೋಗದ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸಾಧಕನು ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಕಾಯವೇ ಕೈಲಾಸವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಯೌಗಿಕ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ನಡೆ ಮತ್ತು ನುಡಿ ಒಂದೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವು ಎಚ್ಚರದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಯೋಗ

ಸಾಧಕನ ಕಾರ್ಯಕ್ಷಮತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಯೋಗ ಪಥಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂಬ ಸಾಧಕನು ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿರ್ಮಲಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ನೇಮವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಬಾರದು. ಯೋಗ ಸಾಧಕರ ನೇಮಗಳೆಂದರೆ, ಸುಳ್ಳು ಹೇಳದ ನೇಮ, ಆಸೆ ಪಡೆದ ನೇಮ, ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳದ ಮತ್ತು ಅತ್ತ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹರಿಬಿಡದ ನೇಮ, ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಲೋಪ ಮಾಡದ ನೇಮ, ದಾಸೋಹವನ್ನು ಬಿಡದ ನೇಮ, ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ನೇಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಲು ವಚನಗಳು ಮಾರ್ಗಸೂಚಿಯಾಗಿವೆ.

ವಚನಕಾರರು ಪರಮ ಯೋಗಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಮುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರಲ್ಲಿ ಹೃದಯ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ವಚನಕಾರರು ದೇಹ ಮತ್ತು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿರುವ ಕೊಳೆಯನ್ನು ಯೋಗ ಎಂಬ ಉದಕದಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು, ಶುಚಿರ್ಭೂತರಾಗಿರುವ ಬದುಕನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ವಚನಕಾರರು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಉತ್ತಮ ಯೌಗಿಕ ನೆಲೆಗಳ ಅರಿವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ, ಅವಿಭಾಜ್ಯವೆನಿಸಿದ, ಅಂಗ–ಲಿಂಗ ಎಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲದೇ, ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ– ಬಾಹ್ಯ ಸಮರಸತೆಯನ್ನು ಕಾಣಲು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾಗಿ, ಭವದ ಜೀವನವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ, ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಭಕ್ತಿಯ ತಳಪಾಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಬಿತ್ತಿರಿಸಿರುವುದು ಕಾಣಬಹುದು.

ನನ್ನ ಪರಿಮಿತ ಅನುಭವ, ಅಲೋಚನೆಗೆ ನಿಲುಕಿದ ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಯೋಗ ಸಿದ್ಧಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಈ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಯೋಗದ ಪೂರ್ಣ ಚೌಕಟ್ಟು ಎನ್ನುವ ಭಾವ ನನಗಿಲ್ಲ. ಯೋಗ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ತರುವುದೇ ಸಾಧಕ ಜೀವನದ ಸಾರ್ಥಕತೆಯಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಚನಕಾರರ ಯೋಗದ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಜನಮಾನಸಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿಸುವಲ್ಲಿ ಈ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ. ಯೋಗದ ಬದುಕು–ಬರಹಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ದೊರೆತಿರುವ ವಚನಗಳ ಆಧಾರಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಯೌಗಿಕ ನೆಲೆಯನ್ನು ಶೋಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲಿತಗಳು :

- ಯೋಗ ತತ್ತ್ವವು ಅನೇಕ ಸಾಧನೆಯ ಚಿರಂತನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ವಚನಗಳು ತೋರಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಯೋಗಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾದ ಅನಿಷ್ಟ ನಡೆಗಳ ತೀವ್ರ ವಿರೋಧವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿವೆ.

ಅಲೌಕಿಕವಾದ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಯೋಗ ಜೀವನವನ್ನು ವಚನಗಳು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿವೆ. ಯೋಗದ ಪರಮ ಸಾಧನೆಯ ಉತ್ತುಂಗ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಪರಿಭಾವಿಸಿ ಪರಮನ ಸಾಮರಸ್ಯ ಆನಂದವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಪಡಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡರೆ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಯೋಗ ಜೀವಿಯು ಕೂಡ ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಯೋಗದ ಮಹಾಮೇರುವನ್ನೇ ಏರಲು ವಚನಗಳು ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿವೆ.

- ನೈತಿಕತೆ ಯೋಗ ಜೀವನದ ನಿರಂತರ ಪ್ರವಾಹದ ಚರಿತ್ರೆಯಾಗಿದ್ದು, ಇದರ ಕಾಲಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅನಂತ ಸಾಧಕರು, ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳು, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹಾಯ್ದು ಹೋದರೂ, ವಚನಕಾರರು ಯೋಗ ಪಥದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿರುವುದನ್ನು ವಚನಕಾರರ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ವಿಶ್ವ ಚೈತನ್ಯದ ಅನುಭಾವ ಕಾಲ-ದೇಶ-ಭಾಷಾತೀತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಶಿವಾನುಭಾವಿಗಳಾದ ವಚನಕಾರರು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಿರುವ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಮನದಟ್ಟಾಗಿರುವ ಸ್ವಾನುಭಾವನ ಔನ್ನತ್ಯ, ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆ, ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಯೋಗ ಸಿದ್ಧಿಯು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಯುವ ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಳಕು ತೋರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ.

- ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಭಗವಂತನ ನೆನಹು ಇಲ್ಲದ ಶರೀರವು ಭೂತ, ಪ್ರೇತ ಪಿಶಾಚಿಗಳಿಗೆ ಆಸರೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೋಗವು ಯೋಗ ಸಾಧಕರ ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ಶುದ್ಧೀಕರಣಕ್ಕೆ, ಸರಳ ಸುಂದರ ಯೋಗ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸಲು ಭಕ್ತಿಯೇ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ಅನುಭವಕ್ಕಾಗಿ ಸಹಜ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡ ಸಾಧಕರು, ನಡೆ, ನುಡಿ, ಆಚಾರ, ವಿಚಾರ, ಕಾಯಕ, ವಿನಯ, ವಿಧೇಯತೆ, ಗೌರವ, ಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ನಂತರ, ಸಾಧಕನ ಅಂಗ, ಮನಸ್ಸು, ಪ್ರಾಣ, ಭಾವದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಜೀವ-ದೇಹ ನಾನೆಂಬ ದ್ವೈತದ ಕತ್ತಲೆ ಸರಿದು, ಸಮರ್ಪಣ ಭಾವ ಉದಯಿಸಿ ಅಂಗದ ದುಷ್ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಅಳಿದು ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಗಳಾಗುವ ಯೌಗಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

- ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರತಿರೂಪವಾದ ಮಹಾಚೇತನವು, ಶಕ್ತಿಯ ರೂಪದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವು ದೃಷ್ಟಿಯೋಗಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ತ್ರಾಟಕಯೋಗದ ಮೂಲಕ ಯೋಗಿಯ ಕಾಯವು ಪ್ರಸಾದ ಕಾಯವಾಗಿ, ಸುಬುದ್ಧಿ, ಸದ್ಭಾವ, ಸುಜ್ಞಾನ, ನಿರಹಂಕಾರ

ಸ್ಥಿತಿ ತಲುಪಲು ಅನುವು ಮಾಡಿದೆ. ಯೋಗಸಾಧಕರು ಶಿವಾನುಭವವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ವಚನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಯೋಗದ ಆಶಯಗಳು ಮಾರ್ಗಸೂಚಿಯಾಗಿವೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾನುಸಂಧಾನದಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವ್ಯವಹಾರ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ನಂತರ, ಉನ್ಮೀಲನಗೊಂಡ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವವು, ಯೋಗಿಯ ಕಂಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ವೇಧಿಸಿ ಅವನ ಮನದೊಳಗೆಲ್ಲ ಲಿಂಗದ ಬೆಳಗು ಸೋಂಕಲು ದೃಷ್ಟಿಯೋಗದ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಮಹಾಬೆಳಗಿನ ಸಾಮರಸ್ಯತೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ವಚನಗಳು ದಾರಿದೀಪವಾಗಿವೆ.

- ಧ್ಯಾನಯೋಗವು ಸಾಧಕರ ಜಡತ್ವ, ಅಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಅಸತ್ಯವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ, ಬುದ್ಧಿ, ಮನಸ್ಸು, ಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ದೇಹಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗೂ ಅಂತರಂಗವು ಪಾರದರ್ಶಕವಾಗಲು ಧ್ಯಾನವು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕರ ಕಾಯದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಅಡಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕು. ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಭವಿತನವೆಲ್ಲ ನಷ್ಟವಾಗಿ, ಸಾಧಕನ ತನುವು ಶಾಂತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಧ್ಯಾನದ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಚಿತ್ತವು ಸುಚಿತ್ತವಾಗಿ ಸುಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಪ್ರಶಾಂತ ಮನೋಸ್ಥಿತಿ ನೀಡುವುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಶಿವಜ್ಞಾನದ ಆನಂದವನ್ನು ಸಾಧಕರು ಅನುಭವಿಸುವ ಯೋಗದ ವಿಚಾರಗಳು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿವೆ.

- ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವು ಕಾಯಕದಿಂದ ಆತ್ಮಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಜೀವ–ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಶಿವಸ್ವರೂಪ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಅಹಂಕಾರರಹಿತರಾಗಿ, ತನು, ಮನ, ಧನವನ್ನು ಗುರು–ಲಿಂಗ–ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಪಿಸುವುದೇ ದಾಸೋಹವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ದಾಸೋಹಯೋಗವು ಸಾಧಕರ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ತಳಹದಿಯಾಗಿದೆ. ಗುರು–ಲಿಂಗ–ಜಂಗಮಕ್ಕಿಂತ ಕಾಯಕವೇ ಅಧಿಕ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಸಾಕಾರಗೊಳಿಸಿದವರು ವಚನಕಾರರು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ಬಹಿರಂಗ ಮತ್ತು ಅಂತರಂಗಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಈ ನಿತ್ಯ ದಾಸೋಹದ ಅಗತ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ದಾಸೋಹ ಯೋಗವು ಸಾಧಕರಿಗೆ ವಿನಯ ಮತ್ತು ನಿರಹಂಕಾರದ ಅಳವಡಿಕೆಯನ್ನು, ಅಂತರಂಗ ಹಾಗೂ ಬಹಿರಂಗ ಶುದ್ಧಿಯಿಂದ, ತನು–ಮನ–ಧನಗಳ ಶುಚಿತ್ವವಾಗುವ ಬಗೆಯನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕಾಯಕ–ದಾಸೋಹ ಯೋಗವು

ಸಂಕೀರ್ಣಯೋಗವಾಗಿದ್ದು, ಸಾಧಕರಿಗೆ ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಸದಾಚಾರವೇ ಯೋಗದ ಮೂಲಮಂತ್ರವೆಂದು, ದುಡಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಅರಿವಾಗಿ, ಪರಿಶುದ್ಧ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ, ಅರ್ಪಣಾಭಾವದಿಂದ, ದುಡಿಮೆಯನ್ನು ಶಿವ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಗೌರವಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿವೆ. ದಾಸೋಹ ಯೋಗದಿಂದ ಸಾಧಕನಿಗೆ ವಿನಮ್ರ ಭಾವನೆ ಅಳವಟ್ಟು ಅನುಭಾವ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿವೆ. ಮಾನವನ ಕ್ಷಣಿಕ ಸುಖ, ಸಂತೋಷಗಳಿಗಾಗಿ ಕಳ್ಳತನ, ಸುಳ್ಳು, ಡಾಂಭಿಕತನ, ನಾನು, ನನ್ನದು ಎಂಬ ಭಾವ, ಸಂಪತ್ತಿನ ಸಂಗ್ರಹ, ಕೊಲೆ-ಸುಲಿಗೆ, ಮಹಿಳೆಯರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಗೌರವ, ಅತ್ಯಾಚಾರ, ಪರಸತಿ ಮೋಹ, ಪರರ ವಸ್ತುವಿನ ಮೋಹ, ಪರರ ಸಂಪತ್ತಿನ ಮೋಹ, ಆಲಸ್ಯ, ಅಸೂಯೆ ಹಾಗೂ ಕ್ಷುಲ್ಲಕತನಗಳು ಇವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಇಂತಹ ಅತಂತ್ರ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಪಾರಾಗುವ ಉತ್ತಮ ಸಮಾಜದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಈ ಕಾಯಕ-ದಾಸೋಹಯೋಗವು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಮಹಾಯೋಗತತ್ವವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿದೆ.

- 'ಕಾಯಕ-ದಾಸೋಹ' ಯೋಗವು ಸಾಧಕರ ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿ, ಅಷ್ಟಮದಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿ, ಕಾಯಾರ್ಪಣ, ಕರಣಾರ್ಪಣ, ಭಾವಾರ್ಪಣಗಳ ಮೂಲಕ ಈ ಜೀವ-ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಶಿವಸ್ವರೂಪ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲು ವಚನಗಳು ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿವೆ. ಶಿವನು ಕೊಟ್ಟ ಸೊಮ್ಮನ್ನು ಶಿವನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿ, ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯದಿಂದ ಮನಃಕ್ಲೇಷಗಳನ್ನು ದೂರಗಿಸುವ ಬಗೆಯನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿವೆ. ಲಿಂಗಾನುಭವಿಯಾಗಿ ದುಡಿಮೆಯನ್ನು ಕಾಯಕಗೊಳಿಸಿ, ವಿನಿಮಯದಿಂದ ದಾಸೋಹಭಾವ ಅಳವಡಬೇಕು. ನಿರಹಂಕಾರದಿಂದ ತನು-ಮನ-ಧನವನ್ನು, ಗುರು-ಲಿಂಗ-ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ, ಸಾಧಕನ ಮನಸ್ಸು ದಿವ್ಯತೆಗೇರುವ ಯೌಗಿಕ ಅಂಶಗಳು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ.

- ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧ ಕಾಯಕವೇ ದೇವರು. ಅದೇ ಕಾಯಕಯೋಗ. ಸಾಧಕರ ಅಂತರಂಗ ಪರಿಪಾಕದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ. ವಚನಕಾರರು ಆ ಕಾಲದ ಜೀವನದ ಹಾಗೂ ಯೋಗ ಸಾಧಕರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಪರಿಶೀಲನೆ, ಯೋಗ ಜೀವನದ ಮೂಲಕ ನಡೆಸಿದ ಸಂಶೋಧನೆ ಹಾಗೂ ಅನುಭವಗಳ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಕಾಯಕದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ರೂಪುಗೊಂಡು ಕಾಯವೇ ಕೈಲಾಸವಾಗಿ, ಕಾಯಕವೇ ಯೋಗವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ

ಸಾಮಾಜಿಕ ನೆಮ್ಮದಿ, ಸಮಾನತೆ, ಶ್ರಮಗೌರವ ಹಾಗೂ ಪ್ರೀತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಶುದ್ಧ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವ್ಯಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜದ ಶೀಲ ಸಂವರ್ಧನೆಗೆ ಕಾಯಕ ಯೋಗವು ಸಿದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸಿದ ಬಗೆಯನ್ನು ಸಾಧಕರಿಗೆ ವಚನಗಳು ನಿರೂಪಿಸಿವೆ.

- ಸಾಧಕರಿಗೆ ಲೌಕಿಕವಾದ ತಳಮಳವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅನುಭವಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೊಂದು ಮೂರ್ತರೂಪ ನೀಡಿ ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವುದರಿಂದ ಸ್ವಸ್ವರೂಪ ದರ್ಶನ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಬಗೆಯನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನ ದೇಹಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಲಿಂಗಪ್ರಜ್ಞೆಯಾಗಿ ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳಲು, ಭಕ್ತಿಯ ಬೆಳಗು ಅಂತರಂಗ-ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ನೆಲಸುವಂತಾಗಲು ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸಾಧಕರಿಗೆ ವಚನಗಳು ನಿಚ್ಚಣಿಕೆಯಾಗಿವೆ.

- ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯವೆನಿಸುವ ಶಿವಯೋಗವು ಪರಿಪೂರ್ಣಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕರು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಎಲ್ಲಾ ಸುಖಗಳನ್ನು ಚಿದ್ರೂಪ ಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಶಿವನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಸಾರವೇ ಶಿವಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಶಿವಚಿಂತೆ, ಶಿವಜ್ಞಾನ, ಶಿವಭಕ್ತಿ, ಶಿವಧ್ಯಾನ, ಶಿವಮಂತ್ರ, ಹಾಗೂ ಶಿವಾರ್ಚನೆಗಳು ಲಿಂಗಾಂಗಗಳೆಂದು ವಚನಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿವೆ. ಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಡೆಸುವ ಲಿಂಗದ ಅರ್ಚನೆ, ಅರ್ಪಣೆ, ಅನುಭವ, ಇವುಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಲಭಿಸುವ ಲಿಂಗಾಂಗಗಳ ಸಂಯೋಗವನ್ನು, ಲಿಂಗಾಂಗಗಳ, ಅಂದರೆ, ಜೀವ-ಪರಮಾತ್ಮರ ಸಮರಸವು ಶಿವಯೋಗದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮಾರ್ಗ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಯೋಗ ಸಾಧಕರು ತಿಳಿಯಲು ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

- ಸಾಧಕನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಯೋಗದ ಮೂಲಕ ಮಾನಸಿಕ ಚಾಂಚಲ್ಯ, ರಾಗ-ದ್ವೇಷಗಳು ದೂರವಾಗುವುದು. ಜ್ಞಾನದ ಮುಖೇನ ಸಾಧಕನ ಅಂತರಂಗದ ವಿಕಾಸ ಹಾಗೂ ಬೌದ್ಧಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಶಿವಯೋಗದ ಗುರಿ ಮುಟ್ಟಲು ಜ್ಞಾನಯೋಗ ಒಂದು ಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿದೆ. ಸಾಧಕರಿಗೆ ಕಾಯದ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಜ್ಞಾನಯೋಗದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ವಚನಗಳು ತಿಳಿಸಿವೆ. ಸಾಧಕನು ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಅಧೀನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಜ್ಞಾನಯೋಗ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಯೋಗದ ಪ್ರಗತಿಯ ಸಾಧನೆಗೆ ಜ್ಞಾನವೇ ಬಂಡವಾಳವಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನಯೋಗವು ಸಾಧಕನಿಗೆ ಸತ್ಯವಾದ ಅರಿವನ್ನು ತಿಳಿಸಿವೆ.

ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕೂಟಸ್ಥನಾದ ಯೋಗಿಯು ಜ್ಞಾನಿಯಾಗುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

- ಯೋಗಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕ ಗುಣದ ತ್ಯಾಗವನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯೋಗ ಸಾಧಕನು ಅಂತರಂಗದ ಶೋಧನೆಯ ನೆಲೆಯಿಂದ ಅನುಭಾವದ ನೆಲೆಗೆ ತಲುಪುವ ಗುರಿಯು ಯೋಗ ಜೀವನದ ಪರಮೋನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿದೆ. ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವ ಯೋಗ ಪಥವು ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿದೆ. ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿರುವಂತೆ ಘನದ ಬೆಳಗು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಮನದ ಬೆಳಗಿನೊಂದಿಗೆ ಸಮ್ಮಿಲನವಾಗಿ ಅಖಂಡಾನಂದದ ಅನುಭಾವವೇ ಸಮರಸ ಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಿಗರ ತನುವಿನೊಳಗಣ ದುರ್ಗುಣವನ್ನು ಸುಡಲು, ಆತ್ಮಾನುಭವ ಪಡೆಯಲು ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಮಹಾನುಭಾವಿಗಳ ಸತ್ಸಂಗ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಚನಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

- ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಸತ್ಸಂಗದಿಂದ ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಭಾವನೆ ಉಂಟಾಗುವ ಬಗೆಯನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ತಮೋಗುಣಗಳಾದ ಚಂಚಲ ಸ್ವಭಾವ, ಅಷ್ಟಮದ, ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗ, ಸಪ್ತವ್ಯಸನಗಳ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಇಲ್ಲವಾಗುವುದು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಸಾಧಕರ ಕಠಿಣ ಶ್ರಮ ಹಾಗೂ ನಿರಂತರ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಾತೀತವಾದ ಅನುಭೂತಿ ಪಡೆಯುವನು. ಲಿಂಗ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನ ದುಷ್ಟಭಾವಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅಂತರಂಗದ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ, ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಏಕಾರ್ಥವಾಗುವ ಪರಿಯನ್ನು 'ಅನುಭಾವ' ಎಂದು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

- ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ನೋಡುವ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವೇ ಬೇರೆ. ಮಹಿಳೆ ಎಂದಾಗ ಅಸಮಾನತೆ, ಶೋಷಣೆ, ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ, ಪುರುಷ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎನ್ನುವ ಭಾವನೆ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಶೂದ್ರಳೆಂದು, ಯೋಗಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅನರ್ಹಳೆಂದು ವಂಚಿತವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಈ ಪರಂಪರೆಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಾಂತಿ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯ ಕಾಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ.

- ಹೆಣ್ಣು ಮಾಯೆ ಎಂದು ಛೇಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪುರುಷ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ 'ಹೆಣ್ಣು ಮಾಯೆಯಲ್ಲ ಮನದ ಮುಂದಣ ಆಸೆಯೇ ಮಾಯೆ' ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿ, ಸಾಧಕರನ್ನು ಲೌಕಿಕ ಮಿತಿಗಳಿಂದ ಮೇಲೆತ್ತಿ ದೈವೀ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸುವ, ಸಾಧಕರನ್ನು ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣಗಳಾಗಿ, ಅಂತರಂಗದ ಭಾವವನ್ನು ಬೆಳಗಿಸುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶರಣೆಯರು ಸಮಾನತೆಯಿಂದ ಯೋಗದ ಉನ್ನತ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಿದ ಬಗೆಯನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವಂತೆ, ತೋರಿದ ಸ್ವಂತಿಕೆ, ಸ್ವವಿಮರ್ಶೆ, ಆತ್ಮಸಮರ್ಥನೆ, ವಿವೇಚನೆ, ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಗುಣಗಳು ಅಂದಿನಂತೆಯೇ ಇಂದಿಗೂ ನಮ್ಮ ನಡುವೆ ಜೀವಂತವಾಗಿರುವ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸಾಧಕರ ಬಾಳಿಗೆ ದಾರಿದೀಪವಾಗಿವೆ ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸಿವೆ.

- ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಿವಶರಣೆಯರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ, ಹಡಪದ ಲಿಂಗಮ್ಮ, ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿ, ನೀಲಾಂಬಿಕೆ, ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ವಿವಿಧ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ತರದ ಶಿವಶರಣೆಯರು ಗೃಹಸ್ಥ ಜೀವನದಲ್ಲೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡೇ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದವರು. ಅವರು ವಿವಿಧ ಕಾಯಕಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ, ಅವರೆಲ್ಲರ ಮಾರ್ಗ ಶಿವಯೋಗ ಮಾರ್ಗ. ಶಿವಶರಣೆಯ ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಯೋಗದ ಘನತೆ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಯೋಗದ ಬಗೆಗಿನ ದಾರಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿವೆ.

- ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ, ಯೋಗತಂತ್ರದ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಅವಶ್ಯಕ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ವಿಶಾಲಗೊಳಿಸಿದರೆ ವಚನಕಾರರ ಯೌಗಿಕ ನೆಲೆಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಿಗಳ ದುರ್ಭಾವ, ದುರ್ವಿಚಾರ, ದುಷ್ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ, ಸದ್ಭಕ್ತಿ, ಸುಜ್ಞಾನ, ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ, ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಅಂತರಂಗದ ಶಕ್ತಿಗಳು ಸ್ಫುಟಗೊಳ್ಳುವ ಯೋಗ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

- ಸಾಧಕನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಾರಣ ಶರೀರಗಳಿದ್ದು, ಅವುಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸುವ ಚಕ್ರಗಳಿವೆ. ಈ ಚಕ್ರಗಳು ಸಾಧಕರ ಬೆನ್ನೆಲುಬಿನಲ್ಲಿ ತಲೆಯಿಂದ ಬುಡದವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಶಕ್ತಿಯು ಹರಿಯುವುದು. ಪ್ರವಹಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯು ಚೈತನ್ಯದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ್ದು, ಅದರ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ. ಕಾರಣ ಶಕ್ತಿಯು ಹರಿಯುವ

ಮಾಧ್ಯಮವು ಈ ಚಕ್ರಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶಕ್ತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ಜಂಕ್ಷನ್‌ಸ್ಥಾನಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದ್ದು, ವಚನಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಯೋಗತಂತ್ರದ ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

- ವಚನಕಾರರ ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧನಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್‌ಮುಖಿ ಸಾಧನೆಯು ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಷಟ್‌ಚಕ್ರ ಭೇದ, ಮನಮಗ್ನಯೋಗ, ಕುಂಡಲಿನೀ ಯೋಗ, ಮೊದಲಾದ ಯೋಗ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಧಕರಲ್ಲಿರುವ ಮಾನಸಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ಅರಿವನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿ, ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿ ಸಂಚಯವನ್ನು ಯೋಗ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಸುವ, ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಮನೋಭಾವದಿಂದ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಕ್ಷಮತೆ ಅಳವಡುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

- ವಚನಗಳ ಆಶಯವೇ ಯೋಗದ ಸಾಧಕರನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿ, ಯೋಗ ಜೀವನವನ್ನು ಹಸನುಗೊಳಿಸುವುದು. ವಚನಕಾರರು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಆತ್ಮಶೋಧಕರು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ತೊಡಗಿ ಅದರ ಅನಿವಾರ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡವರು. ವಚನಗಳು ಆಂತರಿಕ ಜಗತ್ತಿನ ಮಹಾಯಾತ್ರೆಯ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಆ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದವರು. ವಚನಗಳು ಯೋಗ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಜೀವನ ದರ್ಶನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿವೆ.

- ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ನೆಲೆಯ ಸಾವಿರಾರು ವಚನಗಳು ಲಭ್ಯವಿದ್ದು, ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳು ಯೌಗಿಕ ನೆಲೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಉತ್ತಮ ಸಾಧನಗಳಾಗಿವೆ. ಯೋಗದ ಸಾಧನೆಯ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು, ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯ, ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ, ಸಿದ್ಧರಾಮ, ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ, ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ, ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ, ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿ, ಲಿಂಗಮ್ಮ, ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಕಾಳವ್ವೆ, ಅಮುಗೆ ರಾಯಮ್ಮ, ಸಿದ್ಧಬುದ್ಧಯ್ಯಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಕಾಳವ್ವೆ, ಮೊದಲಾದವರು ಮುಖ್ಯರೆನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಚನಗಳು ವಿಜ್ಞಾನದ ಶಿಸ್ತಾಗಿದ್ದು, ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾನುಭಾವ ಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಚಿಂತನೆಯ ಉದ್ದೇಶವಿದ್ದು, ಅನುಭವದ ವಿನಿಮಯ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ಪರಿಷ್ಕರಣದ ಆಶಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಯೋಗವು

ಸ್ವಾನುಭಾವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಅನುಸಂಧಾನದ ವೇದಿಕೆಯಾಗಿ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

- ಇಂತಹ ಒಂದು ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲಿತವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಎಂಬ ಯೋಗ ಜ್ಞಾನ/ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. 'ಯೋಗದ ಶೋಧನೆ, ಹೊಸತನದ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾ ಮಾದರಿ ಇಲ್ಲಿದೆ'. ಯೋಗದಲ್ಲಿನ ವಚನಗಳ ಆಶಯಗಳು ವೈಯಕ್ತಿಕತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ, ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಕಾಲಘಟ್ಟದ ಮೌಲ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಯೋಗದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯು ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲೂ, ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಯೌಗಿಕ ನೆಲೆಯ ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದೆ.

- ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಸಾಧಕನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂತರಂಗ, ಬಹಿರಂಗವೆಂಬ ದ್ವಂದ್ವ ಅಳಿದು, ಅಂಗ-ಲಿಂಗವೆಂಬ ಬೇಧವಳಿದು, ಸಮಾನತೆ ಅಳವಡಲು ಅನುವಾಗುತ್ತದೆ. ಯೋಗದ ತತ್ವಗಳ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಸಾರುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನ ಹೊಸ ಫಲಿತವಾಗಿದೆ.

- ಪ್ರಸ್ತುತ 'ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು' ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಚರ್ಚಿಸಿದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳು ಯೋಗದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುವ ಅಂಶಗಳು ಒಂದು ರೀತಿಯಾದರೆ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಯೋಗದ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಾಣುವ ಅಂಶಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. 'ಯೋಗ ಪ್ರಾಚೀನ ವಿದ್ಯೆ' ಆದರೂ ಸಹಾ ಯೋಗದ ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತುತ ಜಾಗತೀಕರಣ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಸದೃಢ ದೇಹಕ್ಕೆ ಆಸನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಸಾಧನೆಗೆ ಆಂತರಂಗಿಕ ಆವಿಷ್ಕಾರದ ಶೋಧನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ವಚನಕಾರರ ಯೌಗಿಕ ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸಮಾಜದ ಭವದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಜೀವಿಯು ನರಳುತ್ತಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಮಹತ್ವದ ವೇದಿಕೆಯಾಗಿ ಅನುಭಾವವು ಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ. ವಚನಗಳ ಅನುಭಾವದಿಂದ ಚರ್ಚೆಗಳು ಯೋಗ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿವೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಪೂರಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸುವ ಮೂಲಕ ಹೊಸ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು

ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮುಂದೆ ಇಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ವಚನಕಾರರು ಕೇವಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಶಿವಾಂಶವುಳ್ಳವರು. ಅವರ ನಡೆ ನುಡಿ, ಜ್ಞಾನಯೋಗದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅವರು ಅನುಭಾವಿಗಳಾಗಿ ಯೋಗದ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಕೊಟ್ಟಂತಹ ಯೋಗದ ವಿವೇಕವು ಪ್ರಸ್ತುತ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಮಾದರಿಯದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಯಾವುದೇ ಸ್ತರದ ಜನರೂ ಲೌಕಿಕದ/ಭವದ ಜೀವನವನ್ನು ತೊರೆಯಲು, ಯೋಗದ ಉತ್ತುಂಗಕ್ಕೆ ಏರಲು ವಚಕಾರರರು ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ದೈವತ್ವಕ್ಕೆ ಏರಿಸುವ ಅನುಭಾವ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

- ವಚನಕಾರರ ಅನುಭವಗಳು ಕೇವಲ ಅನುಭವವಾಗಿ ಉಳಿಯದೆ ಅವು ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿವೆ. ಅವು ಬದುಕನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಅನುಭಾವದ ನುಡಿಗಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ವಿಚಾರದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಹಲವು ಸಂಶೋಧಕರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಯೋಗ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇದನ್ನು ಚರ್ಚೆ ಮಾಡಿರುವುದು ತುಂಬ ವಿರಳ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನ ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಇದು ವಚನಕಾರರ ಸಾಮೂಹಿಕ ಹೋರಾಟದ ನಿಜವಾದ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ವೈಚಾರಿಕ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿನ ಮೂಲಕ ನೋಡುವ ಮತ್ತು ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಚನಕಾರರು ಅನುಭವಿಸಿದ ಅನುಭಾವಗಳನ್ನು ಪದಗಳ ಮೂಲಕ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಆನಂದಿಸಿದ ಪರಮನ ಸ್ಥಿತಿ. ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಮಾರ್ಗದ ಸೂತ್ರಗಳು ಅನುಭಾವದ ನುಡಿಗಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ಯೋಗದ ವಿಚಾರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯು ಯೋಗ ತತ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

- ಇಂದಿನ ಜೀವನ ಉದಾತ್ತವಾಗಲು ವಚನಕಾರರ ನಿಲುವು ಮತ್ತು ಯೋಗದ ಸೆಳವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ನಿಖರವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೇ, ಯೋಗದ ಆಪ್ತತೆಯನ್ನು ಒರೆಗೆ ಹಚ್ಚುವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆದಿದೆ. ಒಂಭೈನೂರು ವರುಷಗಳ ಹಿಂದಿದ್ದ ವಚನಕಾರರು ಅಂದಿನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಯೋಗಸಾಧನೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಉದಾತ್ತೀಕರಿಸಿಕೊಂಡ ಬಗೆಯನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

- ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಸಲ್ಲುವ ಯೋಗದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವ ವಚನಕಾರರು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹಾಗೂ ದೈವಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಯೋಗ ಸಾಧಕರ ಮನೋಭಾವನೆಯ ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಚನಕಾರರ ಯೋಗ ವಾದವನ್ನು ಇಂದು ಪ್ರಸ್ತುತ ಯೋಗ ಅಭ್ಯಾಸಿಗರು ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮುನ್ನಡೆದರೆ ಯೋಗದ ಆಶಯಗಳು ಈಡೇರಬಲ್ಲದು ಎಂಬ ಪ್ರಸ್ತಾಪವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿರುವುದು ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಬದುಕಿನ ಜಾಗತೀಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಅನರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ವಚನಗಳು ಮತ್ತು ಯೋಗವು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಠ ಮಾರ್ಗ. ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಯೋಗವು ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರೆಯ ಸಕಲ ಯೋಗಗಳ, ಸಕಲ ತತ್ತ್ವಗಳ ಅಂತಿಮ ಸಾರವಾಗಿದೆ. ವಚನಕಾರರ ಯೋಗ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ, ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತರದವರು ಯೋಗಿಗಳಾಗಬಹುದೆಂದು ಈ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

- ಹೀಗೆ ವಚನಕಾರರ ಯೋಗವಾದ ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಉಂಟಾಗುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. "ವಚನಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದೇ ವಚನಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಸಂಶೋಧನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿನ ವಚನದ ಸಾರವನ್ನೇ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ". ಈ ಮೂಲಕ ವಚನಕಾರರ ಯೋಗದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಕೊಂಡ ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲಿತಗಳ ಹುಡುಕಾಟವೇ ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯಾಗಿದೆ.

- ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಂತಹವು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವು ಇಂದಿಗೂ ಯೋಗದ ಬದುಕಿಗೆ ಮೂಲಮಂತ್ರಗಳಾಗುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

- ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಾವಿರಾರು ವಚನಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ, ಯೋಗಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಅಂಶಗಳ ಸಾರವನ್ನು ವಚನಕಾರರ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲೇ ತಿಳಿದು, ವಚನಕಾರರ ಯೋಗ ಜೀವನದ ಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಬದುಕಿನ ಉದಾತ್ತೀಕರಣ ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ಫಲಿತದೊಂದಿಗೆ ಈ ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಚನಗಳ ಯೋಗದ

ಫಲಿತಗಳು ಜಾಗತೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧಕರಿಗೆ ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು, ನೀತಿಯನ್ನು, ಸನ್ಮಾರ್ಗವನ್ನು, ದೃಢಚಿತ್ತತೆಯನ್ನು, ಧೈರ್ಯವನ್ನು, ನಿಷ್ಠೆ, ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು, ಎಡರುತೊಡರುಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲುವುದನ್ನು, ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆಯ ಭಾವವನ್ನು, ನಿಷ್ಕಾಮ ತತ್ವವನ್ನು, ಏಕಾಗ್ರತೆಯನ್ನು, ನಿರಹಂಕಾರವನ್ನು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಉದಾತ್ತಮಾರ್ಗವನ್ನು, ವಿಶ್ವ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು, ಅರಿವಿನ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಮಹಾಬೆಳಕಿನ ಅನುಭಾವದ ಆನಂದವನ್ನು, ವಿಶ್ವ ಕುಟುಂಬಿ ಯಾಗಿ ವಿನಯಪೂರ್ಣನಾಗಿ ಶರಣಾಗತ ಮನೋಭಾವದಿಂದ ಅಂಗ-ಲಿಂಗ ಎಂಬ ಭಿನ್ನತೆ ಇಲ್ಲದೆ, ಲಿಂಗಾಂಗ ಯೋಗದ ಸಾಮರಸ್ಯ ಭಾವಪಡೆದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಯೋಗಿಯ ಮನಸ್ಥಿತಿ ಹೊಂದಿ, ಪರಮ ಯೋಗಿಯಾಗುವ ಯೋಗ ಪಥ ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಿಸಿದ ಪ್ರಮುಖ ಮಹತ್ವದ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಇವು ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಯೋಗ ವಿನ್ಯಾಸದ ಫಲಿತಗಳು.

*****

ಗ್ರಂಥಋಣ

ಲೇಖಕರು	ಕೃತಿ ಪ್ರಕಾಶನ
೧. ಅಮರೇಶ ನುಗಡೋಣಿ (ಸಂ)	ಬಸವಣ್ಣನ ವಚನಗಳು, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮುಖಾಮುಖಿ, ಪ್ರಸಾರಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ. ೨೦೦೪
೨. ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭು ಸ್ವಾಮೀಜಿ (ಸಂ)	ವಚನ ಸಂಚಯ (ಬಸವಾದಿ ಶರಣರ ಆಯ್ದ ವಚನಗಳು) ಬಸವ ಯೋಗ ಟ್ರಸ್ಟ್, ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೦೮.
೩. ಇಮ್ಮಡಿ ಶಿವಬಸವಸ್ವಾಮಿಗಳು	ಸಾಯಣ ಮಾಧವ ಪ್ರಣೀತ, ಸರ್ವದರ್ಶನ ಸಂಗ್ರಹ, ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀ ಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣ-೧೯೯೯
೪. ಉಮಾಪತಿ.ಎಸ್	ಶರಣ ಸಂಪದ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಪಂಪಮಹಾಕವಿ ರಸ್ತೆ, ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ೨೦೦೪.
೫. ಕಲಬುರ್ಗಿ.ಎಂ.ಎಂ.	ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರು ವೀರಶೈವ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ತೋಂಟದಾರ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮಠ, ಡಂಬಳ, ಗದಗ, ೧೯೭೦.
೬. ಕಲ್ಲೂರ ಜಿ.ಎ.	ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅನುಭವ, ವೀರಶೈವ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ತೋಂಟದಾರ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮಠ, ಗದಗ. ೨೦೦೨
೭. ಕಾಶಿನಾಥ ಅಂಬಲಗೆ	ಶರಣರು ಹಾಗೂ ಸಂತರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾಳಜಿ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಪಂಪ ಮಹಾಕವಿ ರಸ್ತೆ, ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ೨೦೦೬.
೮. ಗಿರಿರಾಜು.ಎಂ (ಸಂ)	ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರದೇವರ ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧ ಟೀಕಿನ ಸಮಗ್ರ ಮಹಾವಚನಾಗಮ, ಕಾಯಕ ಸಂಜೀವನಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ (ರಿ), ಬಸವಮಾರ್ಗ, ರಾಮದುರ್ಗ, ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆ. ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣ-೨೦೧೪
೯. ಗುಂಜಾಳ ಎಸ್.ಆರ್.	ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಡೆದು ಬಂದ ದಾರಿ, ಶರಣಪ್ಪ ಗುಡದಿನ್ನಿ, ಬಸವ ಸಮಿತಿ, ಬಸವೇಶ್ವರ ಸರ್ಕಲ್, ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೦೮.

೧೦. ಗುಬ್ಬಿಹುಚ್ಚಪ್ಪನವರು ಟಿ.ಸಿ. ಲಿಂಗಧರ್ಮದ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಮತ್ತು ಶರಣ ಮಾರ್ಗ
ಶರಣ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೭೮.

೧೧. ಗುರುಲಿಂಗ ಕಾಪಸೆ (ಸಂ) ಆತ್ಮಶೋಧ, ಮಧುರಚೆನ್ನರ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು
ಆತ್ಮ ಕಥನಗಳ ಸಮಗ್ರ ಸಂಪುಟ,
ಚೆನ್ನಬಸವ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹಲಸಂಗಿ, ೧೯೯೮

೧೨. ಗೊ.ರು.ಚನ್ನಬಸಪ್ಪ ಬಸವಯೋಗ,
ವಿಶ್ವಗುರು ಬಸವಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ಕೇಂದ್ರ,
ಶ್ರೀ ಗುರುಬಸವೇಶ್ವರ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮಠ,
ಹುಲಸೂರು, ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ, ಬೀದರ್ ೨೦೦೬.

೧೩. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಟಿ.ಆರ್. ಅನುಭಾವಿಗಳ ಕ್ರಾಂತಿ,
ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ತೋಂಟದಾರ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮಠ,
ವೀರಶೈವ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಡಂಬಳ, ಗದಗ, ೧೯೯೯

೧೪. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ವಸ್ತ್ರದ ಬಸವ ತತ್ತ್ವರತ್ನಾಕರ,
ಶ್ರೀ ಬಾಲಲೀಲಾ ಮಹಾಂತ ಶಿವಯೋಗಿಶ್ವರ
ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಶ್ರೀ ಮುರುಘಾಮಠ,
ಧಾರವಾಡ. ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣ-೨೦೧೦.

೧೫. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ ಎಂ. ಯುಗದ ಉತ್ಸಾಹ,
ಶ್ರೀ ರಾಜೇಂದ್ರ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಪಬ್ಲಿಷರ್ಸ್,
ಶಿವರಾಂ ಪೇಟೆ, ಮೈಸೂರು ೨೦೧೦.

೧೬. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ ಎಂ. ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮ
ಕರ್ನಾಟಕ ಬುಕ್ ಏಜೆನ್ಸಿ
ಗಾಂಧಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೦೪

೧೭. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ ಎಂ. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕರ್ನಾಟಕ ಬುಕ್ ಏಜೆನ್ಸಿ,
ಗಾಂಧಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು- ೨೦೧೩.

೧೮. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ ಎಂ. ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ,
ಕರ್ನಾಟಕ ಬುಕ್ ಏಜೆನ್ಸಿ, ಗಾಂಧಿನಗರ,
ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೦೨.

೧೯. ಚೆನ್ನಬಸವ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು (ಸಂ) ಕರಣ ಹಸಿಗೆ,
ಪ್ರಭುದೇವರ ಲಿಂಗಜ್ಞಾನ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆ,
ಬಸವತತ್ವ ಪ್ರಚಾರ ಕೇಂದ್ರ,
ವಿರಕ್ತಮಠ, ಪಾಂಡೋಮಟ್ಟಿ, ಚನ್ನಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕು.
೨೦೦೧.

೨೦. ಚೆನ್ನವೀರ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಯೋಗಸಿದ್ಧಾಂತ,
ಮಹಾಲಿಂಗಪುರ. ಶ್ರೀ ಚೆನ್ನವೀರ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ
ಯೋಗಾಶ್ರಮ, ವಿಶ್ವಸ್ತ ಮಂಡಳಿ, ಬಿಜಾಪುರ ೧೯೯೨

೨೧. ಜಯಶ್ರೀ ದಂಡೆ — ಶರಣರ ಆಯ್ದ ವಚನಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, (ಸಂಪುಟ-೯) ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀ ಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು. ೨೦೦೯

೨೨. ಜಮಖಂಡಿಮಠ ಸಿ.ಎ. — ಬಸವೇಶ್ವರರ ಸಮಕಾಲೀನರು, ಬಸವ ಸಮಿತಿ, ಬಸವ ಭವನ, ಬೆಂಗಳೂರು, ತೃತೀಯ ಮುದ್ರಣ-೧೯೮೯.

೨೩. ಧನ್ನೂರ.ಡಿ.ಎಮ್ (ಸಂ) — ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯಕ್ಕೆ ದಾರಿದೀಪ ಬಸವಾದಿ ಶರಣರ ವಚನಗಳು, ಬಸವ ಬಳಗ ತಾಳೀಕೋಟೆ, ೨೦೧೬

೨೪. ದೇಜಗೌ — ಬಸವ ದರ್ಶನ, ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀ ಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು. ೨೦೦೪

೨೫. ನಾಗೇಂದ್ರ ಎಚ್.ಆರ್ — ಸಮಗ್ರ ಯೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ನಾಗರತ್ನ ಆರ್. ಡಾ. ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದ ಯೋಗ ಪ್ರಕಾಶನ ಬೆಂಗಳೂರು ೨೦೦೮

೨೬. ನಾರಾಯಣ ಪಿ.ವಿ — ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ವೀರಶೈವ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ತೋಟಂದಾರ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾನಮಠ, ಗದಗ. ೧೯೮೩.

೨೭. ನಾಗಭೂಷಣ ಸಿ. — ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕೆಲವು ಅಧ್ಯಯನಗಳು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಪಂಪಮಹಾಕವಿ ರಸ್ತೆ, ಚಾಮರಾಜ ಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೨೮. ಪಾಟೀಲ ಎಸ್.ಎಸ್. (ಸಂ) — ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ, ಬಸವಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರ ಸಂಸ್ಥೆ, ಹಿರೇಮಠ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಭಾಲ್ಕಿ- ೫೮೫೩೨೮, ಬೀದರ್, ೨೦೦೮

೨೮. ಪಾಟೀಲ್ ಎಂ.ಎಸ್. — ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನುಭವ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಡಾ.ಡಿ.ಬಿ.ನಾಯಕ, ಬಂಜಾರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಗುಲಬರ್ಗ, ೨೦೦೩

೨೯. ಪ್ರಭುಶಂಕರ (ಸಂ) — ವಿಶ್ವಧರ್ಮ ದರ್ಶನ, ಆದಿಗುರು ಶ್ರೀ ಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ ಗ್ರಂಥ ಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು. ೨೦೦೩

೩೦. ಪ್ರಕಾಶ್ ಯೋಗಿ — ಯೋಗಮೃತ ದೀಪಿಕಾ, ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್, ಕಾಟನ್ ಪೇಟೆ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೯೯೬.

೩೧. ಬಸವರಾಜ ಪುರಾಣಿಕ (ಸಂ) ಅಂಗಕರಂಡ ಆತ್ಮಸುಗಂಧ,
(ದುಧನಿ-ನಿಂಬಾಳ ಶ್ರೀ ಜಡೆಯ ಶಾಂತಲಿಂಗೇಶ್ವರರ
ಷಷ್ಟ್ಯಬ್ದಿ ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥ),
ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಶಾಂತಲಿಂಗೇಶ್ವರ ವಿರಕ್ತಮಠ,
ನಿಂಬಾಳ- ೫೮೫೨೩೬, ಗುಲಬರ್ಗಾ ಜಿಲ್ಲೆ,
೨೦೦೧

೩೨. ಬಸವಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಪ್ರಭುದೇವ ಆರೋಗ್ಯಮೃತ,
(ಶರಣರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ)
ಶ್ರೀಗುರುಬಸವ ಮಹಾಮನೆ, ಚೆನ್ನಯ್ಯಗಿರಿ,
ಮನಗುಂಡಿ, ಧಾರವಾಡ. ೨೦೦೯.

೩೩. ಬಸವರಾಜ ಸ್ವಾಮಿ ಜ್ಞಾನಭಂಡಾರಿ ಬಸವಣ್ಣ,
ಬಾಲಂಕು ಸೇವಾ ಫೌಂಡೇಶನ್, ಬಾಲಂಕು ಆಸ್ಪತ್ರೆ,
ಮುನ್ನುರುವಾಡಿ ಶಾಲೆ, ಎದುರುಗಡೆ,
ಬಸವನಗರ, ಗಂಜರಸ್ತೆ,
ರಾಯಚೂರು – ೫೮೪ ೧೦೪,
ಕರ್ನಾಟಕ. ೨೦೧೩

೩೪. ಬಸವರಾಜ ಕಲ್ಗುಡಿ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಅನುಭಾವ ಸಾಹಿತ್ಯ
ಹಾಗೂ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು,
ಪಂಪ ಮಹಾಕವಿ ರಸ್ತೆ,
ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು – ೧೯೮೮

೩೫. ಬಸವರಾಜಪ್ಪ ಗು. ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಬಸವ ಧರ್ಮ,
ಬಸವ ಸಮತಿ, ಬಸವ ಭವನ,
ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೧೧

೩೬. ಬಸವನಾಳ ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪನವರು (ಸಂ) ಬಸವಣ್ಣನವರ ಷಟ್‌ಸ್ಥಳದ ವಚನಗಳು
ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ
ಕನ್ನಡ ಭವನ, ಜೆ.ಸಿ.ರಸ್ತೆ,
ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೧೧

೩೭. ಬಸವರಾಜು ಎಲ್. ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿಯ ತತ್ತ್ವದರ್ಶನ
ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ,
ಮೈಸೂರು. ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣ- ೨೦೦೪

೩೮. ಭಾರತೀ ಎಂ. ಕೆಂಪಯ್ಯ ಶತ ಏಕದ ನೆಲೆಮನೆ
(ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಜೀವನ ಮಾರ್ಗ),
ಬಸವ ಸಮಿತಿ, ಬಸವ ಭವನ,
ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರ ವೃತ್ತ,
ಬೆಂಗಳೂರು – ೫೬೦೦೦೧. ೨೦೧೨

೩೯. ಬಾಲಚಂದ್ರ ಜಯಶೆಟ್ಟಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾವರಣ
ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು,
ಮೈಸೂರು. ೨೦೧೩.

೪೦. ಮಲೆಯೂರು ಗುರುಸ್ವಾಮಿ (ಸಂ) ಶಿವಯೋಗ
ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀ ಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ,
ಮೈಸೂರು. ೨೦೦೧

೪೧. ಮಠ ಕೆ.ಎಸ್. ಶರಣರು ಕಂಡ ಅನುಭಾವ : ಸದ್ಗುರು ಗಂಗಾಧರ
ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕ ಮಂಡಳ ಮೂರು ಸಾವಿರ ಮಠ,
ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ೧೯೮೯

೪೨. ಮಾ.ಪು.ಪಂಡಿತ ಧ್ಯಾನ, ಅನುವಾದಕರು : ಪ್ರಹ್ಲಾದ ನರೇಗಲ್ಲ,
ಎನ್.ಆರ್.ದೇಸಾಯಿ, ದೀಪ್ತಿ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ,
ಮರಾಠಾಗಲ್ಲಿ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ. ೧೯೬೪

೪೩. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ಯೋಗ ಪ್ರವೇಶ
ಕಲ್ಯಾಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಮುದ್ರಣಾಲಯ,
ಗುಲಬರ್ಗ ೧೯೬೧.

೪೪. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ಪಾತಂಜಲ ಯೋಗದರ್ಶನ,
ಜ್ಞಾನಯೋಗಶ್ರಮ,
ವಿಜಾಪುರ. ೧೯೮೬

೪೫. ಯು.ಆರ್. ಅನಂತಮೂರ್ತಿ (ಸಂ) ವೀರಶೈವಧರ್ಮ ದರ್ಶನ,
ಆದಿಗುರು ಶ್ರೀ ಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ,
ಮೈಸೂರು. ೨೦೦೩

೪೬. ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಕೆ. ಬಸವಯುಗದ ಶರಣರ ವಚನೇತರ ಸಾಹಿತ್ಯ
ಡಾ. ಬಸವ ಸಮಿತಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.
೨೦೧೮

೪೭. ರುದ್ರೇಶ ಕಿತ್ತೂರ ವಚನದಂತೆ ವಿಜ್ಞಾನ,
ಶ್ರೀ ಬಾಲಲೀಲಾ ಮಹಾಂತ ಶಿವಯೋಗೀಶ್ವರ
ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಶ್ರೀ ಮುರುಘಾ ಧಾರವಾಡ. ೨೦೧೭

೪೮. ರಾಜಶೇಖರ ಎಚ್. ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ದರ್ಶನ,
ಅನಿಮಿಷ ಪ್ರಕಾಶನ, ವಿಜಯನಗರ,
ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೧೬

೪೯. ರಾಚಪ್ಪ ಟಿ.ವಿ. ಯೋಗದ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧತೆ
ಕರ್ನಾಟಕ ಥಿಯಸಾಫಿಕಲ್ ಫೆಡರೇಷನ್,
ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾಜೇಂದ್ರ ರಸ್ತೆ,
ಬೆಂಗಳೂರು-೫೬೦ ೦೦೪. ೧೯೮೪

೫೦. ರೇಣು ಮಹತಾನಿ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಶಕ್ತಿ,
ಜೈಕೋ ಪಬ್ಲಿಶಿಂಗ್ ಹೌಸ್,
ಎ-೨, ಜಶ್ ಚೇಂಬರ್ಸ್, ೭-ಎ ಸರ್ ಫಿರೋಜ್
ಷಾ ಮೆಹ್ತಾ ರಸ್ತೆ, ಪೋರ್ಟ್,
ಮುಂಬೈ - ೪೦೦ ೦೦೧. ೨೦೧೪

೫೧. ರುದ್ರೇಶ ಗಂಗಾಧರ ಕಿತ್ತೂರ — ವಚನ ಜ್ಞಾನ–ವಿಜ್ಞಾನ
(ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ),
ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು,
ಮೈಸೂರು. ೨೦೧೨

೫೨. ಲಲ್ಲೇಶ್ವರಿ ಶಂ, ಮೂಗಿ — ಬಸವಯುಗದ ಶಿವಶರಣೆಯರು,
ಐಬಿಎಚ್.ಪ್ರಕಾಶನ, ಗಾಂಧಿನಗರ,
ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೯೮೧.

೫೩. ಲಿಂಗಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು — ವಚನ ನವನೀತ
ಪೂಜ್ಯ ವಿಶ್ವ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಿಷನ್,
ಬಸವ ಮಂಟಪ, ರಾಜಾಜಿನಗರ,
ಬೆಂಗಳೂರು– ೧೦. ೧೯೯೬

೫೪. ವೀರಣ್ಣ ರಾಜೂರ (ಸಂ) — ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ
ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರ ಪೀಠ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಧಾರವಾಡ. ೨೦೧೦

೫೫. ವೀರಣ್ಣ ರಾಜೂರ (ಸಂ) — ಶ್ರೀಜಚನಿ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಶರಣ–ಶರಣೆಯರು,
ಶ್ರೀ ನಿಡುಮಾಮಿಡಿ ಜಗದ್ಗುರು ಮಠ,
ಗೂಳೂರು ಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ – ೫೬೧ ೨೧೮.
ಬಾಗೆಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು,
ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ೨೦೧೦

೫೬. ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ ಎಸ್. — ವೀರಶೈವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಸಂಪುಟ (೧)
ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ,
ಪ್ರಿಯದರ್ಶಿನಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹಂಪಿನಗರ
ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೧೩

೫೭. ವಿ.ವಿ. ಸಂಗಮದ — ಅಷ್ಟಾವರಣ ಒಂದು ಅಂತರಂಗ,
ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ಮುರುಘರಾಜೇಂದ್ರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ,
ಶ್ರೀ ಬೃಹನ್ಮಠ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ. ೧೯೯೧

೫೮. ವಾಗ್ದೇವಿಯವರು — ಶರಣರ ಆಯ್ದ ವಚನಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಕುಮುದಿನಿಯವರು.
ವಚನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಲೆ ಸಂಪುಟ ೧೩,
ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ,
ಮೈಸೂರು. ೨೦೧೦

೫೯. ವರದಾ ಶ್ರೀನಿವಾಸ (ಸಂ) — ಶ್ರೀ ಜಚನಿ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಸಂಪಾದನೆಯ ಸೊಂಪು
ಎಸಳು ನಾಲ್ಕು (ಆರೋಹಣ ಸಂಪುಟ),
ಶ್ರೀ ನಿಡುಮಾಮಿಡಿ ಜಗದ್ಗುರು ಮಠ,
ಗೂಳೂರು ಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ–೫೬೧ ೨೧೮,
ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ.
೨೦೧೨

೬೦. ಶ್ರದ್ಧಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು (ಸಂ)	ಜೀವನ ಯೋಗ, ಜ್ಞಾನಯೋಗ ಫೌಂಡೇಶನ್, ವಿಜಾಪುರ, ೨೦೦೪
೬೧. ಶಾಂತರಸ ರಾಯಚೂರು ಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪ (ಸಂ)	ಕಾಯಕ ಪರಿಣಾಮಿ, ಪೂಜ್ಯ ಚೆನ್ನಬಸವ ಪಟ್ಟದೇವರ ಶತಮಾನೋತ್ಸವ ಸಮಿತಿ, ಭಾಲ್ಕಿ, ಬೀದರ್ ೧೯೯೧.
೬೨. ಶಾಂತಲಾ ಯೋಗೀಶ ಯಡ್ರಾವಿ	ಶಿವಯೋಗ ಪೂಜ್ಯ ಲಿಂ. ಶ್ರೀ ಮಹಾಂತ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ೨೫ನೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಪುಣ್ಯ, ಸ್ಮರಣೋತ್ಸವ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ನೀಲಕಂಠ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳ ಪೀಠಾರೋಹಣ, ರಜತ ಮಹೋತ್ಸವ ಸಮಿತಿ : ದುರದುಂಡೀಶ್ವರ ಮಠ, ಮುರಗೋಡ. ೧೯೯೭
೬೩. ಶಿವಣ್ಣ ಆರ್. (ಸಂ)	ಅಷ್ಟಾವರಣ, ಪಂಚಾಚಾರ ಮತ್ತು ಷಟ್‌ಸ್ಥಳ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಬಸವತತ್ತ್ವ ಪ್ರಚಾರ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು ೨೦೧೨
೬೪. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ ಎಂ.ಆರ್.	ವಚನ ಧರ್ಮ ಸಾರ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ. ೧೯೫೬
೬೫. ಸಂಗಮದ ವಿ.ವಿ.	ಶಿವಯೋಗದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ವಿಕಾಸ, ಬಸವ ಬಳಗ (ರಿ), ದಾವಣಗೆರೆ – ೫೭೭ ೦೦೨. ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣ–೨೦೧೨
೬೬. ಸದಾನಂದ ಕನವಳ್ಳಿ (ಸಂ)	ವೀರಶೈವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಕನ್ನಡ ಭವನ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೧೦.
೬೭. ಸಂಗಮದ ವಿ.ವಿ.	ಅಷ್ಟಾವರಣ ಒಂದು ಅಂತರಂಗ ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ಮುರುಘರಾಜೇಂದ್ರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಶ್ರೀ ಬೃಹನ್ಮಠ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ–೫೭೭೫೦೨. ೧೯೯೧.
೬೮. ಸಂಗಮೇಶ ಸವದತ್ತಿಮಠ (ಸಂ)	ವಿಷಯ ವಚನ ಸಂಪುಟಗಳು–೧೧, ಶಿವ, ಶಿವಯೋಗ, ಶೀಲ, ಶೈವ ಶ್ರೀ ಚೆನ್ನಬಸವೇಶ್ವರ ಸಂಸ್ಥಾನ ಹಿರೇಮಠ, ಸುಕ್ಷೇತ್ರ, ಹಾರಕೂಡ, ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ. ೨೦೧೬.
೬೯. ಸಂಗಮೇಶ ಸವದತ್ತಿಮಠ (ಸಂ)	ವಿಷಯ ವಚನ ಸಂಪುಟಗಳು, ಸಂಪುಟ–೧&೬, ಅಂಗ, ಅನುಭಾವ, ಅರಿವು, ಶ್ರೀ ಚನ್ನಬಸವೇಶ್ವರ ಸಂಸ್ಥಾನ ಹಿರೇಮಠ, ಸುಕೇತ್ರ ಹಾರಕೂಡ, ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆ. ೨೦೧೬

೭೦. ಸೂರ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರ ಶ್ರೀ ಜ.ಚ.ನಿ ದಾಸೋಹ ದೀಪ್ತಿ,
ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ನಿಡುಮಾಮಿಡಿ ನಿವಾಸ, ನಂಬರ್ ೪,
ಹ.ಬ.ಸಮಾಜರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-೪. ೧೯೭೦.

೭೧. ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವಿನ ವಚನ-ನಿರ್ವಚನ,
ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀ ಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ,
ಮೈಸೂರು. ೨೦೧೦.

೭೨. ಸಿದ್ಧರಾಮಣ್ಣ ಶರಣರು ವಿ. ಹಡಪದ ಲಿಂಗಮ್ಮನವರ ವಚನಾನುಭಾವ,
ಅನುಭವ ಮಂಟಪ, ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ. ೨೦೧೩.

೭೩. ಸಿದ್ಧರಾಮ ಬೆಲ್ದಾಳ ಶರಣರು, ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯವರ ಯೋಗಾಂಗ ತ್ರಿವಿಧಿಯ
ತವನಿಧಿ,
ಮಹಾಮನೆ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬಸವ ಕಲ್ಯಾಣ. ೨೦೧೬

೭೪. ಸುಂದರೇಶನ್ ಚ. ದೃಷ್ಟಿಯೋಗ
ಶ್ರೀ ಪಂಚಾಚಾರ್ಯ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಪ್ರೆಸ್,
ಮೈಸೂರು. ೧೯೬೩

೭೫. ಸ್ವಾಮಿ ಯತೀಶ್ವರಾನಂದ ಧ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜೀವನ,
ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮಠ, ಬಸವನಗುಡಿ,
ಬೆಂಗಳೂರು. ತೃತೀಯ ಮುದ್ರಣ-೧೯೯೫

೭೬. ಸ್ವಾಮಿ ಶಿವಾನಂದ ಜಪಯೋಗ
ಶಿವಾನಂದ ಪಬ್ಲಿಕೇಷನ್ ಲೀಣ್,
ಹೃಷಿಕೇಶ. ೧೯೬೫.

೭೭. ಹರ್ಡೇಕರ್ ಮಂಜಪ್ಪನವರು (ಸಂ) ಬಸವ ಬೋಧಾಮೃತ,
ವಿಶ್ವ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಿಷನ್,
ಬಸವ ಮಂಟಪ, ರಾಜಾಜಿನಗರ,
ಬೆಂಗಳೂರು- ೧೦. ೨೦೦೫.

೭೮. ಹಿರೇಮಠ ಆರ್.ಸಿ. ಮಹಾಯಾತ್ರೆ
ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಹಂಪಿ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ - ೫೮೩ ೨೨೧. ೧೯೯೭.

೭೯. Sheshagiri Rao K.L. (Editor) Encyclopedia of Hinduism
India Heritage Research Foundation,
Rupa and Co., 7/16, Ansari road, Daryaganj,
New Delhi. 2011.

ಸಂಪುಟಗಳು : ಮೂಲ ಆಕರಗಳು

೧. ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಮಾರ್ಗ ಸಂಪುಟಗಳು, ಹಂಚಿಕೆದಾರರು : ಬ್ರೈನ್ ಸ್ಟಾರ್ಮ್, ನಂ.೩೨,ವೈಯಾಲಿ ಕಾವಲ್ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ–೨೦೧೬

೨. ಫ.ಗು ಹಳಕಟ್ಟಿಯವರ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟಗಳು, ವಚನಪಿತಾಮಹ ಡಾ.ಫ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರ, ಬಿ.ಎಲ್.ಡಿ.ಇ.ಸಂಸ್ಥೆ, ವಿಜಾಪುರ. ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ – ೨೦೦೭

೩. ಬಸವಯುಗ ಮತ್ತು ಬಸವೋತ್ತರಯುಗದ ವಚನ ಮಹಾಸಂಪುಟಗಳು, ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರು: ಕಲಬುರ್ಗಿ ಎಂ.ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸರಕಾರ, ತೃತೀಯ ಮುದ್ರಣ–೨೦೧೬

೪. ವೀರಶೈವಧರ್ಮ ದರ್ಶನದ ಸಂಪುಟಗಳು, ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀ ಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು. ೨೦೦೩

೫. ಶ್ರೀ ಜಚನಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಯ ಸೊಂಪು ಸಂಪುಟಗಳು, ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಶ್ರೀ ನಿಡುಮಾಮಿಡಿ ಜಗದ್ಗುರು ಮಠ, ಗೂಳೂರು ಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ, ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ೨೦೧೨

೬. ಶರಣರ ಆಯ್ದ ವಚನಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಸಂಪುಟಗಳು, ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀ ಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು ೨೦೦೯.

೭. ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟಗಳು, ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು. ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ–೧೯೯೩

ಪತ್ರಿಕೆಗಳು / ನಿಯತ ಕಾಲಿಕೆಗಳು

೧. ಕಲ್ಯಾಣ ಕಿರಣ, ಸಂಪಾದಕರು : ಪೂಜ್ಯ ಮಾತೆ ಕಸ್ತೂರಿದೇವಿ, ವಿಶ್ವಕಲ್ಯಾಣ ಮಿಷನ್ ಚಾರಿಟಬಲ್ ಟ್ರಸ್ಟ್, ಬೆಂಗಳೂರು.

೨. ಮಹಾಮನೆ ಸಂಪಾದಕರು, ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು. ಜಯನಗರ ೮ನೇ ಬ್ಲಾಕ್, ಬೆಂಗಳೂರು.

೩. ಬಸವ ಕಿರಣ, ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆ, ಸಂಪಾದಕರು : ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಸ್ವಾಮೀಜಿ, ಬಸವಯೋಗ ಟ್ರಸ್ಟ್, ಬೆಂಗಳೂರು.

೪. ಬಸವಪ್ರಭೆ, ಶರಣ ಪ್ರಕಾಶನ, ಶ್ರೀ ಪ್ರಭುದೇವ ಜ್ಞಾನ ಕೇಂದ್ರ, ಸಂತೆಕಡೂರ್, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕು.

೫. ಬಸವ ಬೆಳಗು ತ್ರೈಮಾಸಿಕ ಪತ್ರಿಕೆ, ಚಿತ್ತರಗಿ ಶ್ರೀ ವಿಜಯಮಹಾಂತೇಶ್ವರ ಸಂಸ್ಥಾನಮಠ, ಇಳಕಲ್ಲ.

೬. ಲಿಂಗಾಯತ ದರ್ಶನ, ಸಂಪಾದಕರು : ಎನ್.ಜಿ.ಮಹಾದೇವಪ್ಪ, ವಚನ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರ, ನಾಗನೂರು ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಮಠ, ಶಿವಬಸವ ನಗರ, ಬೆಳಗಾವಿ.

೭. ಬಸವ ಪಥ, ಸಂಪಾದಕರು : ಡಾ.ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ರುಮಾಲೆ, ಬಸವ ಭವನ, ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು – ೫೬೦ ೦೦೧.

ನಿಘಂಟುಗಳು

೧. ಬೆಡಗಿನ ವಚನಗಳ ಪರಿಭಾಷಾಕೋಶ, ಡಾ. ಜಯಶ್ರೀ ದಂಡೆ, ಬಸವ ಸಮಿತಿ, ಬಸವ ಭವನ, ಬಸವೇಶ್ವರ ವೃತ್ತ, ಬೆಂಗಳೂರು. ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ–೨೦೦೨

೨. ವಚನ ಪರಿಭಾಷಾಕೋಶ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು. ಪ್ರಥಮ ಮದ್ರಣ–೧೯೯೩

೩. ಶಿವಾನುಭವ ಶಬ್ದಕೋಶ, ಡಾ.ಫ.ಗು.ಹಳಕಟ್ಟಿ, ಶಿವಾನುಭವ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ, ವಚನ ಪಿತಾಮಹ ಡಾ.ಫ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ, ಬಿ.ಎಲ್.ಡಿ.ಇ.ಸಂಸ್ಥೆ, ವಿಜಾಪುರ. ೨೦೦೭

ಆಜ್ಞಾ ಚಕ್ರ
ಮಹಾಲಿಂಗ
2 ಕಡು ನೀಲಿ ದಳಗಳು 'ಓಂ' ಕಾರ ಪ್ರಣವಾಕ್ಷರ

ಮೂಲಾಧಾರ ಚಕ್ರ
ಆಚಾರ-ಲಿಂಗ
4 ಕೆಂಪು ದಳ 'ನ' ಕಾರ ಪ್ರಣವಾಕ್ಷರ

ಸ್ವಾದಿಷ್ಟಾನ ಚಕ್ರ
ಗುರುಲಿಂಗ
6 ಕಿತ್ತಳೆ ಬಣ್ಣದ ದಳಗಳು 'ಮ' ಕಾರ ಪ್ರಣವಾಕ್ಷರ

ಮಣಿಪೂರಕ ಚಕ್ರ
ಶಿವಲಿಂಗ
10 ಹಳದಿದಳಗಳು ಶಿ ಕಾರ ಪ್ರಣವಾಕ್ಷರ

ಅನಾಹತ ಚಕ್ರ
ಜಂಗಮ ಲಿಂಗ
12 ಹಸಿರುದಳ 'ವ' ಕಾರ ಪ್ರಣವಾಕ್ಷರ

ವಿಶುದ್ಧಿ ಚಕ್ರ
ಪ್ರಸಾದ ಲಿಂಗ
16 ನೀಲಿದಳಗಳು ಯ ಕಾರ ಪ್ರಣವಾಕ್ಷರ

ಬ್ರಹ್ಮ ಚಕ್ರ
ನಿಶ್ಕಲ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ
ನೇರಳೆ ಬಣ್ಣದ ಸಹಸ್ರ ದಳದ 'ಅ' ಕಾರ ಪ್ರಣವಾಕ್ಷರ

ಶಿಖಾ ಚಕ್ರ
ನಿಶೂನ್ಯ ಪ್ರಾಣ ಲಿಂಗ
ಮೂರು ದಳದ 'ಉ' ಕಾರ ಪ್ರಣವಾಕ್ಷರ

ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರ
ನಿರಂಜನ ಬಾವಲಿಂಗ
ಒಂದು ದಳ 'ಮ' ಕಾರ ಪ್ರಣವಾಕ್ಷರ

